

Ta klass

Betänkande av Yrkesdansarutredningen

Stockholm 2009

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2009:27

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Sara Rooth,
Regeringskansliet, FA/kommittéservice

Omslagsfoto: Per Byström

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2009

ISBN 978-91-38-23169-2
ISSN 0375-250X

Till Statsrådet och chefen för Utbildningsdepartementet

Regeringen bemyndigade den 3 april 2008 statsrådet och chefen för Utbildningsdepartementet att utse en särskild utredare med uppdrag att utreda förutsättningarna för att en svensk yrkesdansarutbildning med inriktning på klassisk dans, som håller hög internationell klass och leder till anställningsbarhet, ska kunna bedrivas (dir. 2008:32). Uppdraget skulle redovisas den 15 december 2008. Den 6 november 2008 förlängde regeringen genom tilläggsdirektiv (dir. 2008:135) utredningstiden till den 16 mars 2009.

Före detta departementsrådet Anders Franzén förordnades att från och med den 27 mars 2008 vara särskild utredare. Kanslirådet Per Byström förordnades att från och med den 14 april 2008 vara sekreterare i utredningen. Departementssekreteraren Sofia Magnusson förordnades som sekreterare från och med den 27 maj 2008. Hennes anställning upphörde den 1 december 2008. Den 20 oktober 2008 förordnades fil.kand. Helena Nybom och den 15 december 2008 hovrättsassessor Fredrik Forssman att vara sekreterare i utredningen. Utredningens assistent har varit Sara Rooth.

Regeringen förordnade från och med den 16 juni 2008 följande experter i utredningen: kanslirådet Birgit Gunnarsson, Kulturdepartementet samt kanslirådet Mikael Hellstadius och ämnesrådet Gudrun Wirmark, Utbildningsdepartementet. Den 21 januari 2009 entledigades Gudrun Wirmark från sitt uppdrag i utredningen. Samma dag förordnades kanslirådet Malin Mendes, Utbildningsdepartementet, som expert i utredningen.

En referensgrupp har knutits till utredningen. En förteckning över deltagarna i referensgruppen redovisas i bilaga 3.

Utredningen (U 2008:02) har antagit namnet Yrkesdansarutredningen.

Härmed överlämnar jag betänkandet *Ta klass*. Uppdraget är därmed slutfört.

Stockholm i mars 2009

Anders Franzén

/Per Byström,
Helena Nybom
Fredrik Forssman

Innehåll

Sammanfattning	11
Författningsförslag	17
1 Arbetets uppläggning och genomförande	29
1.1 Arbetssätt	29
1.2 Betänkandets struktur	30
1.3 Ordförklaringar.....	31
2 Yrkesdansutbildningen i Sverige.....	33
2.1 Från balettelevskola till grundskola och gymnasium.....	33
2.1.1 Bakgrund	33
2.1.2 Dansarutredningen 1973	35
2.1.3 Regeringens proposition 1978 – försöksverksamhet inleds.....	39
2.1.4 Fortsatt försöksverksamhet under 1990-talet	40
2.1.5 Konstnärlig utvärdering av Svenska balettskolan i Stockholm	41
2.1.6 Skolverkets utvärdering 1997.....	42
2.1.7 Försöksverksamheten blir permanent.....	44
2.2 Nuvarande förhållanden	45
2.2.1 Den formella regleringen av dansutbildningen.....	45
2.2.2 Finansiering, elevantal och organisation	58
2.3 Debatten om dansutbildningen	62
2.3.1 Inledning	62
2.3.2 Huvudmannaskapet.....	63

2.3.3	Målet för utbildningen – amatörer eller elit	65
2.3.4	Organisationen av utbildningen	68
2.3.5	Utbildningens innehåll	71
2.3.6	Kvaliteten på utbildningen	73
2.3.7	Lärarna och eleverna – pedagogiken och lärstilen	75
2.3.8	Arbetslivsförankringen	79
2.3.9	Rekrytering och boende	80
2.4	Analys av regelverket	81
2.4.1	Den förberedande dansutbildningen i grundskolan	81
2.4.2	Gymnasieskolan	86
2.4.3	Lärarna	89
2.4.4	Finansiering och kontinuitet	89
3	Yrkesdansarutbildning i andra länder – några iakttagelser	91
3.1	Inledning	91
3.2	Rekrytering, outreach, auditions, m.m.	92
3.3	Antagning och uppdansning	93
3.4	En sammanhållen intensiv utbildning	94
3.5	Arbetslivsanknytning	94
3.6	Examen	95
3.7	Lärarna	95
3.8	Omhändertagandet av elever – internat	96
4	Arbetsmarknaden för yrkesdansare	97
4.1	Dansarnas arbetsmarknad	97
4.1.1	Inledning och utgångspunkter	97
4.1.2	I generella termer	98
4.1.3	I siffror	99
4.2	Anställd eller frilans	101
4.2.1	Institutioner	101
4.2.2	Fria grupper	102
4.2.3	Dansalliansen	103

4.3	Unga dansares möjligheter	103
4.3.1	Ungdomskompani	103
4.3.2	Kungliga Svenska balettskolans statistik.....	104
4.4	Sammanfattning	105
5	Sambanden med kulturpolitiken	107
5.1	Inledning.....	107
5.2	Behovet av yrkesdansare.....	107
5.3	Kulturpropositionen 1996.....	108
5.4	Den klassiska balettraditionen	109
5.5	Handlingsprogram för den professionella dansen	110
5.6	Kulturutredningen	111
5.7	Operans uppdrag och yrkesdansarna.....	112
5.8	Stipendier.....	112
5.9	Ungdomskompanier	114
6	Utgångspunkten: Dansen i centrum	115
6.1	Ansats	115
6.2	En svensk dansarutbildning.....	116
6.3	Klassisk, modern och samtida dans	117
6.4	En sammanhållen utbildning.....	119
6.5	Yrkesdansarutbildning – utbildning för ett fåtal.....	120
6.6	Dansarutbildning utanför skolan	122
6.7	Elitutbildning förutsätter urval.....	124
6.8	Hela landet som bas	126
6.9	Arbetsplatsförlagt lärande	127
6.10	Pedagogik, didaktik och utbildningens innehåll	129

6.11	Sammanfattning.....	130
7	Organisationen	133
7.1	En särskild huvudman	133
7.1.1	Formen för huvudmannaskapet	133
7.1.2	En statlig myndighet.....	134
7.2	Myndighetens organisation	137
7.2.1	Den övergripande organisationen	137
7.2.2	Myndighetens namn	139
7.2.3	Myndighetens ledning och uppgifter.....	139
7.3	En utbildning inom det offentliga skolväsendet	140
7.4	Tillsyn och kvalitetskontroll.....	141
8	Utbildningens uppläggning och omfattning	145
8.1	En sammanhållen utbildning	145
8.1.1	Inledning.....	145
8.1.2	Klassiskt och modernt	146
8.1.3	Den formella regleringen.....	147
8.1.4	En nationell syllabus	148
8.1.5	Omfattning.....	149
8.1.6	Ett fjärde år.....	150
8.2	Examen.....	150
8.3	Urval och antagning	151
8.3.1	Målen för utbildningen	151
8.3.2	Utgångspunkter	152
8.3.3	Behörighet	153
8.3.4	Urvalsinstrument och antagning.....	155
8.4	Arbetslivsanknytning.....	160
8.4.1	Närheten till yrket	160
8.4.2	Formaliserat samarbete.....	161
8.4.3	Det tredje året förlagt till danskompani	162
8.5	Studierådgivning och elevvård	164
8.5.1	Studierådgivning.....	164
8.5.2	Elevvård	165

9	Läraryrsförsörjning.....	167
9.1	Utgångspunkter	167
9.2	Bakgrund	168
	9.2.1 Personalsammansättningen vid balettskolorna.....	168
	9.2.2 Kompetens och behörighet.....	168
9.3	Förslag	172
	9.3.1 Krav på kompetens	172
	9.3.2 Förnyelse och kontinuitet.....	173
	9.3.3 Ett arbetsår anpassat till dansen.....	173
	9.3.4 Möjlighet att träffa avtal med kommunerna	174
10	Dimensionering och rekrytering.....	175
10.1	Dimensionering.....	175
	10.1.1 Bakgrund	175
	10.1.2 Förslag.....	176
10.2	Ett elevhem.....	177
	10.2.1 Bakgrund	177
	10.2.2 Förslag.....	180
	10.2.3 Kostnadsberäkning.....	182
10.3	Godkännande av och stöd till dansskolor	184
10.4	Uppsökande verksamhet	186
10.5	Varumärket och marknadsföringen	187
	10.5.1 Varumärket Kungliga Svenska balettskolan.....	187
	10.5.2 Marknadsföringen.....	188
10.6	Studiefinansiering.....	190
	10.6.1 Inledning	190
	10.6.2 Nuvarande reglering och konsekvenser för darseleverna	190
	10.6.3 Förslag.....	192
11	Kostnader och finansiering.....	195
11.1	Nuvarande förhållanden	195
11.2	Kostnader	196

11.3 Finansiering	201
12 Författningskommentar	205
12.1 Skollagen.....	205
12.2 Förslag till lag (2009:xxx) om yrkesdansarutbildning	206
Källförteckning	213
Bilaga 1 Kommittédirektiv.....	221
Bilaga 2 Tilläggsdirektiv.....	231
Bilaga 3 Referensgrupp	233
Bilaga 4 Utländska yrkesdansarutbildningar – gemensamma drag och skillnader.....	235

Sammanfattning

Enligt direktiven omfattar uppdraget att utreda förutsättningarna för *”en svensk yrkesdansarutbildning med inriktning på klassisk dans”*. Utbildningen ska ha sådan kvalitet att eleverna blir anställningsbara i Sverige och internationellt. Utredningen ska belysa om utbildningen håller samma nivå som motsvarande utbildning i andra länder. Om så inte är fallet ska utredningen belysa om resurstilldelningen är tillräcklig eller om eventuella brister har andra orsaker.

Betänkandet inleds med en beskrivning av nu rådande förhållanden och gällande bestämmelser. I tre avsnitt redovisas dels debatten om den svenska dansarutbildningen och synpunkter som framförts direkt till utredningen vid en rad möten och överläggningar, dels de möjligheter och begränsningar som gällande reglering av den kommunala grundskolan och gymnasieskolan skapar för utbildningen inom dansområdet, dels också hur motsvarande utbildning organiserats vid ett antal skolor i andra länder. Sammantagna ger dessa beskrivningar en tydlig bild av bristerna i den svenska utbildningen till yrkesdansare inom klassisk och modern dans, samtidigt som de ger vägledning när det gäller att finna lösningar.

Till bakgrunds- och problembeskrivningen fogas en redovisning dels av arbetsmarknaden för yrkesdansare, dels av sambanden mellan dansarutbildningen och kulturpolitiken.

Inte minst de internationella jämförelserna leder till slutsatsen att dansarutbildningen måste vara en elitutbildning för att bli konkurrenskraftig internationellt. Det innebär, att den gängse principen i svensk skola, att den som antagits till en yrkesutbildning också ska ges stöd att efter sina förutsättningar fullfölja den, inte är rimlig att tillämpa. Endast de elever som vid vissa givna åldrar nått en på förhand angiven färdighetsnivå bör få fortsätta utbildningen. Det måste stå helt klart för både föräldrar och elever, att denna

utbildning endast vänder sig till dem, som har som mål att verka som yrkesdansare på internationell elitnivå.

Detta principiella ställningstagande är vägledande för övriga förslag och bedömningar i betänkandet. Är man inte beredd att godta ett sådant synsätt, återstår alternativet att inte bedriva någon yrkesdansarutbildning i Sverige. I stället kan man köpa utbildningsplatser vid någon eller några ledande institutioner i andra länder för det fåtal svenska ungdomar, som både har intresse av och förutsättningar för att dansa balett på elitnivå. Behovet av dansare inom detta område i Sverige skulle dessutom såväl kvantitativt som kvalitativt kunna tillgodoses genom rekrytering från andra länder. De utbildnings- och kulturpolitiska förlusterna av att avveckla utbildningen i Sverige skulle dock vara kännbara. Utredningen har utgått ifrån att tidigare riksdagsbeslut om att Sverige i huvudsak ska vara självförsörjande på dansare fortfarande ska gälla.

Utredningen har kunnat identifiera några faktorer som i hög grad bidrar till den bristande kvalitén på den svenska dansarutbildningen.

- Dansarutbildningen inordnades 1981 i grundskolan och gymnasieskolan varvid begränsad hänsyn togs till utbildningens särart. De lösningar som valdes var kompromisser på skolans villkor.
- Med 1981 års reform följde ett kommunalt huvudmannaskap, kommunala prioriteringar och därmed stora skillnader mellan utbildningsorterna och anpassning till den kommunala skolenhet där verksamheten bedrivs.
- Resursbrist i förening med skollagens reglering bl.a. av lärartjänster har återverkat negativt på undervisningens kvalitet.

De lösningar som föreslås bygger på tanken att dansarutbildningen ska skiljas ut från grundskolan och gymnasieskolan samt att staten tar över huvudmannaskapet. *Dansarskolan* föreslås bli en ny skolform i det offentliga skolväsendet, som i sin helhet finansieras av staten. Den ska utgöra ett vertikalt integrerat alternativ till grundskolans årskurser 4–9 och gymnasieskolan.

Elever på grundskolenivå ska fullgöra sin skolplikt i dansarskolan och ska väsentligen följa samma kursplaner som gäller i grundskolan. De avvikelser som redan i dag gäller för den förberedande dansutbildningen föreslås bli överförda till dansarskolan. Därutöver föreslås bl.a. att skolåret ska kunna förlängas till högst

240 dagar och att lärarna i dans inte ska omfattas av skollagens föreskrifter om lärare.

Den nya myndighet som ska ansvara för den förberedande dansutbildningen och yrkesdansutbildningen föreslås, för att skapa utrymme för undervisning i dans, heta Dansarskolan. Undervisningen avses dock bedrivas under namnet Kungliga Svenska balettskolan.

Yrkesdansutbildningen på gymnasial nivå ska fokusera på dansen, men alla elever som fullföljer utbildningen ska – liksom i dag – få en teoretisk grund som ger grundläggande högskolebehörighet och möjlighet att läsa motsvarigheten till ett utökat program. De ska få examen från Dansarskolan och förutsätts – mot bakgrund av högskolans uppdrag att validera reell kompetens – bli likabehandlade vid ansökan till högskolan. Även här avses skolåret kunna förlängas och lärarna i dans kunna anställas efter en fri meritvärdering och för viss tid.

Den allmänna värdegrunden i läroplanerna ska gälla även för dansarskolan. Man måste emellertid beakta, att utbildningsmålet och därmed utbildningens innehåll är hårt styrt av en internationell standard. I detta avseende skiljer den sig emellertid inte från en del andra yrkesutbildningar. Även om utbildningen med nödvändighet ofta har mästare/lärling-karaktär, måste respekten för elevens integritet och rättigheter upprätthållas.

Utbildningen vid dansarskolan ska utformas med syfte att utbilda dansare för den klassiska balettrepertoaren och dansare inom modern dans. Eleverna förutses bli verksamma såväl inom de offentliga institutionerna som utanför dessa, i kompanier och fristående grupper, som arbetar med dansen som konstform. Genom utbildningen ska deltagarna få en god grund för fortsatt utveckling också inom andra sceniska dansformer. Utbildningen ska emellertid inte utformas eller dimensioneras med utgångspunkt i behoven av dansare inom t.ex. musikalerna, operetter och populärmusik. Fokus ska ligga på den klassiska baletten och på modern dans, som har den klassiska tekniken som en väsentlig grund. Utbildningen bör således omfatta såväl klassisk balett som modern dans. Båda inriktningarna ska ha samma vikt utan över- eller underordning. Elevernas förutsättningar, intresse och egna val ska avgöra fördelningen mellan dansformerna av successivt ökande delar av utbildningstiden.

Syftet med utbildningen på grundskolenivå ska vara att erbjuda eleverna utbildning och träning för att grundlägga och utveckla fär-

digheter som behövs för att efter ytterligare utbildning kunna dansa klassisk balett samt modern dans på professionell nivå. Målet med den förberedande dansutbildningen är att de elever som fullföljer utbildningen ska vara rustade att fortsätta sin dansutbildning på avancerad yrkesnivå.

Utbildningen på gymnasial nivå har som syfte att erbjuda eleverna en yrkesutbildning i klassisk balett och modern dans. Målet för yrkesdansutbildningen är att den elev som fullföljer utbildningen ska kunna uppvisa färdigheter inom klassisk balett eller modern dans, som gör att eleven står sig i internationell konkurrens och är anställningsbar.

Inom yrkesutbildningen betonas ofta betydelsen av att tillägna sig yrkeskunnande på en arbetsplats. För dansutbildningens del innebär detta, att ett nära samarbete med ett eller helst flera danskompanier, som ger eleverna tillfälle att träna och dansa med yrkesverksamma dansare, i hög grad skulle främja progressionen i elevernas yrkeskunnande. Ansvaret för att en svensk yrkesdansutbildning blir internationellt konkurrenskraftig delas därför av danskompanierna, som måste erbjuda möjligheter till arbetsplatsförlagt lärande för eleverna i dansarskolan. Förslag förs fram om att elever, som är tillräckligt kvalificerade, ska kunna genomföra huvuddelen av den sista årskursen vid Kungliga baletten, vid Cullbergbaletten eller andra ensembler som är intresserade av att medverka.

Mot bakgrund av den begränsade arbetsmarknaden för yrkesdansare inom klassisk och modern dans samt möjligheterna att fylla klasserna med kvalificerade elever föreslås antalet utbildningsplatser på gymnasial nivå minska från 90 till 66. Antalet utbildningsplatser på grundskolenivå i Stockholm, Göteborg och Piteå föreslås vara oförändrat 280. Avvecklingen av utbildningen i Malmö fullföljs.

Frågorna om behörighet, urval och antagning är centrala för en elitutbildning, men också kontroversiella i den svenska traditionen. Förslagen innebär att elevens lämplighet och färdigheter ska vara utslagsgivande vid urval mellan sökande. Urval väsentligen grundat på uppvisning inför jury ska ske inför antagning till årskurserna 4 och 7 samt vid övergång till yrkesdansutbildningen på gymnasial nivå. Den föreslagna modellen förutsätter fortlöpande information och återkoppling till elever och föräldrar samt en väl fungerande studierådgivning. Också betydelsen av övriga delar av elevvården betonas, inte minst inom de fysiologiska och medicinska områdena.

Med tanke på de mycket stora krav som utbildningen ställer på eleverna är det väsentligt att kunna rekrytera de barn och ungdomar som har förutsättningar och intresse att utbilda sig till yrkesdansare. Förslag förs fram om uppsökande verksamhet. Ett system för godkännande av och stöd till kommunala och enskilda dansskolor runt om i landet för barn på mellanstadiet föreslås. För att förbättra de sociala villkoren för elever som inte kan bo på hemorten, föreslås att ett elevhem skapas i Stockholm. Vidare föreslås förbättringar av stödet till elever som bor inackorderade eller som har långa resor till utbildningen.

Förslagen innebär kostnadsökningar på en rad punkter. Resurserna för yrkesdansarutbildningen behålls i huvudsak oförändrade trots minskningen med 24 utbildningsplatser, vilket bör skapa utrymme för ytterligare individualisering av utbildningen. Medel beräknas bl.a. för ökad användning av kort- och visstidsanställda lärare, ökad arbetsplatsförläggning av utbildningen, möjlighet till specialisering mot klassisk dans på högstadiet och köp av rättigheter till moderna koreografier. Ett elevhem medför betydande kostnader. Medel har också beräknats för ett mindre kansli för Dansarskolan. Förslagen innebär sammantaget förstärkningar på ca 19 miljoner kronor men också besparingar på ca 13 miljoner kronor som en följd av volymminsknings. Totalt beräknas den nya verksamheten kosta 86,4 miljoner kronor. Reformen föreslås bli finansierad genom en minskning av statsbidraget till kommunerna med 56 miljoner kronor, medel motsvarande det nuvarande statsbidraget (19,2 miljoner kronor) samt 10,8 miljoner kronor som omfördelas inom statsbudgeten.

Författningsförslag

1 Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100) dels att 1 kap. 1 och 19 §§, 3 kap. 2 § ska ha följande lydelse, dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 1 kap. 7 a §, med följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1. kap. Allmänna föreskrifter

1 §

För barn och ungdomar anordnar det allmänna utbildning i form av förskoleklass, grundskola och gymnasieskola samt vissa motsvarande skolformer, nämligen särskola, specialskola och sameskola.

Förskoleklassen, grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan bildar det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Dessutom finns särskilda utbildningsformer som anordnas av det allmänna för dem som till följd av sjukdom eller av annat skäl inte kan delta i skolarbetet inom det offentliga skolväsendet.

För barn och ungdomar anordnar det allmänna utbildning i form av förskoleklass, grundskola och gymnasieskola samt vissa motsvarande skolformer, nämligen särskola, specialskola, sameskola och dansarskola.

Förskoleklassen, grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan, sameskolan och dansarskolan bildar det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Dessutom finns särskilda utbildningsformer som anordnas av det allmänna för dem som till följd av sjukdom eller av annat skäl inte kan delta i skolarbetet inom det offentliga skolväsendet.

Det allmänna anordnar också pedagogisk verksamhet i form av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. För dessa verksamheter gäller i denna lag endast 1 kap. 2 a och 2 b §§, 2 a kap., 14 a kap. samt 15 kap. 5 och 11 §§.

7 a §

Som alternativ till grundskolan finns förberedande dansutbildning. Staten är huvudman för utbildningen. Närmare bestämmelser finns i lagen (2009:xxx) om yrkesdansutbildning.

19 §

Bestämmelserna i 20–22 §§ gäller utbildning i grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan. Tillämpningsområdet för fristående skolor anges i 9 kap. 18 §.

Bestämmelserna i 20–22 §§ gäller utbildning i grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan, sameskolan och dansarskolan. Tillämpningsområdet för fristående skolor anges i 9 kap. 18 §.

3 kap.

2 §

Barn skall fullgöra skolplikten i grundskolan, särskolan eller specialskolan. Skolplikten får också fullgöras enligt 8–10 kap.

Barn ska fullgöra skolplikten i grundskolan, särskolan eller specialskolan. Skolplikten får också fullgöras enligt 8–10 kap eller enligt lagen (2009:xxx) om yrkesdansutbildning.

2 Förslag till lag (2009:xx) om yrkesdansutbildning

Härigenom föreskrivs följande

1 §

Inom dansarskolan anordnas förberedande dansutbildning och yrkesdansutbildning. Verksamheten ska syfta till att ge barn och ungdomar utbildning med särskild inriktning på dans som i övrigt motsvarar utbildningen i grundskolans årskurs 4–9 samt i gymnasieskolan.

2 §

Om inte annat följer av denna lag ska vad som föreskrivs i 1–2, 3–4 och 14–15 kap. skollagen (1985:1100) gälla.

3 §

Vad som i 2 kap. 3 § skollagen (1985:1100) föreskrivs om lärare ska inte tillämpas ifråga om undervisning i dansämnen. Istället gäller att för den undervisningen ska lärare användas som har kompetens för undervisningen.

Med undantag från 2 kap. 4 § skollagen (1985:1100) får en lärare i dans som uppfyller kraven i första stycket anställas tills vidare, dock längst fem år. En sådan anställning får förnyas. Den sammanlagda anställningstiden får vara högst tio år. Bestämmelsen i 5 § andra stycket lagen (1982:80) om anställningsskydd om när en anställning övergår till en tillsvidareanställning ska inte gälla.

Förberedande dansutbildning

4 §

Förberedande dansutbildning får anordnas för elever från hela landet i dels årskurserna 4–6, dels årskurserna 7–9 i grundskolan.

Den förberedande dansutbildningen är en sådan särskild utbildning som avses i 4 kap. 3 a § 2 skollagen (1985:1100).

5 §

Till den förberedande dansutbildningen ska elever tas emot som har de färdigheter och förutsättningar som krävs för att kunna genomföra utbildningen.

Föreskrifter om intagning samt om urval mellan sökande får meddelas av regeringen.

6 §

För elever i förberedande dansutbildning som till följd av skolgången måste bo utanför det egna hemmet ska staten svara för att eleverna utan extra kostnader får tillfredsställande förhållanden.

Staten ska svara för att eleverna kostnadsfritt erhåller för utbildningen erforderliga resor.

7 §

Elev som fullgör skolplikt inom förberedande dansutbildning är inte skyldig att gå i skolan för att delta i obligatoriska inslag i utbildningen mer än 240 dagar per läsår.

8 §

Vad som sägs i 4 kap. 10 § skollagen (1985:1100) om att en elev ska beredas tillfälle att fullfölja utbildningen efter att skolplikten har upphört ska i fråga om förberedande dansutbildning endast gälla om eleven bedöms ha förutsättningar att kunna nå målet för utbildningen.

Yrkesdansarutbildning motsvarande gymnasieskola

9 §

Yrkesdansarutbildningens nivå ska motsvara ett nationellt program i gymnasieskolan och kunna ligga till grund för fortsatt utbildning på högskolenivå eller för yrkesverksamhet.

10 §

Till yrkesdansarutbildningen ska de elever tas emot som uppfyller behörighetskraven i 5 kap. 5 § första stycket 1 och 2 skollagen (1985:1100) samt har de färdigheter och förutsättningar som krävs för att kunna genomföra utbildningen.

Föreskrifter om intagning samt om urval mellan sökande får meddelas av regeringen.

11 §

En elev som tagits in på yrkesdansarutbildningen och har påbörjat den, har rätt att fullfölja utbildningen om eleven bedöms ha förutsättningar att kunna nå målet för utbildningen.

12 §

Vad som sägs i 5 kap. 21 § skollagen (1985:1100) om att utbildningen ska vara avgiftsfri ska också gälla yrkesdansarutbildningen.

Övrigt

13 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om organisationen och utformningen av den utbildning som avses i denna lag.

3 Förslag till förordning (2009:xx) om yrkesdansarutbildning m.m.

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 §

I denna förordning finns bestämmelser om förberedande dansarutbildning och yrkesdansarutbildning utöver vad som föreskrivs i lagen (2009:xxx) om yrkesdansarutbildning.

Sådan utbildning anordnas av Dansarskolan.

Förberedande dansarutbildning

2 §

Om inte annat föreskrivs i denna förordning ska grundskoleförordningen(1994:1194) tillämpas även för den förberedande dansarutbildningen.

3 §

Dansarskolan får meddela föreskrifter om avvikelser från timplanen i bilaga 3 till skollagen (1985:1100). Dansarskolan ska fastställa kursplaner samt meddela föreskrifter om mål för undervisningen i dansämnen.

I utbildningen behöver betyg inte sättas i ämnena bild, slöjd och teknik.

4 §

Med undantag från vad som föreskrivs i 4 kap. 2 § grundskoleförordningen (1994:1194) ska elevernas skolarbete kunna förläggas till måndag–lördag.

5 §

Urvalet till förberedande dansarutbildning i årskurs 4 respektive årskurs 7 ska grunda sig på färdighetsprov och en bedömning av sökandens förutsättningar att fullfölja utbildningen.

Dansarskolan ska anordna färdighetsprov årligen på varje ort där utbildningen bedrivs. Dansarskolan ska utse en nämnd som ska svara för antagningen.

Yrkesdansarutbildning

6 §

Dansarskolan ska fastställa en utbildningsplan för yrkesdansarutbildningens innehåll och mål.

Utbildningsplanen ska innehålla de kärnämneskurser som anges i 7 kap. 5 § högskoleförordningen (1993:100). Dansarskolan ska sträva efter att även erbjuda eleverna möjlighet till frivillig undervisning i kurser som ligger utanför yrkesdansarutbildningen.

Bestämmelserna om läroplan, individuell studieplan, arbetsplan och samverkansorgan i 1 kap. 3, 12 och 13 §§ och 4 kap. gymnasieförordningen (1992:394) ska tillämpas även för yrkesdansarutbildningen.

7 §

Vad som anges i 3 kap. 1–2 och 5–6 §§ gymnasieförordningen (1992:394) om lärotider ska även gälla yrkesdansarutbildningen. Läsåret ska dock omfatta 43 veckor samt påbörjas i augusti och pågå under den tid som Dansarskolan bestämmer. Läsåret får ha högst 240 skoldagar. Elevernas skolarbete får förläggas måndag–lördag.

8 §

Urvalet till yrkesdansarutbildningen ska grunda sig på färdighetsprov och en bedömning av sökandens förutsättningar att fullfölja utbildningen. Vid urvalet får även elevens betyg beaktas.

Dansarskolan ska utse en nämnd som ska svara för antagningen.

9 §

Yrkesdansarutbildningen ska innehålla arbetsplatsförlagd utbildning. Dansarskolan beslutar om omfattningen och svarar för att den arbetsplatsförlagda utbildningen uppfyller de kvalitetskrav som ställs på utbildningen.

Fördelningen av platser till den arbetsplatsförlagda utbildningen får grunda sig på färdighetsprov.

10 §

Bestämmelserna i 6 kap. 19–25 §§ gymnasieförordningen (1992:394) om ledighet, frånvaro, ordningsregler och tillrättaförande ska också tillämpas för yrkesdansarutbildningen.

11 §

Betyg ska sättas på varje avslutad kurs och på projektarbete i ämnen som även förekommer i gymnasieskolan. Bestämmelserna i 7 kap. 1–7, 14 och 17–19 §§ gymnasieförordningen (1992:394) ska då tillämpas.

12 §

Ansökan om att tas in till förberedande dansarutbildning i årskurs 4 respektive årskurs 7 samt till yrkesdansarutbildning ska skickas till Dansarskolan senast vid den tidpunkt som myndigheten bestämmer.

Övriga bestämmelser

13 §

Dansarskolan får träffa avtal med en kommun om att kommunen ska bedriva viss undervisning. Avtalet får endast avse annan undervisning än dans.

Avtal enligt första stycket får även träffas med en fristående skola som har godkänts och förklarats ha rätt till bidrag enligt 9 kap. 2 och 6 §§ eller 9 kap. 8 § skollagen (1985:1100). Avtal med en fristående grundskola får endast träffas om denna har rätt att sätta betyg enligt 1 a kap. 7 § förordningen (1996:1206) om fristående skolor.

14 §

Beslut om antagning m.m. enligt 6, 9 och 10 §§ får inte överklagas.

4 Förordning om ändring i studiestödsförordningen (2000:655)

Härigenom föreskrivs ifråga om studiestödsförordningen (2000:655) att 2 kap. 2 § samt bilaga A 1 och A 2 ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §

Inackorderingstillägg får lämnas till studerande vid andra läroanstalter och utbildningar än sådana som enligt skollagen (1985:1100) ingår i det offentliga skolväsendet. Till en utlandssvensk studerande får dock inackorderingstillägg lämnas också för studier vid en läroanstalt eller utbildning som ingår i det offentliga skolväsendet.

Inackorderingstillägg får lämnas till studerande vid andra läroanstalter och utbildningar än sådana som enligt skollagen (1985:1100) ingår i det offentliga skolväsendet. Till en utlandssvensk studerande får dock inackorderingstillägg lämnas också för studier vid en läroanstalt eller utbildning som ingår i det offentliga skolväsendet. *Inackorderingstillägg får också lämnas till studerande vid Dansarskolan.*

Trots vad som anges i 1 § får inackorderingstillägg lämnas till en studerande som deltar i grundskoleutbildning i någon av årskurserna 7–9

1. om utbildningen genomförs vid en riksinternatskola, eller
2. om den studerande är utlandssvensk och utbildningen genomförs inom det offentliga skolväsendet eller vid en fristående grundskola som är godkänd för fullgörande av skolplikt.

Centrala studiestödsnämnden får meddela närmare föreskrifter om vem som kan få inackorderingstillägg.

Bilaga**A 1**

Engelskspråkig gymnasial utbildning i Stockholms kommuns regi

Folkhögskola, utbildning på grundskolenivå och utbildning som motsvarar gymnasial vuxenutbildning i kommunal vuxenutbildning (komvux)

Grännaskolan, gymnasial utbildning vid riksinternatskolan

Gymnasieskola, fristående, i fråga om utbildningar för vilka skolan förklarats berättigad till bidrag enligt 9 kap. 8 § skollagen (1985:1100) eller blivit ställd under statlig tillsyn

Gymnasieskola, kommunal

Internationell gymnasieutbildning för International Baccalaureate (IB)

Kommunal och statlig vuxenutbildning, utom påbyggnadsutbildning och uppdragsutbildning

Liber Hermods skola, utbildning på gymnasial nivå samt utbildning för vuxna på grundskolenivå

Lundsbergs skola, gymnasial utbildning vid riksinternatskola

Lycée Français Saint-Louis, utbildning på gymnasial nivå

Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket, gymnasial utbildning vid riksinternatskolan och internationell gymnasial utbildning

Torsås kommun, distansundervisning på gymnasial nivå enligt förordningen (1992:1261) om distansundervisning på gymnasial nivå i Torsås

Tyska skolan, utbildning på gymnasial nivå

Dansarskolan, yrkesdansarutbildningen

Bilaga**A 2**

Folkhögskola, annan utbildning än sådan som anges i A 1 och B 1

Förberedande dansutbildning i grundskolan *Dansarskolan, förberedande dansarutbildning*

Stiftelsen Värmlands och Örebro läns skogsskola för Gammelkroppa skogsskola, arbetsledarfortbildning

Kommunal och statlig vuxenutbildning, påbyggnadsutbildning som inte är uppdragsutbildning

Kompletterande utbildningar som enligt förordningen (2000:521) om statligt stöd till kompletterande utbildningar har förklarats berättiga till studiestöd enligt avdelning A

Samernas utbildningscentrum

Sveriges hovslagarskola, Skara, utbildning till hovslagare

Sveriges lantbruksuniversitet, seminörutbildning

Öster-Malma jaktvårdsskola

5 Förordning om ändring i förordningen (2008:613) med instruktion för Statens skolinspektion

Härigenom föreskrivs ifråga om förordningen (2008:613) med instruktion för Statens skolinspektion att 2 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Statens skolinspektion ska ha tillsyn över

1. det offentliga skolväsendet samt den av det allmänna anordnade förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen,
 2. kommunernas uppföljningsverksamhet som omfattas av 1 kap. 18 § skollagen (1985:1100),
 3. hur kommunerna fullgör sitt tillsynsansvar i fråga om verksamhet som avses i 2 a kap. 13 § och 2 b kap. 6 § skollagen,
 4. kommunernas skyldighet att se till att skolpliktiga barn får föreskriven utbildning,
 5. utbildning vid sådana skolor med enskild huvudman (fristående skolor) som avses i 9 kap. skollagen,
 6. utbildning vid riksinternatskolor,
 7. utbildning vid särskilda ungdomshem enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
 8. särskild undervisning enligt 10 kap. 3 § skollagen för skolpliktiga elever på sjukhus eller motsvarande,
 9. visstidsutbildning vid sådana särskilda resurscenter som avses i 10 kap. 3 a § skollagen,
 10. kommunernas handläggning av frågor enligt 10 kap. 4 § skollagen, och
11. <i>vissa andra utbildningar och verksamheter i den omfattning som följer av särskilda bestämmelser eller särskilda beslut.</i>	11. <i>utbildning som sker med stöd av lagen (2009:xx) om yrkesdansarutbildning.</i> 12. <i>vissa andra utbildningar och verksamheter i den omfattning som följer av särskilda bestämmelser eller särskilda beslut.</i>

1 Arbetets uppläggning och genomförande

1.1 Arbetssätt

En viktig del av utredningens arbete var inledningsvis att på olika sätt verifiera och i grunden förstå de olika problem och möjligheter som finns inom den svenska yrkesdansutbildningen och därvid skilja ut vad som påverkas av strukturella förhållanden och vad som kan vara relaterat till andra omständigheter. Samtal och diskussioner med företrädare för dansprofessionen och dansutbildningarna var en värdefull källa för utredningen, kompletterad med genomgång av tidigare utredningar, rapporter, skrivelser, beslut m.m. och inhämtande av information från utländska balettskolor.

Utredningen organiserade två probleminventeringsmöten i maj 2008 för att samla upp synpunkter på den svenska yrkesdansutbildningen. Till dessa möten inbjöds företrädare från huvudmännen för den förberedande dansutbildningen vid grundskolorna i Stockholms, Göteborgs, Malmö och Piteå kommuner, huvudmannen för yrkesdansutbildningen i Stockholms kommun, Riddarfjärdens gymnasium/Kungliga Svenska balettskolan, Skolverket, Danshögskolan, Kungl. Operan AB, Göteborgsoperan AB, Kulturrådet och Svensk Danskommitté. Samtliga inbjudna medverkade utom Malmö stad och Göteborgsoperan.

Utredningen skapade därefter en referensgrupp med företrädare från de nämnda organisationerna, Teaterförbundet m.fl. Deltagarna i referensgruppen finns förtecknade i bilaga 3. Referensgruppen har varit av stor betydelse för arbetet i utredningen. Insamlad information, överväganden, slutsatser och utkast till förslag har diskuterats och prövats i denna grupp, innan utredningen gjort sina slutliga ställningstaganden. Det utskickade materialet och diskussionerna i gruppen har ofta resulterat i skriftliga synpunkter från medlemmarna. Referensgruppen har sammanträtt vid tre tillfällen.

Utredningen har däremellan haft många kontakter med enskilda medlemmar i referensgruppen samt andra personer inom dansprofessionen i Sverige och utlandet för att få synpunkter på problem, möjligheter och sätt att lösa olika frågor. En sammanställning av utredningens kontakter ingår i källförteckningen. Utredningen har också besökt och träffat personal och i vissa fall elever på Riddarfjärdsskolan/Kungliga Svenska balettskolan i Stockholm, Skällstorpsskolan/Svenska balettskolan i Göteborg, Angeredsgymnasiet, Kungl. Operan och Göteborgsoperan.

Utredningen har samlat information från ett urval balettskolor i andra länder. Vi har begränsat oss till utbildningar, som bedömts kunna tjäna som inspiration eller förebilder inom ett svenskt system. Våra kontakter inom den svenska dansvärlden har medverkat med att identifiera sådana skolor och utbildningar.

1.2 Betänkandets struktur

Betänkandet är upplagt så att dess första del, kapitlen 2–5, huvudsakligen är av beskrivande karaktär. I kapitel 2 redogörs för historien bakom den svenska yrkesdansutbildningens nuvarande utformning, dess kopplingar till grundskolans och gymnasieskolans regelverk, den kritik som har riktats mot dansutbildningen och vilka hinder och möjligheter det befintliga regelverket erbjuder ur dansämnets perspektiv. I kapitel 3 sammanfattas iakttagelser från de utländska dansutbildningar, som har haft större betydelse för de förslag som lämnas. En mer ingående redogörelse för de utländska dansutbildningarnas uppläggning och organisation har hänförs till bilaga 4. Kapitel 4 ägnas åt en beskrivning av dansarnas arbetsmarknad och kapitel 5 åt hur olika beslut inom kulturpolitiken inverkat på dansutbildningen.

Den andra delen av betänkandet omfattar kapitlen 6–12. Här återfinns utredningens motiv, slutsatser och förslag. I kapitel 6 beskrivs utgångspunkterna för de förslag som utformats för den fortsatta yrkesinriktade dansutbildningen i Sverige. I kapitel 7 beskrivs ett nytt huvudmannaskap för yrkesdansutbildningen och hur utbildningen ska vara organiserad. Kapitel 8 redogör för uppläggnings av den nya utbildningen och dess omfattning. Frågan om lärarförsörjningen och förslag om förändrade anställningsvillkor för danslärare behandlas i kapitel 9. Förslagen om dimensioneringen av dansutbildningen, rekryteringen, elevernas boende

samt studiefinansieringen framgår av kapitel 10. Beräkningarna av kostnaderna för den nya yrkesdansarutbildningen presenteras i kapitel 11 och i kapitel 12 finns specialmotiveringarna till författningsförslagen.

1.3 Ordförklaringar

I betänkandet används i några sammanhang termer eller begrepp som är normalt förekommande i dansvärlden, men som inte alltid används utanför denna krets.

Bland annat förekommer i texterna begreppet *ta klass* i någonting, vilket innebär att en dansare tar lektioner i någon form av dans. Ett annan term som används är *audition*, som i detta sammanhang innebär uppdansning, t.ex. inför en jury eller liknande inför antagning till utbildningen eller till ett kontrakt hos ett danskompani. Inom dansvärlden kallas utbildningsplan för *syllabus*, något som anammas i texterna. Vidare nämns olika danstekniker som har uppkallats efter den dansare/koreograf som skapade tekniken, såsom *Agrippina Vaganova*, *Martha Graham*, *Merce Cunningham* och *José Limón*.

2 Yrkesdansarutbildningen i Sverige

2.1 Från balettelevskola till grundskola och gymnasium

2.1.1 Bakgrund

Yrkesdansarutbildningen har anor från 1773 då Kungliga teaterns balettelevskola instiftades i samband med att en balettkår bildades för den nyinrättade Gustav III:s Opera i Stockholm. I de föränderliga politiska och kulturella klimaten kom skolan och balettkonsten att uppleva olika perioder av upp- och nedgångar under det följande århundradet. Olika privata utbildningar kom till efterhand. Den ryske koreografen Michail Fokin kom till Stockholm 1913 vars uppsättningar för Kungliga Operans Balett ledde till en period av blomstring. Ledningen av Balettelevskolan vid Kungliga Operan övertogs så småningom av Albert och Nina Kozlovski och kvaliteten på utbildningen höjdes.

Under efterkrigstiden påbörjades utbildning för yrkesdansare även vid Stora teatern i Göteborg (1949), Balettakademien i Stockholm (1957) och Malmö stadsteater (1961). De scenbundna utbildningarna hade som främsta mål att utbilda dansare för den egna scenens behov och utbildningen var förlagd utanför den obligatoriska skolundervisningen på eftermiddagar och helger. Vid Engelbrektsskolan i Stockholm fanns speciella balettklasser med särskilt tillrättalagt schema dit högstadiel elever kunde söka. I Göteborg och Malmö fanns ingen anpassad undervisning men elever kunde i viss mån erhålla befrielse från främst gymnastikundervisning, och i Malmö även i vissa andra ämnen. I Stockholm blev dansaren och koreografen Erik Bruhn balettchef på Operan 1968 och såg att dansutbildningen behövde byggas ut och utvecklas för att följa med i konstformens ständiga utveckling. Den unge dansaren vid Kung-

liga Operans Balett, Gösta Svalberg gavs uppdraget att ordna detta och kom att leda Balettelevskolan genom de kommande årens förändringar.

Mot slutet av 1960-talet behandlades utbildningen i konstnärlig scenisk dans i betänkandet Statens skolor för scenisk utbildning, DsU 1968:9. Där behandlades förutom utbildning av koreografer och danspedagoger även utbildning av dansare. Vad gäller utbildningen av dansare blev uppfattningarna i remissförfarandet så vitt skilda att regeringen inte var beredd att förordna någon förändring av utbildningen utan ansåg att frågan borde ses över ytterligare. Riksdagen beslutade emellertid med utredningens förslag som grund att inrätta Statens dansskola i Stockholm den 1 juli 1970¹ med huvudsaklig uppgift att utbilda danspedagoger och koreografer. Statens dansskola fick senare, efter egen begäran, på försök anordna en särskild kurs i klassisk balett, fridans och jazzdans på högskolenivå som en form av förberedelse för fortsatt utbildning vid skolans koreograf- och danspedagoglinjer med start läsåret 1973/74.²

Diskussionen om nya former för utbildningen av dansare fortsatte. Vid denna tidpunkt bedrevs som framgått ovan fortfarande utbildningen till yrkesdansare vid Kungliga Operans balettelevskola i Stockholm, Stora Teaterns balettelevskola i Göteborg och Malmö Stadsteaterns balettelevskola. Utbildningen började när eleven var mellan åtta och tretton år. Mellan 500 och 700 barn sökte årligen inträde vid de tre balettelevskolorna varav ca 70 antogs som elever. Dansundervisningen förlades till eftermiddags- och kvällstid tvåsex dagar i veckan. Elevavgifter togs ut för undervisningen i Göteborg och Malmö men var kostnadsfri vid Operan i Stockholm. Problemet med denna konstruktion, med yrkesutbildningen helt förlagd till de tre scenernas balettelevskolor efter den obligatoriska skolans åk 9, var att danseleverna inte kunde fortsätta sina teoretiska studier fram till studentexamen eller full gymnasiekompetens.

¹ Prop. 1970:25, SU1970:108, rskr 1970:274.

² Prop 1973:1 bil.10 s.154.

2.1.2 Dansarutredningen 1973

Dansarutredningens direktiv

Mot denna bakgrund bemyndigade den 9 mars 1973 Kungl Maj:t chefen för Utbildningsdepartementet att tillkalla ett antal sakkunniga med uppdrag att utreda frågor om utbildningen av dansare. Utredningens direktiv³ utsade att den förberedande dansundervisningen i största möjliga utsträckning skulle samordnas med grundskolan och borde utgöra en del av grundskolan. Det var ”betydelsefullt att undervisningen i dans medför minsta möjliga störning av den ordinarie skolgången”. Ämnestid kunde tänkas skäras ner till förmån för dans men eleverna skulle kunna genomföra sitt reguljära studieprogram med utbildningsmål i allt väsentligt likvärdigt med andra grundskoleelevers. Dansundervisningen fick påbörjas tidigast vid 10 års ålder. Utredningen skulle överväga anställningsformer och kompetenskrav för lärare i dans inom grundskolan.

Förberedande dansutbildning skulle endast få finnas på tre orter, varav en skulle förläggas till Stockholm. Vad gäller utbildningen av yrkesdansare borde den vara en tvåårig gymnasial utbildning, utredningen skulle ta hänsyn till behörighetskrav till högskolan och urvalsreglerna till gymnasieutbildningen borde övervägas. Direktiven gav de sakkunniga två alternativ vad gäller organisationen: utbildningen skulle fortsättningsvis antingen anordnas som en linje inom dåvarande Statens dansskola eller inom ramen för gymnasieskolan. Utredarna skulle ange vilket av dessa alternativ som borde genomföras.

Utredningens förslag

Dansarutredningen överlämnade sitt betänkande ”Utbildning av yrkesdansare” till regeringen i maj 1976, DsU 1976:8 och 9. De sakkunniga ansåg det angeläget att dansarutbildningen skulle göra det möjligt för svensk danskonst och svenska dansare att hävda sig internationellt. Tillgången till avgiftsfri, likvärdig utbildning på flera ställen i landet borde ökas så att den som ville ägna sig åt och hade fallenhet för en yrkesdansarbana skulle ha den möjligheten. Man betonade att danskonstens framtid är beroende av dess förmåga

³ I statsrådsprotokoll 9 mars 1973.

till konstnärlig förnyelse, vilket ställer stora krav på utbildningen av dansare.

Den förberedande dansutbildningen

Man konstaterade att den klassiska baletten spelade en dominerande roll i den internationella dansutbildningen. Lektion om 75–90 minuter fem–sex dagar i veckan var normalt. Inträdesåldern var mellan sju och tolv år men föregående dansträning var vanlig. Utredningen ansåg att den förberedande dansundervisningen i den svenska grundskolan ska ge en god fysisk grund och tillräckliga danskunskaper för fortsatt yrkesutbildning, stimulera till självverksamhet och eget skapande samt utveckla sin musikalitet och känsla för rytm. Det var emellertid viktigt att inte låsa frågan om när elev ska börja dansa till en bestämd ålder. Utredarna ansåg att den som börjar före tioårsåldern har större förutsättningar att bli en skicklig dansare. Därför borde förberedande dansträning erbjudas blivande danselever inom exempelvis en kommunal dansskolas ram. I grundskolan skulle elever få påbörja sin dansundervisning fr.o.m. åk 4 men även senare och grunden i utbildningen borde vara balet-teknik.

Utredarna menade att danselevernas arbetsbörda måste lättas så att fritid kan användas till annat än dans. Om danseleverna församman till särskilda klasser skulle det vara lättare att få rum med mer dansundervisning inom skolan. Var målet att integrera dem i vanliga klasser begränsades möjligheten i stället. Den tid som gick att ta av grundskolans ordinarie ämnen skulle under alla omständigheter inte räcka till för att ge tillräcklig dansträning. Utredningen förordade ett alternativ som innebar att något mer än hälften av tiden för dansundervisning togs från grundskolans ämnen och återstående behov fick täckas upp på fritiden. Inom skolans ram skulle undervisning i dans utgöra 13 veckotimmar (40 min) i åk 4 som vartefter utökades till att omfatta 18 veckotimmar i åk 9. Utredningen ansåg också att en bedömning av de sökandes grundförutsättningar skulle ske före utbildningens början. Ett samrådsorgan skulle finnas mellan skolan och en teater som rådgivande instans till skolstyrelsen i frågor om inriktning, tillsättning av lärartjänster m.m. Särskilda studierektorer borde ansvara för undervisningen i grundskolan, med god kännedom om dansområdet.

Utredningen föreslog att Stockholm, Göteborg och Malmö skulle få ha förberedande dansutbildning inom grundskolan.

Yrkesutbildningen

Yrkesutbildningen av dansare föreslogs fortsättningsvis anordnas som en tvåårig gymnasieutbildning. Utbildningen skulle utformas så att eleverna fick allmän behörighet för tillträde till högskolan. Eleverna förutsattes genomgå inträdesprov för att antas. Denna yrkesutbildning borde också vara vägen för den som vill söka in till Statens dansskolas pedagogiska linje. Omfattningen av undervisning i dans föreslogs uppgå till 24 veckotimmar (40 min) inkl vissa tillval i såväl åk 1 och 2 samt 6 veckotimmar fördelat på musik, kulturhistoria, dramatisk framställning och arbetsfysiologi. Ytterligare åtta veckotimmar skulle anslås till svenska, engelska, samhällskunskap och timme till förfogande (TTF). Yrkesutbildningen skulle förläggas till Stockholm p.g.a. utbudet av dans och möjligheten att rekrytera kvalificerade lärare och gästpedagoger. Detta skulle också underlätta ett sambruk av sådana resurser mellan dansinstitutionerna. Utbildningens karaktär var för övrigt sådan att man inte kunde lokalisera den till mer än en ort enligt utredarna.

Dimensionering och huvudman

Dansarutbildningen borde dimensioneras så att Sverige på sikt blir självförsörjande på dansare. En intagning av ca 90 elever per år bedömdes realistisk vad gäller den förberedande dansutbildningen i grundskolan för att ge underlag till ett intag på 45–50 elever på gymnasial nivå. Som en konsekvens av direktiven och utredarnas förslag skulle en successiv avveckling av undervisningen vid Kungliga Operans Balettelevskola, Stora teatern i Göteborg och Malmö stadsteater påbörjas.

Synpunkter på Dansarutredningens förslag

I yttranden över betänkandet påpekade flera remissinstanser att förslagen på flera punkter innebar väsentliga avsteg från grundläggande principer för grundskolan. Utbildningen för dans såsom yrke och konst med de speciella krav den ställer, torde emellertid få

anses så unik och gälla för en så begränsad grupp att en särbehandling kunde vara befogad. Ville man bejaka satsningen på en fullgod inhemsk dansutbildning var det nödvändigt att acceptera avvikelser från gällande principer för främst den obligatoriska skolan. De allmänna målen för elevernas utveckling borde emellertid inte äventyras. Även om det fanns svårigheter att anordna dansundervisning utan att inrätta speciella dansklasser borde det ändå prövas att så långt som det var praktiskt möjligt organisera dansutbildning utan att begränsa elevernas möjlighet till sociala kontakter med andra elever. Flera remissinstanser menade att samvaron med andra människor ur skilda samhällsgrupper med olika kön, erfarenheter och intressen var en viktig förutsättning för grundskolans verksamhet och ensidigt sammansatta elevgrupper borde undvikas.

Remissinstanserna instämde med dansarutredningen att det var angeläget att nedbringa undervisningstiden för danseleverna, men påpekade att utbildningsmålen inte enbart uppnås genom antalet undervisningstimmar utan var direkt beroende av undervisningens kvalitet. Utbildningen måste ge utrymme för danseleverna att ägna sig åt andra sysselsättningar än dans under sin fritid och det vore positivt om man kunde undvika en permanent sex dagars arbetsvecka för eleverna, med hänsyn tagen till bl.a. kontakter med andra barn och samvaro med föräldrar. På grund av utbildningens tidsmässiga omfattning, behovet av träning under sommarlov samt andra särskilda regler för utbildningen ansågs det särskilt viktigt att föräldrar på sina och elevens vägnar avgav en skriftlig förklaring att de erhållit grundlig information om utbildningen vid inskrivningen. Utredningens förslag till timplaner ansågs vara rimligt avvägd liksom innehållet i utbildningen.

Möjligheten att överföra elever som inte visade sig ha förutsättningar för dansutbildningen till mer reguljära studievägar inom grundskolan fann stöd hos remissinstanserna. Det måste dock finnas stödåtgärder för danselever som på eget initiativ eller efter avrådan avbryter dansutbildningen så att de inte handikappas i förhållande till andra grundskoleelever. Förstärkt medicinsk yrkesvägledning och medicinsk expertis borde vidare knytas till den grupp som årligen skall bedöma elevernas grundförutsättningar för dansutbildning.

Inackorderingsfrågan på de tre orterna borde undersökas så att det åtminstone under högstadietiden var möjligt för intresserade och lämpade elever att få dansutbildning oavsett bostadsort. Med

hänsyn tagen till elevernas ålder borde föräldrarna få välja utbildningsort där den lämpligaste inackorderingen kunde ordnas. Inackorderade danselever i grundskolan borde få studiehjälp på samma villkor som gällde för gymnasieskolan eftersom utbildningen för elever som inte hade sitt hem på utbildningsorten skulle bli förenad med dryga kostnader.

2.1.3 Regeringens proposition 1978 – försöksverksamhet inleds

Regeringen instämde i utredningens förslag om timplan och att hälften av tiden för dansundervisning togs från grundskolans ämnen. En sammanhållen undervisning i särskilda klasser betraktades av regeringen som en förutsättning för den förberedande dansundervisningen. Den skulle bedrivas som försöksverksamhet inom grundskolan i Stockholm, Göteborg och Malmö och skulle få inledas fr.o.m. ht 1978. Riksdagen godkände i enlighet med regeringens förslag den institutionella förändringen av dansutbildningen samt grunderna för statsbidrag till verksamheten.⁴ Vad gäller yrkesutbildningen anförde regeringen att man delade utredningens uppfattning och att man skulle lämna bidrag så att två klasser av en specialkurs för yrkesutbildning av dansare skulle komma till stånd inom Stockholms gymnasieorganisation.

I budgetpropositionen⁵ för 1980 noterades att utbildningarna inte kommit igång efter det att skolstyrelserna i de tre kommunerna gemensamt förklarat att staten måste stå för en större andel av merkostnaderna för dansundervisningen.⁶ Regeringen förordade att det statliga bidraget till den förberedande dansundervisningen borde ökas och motsvara 33,3 lärarveckotimmar per klass för mellanstadiet och 40,2 lärarveckotimmar per klass för högstadiet. Även kostnader för ackompanjatörer beaktades.

Inför läsåret 1981/82 utfärdade dåvarande Skolöverstyrelsen (SÖ) föreskrifter för försöksverksamheten med förberedande dansundervisning i grundskolan. Verksamheten skulle anordnas genom jämkning av grundskolans timplan enligt särskilda beslut där kompletterande frivillig dansundervisning skulle meddelas på elevens fritid enligt särskild timplan. Fr.o.m. läsåret 1982/83 fastställde SÖ

⁴ Prop 1977/78:100, bil 12, UbU 1977/78:16, rskr 1977/78:18, vissa förändringar av statsbidraget i prop 1979/80:100, bil 12, UbU 1979/80:26, rskr 1979/80:301.

⁵ Prop. 1977/78:100, bilaga 12.

⁶ Kommenterat även i Barnkulturpropositionen (prop.1978/79:143).

i stället för regeringen timplaner för verksamheten, med beaktande av beslut om 1980 års läroplan för grundskolan.

Antagningen av elever skulle göras av en särskild antagningsnämnd, med bl.a. personer med god kunskap i dans samt skol-läkare. Ledamöterna skulle utses av skolstyrelsen.

Svenska Balettskolans förberedande dansundervisning i grundskolan påbörjades läsåret 1981/82 vid Högalidsskolan i Stockholm. Utbildningen till yrkesdansare startade läsåret 1982/83 och knöts inledningsvis organisatoriskt till Södra Latins gymnasium i Stockholm.

2.1.4 Fortsatt försöksverksamhet under 1990-talet

Den förberedande dansutbildningen

I början av 1990-talet övertog det nyinrättade Skolverket ansvaret för skolväsendet efter den nu nedlagda Skolöverstyrelsen. Verket beslutade SKOLFS 1991:15 där det bl.a. framgick att försöksverksamheten med förberedande dansundervisning fick anordnas i årskurserna 4–9 vid grundskolan i Stockholm, Göteborg och Malmö. Försöksverksamheten skulle omfatta åtta läsår, räknat från och med läsåret 1991/92. Liksom tidigare skulle dansundervisningen anordnas genom jämkning av grundskolans timplan och särskild timplan för kompletterande frivillig dansundervisning på elevens fritid. Skolverket fastställde kursplanerna och timplanerna. Antagningen av elever genom riksintag skulle som tidigare göras av styrelsen genom en särskild utsedd antagningsnämnd.

Om eleven hade svårigheter att följa undervisningen hade rektor rätt att besluta om omplacering till en annan elevgrupp inom den dansundervisning som är obligatorisk för försöksverksamheten. Vid mer omfattande svårigheter skulle eleven avrådas från att delta i fortsatt dansundervisning liksom då medicinska skäl föreligger som kan medföra skaderisk för eleven. Han eller hon kunde då omplaceras till undervisning enligt en timplan som inte var jämkad för dansutbildning.

Lsåret 1992/93 integrerades den förberedande dansutbildningen i Malmö vid Dammfriskolan inom Västra innerstadens stadsdelsnämnd. I Göteborg startade verksamheten vid Skälltorpsskolan inom Backa stadsdelsnämnd 1993/94.

Yrkesdansutbildningen

Vad gäller yrkesdansutbildningen förändrades den från att vara tvåårig till treårig som en följd av gymnasiereformen med anledning av propositionen Växa med kunskaper – om gymnasieskolan och vuxenutbildningen (prop.1990/91:85). Senast till läsåret 1995/96 skulle alla gymnasiala utbildningar omfatta tre år. Föredragande⁷ tog i nämnda proposition yrkesdansutbildningen i Stockholm som ett exempel på ett blivande individuellt, treårigt program för de mycket målinriktade ungdomarna, med udda studieönskemål. Undervisningsvolym beräknad i antal veckotimmar ersattes i denna reform också av en minsta, garanterad lärar/handledarledd undervisningstid.

I Stockholm blev Ridдарfjärdens gymnasium/Kungliga Svenska balettskolan fr.o.m. 1996 en självständig gymnasieenhet efter att tidigare ha tillhört Södra Latin.

2.1.5 Konstnärlig utvärdering av Svenska balettskolan i Stockholm

Stockholms kommun lät 1996 en sakkunnig utvärdera den förberedande dansutbildningen i Stockholm.⁸ Utredningen pekade på att Svenska balettskolan inte nådde optimalt resultat och det konstnärliga resultatet av utbildningen på flera punkter måste anpassas bättre till de krav som numera ställdes på en yrkesdansare. De flesta förklaringarna till detta stod att finna i skolans organisatoriska och praktiska förutsättningar för utbildningen med närliggande ekonomiska problem, menade utredaren. Trots många anpassningar till det kommunala utbildningssystemet fick inte dansen tillgång till tillräcklig kunskap och resurser för att kunna bibehålla och utveckla dansutbildningens professionella och konstnärliga kvalitetsnivå. Utredaren ifrågasatte om den obligatoriska grundskolan var en möjlig hemvist för en sådan utbildning. Skolans uppfattning var att problemet framför allt var en ekonomisk fråga. Utredaren påpekade att den ojämna könsfördelningen i dansundervisningen och storleken på grupperna försvårade effektiviteten av träningen, bl.a. på grund av olika fysisk mognad och inläring av specifika pojk- och flicksteg. Utredaren ansåg att det fanns elever som skulle må

⁷ Prop. 1990/91:85, s. 90.

⁸ Resultatet refererar i Skolverkets rapport *Svenska balettskolan – Försöksverksamhet med förberedande verksamhet i grundskolan*, 1997.

bättre av att avrådas från utbildningen. Skolpengssystemet uppfattades leda till ett maximalt intag av elever även om sökande med de rätta förutsättningarna saknades. Utredaren ansåg det vara cyniskt mot barnen att låta dem arbeta hårt för utbildning i ett yrke de saknar förutsättningar för. Ett ordnat gruppboende under ledning av vuxna skulle bl.a. stötta elever och medföra ett större rekryteringsunderlag.

2.1.6 Skolverkets utvärdering 1997

Regeringen gav Skolverket i uppdrag⁹ att överväga vilka åtgärder som behövde vidtas för att försöksverksamheten skall kunna bli permanent verksamhet. Uppdraget skulle utföras i samråd med Statens kulturråd och berörda kommuner och redovisas senast den 30 december 1997.

Skolverkets rapport och förslag

Skolverket konstaterade i sin rapport¹⁰ bl.a. att fokuseringen på dans inte inneburit någon negativ påverkan på elevernas resultat i de traditionella skolämnena. Tvärtom var slutbetygen för dans-elever oavsett svensk eller utländsk bakgrund högre i nära nog samtliga ämnen jämfört med riket trots att jämkningen av timplaner i skolämnena som regel blivit större än ursprungligen avsetts och dans elevernas långa skolveckor. Lärarnas uppfattning var att dans eleverna genom dansen lärt sig strukturera sin tillvaro, disciplinera sig och ta ett stort ansvar för studierna. Dans eleverna förklarade sina goda resultat bl.a. med att de kände en stor press från lärarna att vara flitiga och att de hade ett gott rykte bland ämneslärarkåren som upplevdes ha särskilt höga förväntningar på dem. De långa dagarna med efterföljande läxläsning var dock ofta på gränsen till för mycket. Bristande kommunikation mellan dans- och ämneslärare, schematekniska och organisatoriska problem av olika slag komplicerade tillvaron. Samtidigt ansåg alla intervjuade elever att det var värt allt hårt arbete för privilegiet att få hålla på med det som intresserade dem mest. Lärarna var nöjda med försöksverksamhetens timplanejämkningar vad gällde fördelningen av tid mellan

⁹ U1997/4703/S.

¹⁰ *Svenska balettskolan – Försöksverksamhet med förberedande verksamhet i grundskolan*, Skolverket 1997.

dansämnen och teoriämnen. Vid övergången till gymnasieskolan medförde emellertid den jämkade timplanen att elever från åk 9 inte hade tillräckligt många betyg för att söka till gymnasieskolan på samma villkor som andra elever, ett problem som blev aktuellt i och med införandet av nytt meritvärderingssystem. Eleverna fick i stället söka på fri kvot, en ordning som föräldrar och elever fann vara särbehandlande och missgynnande.

Varje termin hölls uppställning vars resultat låg till grund för om elev skulle ges klartecken för att fortsätta sin dansutbildning eller avrådas. Eleven och målsman kallades till en danselevvårds-konferens där elevens situation diskuterades inför ett beslut om elevens fortsatta deltagande i dansundervisningen. Ofta blev det starka reaktioner från föräldrar till elever som blivit avrådda, framför allt på själva anledningen till avrådan som ofta var en kombination av orsaker. Skolpengssystemet begränsade dock möjligheten att avråda. Enligt skolans personal borde ca en tredjedel av befintliga grundskoleelever och ca 25 procent av gymnasieeleverna ha avråtts om det kunnat ske utan konsekvenser för verksamhetens ekonomi. Utbildningens syfte föreföll vara oklart för en del föräldrar – var det en elitutbildning eller en grundskoleutbildning med särskild profilering? Av personalintervjuer framgick att balettskolan troligen inte alltid varit tillräckligt tydlig om vilka krav som ställdes i denna utbildning. Skolverket fann att lärarkåren inom Svenska balettskolan inte var pedagogiskt och dansmetodologiskt helt samkörda. Att möta stora skillnader mellan olika lärares undervisningsstilar kunde få negativa konsekvenser för elevernas dansutveckling.

Skolverket bedömde sammanfattningsvis att verksamheten var viktig och utgjorde ett väsentligt inslag i de förutsättningar som bör finnas för att vidmakthålla och utveckla svensk danskonst på en kvalitativt hög nivå. Skolverket föreslog att försöksverksamheten skulle övergå till permanent verksamhet. Man hade dock bl.a. uppfattningen att statsbidragen och de resurser skolhuvudmännen tillsatte inte var tillräckliga för att bedriva utveckling och fortbildning, att otydligheterna i meritvärderingen vid ansökan till gymnasieskolan borde rättas till och att principer för avrådan borde förtydligas i syfte att stärka elever och målsmäns rättsliga ställning. Skolverket betonade rektors ansvar för att integrera dansverksamheten i den ordinarie verksamheten och efterlyste en tydligare dialog mellan de tre utbildningsorterna så att elever gavs samma förutsättningar oavsett utbildningsort.

2.1.7 Försöksverksamheten blir permanent

I budgetpropositionen för 1999¹¹ föreslog regeringen att försöksverksamheten med förberedande dansundervisning i grundskolan skulle permanentas fr.o.m. 1 juli 1999. Regeringens motivering var att den utgjorde ett väsentligt inslag i de förutsättningar som bör finnas för att vidmakthålla och utveckla svensk danskonst på en kvalitativt hög nivå och att det var ett kulturpolitiskt intresse att behålla nuvarande kvalitet i svensk danskonst. Regeringen framhöll att den förberedande dansundervisningen i grundskolan och utbildning av kvalificerade yrkesdansare i gymnasieskolan utgjorde hela rekryteringsbasen för Sveriges nationella balettensembler. Den förberedande dansutbildningen skulle härnäst regleras i skollagen (1985:1100) och genom en förordning om förberedande dansutbildning i grundskolan. I propositionen berördes även problemet med meritvärderingen när danselev ska söka till gymnasiet. Regeringen meddelade att den ämnade införa bestämmelse som gör att danselev skulle kunna tas in på betygssurval och inte vara hänvisad till fri kvot. Möjligheten att avråda elev som antagits till förberedande dansutbildning skulle avskaffas. Regeringens uppfattning var att den elev som efter omfattande inträdesprov bedömdes kunna klara undervisningen, måste ha rätt att gå kvar under återstoden av grundskoletiden. I den nya förordningen om förberedande dansutbildning i grundskolan skulle regeringen också ge Piteå kommun rätt att bedriva riksrekryterande förberedande dansutbildning för årskurserna 7–9 utöver Stockholm, Göteborg och Malmö kommuner som skulle få bedriva sådan för årskurserna 4–9. Riksdagen beslutade i enlighet med förslaget. Regeringen gavs även bemyndigande att meddela föreskrifter om avvikelse från timplanen i grundskolan för att utrymme även fortsättningsvis skulle finnas för dansundervisningen.

¹¹ Prop.1998/99:1, Uo16, 1998/99:UbU1.

2.2 Nuvarande förhållanden

2.2.1 Den formella regleringen av dansutbildningen

Grundskolan

I Sverige får barn påbörja en riksrekryterande förberedande dansutbildning inom den kommunala grundskolan i tre kommuner från årskurs 4 och i en kommun från årskurs 7 enligt förordning (1999:250) om förberedande dansutbildning i grundskolan.

Av 2 kap. 1 § grundskoleförordningen (1994:1194) framgår att det för grundskolan gäller en läroplan som innehåller de övergripande målen och riktlinjerna för utbildningen som fastställs av regeringen. I 6 § anges att det för varje ämne ska finnas en kursplan som ska innehålla de mål som undervisningen ska sträva mot och de mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av det femte och det nionde skolåret. Kursplanerna ska finnas i en förordning.

Grundskoleutbildningens normala garanterade omfattning i kalendertimmar är 6 655 för ämnen och ämnesgrupper enligt skollagens (1985:1100) bilaga 3. Av dessa timmar är elevens val 382 och skolans val 600 timmar.

Nationella mål för den förberedande dansutbildningen

De nationella målen för utbildningen regleras med stöd av förordningen (1999:250) om förberedande dansutbildning i grundskolan samt grundskoleförordningens 2 kap. 1 § genom Skolverkets föreskrifter om timplan, kunskapskrav och betygskriterier för förberedande dansutbildning i grundskolan, SKOLFS 1999:15. Där medges att avvikelser i den timplan för utbildningen som anges i bilaga 3 till skollagen får göras, så att såväl målen för den förberedande dansutbildningen som målen i kursplanerna i övrigt nås.

Enligt Skolverkets föreskrifter är syftet med den förberedande dansutbildningen i grundskolan att eleven ska erhålla sådan teknisk färdighet och konstnärlig uttrycksförmåga i dans att eleven ges förutsättningar att antas till och genomföra den gymnasiala yrkesutbildningen till dansare. Den förberedande dansutbildningen ska utveckla elevens förmåga att värdera sin dansutövning ur ett hälso- och arbetsmiljöperspektiv. Eleven ska träna koordination, muskelstyrka, smidighet, balans, musikalitet och konstnärlig uttrycksförmåga för att kunna uppnå ett professionellt resultat. Dansträning

och medverkan på scen ska därför vara omfattande under utbildningen i grundskolan.

Den förberedande dansutbildningen ska sammanfattningsvis innefatta klassisk balett, som utgör merparten av den förberedande dansutbildningen, karaktärsdans, modern-nutida dans och jazzdans samt improvisation och akrobatik.

Den klassiska balettundervisningen

Undervisningen i klassisk balett ska ge de nödvändiga kunskaperna för fortsatt inriktning mot den klassiska baletten med dess formspråk och konstnärliga uttryck samt ge en grund för att lära andra danstekniker. Utbildningen i klassisk balett ska ge kunskaper i förberedande pas de deux samt repertoar som innebär utbildning i den klassiska dansens sceniska former. Den förberedande dansutbildningen i grundskolan ska ge eleven kunskaper motsvarande lägst grad 4 i den inom svensk undervisning i klassisk balett vedertagna syllabusen, "Klassisk balett, övningar i sju svårighetsgrader", Girard, Grefveberg, Karina, Svalberg, Svedin, PRISMA 1981.

Karaktärsdans

Undervisningen i karaktärsdans ska ge eleven träning i olika länders danser samt ge inblick i dansernas särart, utveckling och inbördes samband. Den ska utveckla känslan för stil, musik, rytm och teknik typisk för nationella danser och deras sceniska form samt utveckla känsla för formationer, samdans och följsamhet i par och i grupp.

Modern-nutida dans och jazzdans

Undervisningen ska ge eleven en grundläggande dansteknisk färdighet inom dessa områden och utveckla medvetenhet för rummet, olika rumsliga nivåer och riktningar samt utveckla förståelse av olika rytmer och taktarter.

Improvisation

Improvisationsundervisningen ska utveckla elevens konstnärliga medvetenhet och känsla för dans som uttrycksmedel samt stimulera till eget skapande.

Akrobatik

ska utveckla elevens smidighet, mjukhet, styrka och djärvhet samt förbereda eleven för akrobatiska inslag i olika danstekniker.

Omfattning och förläggning av undervisningstiden i grundskolan

Skoldagarnas längd och förläggning regleras i skollagen.

I 3 kap. 11 § sägs bl.a.

Ingen är på grund av skolplikt, som fullgörs inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom, skyldig att gå i skolan för att delta i obligatoriska inslag i utbildningen mer än 190 dagar per läsår eller att någon dag delta i sådana inslag mer än åtta timmar eller, i de två lägsta årskurserna, mer än sex timmar.

I 2 kap. 2 § grundskoleförordningen anges att kommunerna får besluta om ytterligare undervisningstid (inom den ram som anges i 3 kap. 11 § skollagen) utöver den tid som anges i den till skollagen kopplade timplanen för grundskolan.

Av 4 kap. 1 § grundskoleförordningen framgår vidare att läsåret ska börja i augusti och sluta i juni samt ha minst 178 skoldagar och minst 12 lovdagar. Därutöver får inom läsåret läggas ut högst fem studiedagar för planering av skolarbetet eller för fortbildning av lärare .

Vad gäller förläggningen av skolarbetet sägs i 4 kap. 2 § i samma förordning att det ska förläggas till måndag–fredag och vara så jämnt fördelat över dessa dagar som möjligt.

Faciliteter och avgifter

Om utrustning och lokaler sägs i 1 kap. 4 § grundskoleförordningens att grundskolan ska ha ändamålsenliga lokaler och utrustning som behövs för en tidsenlig utbildning. Enligt 4 kap. 4 §

skollagen ska utbildningen i grundskolan vara avgiftsfri för eleverna. De ska utan kostnad ha tillgång till böcker, skrivmateriel, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. I verksamheten får dock förekomma enstaka inslag som kan föranleda en obetydlig kostnad för eleverna.

Antagning

Reglerna för antagning regleras i förordningen (1999:250) om förberedande dansutbildning i grundskolan. Av 3 § framgår att ansökan om deltagande i den förberedande dansutbildningen ska lämnas till styrelsen för utbildningen, dvs. kommunens utbildningsnämnd eller motsvarande, före den 15 januari för utbildning som ska börja påföljande hösttermin. Till utbildningen ska de elever tas emot som har förutsättningar att utvecklas inom dansen. Antagningen ska göras av en särskild antagningsnämnd. Styrelsen för utbildningen utser ledamöterna i nämnden. Beslut om antagning får inte överklagas.

Elevs rätt att gå kvar och fullfölja utbildning

Av skollagen 4 kap. 9–10 §§ framgår att den som tagits emot i en kommuns grundskola ett visst läsår har rätt att gå kvar hela läsåret, även om de förhållanden som låg till grund för beslutet ändras under läsårets gång. Om en elev i grundskolan inte tillfredsställande har slutfört sista årskursen när skolplikten upphör, men bedöms ha förmåga att fullfölja utbildningen, ska eleven beredas tillfälle att göra detta under högst två år efter det att skolplikten upphörde.

Stöd och uppflyttning mellan årskurserna

Stödundervisning ska enligt 5 kap. 1–5 §§ grundskoleförordningen ges om det kan befaras att eleven inte kommer att nå de mål som minst ska ha uppnåtts i slutet av det tredje, det femte och det nionde skolåret eller om eleven av andra skäl behöver särskilt stöd. I 6 kap. 3–6 §§ anges i eleverna i årskurserna 1–8 vid slutet av varje läsår ska flyttas till närmast högre årskurs, med tre undantag:

- rektor får efter samråd med en elevs vårdnadshavare besluta att eleven inte ska flyttas, om detta med hänsyn till elevens allmänna utveckling och i övrigt är lämpligast för eleven,
- rektorn får på begäran av en elevs vårdnadshavare medge eleven att gå om en årskurs,
- om en elev har goda förutsättningar att delta i utbildningen i en högre årskurs än den som eleven redan tillhör eller normalt ska tillhöra, får rektorn besluta att eleven ska flyttas till den högre årskursen om elevens vårdnadshavare medger det.

Gymnasieskolan

Yrkesinriktade utbildningar i gymnasieskolan styrs i första hand av bestämmelserna i skollagen och gymnasieförordningen. Utbildningen kan ske på nationella eller specialutformade program som är avsedda att kunna genomgå på tre läsår samt individuella program. Yrkesdansutbildning finns inte upptaget som nationellt program utan är ett specialutformat program. Ett sådant program ska i fråga om utbildningens nivå motsvara ett nationellt program och därmed kunna ligga till grund för fortsatt utbildning på högskolenivå eller för yrkesverksamhet. Det kan utformas individuellt för en elev eller gemensamt för en grupp elever enligt 5 kap. 3–4a §§ i skollagen. En kommun som anordnar utbildning för en grupp elever i specialutformat program är enligt 3b och c paragraferna i samma kapitel skyldig att ta emot en behörig sökande till utbildningen, om den sökande hör hemma i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen eller om hemkommunen har åtagit sig att svara för kostnaderna för utbildningen.

Riksrekryterande specialutformade program

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, enligt 5 kap. 14 § skollagen föreskriva att vissa utbildningar ska vara specialutformade program med riksrekrytering och ett visst antal platser.¹² Med stöd av 2 kap. 2 § gymnasieförordningen har Skolverket

¹² Det kan noteras att Gymnasiutredningen i betänkandet *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27) har föreslagit att specialutformade program ska försvinna som företeelse eftersom den nationella likvärdigheten är viktigare. Det ska dock vara möjligt att göra vissa avsteg från den nationella programstrukturen för enskilda elever. Vissa unika

i föreskriften SKOLFS 2007:49 upptagit Riddarfjärdens gymnasium/Kungliga Svenska balettskolan som den enda riksrekryterande dansutbildningen i Sverige. Genom anslagsvillkor i det årliga regleringsbrevet till Skolverket fördelar regeringen ett visst belopp till Stockholms kommun som särskilt bidrag till denna utbildning, men det ges inga bestämmelser om antalet platser.

Mål

För ett specialutformat program som erbjuds en grupp elever ska kommunen fastställa program mål. Styrelsen för utbildningen beslutar enligt 5 kap. 4a § skollagen samt 1 kap. 4, 6 och 11 §§ gymnasieförordningen om antalet undervisningstimmar för varje kurs, för projektarbete samt om fördelningen av undervisningstiden. I skolagens bilaga 2 anges poängplanen för nationella och specialutformade program. Antalet poäng ska uppgå till 2 500, varav 750 är s.k. kärnämnen (svenska, engelska, matematik, idrott och hälsa, samhällskunskap, religionskunskap, naturkunskap, estetisk verksamhet) 1 450 karaktärsämnen inkl projektarbete och individuella val 300p.

Mål för yrkesdansutbildningen i kursplanen SMR01

För det treåriga, riksrekryterande specialutformade programmet yrkesdansare i Stockholm finns en lokal kursplan registrerad av Skolverket (SMR01-Yrkesdansare). I den anges att utbildningens mål är att utbilda yrkesdansare inom danskonstens olika områden. Inom gymnasieskolans ram ska programmet ge en fullständig yrkesutbildning i dans samt utbildning i kärnämnen. Genomgången gymnasieutbildning ger grundläggande behörighet till högskola. Vidare informeras att det för att bli en professionell dansare krävs förutom goda fysiska förutsättningar, känsla för rörelse, musikalitet och scennärvaro, en gedigen utbildning, hängivet arbete och kärlek till dansen som konstform. I utbildningen går den artistiska och fysiska träningen hand i hand för att nå den professionella nivå danskonsten kräver i dag. Dansutbildningen har två inriktningar,

utbildningar ska även i den framtida gymnasieskolan kunna vara riksrekryterande. För dessa utbildningar ska det gå att göra avsteg från den nationella programstrukturen. För att ge bättre flexibilitet åt de behov speciella utbildningar kan ha anser Skolverket i sitt remissvar på utredningen att det hellre ska finnas nationella specialutbildningar som får ha egna examensmål och poängstrukturer som ska få avvika från de nationella programmen.

klassisk balett och modern dans. Utbildningens mål är att eleverna efter genomgångna kurser har en sådan kunskaps- och dansteknisk färdighet att de är redo att gå ut i det professionella yrkeslivet.¹³

Lokalt specialutformat program

Den ej riksrekryterande utbildningen i Göteborg vid Angereds-gymnasiet har fastställt lokala program mål inom ramen för sitt specialutformade program. Detta program har inriktningar mot såväl klassisk balett som modern dans och ska ge eleverna de kunskaper och de tekniska färdigheter som krävs för att vara yrkesdansare.¹⁴ Man ska ha goda förkunskaper i dans för att söka utbildningen och gör ett intagningsprov i klassisk balett och modern dans. De som går vidare tar klass och gör ett repertoarprov i vald inriktning, intervjuas och genomgår en anatomisk undersökning. Utbildningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla sig som sceniska dansare både konstnärligt och tekniskt samt ge en viss kunskap om metodik och pedagogik. Dessutom ska utbildningen ge eleverna möjligheter att använda sin kreativitet i olika sammanhang samtidigt som den ger beredskap att möta arbetsmarknaden. Utbildningen ska också ge möjlighet till fortsatt utbildning vid danshögskolor i Sverige eller utomlands.

Även Piteå kommun har vid Strömbackaskolan ett lokalt specialutformat program för yrkesdans.

Omfattning och tidsförläggning av utbildningen

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar enligt 5 kap. 4d § skollagen föreskrifter om garanterad undervisningstid för specialutformade program. I 1 kap. 11 § gymnasieförordningen anges att styrelsen för utbildningen beslutar om antalet undervisningstimmar för varje kurs och för projektarbete samt om fördelningen av undervisningstiden. I 2 kap. 18 § 2 st, anges att en kommun som anordnar specialutformade program med yrkesinriktad profil ska tillhandahålla en garanterad undervisningstid om 2 430 undervisningstimmar om 60 minuter.

¹³ Skolverkets databas på Internet, kursplaneversion 090131.

¹⁴ Göteborgs kommun webbplats om Angereds gymnasium aug-08: <http://www.goteborg.se> samt Göteborgs stad protokoll 2005:8, Utbildningsnämnden 2005-10-25.

Av 3 kap. gymnasieförordningen om lärotider framgår att läsåret ska omfatta 40 veckor, vara uppdelat på höst- och vårtermin om inte regeringen föreskriver annat. Läsåret ska ha minst 178 skoldagar och minst 12 lovdagar. Det ska börja i augusti och sluta senast i juni, om inte regeringen föreskriver annat.¹⁵ Elevernas skolarbete ska förläggas måndag–fredag och vara så jämnt fördelat över dessa dagar som möjligt. När skolarbetet är förlagt till en arbetsplats utanför skolan ska den arbetstid som gäller där tillämpas, om inte rektor bestämmer annat.

Antagning

Av 6 kap. 4 § gymnasieförordningen framgår att sökande som gått förberedande dansutbildning i grundskolan med jämkad timplan och därför fått färre än 16 betyg i sitt slutbetyg ändå ska få sitt meritvärde bestämt efter 16 betyg. Uppräkningen av meritvärdet ska göras i proportion till de betyg som eleven har fått. Av 7 § i samma kapitel framgår att om en utbildning inom det estetiska området kräver att den sökande har speciella färdigheter, såsom t.ex. i musik, kan vid urvalet, förutom till betygen, hänsyn tas till ett färdighetsprov eller ett intyg om färdigheterna.¹⁶ I 10 § anges att en elev tas in i gymnasieskolan vid början av respektive program och att eleverna därvid får fördelas på klasser eller motsvarande med hänsyn till vad som är känt om deras önskan inför valet av inriktning. Inom varje program som är indelat i inriktningar fördelas eleverna inför andra eller tredje året på inriktningarna. Styrelsen för utbildningen beslutar enligt 12 § om en elev på ett program ska få byta till ett annat program som erbjuds av kommunen eller om en elev ska få byta inriktning inom ett program. Enligt 13 § får styrelsen för utbildningen besluta att ta in en sökande vid senare tid-

¹⁵ *Gymnasieutredningen* föreslår att det ska finnas möjligheter till undantag från läsårstiderna inom all gymnasieutbildning, vilket bl.a. tillstyrks i Skolverkets remissvar.

¹⁶ Eftersom färdighetsprov enligt Skolverkets nuvarande uppfattning (bl.a. Skolverkets utbildningsinspektion PM 050531) endast får användas som komplement, följer att urval med färdighetsprov som grund endast får betydelse om antalet utbildningsplatser på yrkesdansutbildningen inte räcker till. *Gymnasieutredningen* noterar att det är problematiskt att börja på en utbildning som man har dåliga förutsättningar att genomföra med framgång. Utredaren finner det angeläget att skapa ett system som så långt möjligt säkrar att de elever som antas till nationella program har goda förutsättningar att genomföra utbildningen med framgång, vilket normalt innebär att uppnå examen. Utredningen har uppfattningen att färdighetsprov bara ska vara ett komplement (som i dag), men öppnar i sitt förslag upp för att om det föreligger särskilda skäl, ska Skolverket kunna medge att styrelsen för utbildningen får använda sig av andra urvalsprinciper.

punkt än vid början av utbildningen om det finns plats på den aktuella studievägen och om den sökande är behörig och har de kunskaper och färdigheter som krävs för att tillgodogöra sig undervisningen. Styrelsen kan besluta att den sökande ska genomgå ett inträdesprov för att visa att han har de kunskaper och färdigheter som krävs.

Fullföljande av påbörjat program

Den som har påbörjat utbildning på ett specialutformat program i en kommun eller landsting har enligt 5 kap. 20 § skollagen rätt att fullfölja det enligt den plan som fanns när den inleddes.

Byte till annan utbildning m.m.

Om en elev har uppenbara svårigheter att följa undervisningen på sitt studieprogram ska rektorn enligt 6 kap. 14–15 §§ gymnasieförordningen vidta de åtgärder som behövs för att eleven skall kunna fortsätta studierna i gymnasieskolan. Det skall då övervägas om eleven skall gå om en eller flera kurser, övergå till ett reducerat program eller ett annat nationellt program eller ett individuellt program. Om en elev inte har fått minst betyget Godkänt på en kurs har eleven rätt att gå om kursen. Om en elev har fått betyget Icke godkänt på en stor andel av kurserna under ett läsår får rektorn, om det finns särskilda skäl, besluta att eleven får gå om också sådana kurser som eleven har fått minst betyget Godkänt på under läsåret. Rektorn beslutar efter samråd med berörda lärare om en elevs fortsatta skolgång. Innan rektorn fattar beslut om att en elev ska gå om en eller flera kurser eller gå ett reducerat program skall samråd ske med elev och vårdnadshavare. Detsamma gäller om styrelsen för utbildningen beslutar att en elev ska få byta program eller inriktning inom ett program. Enligt 16 § kan elever som har avgått från gymnasieskolan innan de har slutfört utbildningen och som önskar fortsätta på det program där de gick tidigare i mån av plats tas in på nytt.

Stödundervisning och specialundervisning

Av 8 kap. 1 § gymnasieförordningen framgår att en elev ska ges stöd- undervisning om det kan befaras att eleven inte kommer att nå de kunskapsmål som anges i kursplanerna eller om eleven av andra skäl behöver särskilt stöd. För elever som har behov av särskilt stöd får specialundervisning anordnas inom klassen. Om en elev kan ha behov av särskilda stödåtgärder ska rektorn se till att behovet utreds och åtgärdsprogram utarbetas.

Kostnader

Utbildningen ska enligt 5 kap. 21 § skollagen vara avgiftsfri för eleverna. De ska utan kostnad ha tillgång till böcker, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. Huvudmannen får dock besluta att eleverna ska hålla sig med enstaka egna hjälpmedel. I verksamheten får också förekomma enstaka inslag som kan medföra en obetydlig kostnad för eleverna.

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo94) och de frivilliga skolformerna (Lpf94)

För grundskolan och gymnasiet finns läroplaner som ska följas. De är förordningar beslutade av regeringen och publiceras i Skolverkets författningssamling. I de flesta avseenden är läroplanernas innebörd vad gäller värdegrund och principiella uppdrag desamma för grundskola och gymnasieskola, även om en anpassning till respektive skolform har gjorts. De är uppbyggda på likartat sätt och uttrycker samma syn på kunskap, utveckling och lärande. I läroplanerna beskrivs verksamheternas värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer för arbetet. Preciserade och utförliga krav formuleras på såväl skola som lärare i båda läroplanerna. De gäller fullt ut för den förberedande dansutbildningen i grundskolan liksom för yrkesdansutbildningen i gymnasieskolan.

Läroplanerna är alltför omfattande för att återges här i sin helhet. Sammanfattningsvis betonas den demokratiska värdegrunden och arbetsprocessen i alla sammanhang och lärarnas uppgift att sprida och diskutera den med sina elever. Arbetet för jämlikhet och motverkande av alla former av diskriminering understryks. Elevernas medverkan i planeringen och utvärderingen av undervisningen

betonas. Lärarna och skolan ska samverka med arbetslivet utanför skolan, förlöpande ifrågasätta sina undervisningsmål och arbetsformer, utvärdera sina resultat och pröva nya metoder, främja internationella kontakter, utbildningsutbyte och praktik, ska utveckla kontakter med organisationer och företag och i undervisningen beakta resultat av utvecklingen inom ämnesområdet och den pedagogiska forskningen.

Anställning av lärarpersonal

I 2 kap. 3–5 §§ skollagen finns bestämmelser om vilka som är behöriga att anställas som lärare. Kommunen är skyldig att för undervisningen använda lärare som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak ska bedriva. Undantag får göras endast om personer med sådan utbildning inte finns att tillgå eller det finns något annat särskilt skäl med hänsyn till eleverna.¹⁷

Anställning som lärare i det offentliga skolväsendet utan tidsbegränsning får (sammanfattningsvis) den som har svensk lärarexamen med huvudsaklig inriktning på den undervisning anställningen avser, den som av Högskoleverket har fått ett behörighetsbevis om utländsk lärarutbildning som motsvarar svensk lärarexamen och har ett nordiskt modersmål.

Den som inte är behörig får ändå anställas utan tidsbegränsning, om det saknas behöriga sökande och om det finns särskilda skäl samt om den sökande har motsvarande kompetens för den undervisning som anställningen avser och det dessutom finns skäl att anta att den sökande är lämpad att sköta undervisningen. Den som inte uppfyller dessa krav får anställas som lärare för högst ett år i sänder.¹⁸

Finansiering

Kommunen är huvudman för grundskolan och gymnasieskolan. Det är kommunerna som fullt ut ansvarar för driften av verksamheten och storleken på de anslag som ställs till förfogande. Staten bidrar

¹⁷ *Gymnasieutredningen* föreslår att samma undantag även fortsättningsvis ska gälla, SOU 2008:27, s. 90.

¹⁸ a.a., s. 28 bl.a., där lärarfrågan diskuteras utifrån flera aspekter. Bl.a. anser man att eleven under arbetsplatsförlagd del av utbildningen ska handledas av en i företaget anställd yrkeskunnig person. Han eller hon bör ha genomgått en av skolhuvudmannen i samarbete med avnämarna anordnad handledarutbildning eller ha motsvarande utbildning.

genom de generella statsbidrag som lämnas till kommunerna, och för den riksrekryterande dansutbildningen i grund- och gymnasieskola även med särskilda bidrag.

Grundskolan

Enligt 4 kap. 8 § skollagen har en kommun rätt att i fråga om elever i särskilda utbildningar i grundskolan som regeringen bestämmer få ersättning för sina kostnader för elever som inte bor i hemkommunen. Den förberedande dansutbildningen i grundskolan är en sådan riksrekryterande utbildning enligt förordningen om förberedande dansutbildning i grundskolan. Enligt denna lämnas särskilda bidrag till den förberedande dansutbildningen i Malmö, Piteå, Göteborgs och Stockholms kommuner i form av ett grundbidrag och ett bidrag per elev, om inte regeringen för ett särskilt fall beslutar något annat.

Gymnasiet

5 kap. 26 § skollagen ger regeringen rätt att föreskriva om skyldighet för hemkommunerna att betala ersättning till den anordnande kommunen om gymnasieutbildningen är riksrekryterande. I 1 kap. 6 § gymnasieförordningen finns bestämmelsen att en kommun som har tagit in en elev på en utbildning som är riksrekryterande har rätt till ersättning för sina kostnader för elevens utbildning från elevens hemkommun.

Yrkesdansutbildningen på gymnasiet i Stockholm är ett sådant riksrekryterande, specialutformat program för vilket regeringen lämnar ett statsbidrag i form av särskilt verksamhetsstöd i Skolverkets regleringsbrev.

Som framgår av tidigare avsnitt får en kommun som anordnar ett eget specialutformat program som t.ex. yrkesdansutbildning finansiera detta själv. Kommunen kan överenskomma med andra kommuner att få betalt för elever som vill söka utbildningen.

Fristående skolor

Enligt 1 kap. 3–4 §§ skollagen kan vid sidan av de skolformer som anordnas av det allmänna finnas skolor som anordnas av enskilda fysiska eller juridiska personer (fristående skolor). I annat fall är det kommunerna (i vissa fall landsting) som är huvudmän.

Grundskolor

I 9 kap. skollagen regleras friskolornas verksamhet. Av 2 och 6 §§ framgår sammanfattningsvis att en fristående skola, vars utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan ska förmedla, ska godkännas. En godkänd fristående skola som motsvarar grundskolan ska om vissa ytterligare förutsättningar är uppfyllda förklaras berättigad till bidrag från kommunen för varje elev som genomgår en utbildning motsvarande den som ges i grundskolan. Bidraget ska bestämmas med hänsyn till skolans åtagande och elevens behov efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till de egna grundskolorna. Enligt förordning (1996:1206) om fristående skolor sägs i 1 kap. 3 § att om utbildningen i förskoleklass kräver att de sökande har speciella färdigheter i musik eller dans, får hänsyn tas till färdighetsprov vid antagningen. Sådana tester och prov får dock inte utgöra villkor för att fortsätta vid skolan. Detsamma gäller enligt 1a kap. 3 § vid en fristående skolas antagning till grundskolan.

Gymnasieskolor

I princip gäller motsvarande regler för fristående gymnasieskolor som för grundskolor, vilket framgår av 9 kap. 8 § skollagen. Därutöver sägs att för studier i ett program som inte är ett nationellt program ska elevens hemkommun betala ett belopp som regeringen eller den myndighet som regeringen bestämt har föreskrivit. För elevavgifter etc. gäller liknande bestämmelser som för grundskolan.

Fristående skolor har möjlighet att ta in elever från hela landet som förstahandssökande, vilket en kommunal skola inte har. Där emot har elever på fristående skolor inte rätt till inackorderingsbidrag. Enligt 2 kap. 3 § förordningen om fristående skolor, ska vid fristående gymnasieskolor bestämmelserna om urval i 6 kap. gym-

nasieförordningen tillämpas, dvs. färdighetsprov kan vara en del av urvalskriterierna om det gäller t.ex. dansutbildning. Det finns i dagens bestämmelser inget sagt om fristående skolors förläggning av lärotider och läsårets förläggning.¹⁹

2.2.2 Finansiering, elevantal och organisation

Grundskoleutbildning – Svenska balettskolan

Riksrekryterande förberedande dansutbildning inom grundskolan anordnas i Stockholm, Göteborg och Malmö från årskurs 4 och i Piteå från årskurs 7. Utbildningen vid alla orter sker inom ramen för Svenska balettskolan och regleras i förordningen (1999:250) om förberedande dansutbildning i grundskolan.

Antal platser och statsbidrag

I förordningen (1999:250) regleras hur många årselevplatser statsbidrag högst kan lämnas till den förberedande dansutbildningen: Göteborg 115, Malmö 50, Piteå 50 och Stockholm 115 platser. Totalt kan således statsbidrag lämnas för 330 årselevplatser.

Till den förberedande dansutbildningen lämnas statsbidrag i form av ett grundbidrag och ett bidrag per elev. I Skolverkets regleringsbrev för 2009 fastställs statsbidraget till 1 000 000 kronor i grundbidrag per anordnande kommun och 21 900 kronor per elev.

Stockholm

Läsåret 2007/2008 var totalt 104 elever inskrivna vid den förberedande utbildningen vid Högalidskolan i Stockholm. Av dessa var 70 flickor och 34 pojkar.

¹⁹ SOU 2008:27, s. 338, 608 ff. *Gymnasieutredningen* föreslår att samma regler ska gälla som för offentliga skolor och att undantag från det vanliga läsåret augusti–juni ska vara möjliga för all gymnasieutbildning. Vidare föreslår utredningen att fristående skolor även fortsättningsvis ska stå öppna för alla och att de ska kunna få tillstånd att erbjuda spetsutbildning och/eller en annan utbildning med avvikelser från den fastslagna programstrukturen, så som de kommunala skolorna kan göra för riksrekryterande utbildningar. Det ska även innebära att eleverna ska ha rätt till inackorderingsbidrag. Utredningen anser också att även fristående skolor i princip ska följa läroplanen, vilket det formellt sett inte finns krav på i dag, men dock i praktiken eftersom Skolverket i samband med tillståndsprövningen kontrollerar att skolans inriktning inte strider mot läroplanen.

Den förberedande dansutbildningen drivs i samarbete med Högalidskolan men balettskolan sorterar under Kungliga Svenska balettskolans balettskolechef. De första åren har eleverna både dansundervisning och övrig undervisning förlagd till Högalidskolan. Från år sju är dansundervisningen förlagd till Riddarfjärdens gymnasium medan övrig undervisning är förlagd till Högalidskolan.

Göteborg

Läsåret 2007/2008 var totalt 124 elever inskrivna vid den förberedande dansutbildningen vid Skälltorpsskolan i Göteborg. Av dessa var 112 flickor och 12 pojkar.

Med undantag för dansundervisningen är skolverksamheten gemensam för samtliga elever vid Skälltorpsskolan och Svenska balettskolan. Det är Skälltorpsskolans rektor som har det huvudsakliga ledningsansvaret även för dansundervisningen. Tidigare har balettskolan stått under en särskild konstnärlig ledare.

Piteå

Läsåret 2007/2008 var totalt 41 elever inskrivna vid den förberedande utbildningen vid Christinaskolan i Piteå. Av dessa var 38 flickor och 3 pojkar.

Balettskolan leds av Christinaskolans rektor.

Malmö

Inom Malmö kommun har beslut fattats att successivt avveckla balettskolan. I juni 2010 beräknas utbildningen vara helt avvecklad.

Gymnasieutbildning – Kungliga Svenska balettskolan

Yrkesdansutbildningen

Utbildning för yrkesdansare på gymnasial nivå anordnas som ett riksrekryterande specialutformat program vid Riddarfjärdens gymnasium/Kungliga Svenska balettskolan i Stockholm. Utbildningen är landets enda yrkesutbildning för klassiska dansare på professio-

nell nivå. De beslut om riksrekryterande utbildningar som har fattats är tidsbegränsade till den 1 januari 2010. Anledningen till detta är den kommande gymnasiereformen.

Statsbidrag lämnas till yrkesdansutbildningen som särskilt verksamhetsstöd och uppgår för 2009 till 8 341 000 kronor.²⁰ Det regleras dock inte hur många platser som bidraget ska täcka. Det särskilda verksamhetsstödet motsvarar ca 35 procent av kostnaden för utbildningen. I övrigt finansieras utbildningen av Stockholms kommun och genom interkommunal ersättning. Läsåret 2007/2008 begärde Stockholms kommun 163 800 kronor per elev i interkommunal ersättning.

Läsåret 2007/2008 antogs 31 elever, varav cirka två tredjedelar till den moderna inriktningen och en tredjedel till den klassiska inriktningen. Ungefär en femtedel av de antagna år 2007/2008 var pojkar.

Dansutbildning i andra skolor än Svenska balettskolan

Utbildning med dansprofil, anordnas inom ramen för den kommunala grundskolan eller i friskolor. Trots att flera skolor använder sig av en utökad timplan, med längre skoldagar, är inte dansträningens omfattning jämförbar med den inom Svenska balettskolan. Det är endast Svenska balettskolan som har jämningsmöjlighet enligt förordningen (1999:250) om förberedande dansutbildning i grundskolan.

Dansutbildning anordnas också inom ramen för det estetiska programmet. Sådana utbildningar är dock inte riksrekryterande och är inte heller yrkesutbildningar i samma bemärkelse som den i Kungliga Svenska balettskolans regi. Det hindrar naturligtvis inte att enskilda elever får en fortsatt karriär inom dans. Det är dock mycket sällsynt att elever vid de estetiska programmet har kunnat tillgodogöra sig de färdigheter som krävs för en karriär inom klassisk balett.

Göteborgs kommun ansökte år 2005 till Skolverket om riksrekrytering för det specialutformade programmet i yrkesdans vid Angeredsgymnasiet. Göteborgsoperan och Danshögskolan styrkte behovet av en riksrekrytering och Skolverket tillstyrkte ansökan. Regeringen bedömde dock att behovet av riksrekryterande utbild-

²⁰ Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Statens skolverk.

ning var tillgodosett med Kungliga Svenska balettskolan i Stockholm och ansökan avslogs.²¹

Piteå kommun ansökte år 2005 hos Skolverket om riksrekrytering för det specialutformade programmet i klassisk balett vid Strömbackaskolan.²² Skolverket tillstyrkte och danskompaniet Norrdans gav sitt stöd åt ansökan. Regeringen avlog ansökan mot bakgrund av att behovet av en riksrekryterande gymnasieutbildning inom klassisk balett redan var tillgodosett.²³

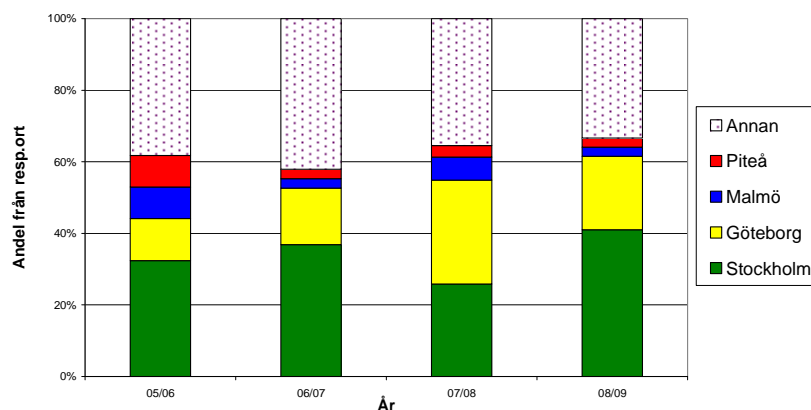
Rekryteringen till Yrkesdansutbildningen

Läsåret 2007/2008 sökte 125 elever varav 31 antogs till yrkesdansutbildningen. Nästan två tredjedelar av de elever som är antagna till Yrkesdansutbildningen kommer från Svenska balettskolans fyra förberedande skolor. Av dessa elever har merparten studerat vid de förberedande utbildningarna i Stockholm och Göteborg. Över tid kommer flest elever från den förberedande utbildningen i Stockholm. Enstaka elever kommer från utbildningarna i Piteå och Malmö. Av alla antagna elever kommer således nästan en tredjedel från skolor som inte bedrivs i Svenska balettskolans regi.

²¹ Utbildningsdepartementet Dnr U2006/3572/G.

²² Skolverket Dnr 41-2005:2824.

²³ Utbildningsdepartementet Dnr U2008/3569/G.

Diagram 1 Antagna till Yrkesdansutbildningen, andel elever från olika förberedande skolor**Tabell 1** Antagna till Yrkesdansutbildningen, antalet elever från olika förberedande skolor

	05/06	06/07	07/08	08/09
Stockholm	11	14	8	16
Göteborg	4	6	9	8
Malmö	3	1	2	1
Piteå	3	1	1	1
Annan	13	16	11	13
<i>Totalt</i>	<i>34</i>	<i>38</i>	<i>31</i>	<i>39</i>

2.3 Debatten om dansutbildningen

2.3.1 Inledning

I direktiven till utredningen redovisades ett antal problem och huvudpunkter i den kritik som riktats mot dansutbildningen i Sverige. För att få en djupare kunskap om problemens beskaffenhet har utredningen hållit ett flertal probleminventerande diskussioner och möten med olika grupperingar, intressenter och enskilda personer inom dansvärlden.²⁴ Därutöver har utredningen granskat skrivelser

²⁴ Se källförteckning i slutet av utredningen.

som inkommit till regeringen, olika rapporter och debattartiklar som berört dessa frågor.

Som har redovisats i det föregående började erfarenheterna av de förändringar av dansutbildningen som beslutades 1978 att utvärderas vid mitten av 1990-talet. De kritiska synpunkter som då framfördes rörde konsekvenserna som förändringarna och kommunaliseringen fört med sig för dansen, allt ifrån ekonomiska villkor till utbildningens uppläggning. Regeringen beslutade emellertid 1998 att permanenta rådande ordning med smärre förändringar. Beslutet kritiserades av bl.a. Teaterförbundet redan 1999 för att ha givits en utformning som stred mot sakkunnigas förslag och uppfattning.

Vid början av 2005 börjar åter farhågor om dansutbildningens tillstånd framföras bl.a. genom skrivelser från Dansens Hus och dess grundare Jan Zetterberg till den dåvarande politiska ledningen inom Utbildnings- och kulturdepartementet samt till Kulturrådet. Kritiken diskuteras vidare vid seminarier, i fack- och dagspress, i olika skrivelser och uppvaktningar och handlar bl.a. om målen för dansutbildningen, dess inriktning och innehåll, kvalitet, organisation och yrkesanknytning. Genom brev och skrivelser från Kungliga Operan, Göteborgsoperan, Carina Ari-stiftelsen m.fl. hemställer man om en översyn av utbildningen till yrkesdansare. I olika tillsynsrapporter uppmärksammas olika förhållanden som uppfattas som mer eller mindre otillfredsställande.

I det följande redovisas först synpunkter och kritik som har framförts under de allra senaste åren och under utredningsarbetet. Den är sammanställd i några huvudområden. Därefter görs en sammanfattande beskrivning av hur den nuvarande regleringen av grundrespektive gymnasieskolan inverkar på utbildningens förutsättningar, sett ur yrkesdansens synvinkel.

2.3.2 Huvudmannskapet

Dansutbildningen är i dag en kommunal angelägenhet, vilket innebär att de tre förberedande utbildningarna har olika ekonomiska och praktiska förutsättningar och bedrivs utan att ha något inbördes samband liksom yrkesdansutbildningen. De kan avvecklas genom ett kommunalt beslut.

Detta förhållande gjorde det möjligt för en av Malmös stadsdelsnämnder att 2005 fatta beslutet att lägga ned den förberedande

dansutbildningen i grundskolan åk 4–9 mot bakgrund av diverse interna problem, en enligt nämndens uppfattning geografiskt begränsad rekryteringsbas och dess uppfattning att dansverksamheten svårligen låter sig integreras med grundskolans uppdrag. Södra och sydöstra Sverige blev därmed utan förberedande dansutbildning i grundskolan.

Konsekvenserna av huvudmannaskapet för dansutbildningen uppmärksammades redan vid mitten av 1990-talet i bl.a. Stockholms kommuns konstnärliga utvärdering av den då pågående försöksverksamheten. I senare framställningar har Kungliga svenska balettskolan, Carina Ari-stiftelsen, Kungliga Operan m.fl. hävdade att dansutbildningen borde fungera lika på alla skolor, men att förutsättningarna för detta och en gemensam syn saknas. Skolorna behöver i stället för som det är nu ha en gemensam styrning, skapad utifrån ett nationellt perspektiv där branschen ges ansvar för och inflytande på utbildningen. Man menar att systemet med skolpeng blivit ett problem och särskilt för yrkesdansutbildningen i Stockholm. Varje klass måste fyllas med bortåt 32 elever för att verksamheten ska gå ihop ekonomiskt och stora klasser gör det omöjligt att genomföra utbildning med den kvalitet som krävs för att eleverna ska kunna bli yrkesdansare. Elever som egentligen inte har de förutsättningar som krävs tas in. Det resulterar i klasser med alltför stora nivåskillnader, där fokus hamnar på att upprätthålla en acceptabel nivå i stället för att utveckla de bästa dansarna. Skolan har inte resurserna som behövs för att skapa toppdansare som kan konkurrera på internationell nivå. Det är inte bra med förutsättningar som bl.a. för med sig att alla pojkar på klassiska linjen måste träna i samma klass oavsett om de är i åk 1, 2 eller 3, hävdar danslärare på Kungliga svenska balettskolan.

Teaterförbundet, Kungliga Operan m.fl. har kritiserat att yrkesdansutbildningen hanteras som en av alla andra gymnasieutbildningar trots dess speciella karaktär. De anser att dansutbildningen och den teoretiska utbildningen borde vara samlad under *ett* tak med *en* huvudman och som *en* enhet. De redan i början på 1980-talet låga anslagen till gymnasieutbildningen har successivt urholkats så mycket att kvaliteten är i direkt fara hävdas det och somliga menar att det var ett misstag att skilja utbildningen från Operan. Den borde knytas dit igen, såsom är fallet med de flesta viktigare balettskolorna i världen, menar t.ex. danslärarna vid Kungliga svenska balettskolan.

Ledningen för Svenska balettskolan i Göteborg anser att det mesta av det som finns i skollagstiftningen i dag är en förutsättning för att man ska kunna leverera en utbildning i världsklass. Krav som ställs på skolan och på dem som arbetar där står inte på något sätt i stor kontrast till dansutbildningens mål, snarare tvärt om. Tidigare ansågs det inte vara bra att dansen låg utanför skoldagen, på teatrarna, och då valde man att flytta in den i grundskolan och inom skollagstiftningen. Direktiven var emellertid otydliga och förordningsregleringen blev inte genomtänkt. Det blev en flytt på grundskolans villkor, vilket inte var bra, men det är ingen lösning att flytta den utanför igen, anser man. Ett speciellt problem är dock att huvudmannaskapet medför att skolan inte får ta betalt för extra-kurser som man skulle kunna anordna, utan de måste finansieras inom systemet.

2.3.3 Målet för utbildningen – amatörer eller elit

Det har bl.a. i Danstidningen liksom av andra inom dansvärlden hävdats att begreppet elit har varit tabu i det svenska utbildningsväsendet, och det har drabbat bl.a. dansen. Frågan har ställts varför elitism i idrott är accepterat i Sverige på ungdomsnivån, men inte i andra sammanhang, som dansen. Enligt Teaterförbundet är det av största vikt att dansutbildningen fortsättningsvis håller högsta nivå och betraktas som en spjutspetsutbildning och att begreppet "elit" inte ska uppfattas som något negativt utan stå för kvalitet.

Dansutbildningens mål betraktas som oklart. Både skolpersonal och dansprofessionen anser att statsmakterna har sänt ut tvetydiga signaler om syftet med utbildningen. Vad innebär begreppet yrkesutbildning i dans? Från Kungliga Operan har ställts frågan om det är meningen att det ska utbildas dansare i Sverige som är färdiga för yrket eller inte. Man måste bestämma sig för om det ska vara en utbildning för amatörverksamhet eller en utbildning för yrkesdansare på elitnivå, i klass med sina internationella motsvarigheter. Är det meningen att det ska vara det sistnämnda, som man ändå har förmodat, måste kraven på utbildningen få ställas därefter också. Otydligheten har bl.a. visats genom att det saknats vägledning när det gäller vilka elever som enligt gällande förordning egentligen ska antas till den förberedande dansutbildningen. Så har t.ex. Svenska balettskolan i Göteborg undrat vad regeringen egentligen har menat med att en elev ska ha "förutsättningar" att "utvecklas" inom

”dansen” som den styrande förordningen för utbildningen anger. Enligt företrädare för Cullbergbaletten borde utbildningen och rekryteringen av elever till den förberedande utbildningen självklart bygga på samma idégrund som i yrkesdansutbildningen, och samma krav på kvalitet måste gälla rakt igenom. Eftersom yrkesutbildningen i praktiken påbörjas redan i grundskolan måste ett urvalsförfarande påbörjas redan där anser Kungliga Operan, Balettakademien, Cullbergbaletten m.fl. Avsaknaden av utgallring är en betydelsefull skillnad mot förr. Ska man ha en elitutbildning är förutsättningen att det sker gallring längs vägen men den som gallras ut måste också tas om hand, menar man. Tillsammans med elev och föräldrar måste det utarbetas en individuell plan för vilken undervisning som ska erbjudas elever som inte har förutsättningarna att lyckosamt fullfölja en professionellt inriktad utbildning.

Ledningen för Svenska balettskolan i Göteborg anser att frågan om elitutbildning har att göra med hur man ser på vilka som kan bli dansare. Man hävdar att dansvärlden inte är överens om vilka de fysiska förutsättningarna är. Alla är relativt överens om vad som krävs för att bli klassisk ballerina, men man är inte överens om vad som behövs för att bli dansare på Göteborgsoperan. Enligt Svenska balettskolan är kraven i det senare fallet inte lika snäva som i det första fallet. Men har danspedagogerna en snäv syn på detta hamnar många barn utanför. Man ska inte uppmuntra ett gammaldags synsätt på eleverna och deras utvecklingspotential. Utgallringstankarna kan leda till ett bristande engagemang i eleverna från lärarna. Svenska balettskolan i Göteborg menar att man lätt får en skola med en värdegrund som inte är önskvärd.

Det finns också andra uppfattningar. En av våra internationellt renommerade koreografer menar att det är dags att uppdraget för undervisningen i dans klaras ut, omdefinieras och görs entydigt. Uppdraget borde vara att skapa professionella dansare som har tekniskt kunnande men som också ska ha sett och studerat olika dans på djupet, och gjort det systematiskt. Så verkar det inte vara i dag. Den svenska utbildningen av i dag förbereder eleverna dåligt för vad som krävs i yrkeslivet som dansare, vilket är en väsentlig del av problematiken. Vad gäller diskussionen om gallring och utvärdering av elever och kvaliteten på undervisningen så är det uppenbart, menar han vidare, att endast de som kan prestera på hög nivå är de som finns kvar i dansvärlden. Man ska inte locka elever att genomgå en skolutbildning som syftar till dansaryrket utan att de har en rimlig möjlighet att nå målet att försörja sig som dansare och kunna

konkurrera om arbetstillfällena. Det är ett svek mot ungdomarna, framhåller bland andra även Kungliga Operan och Carina Ari-stiftelsen. Enligt den gällande regleringen har skolan inte haft möjlighet att, dels begränsa intaget, dels avråda elever som inte utvecklas i tillräcklig takt att fortsätta utbildningen. Utbildningen måste präglas av en insikt om att dansaryrket inte är ett yrke som passar vem som helst och att vissa kvalitetskrav måste hållas. Om man ska klara sig i dansvärlden som vuxen är det nödvändigt att man som barn också lär sig att klara hård press.

Det kan vidare vara så att syftet med utbildningen och kraven som ställs i den är oklara, inte kommunicerade på rätt sätt och inte uppfattas på samma sätt av alla elever. I samband med tillsyn på den förberedande utbildningen i Göteborg noterades att få av eleverna uppger att de har planer på en yrkeskarriär som dansare. Kritiken som Kungliga Operans dåvarande balettchef riktade mot utbildningen 2007 bemöttes i debatten som följde bl.a. med att det kanske handlar om ett generationsglapp. Dansen har kommit en ganska lång väg sedan balettchefen var utövare och att man nu arbetade mer medvetet efter den individuella kroppens begränsningar. Att alla flickor måste få upp benen till örat var ett väldigt ryskt sätt att träna, menade en elev i en artikel i Svenska Dagbladet. Fokus nu låg mer på rörelse och eleverna kanske var bättre på modern dans.

Det förekommer också att elever söker utbildningen av fel orsak, har det hävdats. Föräldrar låter skoltrötta elever söka till skolan i tron att det är ett bättre alternativ än deras vanliga grundskola. Då har inte föräldrarna förstått att deras barn förväntas träna hårt varje dag, vilket kräver stort intresse och stark vilja. Informationen om utbildningen till föräldrar och sökande bör vara tydligare och bygga på en nationell enhetlighet, har bl.a. ett flertal danslärare påpekat. Även Skolverket har uppmärksammat detta problem redan för mer än tio år sedan. Företrädare för antagningsnämnden i Göteborg har menat att skolan vinnlägger sig om att alltid lämna tillräcklig information om utbildningen men väl i skolan är det upp till pedagogerna och barnen själva att svara för sina insatser.

Det har påpekats att elevens fysiska konstitution och hälsa är viktig för att klara de påfrestningar som en dansare utsätts för. Kungliga Svenska balettskolan har uppmärksammat att antagningsnämnden inte får del av de kunskaper om ett barns fysiska hälsa som skolhälsovården besitter, och det finns ingen skyldighet för barnets vårdnadshavare att informera om eventuella åkommor eller problem. Det har förekommit fall där barn haft medicinska prob-

lem som först senare blivit bekant för utbildningsledningen och danslärare och som enligt skolan varit av sådan karaktär att de klart påverkat elevernas möjligheter att kunna ägna sig åt yrkesdans.

2.3.4 Organisationen av utbildningen

Danskompanierna hämtar inte längre sina dansare direkt från balettskolan annat än undantagsvis. Vid auditons syns att standarden har sjunkit. Enligt företrädare för Cullbergbaletten har det samband med organisationen, lärarna, ledningen och avsaknaden av utgallring. Förr var de elever som var kvar de med störst potential. Anknytningen till Operan var också betydligt större. I dag är det få avgångselever som får möjligheten att börja arbeta professionellt direkt i anslutning till utbildningen eftersom de inte håller erforderlig nivå. Många behöver påbyggnadsutbildning utomlands.

Kungliga Svenska balettskolan förespråkar ett fjärde påbyggnadsår eftersom många inte är fysiskt redo för att vara fullfjädrade dansare efter tre år. Det har å den andra sidan framförts från flera håll att det är viktigare att i grunden reformera utbildningen upp till dagens åldersnivå. Eleverna kommer ut för sent annars i jämförelse med sina internationella konkurrenter. Ett fjärde år kunde snarare vara en idé som fortsättning och utveckling för dansare som varit ute ett tag. Flera har ansett det vara mer angeläget att hitta förutsättningar för ett få ungdomskompani att fungera. Enligt Göteborgsoperans bedömning skulle det dock vara fullt möjligt att från utbildning som 18/19-åring gå direkt till ett danskompani – förutsatt att eleven fått *rätt* utbildning. Men ett av problemen i dag, enligt bl.a. Göteborgsoperan, är att det saknas en ”psykisk” och ”fysisk” koppling mellan utbildning och yrke. De är för långt isär. En enhetlig och tydlig kursplan saknas och det är en klar brist att det inte är en helt sammanhållen utbildning i grundskola och gymnasium.

Balettakademien, Cullbergbaletten och många andra har kritiserat dansutbildningen för att den får planera sin utbildning runt den andra skolverksamheten när det borde vara tvärtom – dansen skulle vara i centrum. Redan 1996 påpekades i en utvärdering som gjordes av Stockholms kommun att Svenska balettskolan inte når optimalt resultat och att det konstnärliga resultatet av utbildningen på flera punkter bättre måste anpassas till de krav som ställs på en yrkesdansare. Skolans organisatoriska och praktiska förutsättningar läg-

ger dock hinder i vägen. Skolverket har i dag uppfattningen, att frågan om dansen kontra utrymmet för övriga ämnen är problematisk med nuvarande lösning, särskilt för grundskolans elever. Det har också satts i fråga om den sammanlagda träningstiden är tillräcklig, både vad gäller längd och intensitet. Det har dock hävdats att när Kungliga Operans balettelevskola fanns var det just inte mer tid för dans än nu. Man dansade efter "läseskolan" kl 16–19 varje dag utom lördagar då man tränade 1½ timme. Skillnaden är att det nu är betydligt mer att lära in jämfört med förr, och att dansträningen dessutom verkar vara låst i sin relation till skolsystemets krav och ämnesundervisningen i övrigt. Att utbildningen knutits till det svenska skolsystemets regler medför, har det hävdats, att eleverna i praktiken bara är i skolan ca 185 dagar om året måndag–fredag på grund av långa lov, idrottsdagar, helgdagar osv., vilket sammantaget ger till resultat att danseleverna får mindre danstid än vid utländska skolor. Många har påpekat att det tar åtta–nio år med långsam, sammanhängande och tålmodigt arbete för att forma en klassisk balettdansare och att försöka trycka ihop den processen i en serie korta, intensiva veckor utsätter eleverna för onödiga hälso-risker.

Dansutbildningen ryms egentligen inte inom det reguljära svenska skolåret. Eleverna behöver kontinuerlig träning, det gäller även lov och helger. I andra länder organiserar skolorna också obligatoriska sommarkurser. Men i Sverige har både lärare och elever rätt till sommarlov. Den svenska skolans regelverk blir en hämsko för dansen och träning sex dagar i veckan är nödvändigt för en dansare, påpekar bl.a. Teaterförbundet, flera danslärare, koreografer och dansare. Schemalagd undervisning har förekommit på lördagar vilket givit upphov till kritik från Skolverket som menar att det klart måste framgå att sådan undervisning är frivillig om den förekommer.

Olika uppfattningar har framförts om utbildningen bör ha två grenar, modern och klassisk, och i så fall när en uppdelning ska ske. En grupp dansare, koreografer och lärare, anser att den klassiska tekniken lägger grunden till all konstnärlig dans och att modern dans kan studeras in vid sidan om eller ovanpå den klassiska utbildningen. Det hävdas att en vackert skolad klassisk dansare med kunskap om andra tekniker alltid kommer att vara efterfrågad, både i moderna och klassiska kompanier.

Många i dansprofessionen har menat att utbildningen, framför allt på grundskolenivå, inte bör delas in i en klassisk och en modern

linje utan den bör till största delen vara klassiskt inriktad i grunden, som på de utländska skolor den svenska har att konkurrera med. Det bör vara en gemensam linje, som fokuserar på klassisk balett men kompletteras bl.a. med karaktärsdans, mimteknik, akrobatik, pas de deux och historisk dans samt modern teknik och repertoar. Det har poängterats att alla internationellt erkända balettskolor ger fördjupad träning även i modern teknik. Klasserna bör emellertid kompletteras med kurser i andra stilar som är lämpliga med hänsyn till elevernas ålder och utveckling. Det är lämpligare att göra inriktningar närmare eller under det sista året i yrkesdansutbildningen. Ledningen på Kungliga Svenska balettskolan anser att den klassiska baletträningen är rent funktionellt bra att träna oavsett vilken typ av dansare man vill bli och har förutsättningar för. Man menar dock att en fördjupad intressespecialisering måste ske tidigt i utbildningen, från årskurs 7/8, mot klassisk balett eller modern/nutida dans. Skälet är att den klassiska dansaren tidigt behöver konstnärligt, tekniskt och stilmässigt förfinad fördjupning i den klassiska baletträningen för att nå den estetik den klassiska baletten som konstform kräver. Även den moderna dansaren gagnas av en funktionell träning i klassisk balett tidigt, men det är också av största vikt att man får tillfälle att träna i en modern/nutida träningsteknik som är uppdaterad och ger ett fördjupat förhållningssätt i tanke, vilja, känsla och fysiskt utförande i den moderna dansens uttryck. Det finns även de som menar att om alla ska inordnas under den klassiska tekniken och estetiken kommer karismatiska dansare med goda utsikter inom den moderna dansen att stängas ute.

Under alla omständigheter måste skolan välja vilken klassisk teknik man ska fokusera på, anser Skånes Dansteater, Cullbergbaletten, Göteborgsoperan, Teaterförbundet m.fl. och utbildningen måste innehålla grundligare träning i moderna tekniker.

Det har framförts att det finns problem med de upphovsrättsliga aspekterna när det gäller att träna koreografier. Om koreografin /musiken är skapad under modern tid är rättighetskostnaderna ofta stora. I dag bygger stora delar av undervisningen på vänskapsrelationer med koreografer och rättighetsinnehavare som låter skolan använda deras verk utan att kräva ersättning eller ger förmånliga villkor. Utbildningens ekonomiska resurser räcker inte till att arbeta med modernare koreografi på det sätt som vore önskvärt.

Det har också påpekats att unga elever har få stipendier att tillgå och kan inte heller ta skolpeng med sig för studier vid en dansskola utomlands, vilket skulle ha varit positivt.

I Stockholm har det riktats kritik mot de lokalmässiga förhållandena som inneburit att den förberedande dansutbildningen i grundskolan fått bedrivas på två geografiskt skilda skolenheter, till förfång för både barnen och undervisningen. Den har heller inte hittills kunnat samordnas med den gymnasiala yrkesdansutbildningen som varit del av en annan skolorganisation. Gemensam förläggning av utbildningarna utreddes av staden 1996 men genomfördes inte på grund av att det blev stora kostnader för ombyggnad av lokaler, att balettskolans elever skulle skiljas ut för mycket, att skolgårdsmiljön var olämplig för mellanstadiebarn, att det kunde bli problem för elever som slutar dansutbildningen och för att enheten skulle bli för liten för att bära nödvändiga kostnader.

2.3.5 Utbildningens innehåll

Ett förhållande som bidrar till svårigheten att se någon entydig linje i dansundervisningen i Sverige är, vilket debatten inom professionen i landet visar, att det finns olika uppfattningar om hur, när och i vilken utsträckning den klassiska baletten och tekniken och den moderna dansen ska samsas med varandra inom utbildningen. Enligt professor Christina Caprioli vid Danshögskolan har den svenska klassiska dansen aldrig utvecklat någon egen tradition utan alla möjliga stilar har tillämpats vid Operabaletten. Den svenska utbildningen är en spegel av detta förhållande och ger därför ett vankelmodigt intryck. Utbildningen borde ha ambitionen att vara i framkant hellre än att ligga efter marknaden. Företrädare för Cullbergbaletten tillhör dem som delar uppfattningen att det saknas en klar linje och stil i undervisningen på skolan och att det saknas koppling till repertoar. Det övas mest enskildheter. Det kan också hänga ihop med att det inte heller finns någon gemensamt tillämpad eller erkänd syllabus längre. Den nuvarande syllabusen har kritiserats för att vara alltför vag. Där står endast vad som ska gås igenom utan att koppla till nivå eller kvalitet.

Många koreografer och kompanier vill ha klassiskt skolade dansare, vilket bl.a. framgår när de inbjuder till uppansning för nya danskontrakt. Enligt en artikel i Danstidningen 2006, skriven av lärare på Danshögskolan, ger den klassiska träningen något som inte kan ersättas med annan träning. Det finns mycket att vinna i att investera mycket tid på baletträningen, som är alldeles för värdefull

för att ignoreras. Men att utbilda sig inom den klassiska traditionen kräver en viss disciplin och det skulle behövas starka förebilder bland lärarna på de professionella skolorna, idoler att efterlikna på samma sätt som det finns inom idrotten.

Angeredsgymnasiets yrkesdansutbildning ser den klassiska balettträningen som en huvudämnesteknik och den moderna dansen som en kompletteringsteknik. Enligt Caprioli skulle t.ex. den tekniktungda amerikanska undervisningsmodellen kunna importeras hit direkt om man skulle vilja, men håller det för tveksamt om det går att rekonstruera den klassiska stilen i svensk utbildning på något framgångsrikt sätt.

Kungliga Operan och Kungliga Svenska balettskolan m.fl. har påpekat att eleverna har för lite utrymme för musikträning och anser att kursplanerna blivit ett hinder för detta sedan skolan teoretiserades kraftigt 1994.

Enligt Skånes Dansteater och andra verkar eleverna få alldeles för lite träning i att repetera in befintliga och färdiga koreografier. En annan brist som lyfts fram är att eleverna inte tycks ha lärt sig behärska stegkombinationer. De lär sig enstaka sekvenser men inte att sätta samman dem ordentligt. Många tycks sakna erfarenhet av tekniker som Graham, Cunningham och Limón. Detta lär man sig emellertid på utländska skolor och de efterfrågas i arbetslivet. Dansarna måste veta varför man gör vissa rörelser och vara insatt i det idémässiga sammanhanget, men många elever har dålig eller ingen förankring i eller förståelse för koreografiers eller koreografers idéer bakom det som utförs eller ska utföras på scenen; en uppfattning som delas av flera av dem som har intervjuats. Eleverna måste också tränas bättre i att se dans, analysera den och bekanta sig med koreografer och deras verk. Dansare och koreografer har uppmärksammat att det finns elever som säger sig aldrig hört talas om viktiga koreografer och dansare som satt väsentliga spår i dansens utveckling. Eleverna har inte tillräckligt med "intellektuellt danskapital" med sig när de lämnar utbildningen och blir inte användbara i danskompanierna.

Danslärare har pekat på risken att fokusera för mycket på repertoar och för lite på daglig teknikträning inom ramen för ett begränsat tidsutrymme för dansundervisning. Allt för stor plats för repertoar kan innebära att många elever inte hinner tillägna sig den teknik som krävs för att antas eller klara av yrkesdansutbildningen. Det är också redan så långa skoldagar att det påverkar kvaliteten i teknikträningen. Åter andra har hävdats att eleverna tränar för lite

repertoar i utbildningen. Framför allt inom yrkesdansutbildningen. De olika budskapen kan ha sin orsak i avsaknaden av en implementerad och sammanhängande syllabus så att momenten i utbildningen har förutsättningar att planeras på ett konsistent sätt, en uppfattning som framförts till utredningen från flera håll.

Det är en gemensam uppfattning bland olika bedömare, bl.a. med stöd i olika rapporter från Skolverket och kommuninterna uppföljningar, att danseleverna ofta har en hög ambitionsnivå och särskilt goda betygsresultat i de teoretiska ämnena, de flesta dessutom med utökat studieprogram på gymnasiet. Från lärarhåll har det föreslagits att det borde finnas möjlighet att läsa skolämnena i en snabbare takt, för att ge tid och utrymme för en fördjupad utbildning och träning i de konstnärliga ämnena.

2.3.6 Kvaliteten på utbildningen

Det har noteras att allt färre yrkesdansare utbildade vid Kungliga svenska balettskolan under de senare åren har anställts vid danskompanierna, vid Kungliga Operan, Göteborgsoperan, Cullbergbaletten, Skånes Dansteater, m.fl. Under 2007 anställdes inte någon av skolans avgångselever vid Operan, eftersom de enligt en enig jury inte ansågs motsvara kraven. Under den närmast föregående fyraårsperioden var situationen densamma vid Göteborgsoperan. Balettcheferna har framfört stark kritik mot kunskapsnivån hos Svenska balettskolans elever. Uppfattningen är att de sökandes standard och deras teknik försämrats under en följd av år.

Tyngdpunkten i undervisningen ligger enligt danslärare på Svenska balettskolan i Göteborg inte på den dagliga baletträningen med alla de tekniska moment som baletten innehåller, där eleven får en grund och trygghet i sin dans, utan på repetitioner av koreografier. Eleverna får felaktigt uppfattningen att de under sina sex år på skolan blir tillräckligt duktiga i att dansa klassisk balett. Att så inte är fallet upptäcker de när de söker till Kungliga Svenska balettskolan i Stockholm. Antingen kommer de inte in eller så inser de när de har börjat sina gymnasiestudier att de inte har den klassiska tekniken som krävs och många slutar med dansen. Man efterlyser en gemensam lösning på hur dansare i Sverige ska få en utbildning som står sig i den internationella konkurrensen. Ett problem är antalet danslektioner som får stryka på foten för att övrig undervisning och aktiviteter i skolan uppfattas ha företräde hela tiden.

Det har framhållits från skolans företrädare i Stockholm att man behöver bättre förutsättningar för att kunna ge en bättre utbildning och det är en fråga som måste lösas politiskt.

Ett av tecknen på att danskunskaperna hos de examinerade eleverna har försämrats är att Carina Ari stiftelsens stipendier till särskilt begåvade unga dansare enligt skrivelse till regeringen sjunkit radikalt bara under perioden 2004 till 2006.

Samtliga de tre balettskolorna i Stockholm, Göteborg och Piteå liksom flera andra inom dansvälden menar att det saknas såväl ett gemensamt system som något gemensamt organ som kan svara för en nationell kvalitetskontroll av utbildningen, så att den är yrkesrelevant och arbetar efter en gemensam och uppdaterad syllabus. Ett arbete med uppdatering har pågått sedan 2004/2005, men hanteras av var skola för sig och på olika sätt. Byggt på Vaganovatekniken skulle den förena samtliga balettpedagoger när det gäller vad eleven måste lära sig under sina sex första utbildningsår på Svenska balettskolan. Den har enligt danslärare inte implementerats på det sätt som var tänkt. Den syllabus som hittills tillämpats bedömer bl.a. Cullbergbaletten vara mest ett alibi – där står vad man ska gå igenom men det finns ingen kvalitetsmätning eller kvalitetsssäkring kopplad till den. Teaterförbundet med flera poängterar att yrkesdansutbildningen förutsätter att grunderna finns hos eleven och de måste också vara korrekt inlärd i den förberedande utbildningen, om det ska finnas förutsättningar att lyckas.

Dansare med klassisk inriktning når inte den standard som behövs på dagens svenska och internationella dansscener och det har ifrågasatts om de med nuvarande utbildningsnivå klarar den repertoar som spelas på de stora och medelstora scenerna i Europa. Även de elever som satsar på den moderna dansen får svårigheter när detta tekniska kunnande saknas. Endast det bästa måste gälla, men så är det inte i dag, och då blir resultatet och nivån alltför mediokert. Bristerna har liknats vid att spela småfalskt i en symfoniorkester vilket självklart inte duger. Utbildningen måste präglas av och bygga på ett omfattande internationellt samarbete vilket saknas i dag. Om man ska stärka kvaliteten i den svenska balettutbildningen måste den internationaliseras med elevutbyte med starka utbildningar utomlands och topplärare utifrån rekryteras. De båda operainstitutionerna i Stockholm respektive Göteborg har i likhet med andra pekat på att balettutbildningen måste ta bättre hänsyn till arbetsmarknaden som är mycket mer global än förr och skolorna måste anpassa sin utbildning efter den verklighet som gäller. Ett sätt att

förbättra utbildningen är att skapa ett råd för utbildningen med internationella representanter från dansvärlden och som ledning och verksamheten kunde dra nytta av på många sätt.

De bästa klassiska balettensemblerna har väletablerade och högkvalitativa balettutbildningar direkt knutna till sig, men så är inte fallet i Sverige av bl.a. kulturhistoriska skäl, och Kungliga Svenska balettskolan har heller inte lyckats införskaffa den kunskap, erfarenhet, förankring och internationella samarbete en högkvalitativ balettutbildning kräver. Skolan borde läggas ned och startas om från början och ansvaret läggs under den Kungliga baletten har det hävdats i skrivelser till regeringen och i diskussioner med utredningen.

Det finns en samstämmig uppfattning om att neddragningar i den kommunala skolan i Stockholm varit ett stort problem. Det finns olika uppfattningar om det är resurserna eller om det också är bristande utveckling av arbetsmodeller inom utbildningen som varit det avgörande problemet. Samma ekonomiska problem har det enligt ledningen för Svenska balettskolan däremot inte varit i Göteborg,

2.3.7 Lärarna och eleverna – pedagogiken och lärstilen

Pedagogiken och förhållningssättet till eleverna har framhållits som en del av dagens problematik. Flera institutioner och enskilda har påpekat att danslärarna måste inse att det har skett ett generationsskifte bland eleverna och i attityderna, ett skifte som innebär att läraren inte kan leda eleverna på samma sätt som för 35–40 år sedan. Den disciplin som dansutbildningen kräver måste finnas kvar inom undervisningen, men sättet som den upprätthålls på måste utvecklas. I Danstidningen beskrivs i en artikel av Iskra Ring och Madelaine Daneberg en utbildning som satt elevens fokus på att ”ta sig genom nålsögat” och klara sig från utgallringen. Med dessa bilder på näthinnan tappar många sugen och motivationen att träna balett, menar författarna. ”Det är ändå ingen idé – jag kommer ändå inte att bli ballerina...” Om man planterar en sådan känsla hos eleven har läraren misslyckas med sin undervisning. Flera har framfört till utredningen att man tycker pedagogiken i den klassiska balettutbildningen även i dag har alltför mycket 1800-talsinfluenser, bland annat ledningen vid Svenska balettskolan i Göteborg och Balettakademien i Stockholm. Man förmedlar fortfarande uppfatt-

ningen: ”Du är dålig om du inte ...” i stället för att: ”Du ska bli bra på att...!” Teaterförbundet och andra menar att i stället för att fokusera på misslyckanden och utgallring bör läraren se det som sin uppgift att utveckla talanger och motivera de unga. Det är viktigt att det finns pedagoger på skolorna som kan och vill ta hand om en kropp som inte är superoptimal från början, det går att utveckla även den eleven. Det är pedagogens uppgift att stödja eleven i detta, men det är också eleven som ska ha en egen vilja att bli bättre och satsa på det arbetet.

Ledningen för Svenska balettskolan i Göteborg framhåller att läraren ska göra en korrekt bedömning av elevens resultat i förhållande till kursplanen och i utvecklingssamtal fokusera på hur eleven ska kunna ta sig från en nivå till en annan. Att ha ett statistiskt synsätt på talanger, som grundar sig i elevens fysiska förutsättningar, gör att många barn riskerar att uteslutas från utbildningen. Barn som kanske inte har förutsättningar att bli premiärdansare inom den klassiska baletten kan mycket väl bli topppresterande moderna dansare. Man ska se det som sitt och skolans ansvar att eleven utvecklas maximalt. Göteborgsoperan understryker i sammanhanget att det bl.a. av dessa skäl är viktigt att skaffa en gemensam syn på metodik, pedagogik och innehåll i undervisningen.

Det har redovisats bl.a. i samband med tillsynsbesök att såväl elever som personal har uppfattningen att det inte är lika lätt som i andra ämnen att ge eleverna ett stort medinflytande. Orsaken anses vara att dansen, och då speciellt den klassiska baletten kräver en särskilt strukturerad inlärningsprocess. Skolverket har vid inspektion anmärkt att elevernas rättigheter att tillsammans med läraren planera och utvärdera undervisningen i dans emellertid ska likställas med övriga ämnen. Vid en utvärdering av yrkesdansutbildningen vid Kungliga Svenska balettskolan i Stockholm visades att eleverna hade mycket ansvar och inflytande i framför allt den moderna dansen, som var mindre styrd av danstekniken än den klassiska. Dessutom ansåg eleverna att man fick en bra och lättförståelig återkoppling på sin utveckling och sina kunskaper. På den förberedande dansutbildningen på Svenska balettskolan i Göteborg har Skolverket efter en tillsyn redovisat att eleverna upplevt sig ha fått god återkoppling på vad som krävs för att utvecklas som dansare och hur kroppen ska klara påfrestningarna. Elevernas lust att lära har också varit tydlig. Bland danslärarna finns ofta annars flera olika uppfattningar i denna fråga, alltifrån att i huvudsak se dansen som ett ämne bland andra till att se den som en ”mästarlära” som

inte bör ifrågasättas av eleven. Skånes Dansteater med flera menar att mästarlärandet och värdet av traderad kunskap inte ska förringas.

Flera har pekat på att elevernas förväntningar inte alltid är förankrade i kunskap om de verkliga villkoren i arbetslivet. De har inte en korrekt bild av hur mycket möda framgången kräver samtidigt som tålmodet bland eleverna är mindre än förr. De har en annan attityd, det ska gå fort att bli duktig. Några har menat att en del elever verkar vara fixerade vid uppfattningen att allt ska anpassas till dem själva och har svårt att ta till sig en bestämd koreografi. Skolan borde få dem att inse att det inte fungerar så om man har ambitionen att bli en dansare av högsta kvalitet. För att råda bot på attityderna behöver samarbetet med professionella kompanier ökas och för att ge möjlighet till praktik, men också genom att gästlärare i större utsträckning knyts till skolan. En ökad internationalisering av utbildningen och mer kompetens utifrån skulle medverka till en bättre förberedelse för arbetslivet.

Det har framförts att inte heller utbildningen av lärarna håller erforderlig kvalitet och att förkunskapskraven för pedagogutbildningen på Danshögskolan är för låga. Att bli antagen utan att ha tillräckliga professionella meriter och bli danspedagog/lärare utan att någonsin ha dansat eller stått på en scen är inte tillfyllest. Man kan bli teoretiskt bra, men inte tillräcklig som praktiker. Det räcker inte för att hålla internationell klass. Mästar-lärling-pedagogiken är en viktig beståndsdel i utbildningen, men den förutsätter att läraren har dansarens erfarenhet och själv har stått på scenen, menar bl.a. Teaterförbundet. De sökande till danslärartjänsterna vid den svenska balettskolan borde ha en pedagogutbildning och dokumenterad arbetslivserfarenhet samt alltid ge en provklass före anställning, menar bl.a. danslärare vid balettskolorna i Göteborg och Stockholm. När en person är anställd ska skolan ansvara för regelbunden fortbildning.

Danslärarna kritiserar ibland för en ringa förståelse för skollagstiftningens normer och krav på lärarrollen. Danslärarnas utbildning förbereder dem inte för skolans hela sociala ansvar har det hävdats. Det har vid uppföljningar och tillsyn noterats att olika danslärare kommit olika långt i att kombinera karaktären på utbildningen med de mål som enligt läroplanen ska präglade den svenska grundskolan och gymnasieskolan. Frågan har uppmärksamats av Utbildningsförvaltningen i Stockholm och ledningen vid Svenska balettskolan i Göteborg vid olika tillfällen. Det har hävdats att danspedagogerna

är bra på att lära ut dans men inte kommer i närheten av den pedagogiska utbildning som en vanlig lärare har vad gäller att lösa konflikter mellan eleverna t.ex. En del lärare uppfattas ha svårt att förstå läroplanens mål och har svårt att arbeta tillsammans med resten av skolan mot dessa gemensamma mål. Ledningen för Svenska balettskolan i Göteborg har mött uppfattningen från danslärare att det är problematiskt att vara del av den svenska grundskolan.

Att lärarna som identifierar sig med Svenska balettskolans uppgifter i dansyrket och dess grunder för lärandet upplever sig bli mött av kraftig oförståelse från den vanliga grundskolekulturen framgår tydligt i en kartläggning som ledningen för Svenska Balettskolan i Göteborg lät en konsult göra från 2003 och framåt. Frågan ställs om dessa olika kulturer, lärandetraditioner och yrkespraxis går att förena under grundskolans tak. När det gäller pedagogernas uppgifter menar skolans ledning att man måste göra en analys över vilken värdegrund man tror är en bra och framkomlig väg när det gäller att skapa de allra bästa dansarna. Värdegrunden i det här fallet handlar om mötet mellan elev och pedagog samt vilket engagemang pedagogen visar sin elev. Vad är pedagogens uppgift och vad är pedagogens fokus? Vad och vilka kommer pedagogen att engagera sig i, och hur märker eleverna detta?

Den utredning som föregick nedläggningen av Svenska balettskolan i Malmö visar också tydligt hur oklarheter om dansutbildningens mål, uppdrag, lärarnas roll och förutsättningar i förhållande till bl.a. skolans allmänna mål under en lång tid färgat av sig på undervisningen och såväl lärarnas som ledningens förmåga att hantera uppkomna målkonflikter och problem. I en värld där alla aktiva, elever och professionella dansare ständigt bedöms, måste lärarna stå under regelbunden granskning, och inte bara danslärarna utan musiker, teoriämneslärare och den administrativa personalen som ska stödja de estetiska målen som skolan har, menar bl.a. danslärare från Kungliga Svenska balettskolan i Stockholm.

Kritik riktas också bl.a. från utbildningsledning och förvaltning i Göteborg, institutioner och andra företrädare för dansen mot den modell för anställning som gäller inom ramen för skolsystemet. Det fungerar inte att ha danslärare anställda tills vidare, menar man, när utvecklingen går så fort som inom dansen. Personalen borde överföras till annat avtalsområde med möjlighet till kontraktsanställningar så att lärare kan anställas som den konstnärliga personal som det faktiskt är fråga om, föreslår bl.a. ledningen för Kungliga svenska balettskolan samt Teaterförbundet. De finns etablerade modeller

som tillämpas i branschen och de borde användas här också. En helt fast lärarkår medför allt för få gästlärare i verksamheten. Det är en realitet med det ekonomiska utrymme som står till buds; skolan har inte råd att anlita de gästlärare som erbjuds dem. Det är emellertid nödvändigt att satsa på gästlärarens engagemang i utbildningen och utnyttja dem som gästar institutionerna om det ska bli någon rörelse uppåt i kvalitetshänseende. Cullbergbaletten och andra bedömare inom dansen har uppfattningen om att man måste se sig om efter lärare utifrån om man ska förnya den svenska balettutbildningen.

2.3.8 Arbetslivsförankringen

Den nuvarande dansutbildningens arbetslivsförankring anses av bedömare inom professionen vara kraftigt eftersatt. Det är en spridd uppfattning att eleverna behöver mer praktik och en starkare koppling till arbetslivet. Det hävdas att eleverna inte förbereds ordentligt för livet som yrkesdansare. Teaterförbundet meddelade redan för flera år sedan regeringen sin uppfattning, att utbildningen vare sig på grundskole- eller gymnasienivå kan anpassas till arbetsmarknadens behov eller elevernas behov inför kommande yrkesverksamhet eftersom skolornas ekonomi är helt avhängig elevantal och skolpeng. Den svenska dansutbildningen uppfattas vidare ge mer en "skolverversion" av yrket som dansare i stället för att öppna sig mot dagens verkliga yrkessituation. Det är en gemensam uppfattning bland alla som utredningen varit i kontakt med att det är nödvändigt att vara en del av yrkeslivet i dansutbildningen, och man måste se till att arbeta mer tillsammans med yrkesverksamma. Bland annat Skånes Dansteater menar att det är en brist att balettskolans elever inte har någon regelrätt praktik, vilket skulle bidra till att ge dem en erfarenhet som de skulle ha nytta av inför starten på sin karriär. Det har anförts att det skulle underlätta om det fanns juniorkompanier, som gör att eleverna kan möta verkligheten mer förberedda. Detta vore önskvärt eftersom det vanligtvis saknas utrymme för praktikplatser i de reguljära uppsättningarna.

Uppfattningen att ett ungdomskompani med stabil finansiering och organisation skulle underlätta ungdomarnas inträde på arbetsmarknaden delas av många, bl.a. av balettskolorna i Göteborg och Stockholm. Skolan i Stockholm föreslår att detta skulle vara en del av sista årskursen, med högst 16 elever som skulle ingå i ett

kompani som var knutet till skolan. Genom ett skolkompani skulle eleverna få en arbetslivserfarenhet och en möjlighet att visa upp sig för möjliga arbetsgivare medan de fortfarande var inom skolans hägn.

Som nackdel med konceptet ungdomskompanier har bl.a. Skånes Dansteater pekat på att i en homogent ung grupp inte finns någon som kan föra den professionella erfarenheten vidare, och att det är en aspekt att tänka på om man väljer sådana lösningar. Kungliga Svenska balettskolan menar att det också borde finnas en betald aspiranttid för eleverna i slutet av utbildningen, en uppfattning som delas också av Teaterförbundet.

2.3.9 Rekrytering och boende

Företrädare för Kungliga Svenska balettskolan, Svenska balettskolan i Piteå och andra bedömare har uppfattningen är att dansutbildningen lider av att det finns ett för litet urval från början. Orsakerna kan bl.a. sökas i att marknadsföringen i landet är eftersatt och att det hittills saknats förutsättningar för att bedriva "outreach"-program för att intressera och rekrytera begåvade elever som man gör t.ex. i England och Kanada. Det skulle behövas, men förutsätter då en struktur för dansutbildningen i Sverige som gör att man kan administrera sådana insatser och ta hand om de barn som börjar intressera sig på olika håll i landet.

Det saknas nu inte endast ett aktivt rekryteringsarbete utan också lämpliga boendeformer för dem som inte redan är bosatta på utbildningsorten. Det är en gemensam uppfattning bland dansens intressenter att det är en uppenbar brist att det saknas elevhem i dag vid balettskolorna. Genom att erbjuda möjlighet till elevhemsboende skulle ekonomiska och praktiska orsaker inte hindra barn eller unga från hela landet få en chans att bli yrkesdansare, menar bl.a. Teaterförbundet och de tre balettskolorna. De menar att en sådan möjlighet definitivt skulle kunna öka rekryteringen. Stockholms stad uppmärksammade detta behov i slutet av 1990-talet men fann att man inte hade resurser att lösa frågan. På yrkesdansutbildningen vid Riddarfjärdsskolan är det 75 procent av eleverna som inte bor i Storstockholmsområdet och tvingas resa långt varje dag. Även utbildningen i Piteå, med ett mycket stort upptagningsområde, skulle föredra ett elevhem i stället för att som nu få inackordera elever i privatrum där de får sköta sig själva. Svenska

balettskolan i Göteborg anser att det är för tidigt att skicka iväg eleverna efter årskurs 9 och anser att en yrkesdansutbildning på gymnasial nivå i Göteborg skulle bidra till att fler danselever från regionen valde att stanna kvar inom dansen. Internationellt sett, menar man, är det dessutom mycket ovanligt att bara ha en halv utbildning.

2.4 Analys av regelverket

Den kritik som riktats mot dansutbildningen har som framgår ovan i olika avseenden berört kopplingen till grundskolans och gymnasieskolans regelverk. I det följande beskrivs vissa effekter som regelverket har på dansutbildningen.

2.4.1 Den förberedande dansutbildningen i grundskolan

Anordnande och likvärdighet

Av 1 kap. 2 § skollagen framgår att alla barn och ungdomar ska ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom och att den inom varje skolform ska vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet. Alla barn ska ha lika rätt till likvärdig utbildning. Den förberedande dansutbildningen är i praktiken en speciell gren av grundskolan från årskurs 4 och framåt. Den är inte öppen för alla barn i grundskolan utan elever antas efter särskild prövning och finns endast på ett fåtal platser i landet. Att det är fråga om en speciell utbildning som inte passat in i grundskolan har manifesterats genom att förordningen om förberedande dansutbildning i grundskolan beslutats för att den ska kunna anordnas. Likvärdighetskravet inom skolformen uppfylls genom att dans eleverna, med vissa särskilt angivna avvikelser i timplanen för grundskoleutbildningen, får undervisning så att också målen i kursplanerna i övrigt nås. Den reglering som gäller i det här avseendet innebär inget hinder eller någon begränsning för dansutbildningen eller dess elever utan ger utbildningen förutsättningarna för att kunna bedrivas inom grundskolan.

Kursplan

Statens skolverk har fastställt kursplaner och meddelat föreskrifter om mål för undervisningen i den förberedande dansutbildningen i grundskolan. Av dessa framgår att eleven ska erhålla sådan teknisk färdighet och konstnärlig uttrycksförmåga i dans att eleven ges förutsättningar att antas till och genomföra den gymnasiala yrkesutbildningen till dansare. Vidare anges i huvudsak vad dansutbildningen ska innehålla. Bestämmelserna innehåller inga krav på att skolan ska följa någon speciell modell för lärandet eller något inom danskonsten vedertaget system för baletträningen. Några närmare bestämmelser av vad som ska presteras eller på vilken kvalitetsnivå är inte angivet, förutom att lägst grad 4 i den inom svensk undervisning i klassisk balett vedertagna syllabusen, ”Klassisk balett, övningar i sju svårighetsgrader” från år 1981 ska ha uppnåtts i årskurs 9. På vilket sätt eller om den i övrigt ska tillämpas i undervisningen framgår emellertid inte utan det är något som respektive skola får avgöra. Som framgått finns syftet med den förberedande dansutbildningen angivet, men det är beskrivet i relation till den gymnasiala yrkesutbildningen. För den finns det emellertid ingen nationell kursplan, och därmed saknas en meningsfull koppling mellan de två utbildningsleden. Det är bland annat dessa förhållanden som föranlett kritiken att dansutbildningen i Sverige saknar enhetlighet och samband, vilket inverkar negativt på utbildningens nivå och kvalitet.

Antagning

Till den förberedande dansutbildningen i grundskolan ska de elever tas emot som har förutsättningar att utvecklas inom dansen. Det har ansetts oklart vad lagstiftaren egentligen närmare avsett med den formuleringen. Antagningen ska göras av en särskild antagningsnämnd som skolans huvudman utser och vars beslut inte kan överklagas. Någon vägledning om tillämpningen kan således inte erhållas den vägen. Den enskilda skolan kan, men måste inte, fatta beslut om antagning på grundval av färdighetsprov. Respektive skolas antagningsnämnd avgör vad det är för förutsättningar som ska bedömas. I avsaknad av några enhetliga normer är det öppet för att göra lokala tolkningar som grund för antagningsbesluten till utbildningen. Det finns i gällande regelverk inga krav på likvärdighet i

antagningen av eleverna till den förberedande dansutbildningen, utan de kan variera mellan skolorna.

Elevens fysiska konstitution och hälsa

Det har påpekats att det är viktigt att eleven har en fysisk konstitution och hälsa som klarar de påfrestningar som han eller hon utsätts för i dansträningen, och i sitt kommande yrke. Hälsobedömningen är alltså ett moment som bör genomföras för elevens egen skull. Enligt 14 kap. 2 § skollagen ska skolhälsovården främst vara förebyggande, utföra hälsokontroller och enkla sjukvårdsinsatser. Hälsö- och sjukvårdspersonal i skolan lyder under hälso- och sjukvårdssekretess enligt 7 kap. 1 § sekretesslagen. Skolhälsovården anses vara en självständig verksamhetsgren vilket innebär att sekretess gäller gentemot elevvårdande och övrig personal vid skolan. Skolläkare eller skolsköterska måste som regel inhämta elevens och vårdnadshavares tillstånd för att få lämna vidare uppgifter om eleven.²⁵ I den utsträckning antagningsnämnden anser sig behöva ett direkt utlåtande av läkare inför antagningen om en elevs fysiska förutsättningar måste detta sannolikt arrangeras av huvudmannen i särskild ordning och bekostas av densamme, eftersom det inte är möjligt inom nuvarande regelverk att ställa krav som är förenade med avgifter eller särskilda kostnader för att antas till utbildning i grundskolan. Det är inte helt tydligt om de förutsättningar som förordningen om förberedande dansutbildning inom grundskola anger, dvs. att de elever som har förutsättningar att utvecklas inom dansen ska tas emot i utbildningen, innebär att antagning kan villkoras med läkarundersökning som ska uppfylla vissa kriterier som antagningsnämnden eller styrelsen för utbildningen beslutat.

Uppflyttning mellan årskurserna

Det har såväl kritiserats som ansetts vara positivt att man inte kan låta uppdansning vid olika tillfällen avgöra om elever ska få fortsätta sin dansutbildning eller ej. Man kan konstatera att en elev kan antas till den förberedande dansutbildningen vid en skola när väl antagningsnämnden en gång har bedömt att eleven har förutsättningar att utvecklas inom dansen. Denna bedömning kan ske inför

²⁵ Socialstyrelsens riktlinjer för skolhälsovården (Socialstyrelsen 2004).

årskurs 4 eller senare årskurs. Enligt grundskoleförordningen ska eleverna i årskurserna 1–8 vid slutet av varje läsår flyttas till närmast högre årskurs, med vissa undantag. Det finns inga möjligheter att ställa krav på att en elev exempelvis ska ha fått godkänt på vissa prov för att flyttas från en årskurs till en annan. I regelverket finns inga undantag för dansutbildningen. Följdaktligen är det inte möjligt att exempelvis ställa krav på en godkänd uppdansning för att flyttas till nästa årskurs i dansutbildningen. Någon ny bedömning kan inte göras även om eleven inte längre kan anses ha de erforderliga förutsättningarna att utvecklas inom dansen.

Stöd och nivågruppering

När det gäller dansutbildningen har eleverna samma rätt till stöd som inom grundskolan i övrigt om de har svårigheter i skolarbetet. Stödundervisning ska ges om det kan befaras att eleven inte kommer att nå de mål som minst ska ha uppnåtts i slutet av det tredje, det femte och det nionde skolåret eller om eleven av andra skäl behöver särskilt stöd. En danselev kan alltså ställa krav på att få sådant stöd att han eller hon, oberoende av sina förutsättningar, i alla fall ska nå upp till grad 4 i syllabusen i årskurs 9. Detta har ansetts medföra att den tid som borde ägnas åt att ge de elever som har reella förutsättningar att bli yrkesdansare i stället får ägnas åt dem som inte har det. Denna senare aspekt är aktuell också vad gäller möjligheterna till nivågruppering, ett behov som kan betraktas som stort i en så extremt färdighetsinriktad utbildning som balett och yrkesdans. Skolverket har meddelat en vägledande slutsats om vad som gäller inom grundskolan och menar att nivåindelning efter kunskaps/prestationsmässiga förutsättningar i ett ämne under en begränsad tid, kan vara motiverat utifrån ett pedagogiskt syfte. Varje elev ska emellertid ha möjlighet att nå målen för utbildningen och förverkliga sina möjligheter.

Undervisningstidens förläggning

Det har vidare framförts kritik mot att eleverna inte kan ges erforderlig dansträning. Särskilt har avsaknaden av möjligheten att ha dansträning sex dagar i veckan och på delar av sommarlovet betraktats som en betydande nackdel jämfört med de utländska skolornas

förutsättningar. Begränsningarna framgår av skollagen där det anförts att elev inte behöver delta i obligatoriska inslag i utbildningen mer än 190 dagar per läsår och inte under mer än åtta timmar per dag. Av grundskoleförordningen framgår att utbildningen ska förläggas till måndag–fredag och vara så jämnt fördelat över dessa dagar som möjligt. Vidare framgår av grundskoleförordningen att läsåret ska börja i augusti och sluta i juni samt ha minst 178 skoldagar och minst 12 lovdagar. Därutöver får inom läsåret läggas ut högst fem studiedagar för planering av skolarbetet eller för fortbildning av lärare. Detta innebär att allt som ligger utanför dessa tider ska betraktas som frivillig undervisning, vilket Skolverket påtalat vid olika tillfällen.

Avgifter för undervisning

Utomlands är det vanligt att sommarkurser och fortbildning bedrivs av balett- och dansskolorna som ett sätt att ge intresserade del av den utbildning och danskompetens man besitter och även med utländska gästlärare. Dessa kurser fungerar i stor uträkning också antingen som delmoment i rekryteringsprocessen eller som obligatoriska inslag i dansträningen för redan antagna elever. För att täcka kostnaderna tar man vanligtvis ut kursavgifter. I Sverige är det svårt att bedriva verksamhet av det slaget, dels för att utbildningen i grundskolan enligt skollagen ska vara avgiftsfri för eleverna, dels för att kommunerna inte heller i annat fall enligt lagen (1991:1109) om uppdragsutbildning i vissa fall får bedriva avgiftsbelagd utbildning som riktar sig till enskild person. Förhållandet har ansetts begränsa dansutbildningens möjligheter att bedriva utåtriktade aktiviteter. I den mån de kan genomföras krävs finansiering av huvudmannen så att de blir gratisaktiviteter för den deltagande.

Lokaler och boende

När det gäller utrustning och lokaler för dansutbildningen gäller grundskoleförordningens krav att grundskolan ska ha ändamålsenliga lokaler och utrustning som behövs för en tidsenlig utbildning. Detta kan ses som ett stöd för de behov dansutbildningen har för att dess undervisning och träning ska kunna bedrivas.

I sammanhanget kan noteras att det behov av ordnat boende som efterfrågats i diskussionerna för de danselever som inte är bosatta i eller i närheten av någon av de tre utbildningsorterna, inte är behandlat i gällande regelverk. Det finns möjligheter att få inackorderingstillägg, men inga krav på att huvudmannen för respektive skola ska engagera sig i eller svara för elevens boende.

2.4.2 Gymnasieskolan

Specialutformat program

Inom det offentliga skolväsendet har regeringen beslut att medge riksrekrytering till en yrkesdansutbildning på gymnasial nivå. Den är förlagd till Stockholms kommun som bedriver den på Riddarfjärdsskolan under benämningen Kungliga Svenska balettskolan. Som riksrekryterande program ska den stå öppen för elever från hela landet. Utbildningen är enligt skollagen ett specialutformat program och inget nationellt program. Ett specialutformat program ska kunna ligga till grund för fortsatt utbildning på högskolenivå eller för yrkesverksamhet. På det sättet gör regelverket yrkesdansutbildningen likställt med övriga nationella program inom gymnasieskolan.

Kursplan

En väsentlig del av den kritik som riktats mot dansutbildningen handlar om avsaknaden av sammanhang mellan den förberedande dansutbildningen i grundskolan och yrkesdansutbildningen på gymnasieskolan. Eftersom den senare inte är ett nationellt program saknas nationella mål och kursplaner. Enligt skollagen beslutar styrelsen för utbildningen om kursplaner för specialutformade program, alltså även för yrkesdansutbildningen. Det finns inga krav i författningarna på att denna utbildning ska ansluta till eller använda sig av den syllabus som det hänvisas till i förordningen om den förberedande dansutbildningen i grundskolan. Yrkesdansutbildningens innehåll, mål och uppläggning styrs således av den kommunala huvudmannen.

Antagning

Ett ytterligare starkt kritiserat förhållande är det sätt på vilken antagningen till yrkesdansutbildningen går till. Gymnasieförordningen saknar helt den reglering som gäller för den förberedande dansutbildningen med avseende på vilka elever som ska tas emot i yrkesdansutbildningen. För intag till gymnasiet gäller först och främst att vara behörig för gymnasiestudier. När antalet platser på den sökta utbildningen är färre än antalet sökande ska urval göras med betygen som grund. För utbildning inom det estetiska området som kräver att den sökande har speciella färdigheter kan, som framgått av kapitel 2.2, vid urvalet tas hänsyn till ett färdighetsprov eller intyg om färdigheterna. Vad detta egentligen innebär har varit föremål för diskussion vid flera tillfällen och har föranlett Skolverket att göra påpekanden. Enligt Skolverket ska bestämmelserna tolkas så att färdighetsprov endast får utgöra ett komplement till betygsurvalet. Det ges i författningarna ingen möjlighet att låta bli att anta en sökande till yrkesdansutbildningen enbart på grundval av att t.ex. uppdansningen visat otillräckliga färdigheter. Elever som bedöms sakna förutsättningar för att bli yrkesdansare kan inte nekas utbildningsplats om de i övrigt är behöriga och plats finns. Det leder till att elever kan söka och tas emot till en utbildning som syftar till dansyrket utan att de egentligen har en rimlig möjlighet att nå målet att vara anställningsbar som dansare. Detta är en unik ordning som särskiljer den svenska utbildningen helt från alla andra utländska balettskolornas yrkesutbildning.

Bedömningen av elevens fysiska konstitution och hälsa

För yrkesdansutbildningen gäller i detta avseende samma förhållanden som för grundskolan, se ovan.

Uppflyttning mellan årskurserna

Inte heller inom yrkesdansutbildningen finns det några möjligheter att låta uppdansning vid olika tillfällen avgöra om elever ska få fortsätta sin dansutbildning eller ej. De synpunkter som lämnats i denna fråga har redogjorts för tidigare. Skillnaden är att antagningsystemet på den gymnasiala nivån i sig bidrar till problematiken, eftersom de sökandes förutsättningar för att utvecklas inom dansen

inte får vara avgörande för beslut om antagning på det sätt som gäller i grundskolan.

Stöd för att fullfölja utbildningen

Inom gymnasieskolan är regelverket något annorlunda utformat än inom grundskolan när det gäller fullföljandet av utbildningen. Enligt skollagen har den som påbörjat utbildning på ett specialutformat program rätt att fullfölja det enligt den plan som fanns när den inleddes. Enligt gymnasieförordningen ska en elev också ges stöd- undervisning om det kan befaras att eleven inte kommer att nå de kunskapsmål som anges i kursplanerna. För dem som har behov av särskilt stöd, får specialundervisning anordnas inom klassen. Om en elev har uppenbara svårigheter att följa undervisningen på sitt studieprogram ska rektorn vidta de åtgärder som behövs för att eleven skall kunna fortsätta studierna i gymnasieskolan. Det skall då övervägas om eleven skall gå om en eller flera kurser eller övergå till ett reducerat program eller annat program. Om en elev inte har fått minst betyget Godkänt på en kurs har eleven rätt att gå om kursen. Det finns inga möjligheter i författningarna att ställa krav på en godkänd uppdansning för att flyttas till nästa årskurs i dansutbildningen. Kritikernas uppfattning är att konsekvenserna för undervisningen inom yrkesdansutbildningen blir likartade de som gäller grundskolan. Eftersom alla elever ska kunna nå målen, även de som inte har förutsättningar att göra det, blir följderna att utbildningen inte kan fokusera på dem som kan nå den nivå som krävs.

Undervisningstidens förläggning

Av gymnasieförordningen framgår att läsåret ska ha minst 178 skoldagar och minst 12 lovdagar. Det ska omfatta 40 veckor, vara uppdelat på höst- och vårtermin och börja i augusti och sluta senast i juni, om inte regeringen föreskriver annat. Elevernas skolarbete ska förläggas måndag–fredag och vara så jämnt fördelat över dessa dagar som möjligt. Dessa regler innebär att samma kritik som riktats mot den förberedande dansutbildningens förutsättningar om träning på lördagar och under sommarledighet träffar yrkesdansutbildningen. En skillnad är dock att när skolarbetet är förlagt till en arbetsplats utanför skolan ska den arbetstid som gäller där till-

lämpas, om inte rektor bestämmer annat. I den mån en yrkesdansarelev har arbetsplatsförlagd utbildning på ett balett- eller danskompani eller på en institution kan alltså dess tränings- och arbetsschema följas.

Övrigt

Vad som sagts ovan under avsnittet om grundskolan vad gäller avgifter för undervisning och om elevernas boende gäller även yrkesdansutbildningen. Frågor om utrustning och lokaler för utbildningar inom gymnasieskolan är inte behandlade i skolförfattningarna.

2.4.3 Lärarna

Dansens konstnärliga och metodiska utveckling ställer krav på lärarnas nära förankring i danskonstens utveckling och förändring. I och med att den förberedande dansutbildningen är en del av det offentliga skolsystemet anställs danslärarna enligt samma anställningsavtal som gäller för andra lärare inom skolans område. Detta har kritiserats eftersom det gör det svårt att engagera danslärare på kontrakt för viss tid enligt modeller som är vedertagna inom danskonsten i kultursektorn. I skollagen finns bestämmelser om vilka som är behöriga att anställas som lärare, men vilket avtalsområde som ska tillämpas för danslärarna regleras inte i skolförfattningarna.

2.4.4 Finansiering och kontinuitet

Det har kritiserats att förutsättningarna för dansutbildningen är eller kan vara mycket olika mellan kommunerna, trots att den borde vara likvärdig, och att dansutbildningens existens inte avgörs på nationell nivå. Detta är en följd av att grundskoleutbildningen och gymnasieutbildningen är ett kommunalt ansvar. Dansutbildningen inom grundskolan och gymnasieskolan finansieras och bedrivs på samma villkor som annan undervisning med kommunal huvudman. De kommuner som regeringen beslutat får bedriva riksrekryterande dansutbildning får ett visst bidrag från staten, men respektive kommun avgör om man vill bedriva den och beslutar om resurserna. I regelverken finns inga särskilda krav på t.ex. nationell samordning av utbildningarna.

3 Yrkesdansutbildning i andra länder – några iakttagelser

3.1 Inledning

För att kunna göra en närmare och jämförande bedömning av vad det är för utbildningar den svenska balettutbildningen har att mäta sig med i omvärlden har utredningen med hjälp av dansprofessionen i Sverige samlat information om ett antal utländska balettskolor. Flera är skolor med ett mycket gott renommé inom dansvärlden, med delvis olika profil men – som det har visat sig – också med en hel del gemensamma drag i flera avseenden. En mer ingående redogörelse för de olika utländska skolorna finns i bilaga 4. I detta kapitel sammanfattas några av de iakttagelser som haft stor betydelse för utredningens arbete och de förslag som lämnas.

De skolor som studerats, och som närmare beskrivs i bilaga 4, är:

- American Ballet Theatre, New York
- Australian Ballet School, Melbourne
- Ballettschule Hamburg John Neumeier
- Ballettschule John Cranko, Stuttgart
- Canada's National Ballet School, Toronto
- Central School of Ballet, London
- Det Kongelige Teater Balletskole, Köpenhamn
- Ecole-Atelier Rudra Béjart, Lausanne
- L'Ecole de Danse de l'Opéra de Paris
- Nasjonalballettens skole, Oslo
- Palucca Schule, Dresden

- Royal Ballet School i London
- School of American Ballet (SAB), New York
- Wiener Staatsoper Ballettschule

Sammanfattningsvis kan urskiljas ett antal tydliga kännetecken i de utländska utbildningarna. De är huvudsakligen följande:

1. Utbildningen och träningen påbörjas företrädesvis tidigt, men inte nödvändigtvis redan i förskole- eller lågstadieåldern.
2. Utbildningen bedrivs som balettskola med eleverna i renodlade dansklasser men kombineras med teoretiska studier som ger vad som i Sverige motsvarar grundskola eller gymnasieskola.
3. Förutsättningarna för att kombinera dans och skolstudier skiljer sig mellan länderna och skolorna.
4. Utbildningen bedrivs oftast i anknytning till eller i nära samarbete med ett balettkompani på en institution.
5. Antagning till och fortsatt skolgång i balettklass avgörs som regel efter termins- och/eller läsårsvis uppdansning inför jury.
6. Målen för utbildningen är mycket högt ställda med siktet inställt på att eleverna ska hålla elitnivå när de lämnar utbildningen.
7. Undervisningen är rakt igenom fokuserad på dem som bedöms ha förutsättningar för yrket och bedöms klara den träning och disciplin som är nödvändig för studierna.
8. Dansundervisningen är enhetligt uppbyggd för att vara sammanhängande från början till slut.
9. Många men inte alla skolor har ett ordnat boende för sina elever.
10. Det finns ingen garanti för anställning efter färdig utbildning.

3.2 Rekrytering, outreach, auditions, m.m.

I några länder bedriver skolorna omfattande nationella rekryteringskampanjer, särskilt skolorna i Australien, England och Förenta staterna. Andra har mindre program för att nå ut till skolpublik och t.ex. barn som redan går i förberedande, privata dansskolor.

American Ballet Theatre organiserar en National Audition Tour som vänder sig till elever som gått en balettutbildning ute i landet och som vill gå vidare till American Ballet Theatre. Australian Ballet School ger sig inför skolstart varje år ut på rekryteringsresor för att söka efter begåvningar. Även Royal Ballet School i London bedriver olika uppsökande verksamheter där begåvade barn uppmantras att söka till skolans sommarkurser och auditions till skolan.

Många skolor anordnar sommarkurser, bland andra American Ballet Theatre, Australian Ballet School och Canadas National Ballet School. Syftet med programmen vid Australian Ballet School är dels att rekrytera dansare som vill påbörja en professionell karriär, dels att ge allmän danserfarenhet och öka danslusten. På ett liknande sätt använder Canadas National Ballet School rekryteringsverksamheten som en delprocess vid antagningen till utbildningen, genom att anordna kurser som förbereder för auditions.

School of American Ballet har ett utbildnings- och demonstrationsprogram som når tusentals barn i New York området. Publiken får en introduktion till dans samtidigt som eleverna vid School of American Ballet på mellan och avancerad nivå får scenerfarenhet. Australian Ballet School driver också olika utbildningsevenemang i syfte att introducera dans i skolor runt om i landet.

3.3 Antagning och uppdansning

Till alla skolor sker antagningen genom uppdansning. Ofta får termins- eller årsvisa uppdansningar avgöra om eleven får fortsätta.

Antagningsprocessen till exempelvis Det Kongelige Teaters Balletskole inleds med en bedömning av barnens kropp, den rytmiska förmågan och utstrålning. Därefter inbjuds vissa att delta i en kurs och slutligen väljs de mest talangfulla barnen ut att påbörja utbildningen. Under utbildningens gång görs fortsatt ett kontinuerligt urval av elever. Varje vårtermin hålls balettexamen där eleverna gör en uppdansning inför jury.

Till Parisoperans skola sker antagningen först efter en provtid om ett halvt eller ett helt år beroende på elevens ålder. Därefter görs ett kontinuerligt urval. Av 300 sökande varje år, kommer ca 30 in och en handfull elever tar slutligen examen. Skolorna använder auditionstillfällen och antagningsprocesserna även som en viktig kanal för information. Det framhålls att för att kunna skola framgångsrika dansare krävs att barn och föräldrar är införstådda med

de extraordinära krav som ställs på danselever och i förlängningen på yrkesdansare.

3.4 En sammanhållen intensiv utbildning

Flertalet av de skolor som utredningen gått igenom har en sammanhållen dansutbildning så till vida att skolan ansvarar för elevens utbildning från unga år till examination, både vad gäller dans och teori. Utbildning ges oftast från tio års ålder till 17–18 års ålder. Flera balettskolor, t.ex. John Cranko i Stuttgart och John Neumeier i Hamburg, ger även förberedande klasser från sex–sju års ålder.

Dansen är i centrum på de utländska skolorna, vilket innebär att teoriundervisningen anpassas efter dansundervisningens schema. Det görs antingen i nära samarbete med lokala skolor, eller som på School of American Ballet, i samarbete med skolor särskilt inriktade mot barn i krävande konstnärliga utbildningar. Några skolor, exempelvis Canada National Ballet School, anordnar både dans- och teoriundervisningen.

De flesta balettskolor, bland andra John Neumeiers och Nasjonalbalettens skola i Oslo, framhåller att klasserna är små och lärartätheten hög för att ge talangerna bästa möjliga förutsättningar.

Gemensamt för många skolor, exempelvis Parisoperans balettskola och Canada's National Ballet School, är att dansutbildningen ökar i intensitet under hela skolgången och omfattar lördagsträning från senast 14 års ålder, oftast tidigare.

3.5 Arbetslivsanknytning

De sista åren är i flera skolor fullständigt inriktade på dansen som yrke. Vid Ballettschule John Neumeier betecknas de två sista åren av utbildningen, dvs. åldersgruppen 17 till 18 år, som en heltids yrkesutbildning och fokuserar helt på dansen. Canada's National Ballet School delar upp yrkesdansutbildningen på motsvarande gymnasienivå i två steg. Steg två ges endast för ett begränsat antal elever och fokuseras på inledningen av ett yrkesliv som dansare. Vid Central School of Ballet görs inför det tredje året en audition för skolans turnerande ungdomskompani, Ballet Central. På samma sätt får vid Australian Ballet School de bästa dansarna en möjlighet

att under det sista året ingå i skolans egna kompani, Australian Dancers Company.

Parisoperans skola, American Ballet Theatre's School, Royal Ballet School, Det Kongelige Teater Ballettskole och några fler, är nära knutna till ett särskilt kompani. Till exempel har eleverna vid Parisoperans skola företrädde för anställning vid operans *Corps de ballet*¹. Royal Ballets School har som en av sina uppgifter att främst försörja Royal Ballet och Birmingham Royal Ballet med dansare. Vid Det Kongelige Ballet erbjuds efter grundskolan en helt renodlad yrkesutbildning, i form av två s.k. aspirantår, utan anknytning till gymnasieskolan. Många andra skolor är dock fristående men samarbetar med ett eller flera kompanier.

School of American Ballet och New York City Ballet har ett speciellt samarbete. Vägen in i kompaniet utgörs av en modell där eleverna söker till ett lärlingsprogram och ett mindre antal elever blir antagna. De övar med kompaniet sex dagar i veckan och uppträder i olika uppsättningar. Samtidigt är lärlingarna knutna till skolan, dess internat och stödverksamhet.

3.6 Examen

De flesta skolor leder till en examen eller särskilda diplom. Australian Ballet School ger diplom för dans såväl efter avslutad motsvarande högstadietutbildning som gymnasieutbildning. På gymnasienivå kan dels en examen uppnås som ger behörighet till högskolestudier, dels en självständig yrkesexamen. Studier vid Central Ballet kan ge en BA-examen i dans som är ackrediterad genom universitetet i Kent. Även dansutbildningens uppläggning vid Palucca Schule möjliggör för en BA-examen i dans.

3.7 Lärarna

De flesta skolor engagerar lärare utifrån deras danskunnande och pedagogiska förmåga, vanligt är att lärarna kommer ifrån kompanier som skolan samarbetar med. De flesta skolor använder regelbundet gästlärare som är aktiva dansare, koreografer och repetitörer, såväl från nationella eller lokala scener och kompanier som

¹ Corps de ballet – ungefär 'balettkår', betecknar de dansare vid ett balettsällskap som inte är solodansare. De utgör ofta en bakgrund till de olika balettuppsättningarna.

internationellt namnkunniga artister. American Ballet Theatre har en speciell lösning med en särskild certifiering av lärare, vilken säkrar att läraren använder sig av de rätta metoderna och har kunskap om American Ballet Theatres nationella syllabus. Australian Ballet School driver ett eget utbildningsprogram för dansare som vill bli lärare. Sökande ska bland annat ha minst tre års erfarenhet från ansedda kompanier.

3.8 Omhändertagandet av elever – internat

Omhändertagandet av eleverna ges hög prioritet av dansskolorna. Det avser olika omsorger som har direkt med dansen och träningen att göra, men även andra sociala och praktiska förhållanden som boendet. Vissa skolor är knutna till ett internat, andra skolor hjälper till med att ordna boendet. Ambitionerna är något olika men gemensamt är att det finns tillgång till läkare, fysioterapeuter och kurativt stöd, anställda på eller kontrakterade av skolan.

Canada's National Ballet School, Ballettschule John Cranko, Ballettschule John Neumeier och Det Kongelige Teaters Balletskole, för att nämna några, har ett internat för sina elever, med tillgång till personal och ordnade måltider. Flera skolor har internatet i samma byggnad som skolan eller inom campus.

4 Arbetsmarknaden för yrkesdansare

4.1 Dansarnas arbetsmarknad

4.1.1 Inledning och utgångspunkter

Den svenska yrkesdansarutbildningen ska i första hand utbilda yrkesdansare men i utformningen av den nya ordningen är det viktigt att ha i åtanke att skolan även bör bilda bas för hela det svenska danslivet. Många av framtidens koreografer, dansskribenter och pedagoger kommer sannolikt att först utbildas till dansare på skolan.

Det är dock centralt att förslagen om en ny dansarutbildning utgår från yrkesdansarens förutsättningar på arbetsmarknaden. Den nya utbildningen bör syfta till att tillgodose arbetsmarknadens behov, både i kvantitativt och kvalitativt hänseende.

Inom kulturområdet såväl som inom andra områden kan definitionen av arbetsmarknadens behov vara vidare än den traditionella, som ofta förutsätter anställning. Ett sätt att kvantitativt försöka definiera arbetsmarknadens behov av exempelvis dansare är att räkna de som har möjlighet att, åtminstone delvis försörja sig inom dansen.

Relationen mellan utbud och efterfrågan är ofta dynamisk. Det gäller även förhållandet mellan utbildning och arbetsmarknad. Till exempel visar viss forskning att utbildning i sig skapar efterfrågan och ger högre kvalifikationskrav på arbetsmarknaden.¹ Därför kan inte ställningstaganden om dimensionering och utformning av utbildning grundas enbart på statistisk historik och arbetsmarknadsprognoser.

¹ Le Grand, Carl, Szulkin, Ryszard och Thålin, Mikael (2001), Har jobben blivit bättre? En analys av arbetsinnehållet under tre decennier, i Fritzell, Johan, m.fl. (red), *Välfärd och arbete i arbetslöshetens årtionde*, SOU 2001:53.

Den offentliga statistiken på dansområdet ger i dagsläget inte ett tillfredsställande underlag. I Kulturrådets regi pågår för närvarande ett projekt i syfte att samla in och sammanställa statistik på dansområdet. I väntan på att detta projekt avslutas och en mer enhetlig och fullständig statistik blir tillgänglig får här olika källor komplettera varandra. Det bör dock framhållas att denna metod av läggspeleskaraktär är problematiskt. När utbildningen framöver kontinuerligt ska dimensioneras bör utgångspunkten vara ett mer enhetligt statistiskt underlag.

I det följande beskrivs framför allt den offentligt sanktionerade arbetsmarknaden. Det finns även arbetstillfällen vid privatteatrarna inom t.ex. musikal och show. Men eftersom yrkesdansarutbildningen främst syftar till en karriär inom klassisk balett eller modern dans är det denna arbetsmarknad som står i fokus.

4.1.2 I generella termer

Enligt Arbetsförmedlingen (AF) är ”Arbetsmarknaden för dansare liten, konkurrensen om jobben är hård och arbetslösheten hög”.²

I Sverige finns det ett fåtal fasta anställningar för dansare och då främst vid de stora institutionerna. De flesta dansare försörjer sig på frilansbasis. Tillvaron som frilansdansare är ofta otrygg. Inte ens bland de mest etablerade fria grupperna ges möjlighet till engagemang annat än under kortare perioder. Flertalet dansare är därför deltidsarbetslösa.

AF:s prognos för de närmaste två åren är pessimistisk. Obalansen mellan antalet jobb och antalet arbetssökande dansare är påtaglig. Höga pensionskostnader för dansarna vid institutionerna medför försiktighet med rekrytering.

Dansarnas arbetsmarknad är i stor utsträckning internationell. Det är den bästa dansaren som anställs oavsett nationalitet. Svenska kompanier anställer således även dansare som utbildats i övriga världen och vissa svenskar får i sin tur arbete utomlands. Enligt AF finns indikationer på att den internationella arbetsmarknaden har allt större betydelse för svenska dansare.³ Det är dock inte möjligt att inom den här angivna ramen få ett grepp om världens alla arbetstillfällen.

² www.arbetsformedlingen.se, 2008-11-01.

³ Arbetsförmedlingen, Prognos för kulturarbetsmarknaden 2008–2009.

4.1.3 I siffror

I maj 2007 var sammanlagt 284 dansare inskrivna som arbetsökande på Arbetsförmedlingen Kultur. Av dessa betraktades 45 som helt arbetslösa. Övriga var sysselsatta i program, i arbete med särskilt stöd eller deltidsarbetande.⁴

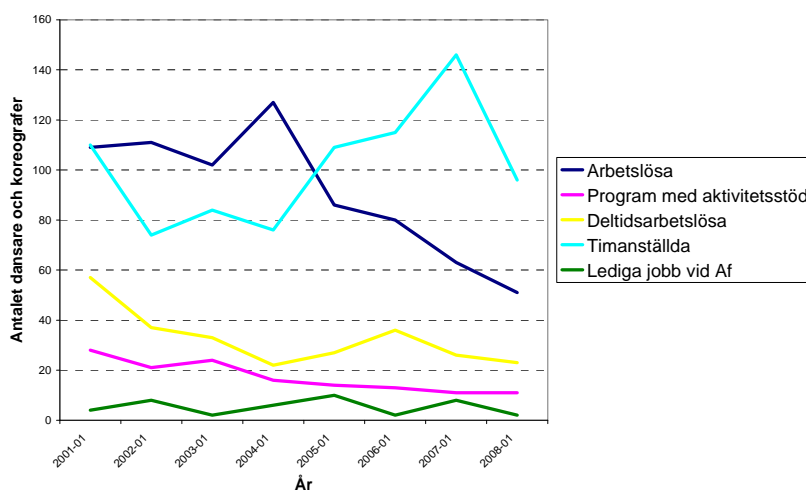
Bilden av antalet arbetslösa kommer troligtvis att förändras i och med ändringen av reglerna för arbetslöshetsförsäkringen. Eftersom en stor andel av de arbetssökande dansarna är deltidsarbetslösa bör regeln som infördes i april 2008 om ett tak på 75 ersättningsdagar för deltidsanställda att påverka dansarna. Så sent som i januari 2009 kunde AF dock inte se några större förändringar.⁵

Enligt Arbetsförmedlingens statistik har antalet arbetslösa dansare minskat de senaste åren, se diagram 2 nedan. Det kan till del bero på att sysselsättningen på hela arbetsmarknaden generellt sett har varit hög fram till år 2008. För dansare innebär en högkonjunktur exempelvis att det är lättare att hitta extrajobb att komplettera inkomsterna från dansen med. Därutöver har de striktare reglerna för arbetslöshetsförsäkring sannolikt en inverkan på antalet arbetslösa dansare. Reglerna innebär bland annat att den arbetssökande i större utsträckning än tidigare måste söka jobb utanför sitt specifika arbetsområde. Diagram 2 visar också att antalet timanställda ökade kraftigt mellan 2004 och 2006 för att sedan minska under 2007. Denna förändring i antalet timanställda sker samtidigt som antalet heltidsarbetslösa minskar, ett förhållande som indikerar att arbetsmarknaden förvisso blivit bättre men att osäkerheten är förhållandevis stor. Diagrammet visar också tydligt att lediga jobb inte anmäls till AF i någon större utsträckning, vilket bekräftar uppfattningen om att det på den utominstitutionella arbetsmarknaden är ytterst viktigt med kontakter.

⁴ Konstnärnämnden, Konstnärerna och kulturpolitiken 2008.

⁵ Muntlig uppgift från statistikansvarig på AF-kultur.

Diagram 2 Arbetsförmedlingens statistik över antalet inskrivna

När det gäller sysselsättningsstatistiken finns inte heller några entydiga uppgifter. Statistiska centralbyråns (SCB) siffror visar att det år 2006 fanns cirka 220 yrkesverksamma dansare och koreografer.⁶ SCB delar inte upp statistiken i koreografer och dansare men man kan anta att merparten utgörs av dansare. SCB:s siffra är ändå något missvisande vad gäller antalet yrkesverksamma eftersom många av egenföretagarna inte räknas med (p.g.a. för låg taxerad inkomst).

Antalet yrkesverksamma sammanräknat med antalet inskrivna på arbetsförmedlingen uppgår till cirka 500 personer. Samtidigt har Teaterförbundet cirka 600 medlemmar inom yrkesavdelningen för dans. Dessa siffror tyder på att cirka 500–600 personer i Sverige har en yrkesidentitet som dansare. Ungefär en tredjedel av dessa kan betecknas som yrkesverksamma i SCB:s mening. En större andel har dock jobb i någon större utsträckning.

⁶ Yrkesverksamma någon gång under året. Personer som haft en sammanlagd lön eller företagarinkomst under året om minst ett prisbasbelopp (ca 40 000 kr) SCB 2006.

4.2 Anställd eller frilans

4.2.1 Institutioner

En stor del av den svenska dansproduktionen är koncentrerad till storstadsregionerna. De två största arbetsgivarna Kungliga Operan (Kungl. baletten) och Cullbergbaletten (Riksteatern) finns i Stockholm. I övriga regioner finns Skånes Dansteater, Göteborgsoperans balett, Norrdans i Härnösand och Regionteater Väst (där f.d. Älvsborgsteaterns dansensemble ingår) i Borås.⁷

Antalet anställda dansare inom de ovan uppräknade dansinstitutionerna är cirka 150 och antalet nyanställningar uppskattas vara cirka 9–12 personer per år.⁸

Tabell 1 Antalet tillsvidareanställda vid institution och antalet anställda på korttidskontrakt (kk) år 2008⁹

Institutioner	Antal anställda
Kungliga Operan	64 (3kk)
Göteborgsoperans Balett	33 (7kk)
Cullbergbaletten (Riksteatern)	11 (7 kk)
Skånes Dansteater	10 (4kk)
Norrdans i Härnösand	8 ¹⁰
Regionteater Väst	2 (3 kk)
<i>Totalt</i>	<i>128 (24)</i>

Det kan vara av betydelse att i sammanhanget påpeka att möjligheterna till anställning vid de olika institutionerna kan bero på dansarens utbildningsinriktning. För att få anställning som dansare vid Kungliga baletten i Stockholm krävs generellt sett en utpräglad skolning i klassisk balett. Vid övriga institutioner är dansarnas utbildningsbakgrund ofta mer mångskiftande, såväl klassiskt som modernt utbildade dansare efterfrågas.

⁷ Sedan år 2007 finns en möjlighet för andra scenkonstinstitutioner att söka bidrag hos Kulturrådet för dansverksamhet vilket innebär att det kan tillkomma några arbetstillfällen för dansare utöver denna redovisning.

⁸ Enligt utredningens intervjuer med ansvariga vid berörda institutioner.

⁹ Enligt uppgift från respektive institution.

¹⁰ Uppgift från Svensk Scenkonst.

4.2.2 Fria grupper

Fria grupper är ofta tillfälliga grupperingar kring en koreograf och en specifik produktion och/eller projekt. Konstnärsnämnden uppskattar att det i dagsläget finns ett hundratal verksamma fria dansgrupper/koreografer. Beräkningen grundar sig på antalet ansökningar om verksamhetsbidrag till Kulturrådet. I dag har ca 35 grupper/koreografer bidrag från Kulturrådet.¹¹

Kulturrådets rapport från 2006 redovisar antalet *årsverken* inom de fria dansgrupperna (där timanställda har omräknats till årsverken), se tabell nedan. Ett *årsverke* motsvarar ungefär en heltidsanställning. Kulturrådet redovisar antalet anställda inom olika grupper såsom teknisk, administrativ och konstnärlig personal. Även om vissa kategorier av anställda kan vara överlappande får det antas att dansarna återfinns i huvudsak inom gruppen Konstnärlig personal, dvs. cirka 80 årsverken år 2006. Drygt 400 personer engagerades dock för dessa cirka 80 årsverken. I genomsnitt jobbade således varje anlitad person cirka 20 procent av en årsarbetstid.¹²

De fria dansgrupperna varierar kraftigt i omfattning, år 2006 redovisade varje grupp allt mellan 0,2 och 20 årsverken.

År 2005 redovisade kategorin Fria dansgrupper att cirka en femtedel av personalen hade F-skattsedel. År 2006 inkluderades antal årsverken för personal med F-skattsedel i den övriga redovisningen av personal och kan därför inte särskiljas.

Tabell 2 Uppgifter från Kulturrådets Kulturen i Siffror 2008 (siffror gäller år 2006)

	Antalet årsverken totalt	Andel/antal konstnärlig personal	Andel teknisk personal	Andel adm. personal	Andel tillsvidare anställda	Antal män	Antal kvinnor
Fria dans- grupper	111	75 %/ ca 83 åv	8 %	16 %	41 %	267	308

¹¹ Konstnärsnämnden, Konstnärerna och kulturpolitiken, 2008.

¹² Kulturrådet, Kulturen i siffror, 2006.

4.2.3 Dansalliansen

Dansalliansen ger frilansande dansare, verksamma inom den offentligt stödda dansen, en social och ekonomisk trygghet genom anställning vid alliansen. Anställningsformen minskar skillnaden mellan fast anställning och frilansanställning.

Dansalliansen är ett bolag som ägs gemensamt av Teaterförbundet, Svensk Scenkonst, Danscentrum och Trygghetsrådet TRS. Verksamheten finansieras genom statligt bidrag.

Idén går ut på att dansarna har en anställning vid alliansen att falla tillbaka på mellan olika frilansuppdrag. På så sätt slipper de frilansande dansarna att gå ut och in i A-kassan. För att bli anställd i alliansen krävs att dansaren är etablerad som frilansare.

År 2008 var 61 personer anställda hos alliansen. På grund av anställningskriterierna är det endast en liten andel unga dansare som har lyckats få en anställning i dansalliansen.¹³

4.3 Unga dansares möjligheter

4.3.1 Ungdomskompani

Ungdomskompanier är en kombination av utbildning och jobb, med kända koreografer och handplockade unga dansare.

I Sverige finns i dagsläget ett ungdomskompani, Unga danskompaniet, UDK, som leds av Marie Brolin-Tani. UDK är ett svensk-danskt samarbete som ger unga dansare möjlighet att jobba med professionella dansföreställningar. Projektet finansieras bland annat av Sparbanksstiftelsen i Skåne, Kultur Skåne och Dansk skauespillerförbund.¹⁴

Unga danskompaniet har dock kritiserats för att trots sitt syfte anställa alltför etablerade dansare.¹⁵

Flera unga svenska dansare söker sig till utländska ungdomskompanier efter yrkesdansarutbildningen.

¹³ www.dansalliansen.se, 2008-11-05.

¹⁴ www.mbt dans.se, 2008-12-10.

¹⁵ Intervju med företrädare för Danscentrum.

4.3.2 Kungliga Svenska balettskolans statistik

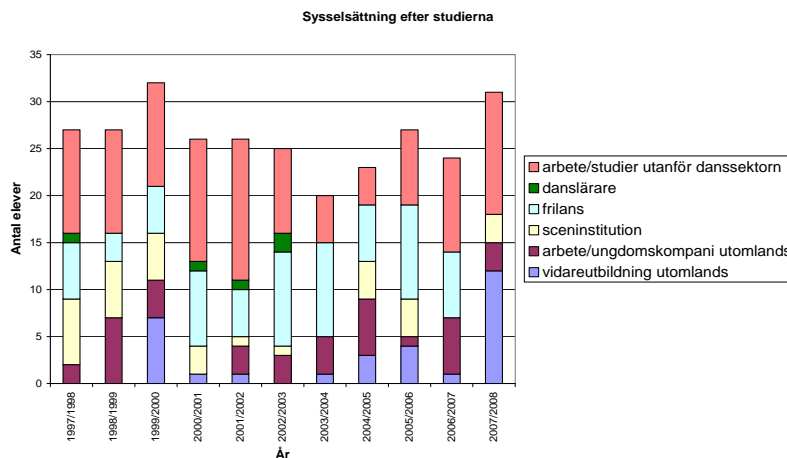
Kungliga Svenska balettskolan har på utredningens anmodan redovisat var eleverna gått direkt efter avslutad Yrkesdansutbildning. Skolans uppgifter är här sammanställda och indelade i sex kategorier; 1) arbete/studier utanför danssektorn 2) pedagogisk vidareutbildning eller arbete som danslärare 3) frilansande dansare i Sverige 4) anställning/praktik vid en svensk sceninstitution 5) arbete/ungdomskompani utomlands 6) vidareutbildning utomlands

En trend är att fler och fler hamnar utomlands efter det att de avslutat utbildningen vid Kungliga Svenska balettskolan. År 1997/1998 arbetade två av 27 examinerade elever utomlands medan det år 2007/2008 var 15 av 31 examinerade elever som studerade (12 elever) eller arbetade (3) utomlands. En anmärkningsvärd stor andel, nästan 40 procent, av avgångseleverna för året 2007/2008 studerade vidare utomlands.

En annan tendens är att en större andel arbetar som frilans, relativt till andelen som är anställda vid institution (med undantag från avgångseleverna 2007/2008 där ingen uppges arbeta som frilansdansare).

Generellt sett så är det ungefär två tredjedelar av en årskull som går vidare inom danssektorn enligt balettskolans egna siffror. Med undantag, för år 2004/05 då över 80 procent gick vidare, samt för år 2001/02 då det endast var drygt 40 procent som gick vidare inom danssektorn.

Diagram 3

4.4 Sammanfattning

Sammantaget kan konstateras att det är svårt att få en bild av dansarnas arbetsmarknad och matchningen mellan antalet utbildade och antalet arbetstillfällen. Eftersom uppgifterna är hämtade ifrån olika håll är det dessutom problematiskt att jämföra sysselsatta, arbetslösa och utbildade. En grov uppskattning är dock att det finns cirka tre yrkesverksamma dansare för varje årsarbetstillfälle.¹⁶ Antalet utbildade dansare är dock sannolikt fler i relation till antalet årsarbetstillfällen.

Flera uppgifter indikerar att den internationella utbildnings- och arbetsmarknaden blir alltmer betydelsefull inom dansområdet. Skolans egna redovisning visar till exempel att fler och fler söker sig utomlands efter gymnasiet. Många vidareutbildar sig utomlands eller arbetar vid ungdomskompanier.

Efter utbildningen vid Kungliga Svenska balettskolan återfinns cirka två tredjedelar av de examinerade eleverna inom danssektorn. Det kan diskuteras om denna siffra är acceptabel, både utifrån perspektivet om dansens kvalitet och framtid, och utifrån individperspektivet.

Många dansare utanför institutionerna försörjer sig endast delvis på dansen. Fram till och med april 2008 har det funnits en möjlighet för dem att täcka upp utebliven inkomst genom att deltidsstämpla. Det är möjligt att en del dansare kommer att välja att omskola sig i och med de nya a-kassereglerna eftersom det kommer att bli svårt att upprätthålla den dagliga träningen och dessutom lönearbeta i en annan sektor.

De fria grupperna erbjuder cirka 80 årsverken men de sysselsätter många fler dansare varje år. Detta kan dock också komma att förändras i och med att det blir svårare att ”deltidsdansa”. Institutionerna har tillsammans cirka 150 anställda dansare. Men utvecklingen pekar mot att fler anställs på korttidskontrakt även inom institutionerna.

Det tycks enklare för unga dansare att komma in på arbetsmarknaden som frilansande i de fria grupperna än att bli anställda vid institutionerna. Institutionerna nyanställer tillsammans endast cirka tiotalet dansare per år. Arbetsmarknaden verkar mycket osäker för de unga dansarna som ofta inte har tillräcklig erfarenhet för att tillsvidareanställas eller anställas i dansalliansen.

¹⁶ 150 st. (institution), 80 st.(fria grupper) ger 230 årsarbeten av cirka 600 i teaterförbundet.

5 Sambanden med kulturpolitiken

5.1 Inledning

Dansen är ett konstområde som innefattas i den svenska kulturpolitiken. De kulturpolitiska besluten påverkar på olika sätt förutsättningarna för danskonsten på och utanför institutionerna, möjligheterna för allmänheten att ta del av danskonst och möjligheterna för yrkesdansarna att utöva och utveckla sin konst. De kulturpolitiska mål och ambitioner som regering och riksdag lagt fast ger också en bild av vad det är för behov som på ett eller annat sätt kan behöva uppmärksammas och tillgodoses inom utbildningssystemet. Eftersom Yrkesdansarutredningens uppgift är att utreda förutsättningarna för att bedriva en svensk yrkesdansarutbildning med inriktning på klassisk dans är de kulturpolitiska beslut och ambitioner som rör just den klassiska dansen givetvis av särskilt intresse. Som i all annan konstnärlig verksamhet står emellertid inte utvecklingen inom danskonsten stilla. Den moderna och samtida dansen tar en stor plats på den svenska och internationella dansscenen. Detta påverkar i sin tur förväntningarna och kraven på dansarnas kompetens och förmåga i stilar och danstekniker som inte har sina grunder i den klassiska baletten.

5.2 Behovet av yrkesdansare

I de kultur- eller utbildningspolitiska målsättningar som riksdagen har lagt fast finns det inte särskilt mycket skrivet om svensk yrkesdansarutbildning. När dansens ställning i samhället har blivit föremål för överväganden har fokus mestadels legat på hur dansföreställningar och arrangemang ska göras tillgängliga regionalt, värdet av dansen i skolan sett ur ett socialt och hälsovårdande perspektiv

eller anställningsformerna för dansare.¹ Nationalscenernas roll och ansvar har varit föremål för beslut, men om utbildningsfrågorna har berörts i olika rapporter eller utredningar, har de sällan lett till några ytterligare insatser.

Ett par undantag är riksdagsbeslutet 1970 om inrättandet av en Danshögskola som föregicks av en utredning om sceniska utbildningar samt när regeringen 1973 tillsätter ett antal sakkunniga för att utreda frågor om utbildningen av dansare, vilket närmare har berörts i kapitel 1. I propositionen 1977/78:100 betonades att det var angeläget att dansarutbildningen bör dimensioneras så att Sverige på sikt blir självförsörjande på dansare. Riksdagen fattade beslut i enlighet med förslaget.² Några avvikande uppfattningar har inte redovisats av regering eller riksdag sedan dess. Dagens dansarutbildning såväl i grundskolan som på gymnasiet bygger i huvudsak på samma principer som då lades fast.

5.3 Kulturpropositionen 1996

Ramverket för statens insatser för kulturpolitiken fastställdes genom 1996 års kulturpolitiska beslut, den s.k. Kulturpropositionen.³ Där presenterades för första gången danskonsten som ett självständigt konstområde. Dansen var ett relativt litet konstområde i Sverige i början av 1970-talet. Dans kunde i princip bara ses i våra tre storstäder, statens satsning på dansen var relativt begränsad och den hade små möjligheter att få fotfäste i hela Sverige. Statens insatser ansågs i propositionen vara en förutsättning för mycket av danskonsten i Sverige.

Med utgångspunkt i nämnda proposition beslutade riksdagen att statens insatser för danskonsten bör syfta till att

- ge danskonsten en regional förankring
- utveckla intresset för dansen som konstform
- stödja ett brett dansutbud av hög kvalitet
- främja dansens förnyelse och utveckling

¹ T.ex. prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129; Kulturrådets satsningar på dans i skolan sedan 1988 efter uppdrag från Utbildningsdepartementet samt det nationella utvecklingsprogrammet Dans i skolan 2005 tillsammans med Nationellt centrum för främjande av god hälsa hos barn och ungdom (NCFE), Statens kulturråd och Myndigheten för skolutveckling.

² Prop. 1977/78:100, bil 12, UbU 1977/78:16, rskr 1977/78:18.

³ Prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129.

5.4 Den klassiska balettraditionen

I denna proposition konstaterade föredraganden att Kungl. Operan var den enda institution i Sverige som hade kapacitet att sätta upp klassiska baletter i full skala, men utan statligt stöd skulle många av de klassiska baletterna försvinna ur repertoaren. Det framhölls att Kungliga baletten hade ett stort ansvar att föra den klassiska balettraditionen vidare i Sverige, såväl vad gäller historiska baletter som traditionella och moderna klassiska baletter. Föredraganden ansåg det vara av stor betydelse att Kungliga baletten som enda balettensemblen i sitt slag fick fortsätta utvecklas med nödvändiga resurser. För att öka tillgängligheten och möta den efterfrågan på klassisk balett som finns i övriga delar av landet, borde Riksteatern och Kungliga baletten samverka för att möjliggöra en utökad turnéplanering för den Kungliga baletten.

Målen för Kungl. Operans verksamhet fastställdes genom riksdagsbeslut 1993⁴ och de borde i allt väsentligt fortsätta gälla, enligt föredraganden. Nationalscenerna var hela nationens angelägenhet och skulle vara föredömen för andra teatrar i Sverige när det gäller förnyelse, utveckling och konstnärlig kvalitet inom sina respektive områden, vilket för Kungl. Operan innebar konstområdena opera och balett. Man skulle ha en bred repertoar som gestaltade både svenska och utländska klassiker såväl som modern svensk och utländsk opera och balett. Uppgiften både som kulturbärare och som nyskapare betonades. Kungl. Operan skulle som en av nationalscenerna genom hög kvalitet och bevarad nationell egenart kunna hävda sig i jämförelse med de främsta scenerna utomlands och i det internationella samarbetet.

De kulturpolitiska målen och ambitionerna som lades fast genom besluten om Kungl. Operans uppdrag 1993 och senare i den s.k. kulturpropositionen 1996 kopplades emellertid inte till någon analys av eller diskussion om huruvida den svenska dansutbildningen på grundskole- eller gymnasienivå var anpassad till de nu uppställda målen. Detta hänger sannolikt ihop med dels att grundskolan och gymnasieskolan nu hade kommunaliserats⁵ och dansutbildningarna infogats i dessa skolformer, dels att det var olika politikområden. Att det inte längre var staten utan kommunerna som ansvarade för dansutbildningen kan ha bidragit till att de nationella kultur-

⁴ bet.1992/93 KrU:20, rskr. 1992/93:315

⁵ Prop. 1990/91: 18, bet. 1990/91:UbU 4, rskr 1990/91:76 samt prop. 1990/91:85, bet. 1990/91:UbU 16, rskr 1990/91:356.

politiska målen för bl.a. Kungl. Operan inte hade någon avgörande betydelse för dansutbildningens utformning. Det blev uppenbart heller aldrig aktuellt för de kommunala huvudmännen att skapa någon balettskoleprofil av det ambitiösare slag som många motsvarande utbildningsinstitutioner i andra länder har.

5.5 Handlingsprogram för den professionella dansen

Ett annat tillfälle då utbildningsfrågorna om yrkesdans berördes var när regeringen 2003 gav Kulturrådet i uppdrag att sammanställa ett förslag till ett handlingsprogram för den professionella dansen i Sverige.⁶ En av utgångspunkterna i arbetet skulle vara den inriktning av statens insatser som gavs i 1996 års kulturpolitiska beslut.⁷ Handlingsprogrammet skulle omfatta hela dansområdet och spänna över flera samhällssektorer, exempelvis kultur, utbildning och arbetsmarknad och utarbetas i samråd med dansområdets centrala aktörer. I uppdraget ingick att föreslå mål för de danspolitiska insatserna på kortare och längre sikt. Kulturrådet fick lämna förslag på konkreta åtgärder inom olika politikområden. Roll- och ansvarsfördelningen på dansområdet mellan staten, landstingen och kommunerna skall uppmärksammas särskilt. Förslag som innebär kostnader för staten skulle medföljas av förslag på finansiering och rymmas inom befintliga utgiftsramar för statsbudgeten.

Kulturrådet redovisade uppdraget för regeringen den 1 mars 2005 med rapporten "Får jag lov – förslag till handlingsprogram". Där konstaterades att flera aktuella frågeställningar diskuterats under många decennier och att många problem var desamma, då som nu.

I rapporten refereras Svensk Teaterunions uppfattning att det finns en rad problem förknippade med att en del av den professionella dansarutbildningen är förlagd till grundskola/gymnasienivå. Samtidigt som det är nödvändigt att börja dansarutbildningen redan i tidig ålder finns det många problem med anpassningen till den vanliga skolans regelsystem, bland annat beträffande timplaner och beroendet av skolpeng. Förutsättningarna är därmed betydligt sämre ekonomiskt och organisatoriskt än för andra konstnärliga utbildningar, förlagda till högskolenivå. Svenska balettskolans förberedande dansarutbildning inom grundskolan och avslutande yrkesutbildning i gymnasiet är endast delvis finansierade av statliga

⁶ Regeringsbeslut Ku 2003/2414/Kr.

⁷ Prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:3.

medel. På arbetsmarknaden möter professionella dansare en ökad internationell konkurrens. Sverige måste kunna erbjuda fullgoda utbildningar på området för dansare på högskolenivå.

Handlingsprogrammet reviderades och konkretiserades i Kulturrådets "Handlingsprogram för den professionella dansen 2006". Man lanserade där visionen att danskonsten i Sverige ska vara av hög kvalitet och erbjuda ett brett utbud som når medborgare i hela landet. Vidare anfördes i programmet att dansen ska ha goda villkor för konstnärlig utveckling och vara en del av det internationella kultursamarbetet. Koreografer och dansare behöver ett kreativt arbetsklimat med ett flöde av impulser och idéer från olika delar av världen. Nationellt behövs bl.a. institutioner, fria dansscener och gästspelsscener där dansen både kan fördjupas och hitta nya former. Danskonsten måste ges förutsättningar till kontinuerlig utveckling såväl när det gäller traditionella, historiska uttryck som nyskapande dans och genreövergripande samtidskonst. Utbildningen av professionella dansare och koreografer ska vara av högsta kvalitet, inspirera till konstnärlig utveckling och förbereda koreografer och dansare för den arbetsmarknad de kommer att möta i Sverige och utomlands. I programmet pekade man på att dansen som konstform genomgår en stark utveckling på alla plan och kvalitetskraven på konstnärerna ökar. En grundlig utredning av utbildningarna för yrkeskonstnärer inom dansområdet borde därför genomföras i syfte att höja kvaliteten och anpassa den till nya krav och behov.

Vad gäller insatser på utbildningsområdet resulterade Kulturrådets rapport till regeringen i att Danshögskolan till 1997 fick 20 nya utbildningsplatser för yrkesdansare.⁸

5.6 Kulturutredningen

Den nyligen avslutade kulturutredningen⁹ hade i sina direktiv inga explicita uppdrag att behandla frågor om yrkesdansen. Utredningens uppdrag var att pröva om de nationella kulturpolitiska målen från 1996 behövde ändras med hänsyn till den samhällsutveckling som ägt rum under det senaste decenniet och för att de skall överensstämma med de förslag om kulturpolitikens inriktning som kommittén redovisar. De förslag utredningen har lämnat har ingen direkt bäring på yrkesdansarnas utbildning eller därtill hörande frågor.

⁸ Prop. 1996/97:1.

⁹ SOU 2009:16.

5.7 Operans uppdrag och yrkesdansarna

Den enda sceninstitution som f.n. har ett av staten direkt uttalat uppdrag att utföra på den klassiska balettrepertoarens område är Kungliga Operan. En förutsättning för att detta ska kunna förverkligas är att det finns kontinuerlig tillgång till dansare och annan personal med danskonstnärlig kapacitet på högsta nivå. Så länge ambitionen att Sverige ska vara självförsörjande på dansare är aktuell så behövs det en svensk yrkesdansarutbildning av tillräckligt hög klass som kan bidra till att den klassiska balettraditionen förs vidare i Sverige och att såväl den klassiska som moderna balettrepertoaren kan dansas. Alternativet är att inte bedriva någon balettutbildning alls och i stället uppmana alla unga som är intresserade av klassisk balett att utbilda sig utomlands. Detta skulle innebära att den svenska klassiska balettscenen fortsättningsvis skulle sakna en nationell förankring.

5.8 Stipendier

Dansens arbetsmarknad är internationell. De flesta danskompanier söker dansare med tidigare erfarenhet och med distinkt kompetens eller potential. Det gör att den nyutbildade dansaren med ringa erfarenhet från kompanier och scener möter en hård konkurrens. Den enskilde dansaren behöver praktisk erfarenhet från olika sammanhang för sin konstnärliga och danstekniska utveckling. Det är också viktigt att få fortbilda sig på andra skolor, i andra miljöer. I de flesta länder finns stipendiesystem som gör det möjligt för dans elever att få medel till bl.a. sitt uppehälle och även för att vidareutbilda sig utomlands eller för att vara aspiranter på institutioner. I många fall är stipendierna tillkomna efter privata donationer till den skola där eleven går eller genom olika blandsystem där offentlig finansiering utgör en del. Även i Sverige finns olika stipendier för dansare att söka. Ett urval finns listade på t.ex. Danscentrums webbplats.¹⁰

Här finns bl.a. Västsvenska Kulturfonden, som ger stipendier för kompetensutveckling inom alla de sköna konstarter som kan inräknas i ett aktivt kulturliv till personer eller grupper. Året 2007 fick sex stipendiater dela på 150 000 kronor.

¹⁰ <http://www.danscentrum.se>

Anders Sandrews stiftelse ger företrädesvis stipendier till postgymnasial utbildning åt personer under 30 år. Normalt stipendiebelopp är 30 000 eller 40 000 kronor. I enstaka fall kan högre belopp utgå. Flera dansare har fått stipendier ur denna fond.

Carina Ari stiftelsen ger stipendier till unga dansare som bör vara minst 16 år, svensk medborgare och befinna sig i slutet av sin dansutbildning i Sverige eller utomlands. Svenska dansare som arbetar i ensembler i utlandet kan också söka. Utländska medborgare kan komma i fråga, om de har arbetat i Sverige med dans i minst ett år, eller om de är anställda i en svensk dansensemble och kan förväntas så förbli. Stipendier till unga dansare, som sökt medel att förkovra sig utomlands, gavs av Carina Aris Minnesfond 2008 till 22 sökande. Ytterligare 19 stipendier gavs till dansare mellan 14 och 16 år för deras förkovran på en sommarakademi i Visby. Stipendiesumman 2008 uppgick till 662 000 kronor.

Även Konstnärsnämnden ger stipendier till dansare och koreografer, men vänder sig framför allt till redan verksamma. Arbetsstipendierna syftar till att ge professionella konstnärer med väl dokumenterad verksamhet ekonomisk trygghet under en viss tid av konstnärlig yrkesutövning. Man ger inte bidrag till utbildning utan stipendier för studie- och arbetsvistelser avser i första hand kortare kurser eller någon form av kortare auskultation/praktik i utlandet. Bildkonstnärsfondens stora stipendium på 300 000 kr delas ut till en bild- eller formkonstnär som spelat en viktig roll för utvecklingen inom sitt verksamhetsområde. Birgit Cullberg-stipendiet är det stora stipendium som delas ut av arbetsgruppen för teater-, dans- och filmkonstnärer. Det är på 100 000 kr och tilldelas en ung koreograf. Långtidsstipendium kan ges en yrkesverksam konstnär som under längre tid dokumenterat konstnärlig verksamhet av god kvalitet för att ge en arbetsmässig trygghet för att utveckla denna verksamhet.

Statens kulturråd delar ut vissa bidrag men endast till organisationer och inte till enskilda individer.

Det finns således vissa, men begränsade möjligheter för svenska unga dansare att få del av stipendier för att förkovra sig på olika sätt. Det saknas emellertid ett mer förutsägbart stipendiesystem som är användbart för såväl den unga dansaren under utbildning som för den nyutbildade dansaren, och hans eller hennes möjligheter att skaffa sig den önskvärda och nödvändiga praktik som behövs efter yrkesutbildningen.

5.9 Ungdomskompanier

De diskussioner utredningen haft med företrädare för enskilda danskompanier, med Göteborgsoperan och Kungliga Operan har visat att man är positivt inställd till att ta hand om aspiranter på ett organiserat sätt. I de flesta fall saknar man dock saknar ekonomiskt utrymme att göra det, ibland också fysiskt utrymme. En annan förekommande modell som ger unga dansare praktik är att vara verksam i ungdomskompanier vilket förekommer i flera andra länder. De är då emellertid vanligtvis nära eller helt knutna till en institution, som t.ex. Australien Ballet School/Australian Ballet eller School of American Ballet/New York City Ballet, och fungerar ofta som en karriärväg in i respektive danskompani. I Sverige fungerar för närvarande "Unga Danskompaniet/Det Unge Dansekompagni" som ett projekt i Öresundsregionen. Dess mål är att skapa en stabil plattform för unga nyutbildade dansare i deras framtida yrkesliv genom att under ett år ge möjlighet till praktik och att arbeta med koreografer på högsta professionella nivå och möta publiken som första klassens dansare. Det är ekonomiskt stött av ett flertal fonder, stiftelser, regionala och nationella medel från båda sidor av sundet.

Ett fast ungdomskompani på nationell nivå bygger emellertid på att en varaktig finansiering kan ordnas. Det förutsätter att resurser, utöver vad en reformerad yrkesdansarutbildning i sig skulle behöva, tillförs inom kulturpolitikens ram.

6 Utgångspunkten: Dansen i centrum

6.1 Ansats

Enligt direktiven omfattar uppdraget att utreda förutsättningarna för *”en svensk yrkesdansarutbildning med inriktning på klassisk dans”*. Utbildningen ska ha sådan kvalitet att eleverna blir anställningsbara i Sverige och internationellt. Utredningen ska belysa om utbildningen håller samma nivå som motsvarande utbildning i andra länder. Om så inte är fallet ska utredningen belysa om resurstilldelningen är tillräcklig eller om eventuella brister har andra orsaker.

Jag har i arbetet tagit fasta på det internationella perspektiv som anläggs i direktiven. En sådan ansats motiveras också i hög grad av att i Sverige utbildade dansare även på hemmaplan konkurrerar med dansare från hela världen. Utgångspunkterna för denna utredning skiljer sig alltså radikalt från dem som präglade det utredningsarbete som föregick den nuvarande utbildningen, nämligen förändringarna av den svenska skolan under senare delen av 1960-talet.

Som framgått av kapitel 3 och den mer detaljerade redovisningen i bilaga 4 är yrkesdansarutbildningen vid det dussintal institutioner i andra länder som beskrivs, elitutbildningar med utpräglat selektiv antagning och förhållandevis osentimental utslagning av de elever som inte gör tillräckliga framsteg. Min bedömning är att den svenska yrkesdansarutbildningen betydande grad måste närma sig de utländska modellerna. Det är en förutsättning för att eleverna ska bli konkurrenskraftiga internationellt, även om det innebär avsteg från eljest vägledande principer i den svenska skolan.

Avstegen innebär dock inte, att den värdegrund och de principer om individens okränkbarhet och om ett demokratiskt arbetssätt, som kommer till uttryck i läroplanerna, ska överges. En äldre tradition inom dansarutbildningen gör det särskilt angeläget att betona detta. Det är bl.a. av detta skäl som redovisningen i kap. 3

och bilaga 4 inte omfattar ett antal framgångsrika dansarutbildningar i östra Europa och Asien.

6.2 En svensk dansarutbildning

Den nuvarande Kungliga Svenska balettskolans föregångare, Operans balettelevskola, syftade huvudsakligen till att försörja Kungliga baletten med dansare. I Göteborg och Malmö hade utbildningarna motsvarande syfte. Den utbildning som infördes 1981 på grundval av Dansarutredningens förslag (DsU 1976:8) skulle, enligt utredningens förslag, ha ett bredare mål och omfatta – förutom dansare till balettensembler – dansare för musikalerna och operetter, dansare i fria grupper samt förbereda för annan utbildning eller verksamhet där danskunskaper är nödvändiga eller önskvärda. Riksdagsbeslutet tog emellertid inte uttryckligen ställning till frågan om utbildningens syfte (Prop. 1977/78:100, bil 12, UbU 1977/78:16, rskr 1977/78:18).

Dansen, liksom andra konstformer, utvecklas och förändras. Denna utveckling har varit påtaglig inte minst under de senaste 30–40 åren. Dansen präglas av såväl tradition som av sin samtid. Den klassiska baletten och den klassiska balettrepertoaren handlar i hög grad om att förvalta ett gemensamt kulturarv, men också om att utveckla och att sätta in detta kulturarv i vår egen tid. Den moderna och samtida dansen har delvis utvecklats ur – men också som ett uppror mot – den klassiska baletten, som ett alternativ till dess form och estetik. Den har formats av olika koreografer och danskonstnärer i en strävan att hitta andra fysiska uttryck än dem som den klassiska baletten erbjöd. Utgångspunkten var i många fall ett utforskande av människans hela rörelsepotential.

Det kan hävdats att behovet av dansare i Sverige för den klassiska repertoaren är så begränsat, att det skulle vara rationellt att köpa utbildningsplatser vid någon eller några ledande institutioner i andra länder för det fåtal svenska ungdomar, som både har intresse av och förutsättningar för att dansa balett på elitnivå. Behovet av dansare inom detta område i Sverige skulle såväl kvantitativt som – i synnerhet – kvalitativt kunna tillgodoses genom rekrytering från andra länder.

Från krasst ekonomiska utgångspunkter kan detta resonemang möjligen vara korrekt. De utbildnings- och kulturpolitiska försluterna av en sådan ordning skulle dock vara kännbara. Det vore att

långsiktigt avhända landet kompetens och utvecklingspotential inom ett konstnärligt område, som under mer än två sekel varit av stor betydelse i kulturlivet och som dessutom prioriterats av regering och riksdag (jfr. prop. 1996/97:3).

Avsaknad av en utbildning till yrkesdansare inom klassisk dans i Sverige skulle, i praktiken, i hög grad begränsa svenska ungdomars möjligheter att utbilda sig till dansaryrket. Publikintresset för den klassiska dansen har, såväl nationellt som internationellt, varierat över tid och är för närvarande lågt jämfört med intresset för samtida dans. Utan en nationell utbildning skulle intresse sannolikt minska ytterligare och möjligheterna att möta ett framtida ökat intresse försämrats. Mina förslag i det följande utgår från att det ska finnas en svensk yrkesdansarutbildning för den klassiska repertoaren av internationell klass.

6.3 Klassisk, modern och samtida dans

Utredningsuppdraget omfattar formellt endast förutsättningarna för att en svensk utbildning i klassisk dans ska hålla en hög internationell klass. Arbetet ska därmed primärt belysa förutsättningarna att förbättra och förstärka utbildningen för den klassiska balettkonsten. Jag har emellertid inte bedömt som möjligt eller rimligt, att göra detta utan att beakta behoven av utbildning för den moderna dansen. Ett par av skälen för att också belysa utbildningen för den moderna dansen är, att utbildningen vid Kungliga Svenska balettskolan i dag omfattar båda inriktningarna samt att de elever som vid tidig ålder börjar en dansutbildning bör ha möjlighet att senare välja konstnärlig uttrycksform.

Bland dem som företräder dansen har vi mött olika uppfattningar om sambanden mellan klassisk, neoklassisk, modern och samtida dans och hur dessa skall återspeglas i utbildningen. Enighet torde dock råda om att det endast finns en väg till internationell klass inom klassisk balett. Denna väg börjar med systematisk träning redan vid 10–12-årsåldern och fortsätter med ökande intensitet under hela tonårsperioden.

För i alla fall delar av den moderna dansen och för den samtida dansen finns däremot flera andra vägar till hög internationell klass. Kravet att påbörja dansutbildningen i mycket unga år har där inte alltid samma relevans. Många framstående dansare inom modern och samtida dans har påbörjat sin utbildning långt senare än tio- till

tolvårsåldern. Vissa bedömare anser t.o.m. att utbildning i klassisk dans skulle kunna vara kontraproduktiv för den som vill utveckla sig inom samtida dans.

Andra menar, att utbildning i klassisk baletteknik lägger en god grund för, eller t.o.m. är nödvändig för, att möta krav som ställs inom andra sceniska dansriktningar. Daglig träning av den klassiska tekniken utgör ett viktigt inslag i verksamheten vid många internationellt uppmärksammade kompanier, som arbetar med modern dans. De internationellt framgångsrika svenska dansare, som jag haft förmånen att tala med under utredningsarbetet, har samfällt betonat betydelsen av daglig träning i den klassiska tekniken också för dem som dansar modern dans.

Det finns bland en del av dem som verkar inom danskonsten i Sverige historiskt grundade föreställningar, att det skulle finnas en över- resp. underordning mellan klassisk balett och modern dans. Någon saklig grund för rangordning mellan olika konstnärliga uttrycksformer inom dansen – eller någon annan konstart – finns självfallet inte. Föreställningarna som sådana – och de motsättningar som de uppenbarligen skapar – försvårar emellertid dialogen och motverkar utvecklingen av dansen och dansarutbildningen som helhet. Utgångspunkten i detta betänkande är, att det inom danskonsten finns flera likvärdiga uttrycksformer, som alla har att vinna på samarbete och gemensamt resursutnyttjande.

Medan det sålunda i utbildningshänseende endast finns en väg att nå internationell klass inom klassisk dans, kan man som nämnts nå en sådan nivå inom modern eller samtida dans på flera olika vägar. Starka skäl talar dock för att en utbildning, som ska förbereda och färdigutbilda eleverna för en yrkesmässig verksamhet som dansare inom klassisk balett, organisatorisk knyts samman med en yrkesutbildning för verksamhet inom modern konstnärlig dans. En utbildning i modern dans finns i dag vid Kungliga Svenska balettskolan och behövs även fortsättningsvis. En utbildning till yrkesdansare som ska leda till elitnivå omfattar med nödvändighet få elever. Vinsterna av en samordning av utbildningsresurserna är betydande och bör medverka till att båda utbildningarna stärks kvalitativt.

Ett annat viktigt skäl för en organisatorisk samordning är att kunna erbjuda eleverna alternativ när det gäller konstnärlig uttrycksform. Ytterligare ett är, som antytts, den klassiska teknikens betydelse inom stora delar av den moderna dansen. Vidare behöver den som specialiserat sig inom klassisk balett också

behärska modern dans för att vara konkurrenskraftig på arbetsmarknaden.

Förslagen utgår från att utbildning för modern och samtida dans också sker i andra former och vid andra skolor. Såväl Balettakademien som Danshögskolan ger utbildning med sådan inriktning. En förberedande dansutbildning förekommer inom gymnasieskolans estetiska program. Härtill kommer ett stort antal, främst privata, dansskolor med olika inriktning, som riktar sig till barn och ungdomar, samt utbildningar i utlandet.

6.4 En sammanhållen utbildning

Den yrkesdansutbildning som här föreslås ska utformas med syfte att utbilda dansare för den klassiska balettrepertoaren och dansare inom modern dans. Eleverna förutses bli verksamma såväl inom de offentliga institutionerna som utanför dessa, i kompanier och fristående grupper, som arbetar med dansen som konstform. Genom utbildningen ska deltagarna också få en god grund för fortsatt utveckling också inom andra sceniska dansformer.

Utbildningen ska emellertid inte utformas eller dimensioneras med utgångspunkt i behoven av dansare inom t.ex. musikalerna, operetter och populärmusik. Fokus ska ligga på den klassiska baletten och på modern dans som har den klassiska tekniken som en väsentlig grund. Utbildningen bör således omfatta såväl klassisk balett som modern dans. Båda inriktningarna ska ha samma vikt utan över- eller underordning. Elevernas förutsättningar, intresse och egna val ska avgöra fördelningen av successivt ökande delar av utbildningstiden.

Optimalt skulle de elever som vill nå elitnivå inom klassisk balett, enligt många bedömare, sannolikt behöva fokusera på den klassiska träningen senast när de börjar i årskurs 7. För lite träning av klassisk baletteknik på högstadiet har nämnts som ett skäl till att få svenska elever nå toppnivå internationellt. En sådan specialisering sker i andra jämförbara länder. Man kan emellertid, enligt min mening, ifrågasätta om eleverna redan vid 13 års ålder ska behöva göra ett i praktiken slutgiltigt val av konstnärlig uttrycksform.

En möjlighet till specialisering under senare delen av högstadiet skulle dock vara ett betydelsefullt led i kvalitetsförstärkningen av utbildningen i klassisk dans och kan vara nödvändig om utbildningen skall hålla internationell klass. En sådan möjlighet till

specialisering bör kunna förverkligas också inom en sammanhållen utbildning. Denna princip bör kunna vidareutvecklas på gymnasienivå. Mina förslag i det följande innefattar resursförstärkningar för att göra en successivt alltmer långtgående individualisering av utbildningen möjlig.

Genom en sammanhållen utbildning med stora möjligheter till individuella val skulle också föreställningarna om en över- respektive underordning av dansformerna kunna motverkas. Värderande påståenden av typ ”den som inte är framgångsrik inom klassisk balett kan alltid flytta över till den moderna grenen” medverkar till att rangordna konstformerna och konserverar konstlade motsättningar. Med en sammanhållen utbildning med i hög grad individualiserad undervisning skulle de sakna organisatorisk grund. En ökad individualisering av utbildningen skulle således kunna medverka till både högre kvalitet och ett bättre psykologiskt klimat.

6.5 Yrkesdansarutbildning – utbildning för ett fåtal

Yrkesdansarutbildningen är unik i det svenska utbildningssystemet. Inte någon annan yrkesutbildning inom gymnasieskolan har ambitionen att eleverna ska vara färdigutbildade och konkurrenskraftiga på en internationell arbetsmarknad vid 18–19 års ålder. Utbildningen ställer stora krav på såväl fysiska förutsättningar som psykisk styrka och musikalitet. Elevens målinriktning måste vara ytterst stark och obruten under hela tonårsperioden. För att han eller hon ska kunna nå målen för klassisk dans, måste en adekvat träning normalt påbörjas i 10–12 årsåldern och konsekvent fullföljas med successivt stegrad intensitet. Under gymnasie- och högstadieåren innebär detta kraftiga begränsningar av elevernas fritid under eftermiddagar, helger och somrar jämfört med jämnåriga på andra utbildningar.

1977 års förslag till reform av dansarutbildningen syftade till, att så långt möjligt anpassa denna till de bestämmelser som då gällde för grundskolan och gymnasieskolan. Man lade stor vikt vid elevernas sociala utveckling och betydelsen av kontakter med elever med andra intressen än dansen betonades. Särskilda dansklasser borde undvikas i grundskolan. Reformen präglades av en strävan att infoga utbildningen i det system som vid 1970-talets början skapats genom 1969 års läroplan för grundskolan och den sammanhållna gymnasieskolan. I fråga om grundskolan framhölls t.o.m. i direktiven

till dansarutredningen: att ”det är betydelsefullt att undervisningen i dans medför minsta möjliga störning av den ordinarie skolgången” (DsU 1976:8, s. 38).

Detta är i dag – enligt min mening – inte en fruktbar utgångspunkt, om man vill utveckla en internationellt konkurrenskraftig utbildning till yrkesdansare. De befintliga regelverken inom skolsystemet har inte konstruerats för att härbärgera en elitinriktad yrkesutbildning för unga. Det uttalade målet i det offentliga skolväsendet är att alla ska kunna uppnå målen i grund- och gymnasieskolan, oavsett individens förutsättningar. Detta skapar svårigheter för en utbildning vars syfte är att de som lämnar utbildningen alla ska ha nått en internationell elitnivå. En sådan utbildning behöver redan från början anpassas till de elever som har reella förutsättningar att klara de prestationskrav som definierar yrket. Det är uppenbart att det är ett fåtal elever som har dessa förutsättningar.

Utbildningen till yrkesdansare hämmas för närvarande av att utgöra en del av respektive grundskolan och gymnasieskolan. I en rad avseenden tvingar skolförfattningarna och – inte minst – den kommunala skolans organisation fram kompromisser, som inte gagnar dansutbildningen och som bidrar till de kvalitetsbrister som redovisas i direktiven. Redovisningen i kapitel 2 ger ett starkt stöd för denna bedömning. Redan på grundskolenivå krävs betydande hänsynstaganden till utbildningens särart. Av redovisningen i kapitel 3 och bilaga 4 framgår, att man i ett antal studerade länder valt lösningar, som innebär att yrkesdansarutbildningen helt eller delvis lagts utanför det reguljära utbildningssystemet.

Yrkesdansarutbildningen har – och kommer alltid att ha – en mycket begränsad omfattning. Antalet intresserade elever är jämförelsevis litet och de som är lämpade är än färre. Om det i Sverige ska finnas en internationellt konkurrenskraftig dansarutbildning krävs, att dessa få elever ges extraordinära förutsättningar att utveckla sin talang.

Målet för den nya utbildningen ska vara att dansarna ska bli direkt anställningsbara för en krävande balett- och dansrepertoarer, eftertraktade av både inhemska som internationella balettscener och scener och kompanier för modern, konstnärlig dans. Utbildningen ska rekrytera och utveckla de elever som har talang och fysiska förutsättningar för och är beredda att satsa på en yrkeskarriär som klassisk eller modern dansare, med den klassiska baletttekniken som grund.

6.6 Dansarutbildning utanför skolan

Mina förslag i det följande innebär att den svenska utbildningen av yrkesdansare på både grundskole- och gymnasienivå ska ha staten som huvudman och ge dansens företrädare förutsättningar att ta ett gemensamt ansvar. Kommunernas ansvar för utbildningen föreslås därmed bli avvecklat. Den förberedande dansarutbildningen och yrkesdansarutbildning ska samlas i en organisation, som har nationellt ansvar för en statligt finansierad dansarutbildning. Såväl de offentliga dansscenerna som enskilda kompanier förutsätts medverka för att förverkliga utbildningen och ska ha ett påtagligt inflytande över denna.

Den nya organisationen för utbildning till yrkesdansare ska borgen för kontinuitet, varaktighet och utveckling av utbildningen och ska skapa det sammanhang inom dansutbildningen som under lång tid har saknats i det svenska utbildningssystemet. Den ska utgöra en sammanhållen, nationellt enhetlig utbildningsväg med ett eget regelverk, som ett alternativ till grundskola och gymnasieskola. Utbildningen ska förbereda och färdigutbilda eleverna för en yrkesmässig verksamhet som dansare inom klassisk balett och modern, konstnärlig dans. Yrkesdansarutbildningen i Sverige får – i likhet med sina motsvarigheter i andra länder – på detta sätt en utformning som ger den en tydlig plats i utbildningssystemet.

Dansen ska stå i centrum, men danseleverna ska – i likhet med andra barn och ungdomar – ges förutsättningar och stöd nå målen för de teoretiska ämnena i grundskolan respektive få grundläggande högskolebehörighet. Utbildningen ska regleras i särskild ordning på ett sätt som tydligt definierar den i förhållande till grundskole- eller gymnasieförordningarna. Detta innebär i viss mening en återgång till förhållandena före 1981 års reform. På så sätt skulle även de nackdelar kunna elimineras, som hänger samman med att såväl den förberedande dansutbildningen i grundskolan som yrkesdansarutbildningen i gymnasieskolan är beroende av de berörda kommunernas varierande engagemang och ekonomiska åtaganden. Förslag till en särskild lag och särskild förordning om utbildning till yrkesdansare har därför utarbetats.

Nu gällande regler i förordningen (1999:250) om förberedande dansutbildning i grundskolan innebär att en modifierad timplan får tillämpas inom grundskolan, som syftar till att skapa utrymme för dansträningen. En danselev anses ha fullgjort vad som krävs för att på lika villkor kunna konkurrera med andra grundskoleelever om

gymnasieplatser. Mina förslag innebär att den förberedande dansutbildningen, liksom sameskolan och specialskolan, ska erbjuda en alternativ väg att fullgöra skolplikten. Nuvarande bestämmelser om avvikelser från timplanen m.m. avses i sak gälla även i den nya ordningen. Utbildningen i dans förutsätts emellertid bli reglerad utan anknytning till grundskolans kurs- och timplaner.

Dansutbildningen på den gymnasiala nivån ska inte omfattas av regelverket för gymnasieskolan. Utbildningen ska inte heller utgöra ett program eller en del av ett program i gymnasieskolan. I dag gäller att kärnämnen omfattande 750 poäng utgör en obligatorisk del av yrkesdansarutbildningen. Flertalet elever läser dock ett utökat program, som ofta ansluter till samhällsprogrammet. Utbildningen på gymnasienivå bör även i den nya ordningen i sak utformas så att samtliga elever får en ämnesteoretisk utbildning, som minst motsvarar den som ger grundläggande högskolebehörighet. Möjligheter till ett utökat program bör självfallet behållas.

Eftersom barns och ungdomars fysiska och psykiska utveckling i hög grad påverkar möjligheterna till framgång, måste man räkna med att många elever väljer att avbryta dansutbildningen. Andra kommer att avbryta utbildningen på grund av brist på motivation och/eller brist på framgång. Möjlighet till övergång till grundskola respektive en gymnasieutbildning måste därför alltid föreligga, utan andra svårigheter än dem som byte av klass eller skola och yrkesinriktning alltid medför. Det ställer krav att den enskilde elevens övergång till annan skola underlättas. Yrkesdansarutbildningens särart kommer sannolikt att göra det svårt att direkt gå över till samma årskurs inom ett nationellt program i gymnasieskolan. Man får räkna med att byte av utbildningsinriktning under gymnasietiden innebär en förlängning av studietiden.

Med hänsyn till dansarnas korta och osäkra yrkeskarriär, är det viktigt att eleverna får en gedigen grundläggande skolutbildning, som ger dem förutsättningar att påbörja högskolestudier senare i livet. Utbildningen måste emellertid organiseras så att ämneskurserna inte onödigtvis försvårar undervisningen i dans. Också detta torde vara en förutsättning för att utbildningen ska nå internationell klass.

Ämnesundervisningen motsvarande grundskolans och gymnasiet kursplaner bör kunna genomföras på olika sätt. Den statliga skolan ska kunna tillhandahålla den undervisning som krävs för såväl dansen som övriga ämnen. Detta bör vara möjligt i Stockholm. På andra orter kan det vara ändamålsenligt att handla

upp den teoretiska utbildningen från kommunen eller en fristående skola på villkor som överensstämmer med det uppdrag som dansarskolan har. Detta bör kunna vara fallet i Göteborg och Piteå, varvid den erfarenhet av undervisning av danselever som finns vid Skälltorpsskolan och Christinaskolan kan tas tillvara. Förebilder för en sådan modell finns i Danmark, men även i andra länder som granskats. Det väsentliga är att samarbetet organiseras så att dansutbildningens behov står i förgrunden och övrig undervisning anpassas efter den.

6.7 Elitutbildning förutsätter urval

Den nuvarande grundskoleförordningen ger inte skolledningen befogenheter att anordna prov för uppflyttning till nästa årskurs eller att avråda en elev från att fortsätta dansutbildningen. I gymnasieskolan sker antagning till dansarutbildning en gång för hela studietiden. Det är inte möjligt att ställa godkänd uppdansning som villkor för att få fortsätta till nästa årskurs av dansarutbildningen. Det är heller inte möjligt att låta enbart färdighetsprov avgöra vem som ska bli antagen till yrkesdansarutbildningen.

Den begränsade och utpräglad internationaliserade arbetsmarknaden för yrkesdansare är – som nämnts – starkt elitistisk: urval mellan sökande till en anställning avgörs normalt vid *auditions*, dvs. uppdansning inför en jury. En dansare som inte uppnår god internationell standard har små möjligheter att finna försörjning inom yrket. För individen ger utbildning visserligen, som nämnts, en god teknisk grund för ett antal andra dansformer, men utbildningen behöver utgå från och anpassas till de elever som har förutsättningar att nå internationell standard i klassisk eller modern dans.

Detta innebär att den gängse principen i svensk skola, att den som antagits till en yrkesutbildning också ska ges stöd att efter sina förutsättningar fullfölja den, inte är rimlig att tillämpa. Enligt min mening bör endast de elever som vid vissa givna åldrar nått en på förhand angiven färdighetsnivå få fortsätta utbildningen. I andra länder sker detta genom uppdansning inför jury vid återkommande tillfällen under utbildningstiden. En sådan ordning bör i modifierad form tillämpas även i Sverige. Den behöver naturligtvis kompletteras med en väl utvecklad, kontinuerlig återkoppling från lärarna till elever och föräldrar samt med vägledning och rådgivning. Det

måste stå helt klart för både föräldrar och elever, att denna utbildning endast vänder sig till dem som har som mål att verka som yrkesdansare på internationell elitnivå.

Frågorna om avrådan och avskiljande inom dansutbildningen är svåra och väcker debatt. Det är ett kraftfullt ingripande i en ung människas liv att genom avrådan eller avskiljande avbryta en förmodligen starkt eftertraktad utbildning. Dansträningen är så krävande, att det krävs att eleven är mycket starkt motiverad. Att då inte få fortsätta utbildningen kan då upplevas som ett hårt slag. Det är emellertid, enligt min mening, cyniskt och orätt mot eleven, att inte avbryta en fysiskt och psykiskt ytterst krävande utbildning, som vederbörande inte bedöms kunna fullfölja med tillfredsställande resultat. Därutöver utgör mindre väl presterande elever en broms för de övrigas utveckling.

Ett elittänkande av detta slag är främmande för det svenska skolväsendet. Det går längre i hänsynstagande till behovet av specialisering än vad som brukar anföras i fråga om idrottsgymnasierna. Det som skiljer dansutbildningen från idrottsträningen är att det handlar om en yrkesutbildning, som av fysiologiska skäl måste förberedas från 10–12 årsåldern och slutföras vid 18–19 års ålder. Den som inte förvärvat den klassiska balettekniken under tonåren har, med få undantag, ingen möjlighet att göra detta senare i livet.

Den allmänna värdegrunden i läroplanerna ska, som nämnts, självfallet gälla även för dansarutbildningen. Man måste emellertid beakta, att utbildningsmålet och därmed utbildningens innehåll, i synnerhet för den klassiska dansen, är hårt styrt av en internationell standard. I detta avseende skiljer sig utbildningen emellertid inte från en del yrkesutbildningar inom det tekniska området. Även om utbildningen med nödvändighet ofta har mästare/lärling-karaktär, måste respekten för elevens integritet upprätthållas.

Det är enligt min mening motiverat att göra dessa avsteg från några av grundvalarna för den svenska skolan. I andra jämförbara länder har man sedan länge dragit liknande slutsatser och tillämpat insikten i utbildningen. Det är en förutsättning för att en internationellt konkurrenskraftig dansarutbildning ska kunna utvecklas.

6.8 Hela landet som bas

Rekryteringen till yrkesdansarutbildningen grundläggs bland de små barnen. Övningar i rytmik, dans och gymnastik från förskoleåldern stödjer en fortsatt utveckling till dansare. Redan under mellanstadieåren behöver den som ska ägna sig åt klassisk dans påbörja en systematisk dansträning. Det är viktigt att denna från början utformas, så att den lägger en korrekt grund för den fortsatta träningen. Kraven på en för den klassiska dansens formspråk lämpad kropps-konstitution och andra fysiska förutsättningar begränsar vilka barn som kan komma i fråga. Samtidigt medverkar en rätt anpassad träning till att forma kroppen efter den klassiska balettens ideal. Intresset för att tidigt välja dans som framtida yrke och viljan att acceptera de uppostringar som utbildningen kräver begränsar rekryteringsbasen ytterligare. Det är därför viktigt att göra dansen till ett realistiskt och praktiskt genomförbart val för barn och ungdomar i hela landet. För att bli framgångsrik måste en yrkesdansarutbildning bygga på det fåtal intresserade och lämpade ungdomar som finns i hela landet.

Sedan intagning till Svenska balettskolans verksamhet i Malmö avvecklats har rekryteringsbasen i praktiken begränsats till Storstockholm, Göteborgsregionen och sydöstra delen av Norrbotten. Mina förslag i det följande syftar till en breddning av den faktiska rekryteringsbasen så att hela potentialen av lämpade och intresserade barn och ungdomar kan tas tillvara.

Möjligheter till målinriktad, förberedande dansutbildning för barn i mellanstadieåldrarna behöver utvecklas på många fler orter. Genom samarbete mellan å ena sidan kommunala eller fristående skolor och å den andra godkända kommunala eller privata dansskolor, skulle sådan utbildning kunna komma till stånd i större och medelstora städer. I det följande föreslås en ordning för stöd till och godkännande av sådana förberedande dansskolor. Den bör leda till att antalet väl förberedda sökande till dansarutbildning på högstadienivå bör öka

En ökad rekrytering av ungdomar från olika delar av landet måste förenas med åtgärder som ger dem rimliga sociala villkor under skoltiden. För högstadie- och gymnasieungdomar bör därför nuvarande utbildningsmöjligheter i Stockholm, Göteborg och Piteå kompletteras med ett elevhem i anslutning till utbildningen i Stockholm.

Det statliga stödet för den egentliga yrkesutbildningen på gymnasienivå bör även fortsättningsvis koncentreras till *en* skola. Det är inte realistiskt att räkna med att yrkesdansarutbildningen i Sverige skulle kunna leda till att mer än högst ett eller möjligen ett par tiotal elever per år når internationellt konkurrenskraftig standard. Detta är förmodligen mer än vad den inhemska arbetsmarknaden efterfrågar, också om man tar hänsyn till att dansen är en konstform med många fria utövare.

Som framgått av kapitel 4 saknas någorlunda exakta uppgifter om arbetsmarknadssituationen för yrkesdansare i Sverige. De årliga rekryteringsbehoven vid de fasta kompanierna, vikarier inräknade, kan räknas i ental. Härtill kommer behoven inom danskompanier och grupper utanför institutionerna. Merkostnaderna för en högkvalitativ yrkesdansarutbildning jämfört med annan yrkesutbildning behöver vara avsevärda. Detta talar för en satsning på yrkesdansarutbildning för klassisk och modern dans som en elitutbildning på *en* ort.

Yrkesdansarutbildning anordnas numera, förutom vid Riddarfjärdsskolan i Stockholm, även vid Angeredsgymnasiet i Göteborg. Enligt kommunens uppfattning kräver utbildningen inga avsteg från gällande skolförfattningar. Utbildningen är inte rikskrekryterande. Göteborgsregionens kommuner täcker själva de merkostnader som utbildningen medför. Den första elevkullen lämnar årskurs tre våren 2009. Initiativ har också tagits till yrkesdansarutbildning i Piteå och vid åtminstone en fristående gymnasieskola. Jag har valt att i detta sammanhang inte ha andra synpunkter på vad kommuner eller enskilda genomför inom ramen för den kommunala självstyrelsen, näringsfriheten, och gällande regelverk än, att statlig finansiering och medgivande om avsteg från gällande regelverk bör förbehållas den statliga yrkesdansarutbildning som här föreslås.

6.9 Arbetsplatsförlagt lärande

I Yrkeshögskoleutredningens betänkande Yrkeshögskolan – För yrkeskunnande i förändring (SOU 2008:29), framhålls (s. 147 ff.) att yrkeslärande i första hand är en mental fråga och inte en fråga om handrörelser. I uttrycket mental inkluderas då tanke, vilja och känsla. Att lära sig utföra ett yrke är till viss del en fråga om motorisk färdighetsträning, men inte enbart. Inläringen ska också ge

perspektiv på och förståelse för handlandet. Detta förutsätter en mental process. Fokus i all yrkesutbildning ligger på samspelet mellan å ena sidan individens föreställningar, förväntningar och förutsättningar och, å den andra sidan, arbetsuppgifternas komplexitet, svårighetsgrad och inbördes sammanhang. Yrkeslärande handlar om samspelet mellan eleven, organisationen av lärandet och arbets-/yrkets innehåll.

Resonemanget, som har stöd i aktuell vetenskaplig litteratur, utgör en viktig grund för utformningen av Yrkeshöskoleutredningens förslag. Det kan synas paradoxalt att åberopa detta i fråga om yrkesdansutbildningen, som i så hög grad bygger på fysisk, motorisk färdighet. I dansen är det emellertid rörelsen, som är betydelseskapande. Att studera in och tolka en dansroll är i högsta grad en mental process. Den kunskap vi har om yrkesutbildning och progression i yrkeskunnande bör därför vara relevant också för dansutbildningen. Att dansutbildningen är en konstnärlig utbildning accentuerar betydelsen av den mentala processen. Ingenting talar för, att det som gäller för progression inom annan yrkesutbildning, inte skulle gälla också för dansutbildningen.

Den vetenskapliga litteraturen betonar också starkt betydelsen av att tillägna sig yrkeskunnande på en arbetsplats. Lärandet ses då som en process där kunskap skapas genom omvandling av erfarenhet. Yrkeskunnande är något som infinner sig genom deltagande i yrkeskulturella miljöer. Lärandets sociala aspekt, det vill säga att lärandet sker i praxisgemenskap, är viktig för att förstå progressionen i yrkeskunnandet. Lärprocessen på en arbetsplats kan vara relativt osynlig jämfört med skolförlagd undervisning, där de olika momenten ofta lyfts ur sina sammanhang. Genom att delta i arbetet med andra, mer erfarna yrkesmän lär sig deltagaren handlag och problemlösningar, utan att alltid själv vara medveten om att det är en undervisningssituation. Lärandet på arbetsplatsen ger eleven omedelbar respons bl.a. genom kommentarer från mer erfarna kollegor. Det bidrar också till att utveckla yrkesidentiteten.

För dansutbildningens del innebär detta att ett nära samarbete med ett eller helst flera danskompanier, som ger eleverna tillfälle att träna och dansa med yrkesverksamma dansare, i hög grad skulle främja progressionen i elevernas yrkeskunnande. Organisationen av dansutbildningen i andra länder ger empiriskt stöd för denna tanke. Ansvar för att en svensk yrkesdansutbildning blir internationellt konkurrenskraftig delas därför av danskompanierna, som måste erbjuda möjligheter till arbetsplatsförlagt lärande för eleverna i

yrkesdansarutbildningen. Också detta torde vara en förutsättning för att en internationellt konkurrenskraftig yrkesdansarutbildning ska kunna etableras.

Verksamheten ska bedrivas så att det blir möjligt för de yngre eleverna att uppleva och vara i kontakt med mer erfarna elever och ha de yrkesverksamma dansarna som förebilder. I likhet med de studerade utländska utbildningarna bör det organiseras mentorskap mellan eleverna på olika nivåer och dansare på den eller de institutioner eller scener till vilken utbildningarna har anknytning. Undervisningen ska redan från början vara präglad av ett praxislärande, dvs. eleven lär sig förebildsmässigt såväl teknik, attityder som förhållningssätt i dansens egen sfär och utvecklar sig genom ständig träning, genom att lära av de äldre och erfarna och genom att i största möjliga utsträckning själva delta i dansarnas vardag. På så sätt erövrar eleven också förutsättningar för att utforska dansens möjligheter och formspråk och utveckla sitt egna, konstnärliga uttryckssätt.

6.10 Pedagogik, didaktik och utbildningens innehåll

Det finns uppenbarligen flera olika skolor när det gäller dansarutbildningens innehåll, pedagogik och didaktik. I flera av de studerade länderna vinnlägger man sig om att utveckla en nationell karaktär – inom i synnerhet det klassiska balettkonsten – som sedan präglar den yrkesverksamme dansaren. Den nuvarande svenska utbildningen har däremot kritiserats för att vara profillös.

Svenska dansare och koreografer har under långa perioder rönt stor internationell uppmärksamhet. Det är naturligtvis till en del resultatet av insatser från unika personligheter. Utan bas i en stark inhemsk dansarutbildning hade framgångarna sannolikt varit mer svårnådda.

Det har inte funnits utrymme att närmare gå in på de innehållsliga frågorna inom ramen för mitt uppdrag. De rymmer också i hög grad avvägningar och bedömningar som bör göras av den professionella nivån. Icke desto mindre har de en avgörande betydelse för verksamhetens resultat, nämligen om en internationellt konkurrenskraftig dansarutbildning ska komma till stånd.

Det bör vara en första central uppgift för ledningen för den statliga dansarutbildning som här föreslås, att ta initiativ till ett arbete med pedagogiska och didaktiska riktlinjer samt med kursplaner

och krav för olika utbildningsnivåer. I detta arbete bör man involvera internationellt respekterade dansare och koreografer. Resultatet skulle kunna ersätta den existerande, nationella ”syllabus”, som f.n. betraktas som inaktuell och därför inte tillämpas. En aktuell och respekterad syllabus skulle ha stor betydelse också för kvalitetssäkringen av såväl yrkesdansarutbildningen som av de enskilda eller kommunala dansskolor som förutses för barn på mellanstadienivå.

6.11 Sammanfattning

Sammanfattningsvis ska förändringen av yrkesdansarutbildningens mål, syfte och organisation ge till resultat att:

- utbildningen bygger på gemensamma, nationella mål,
- såväl den klassiska repertoarens som den moderna, konstnärliga dansens behov beaktas i utbildningen,
- utbildningen håller internationell standard,
- utbildningen vänder sig till och rekryterar dem som bedöms ha förutsättningar för yrket och bedöms klara den träning och disciplin som är nödvändig för yrket,
- dansträningen står i fokus i utbildningen, men kombineras med ämnesstudier som ger grundskole- och gymnasiekompetens,
- utbildningen är kvalitetssäkrad,
- antagning till och fortsatt deltagande i dansutbildningens olika steg avgörs genom uppdansning,
- uppsökande verksamhet bedrivs för att i ökad utsträckning rekrytera begåvade elever från hela landet,
- de som antas till utbildningen ges praktiska förutsättningar att delta i undervisningen även om eleven kommer från annan ort,
- hela dansarutbildningen är statligt finansierad,
- utbildningen styrs av ett eget regelverk vid sidan om grundskole- och gymnasieförordningarna,
- utbildningen i successivt ökad omfattning integreras i arbetslivet,

- undervisningen i stor utsträckning bedrivs av visstidsanställda lärare och gästlärare med egen aktuell scenerfarenhet, samt
- att den statliga yrkesdansutbildningen har en dansprofessionell ledning av utbildningen i dans.

7 Organisationen

7.1 En särskild huvudman

Mitt förslag: En ny statlig myndighet ska i fortsättningen vara huvudman för den förberedande dansutbildningen och yrkesdansutbildningen.

7.1.1 Formen för huvudmannskapet

I kap. 6 har jag redovisat utgångspunkterna för förslagen om en sammanhållen svensk yrkesdansutbildning för både klassisk balett och modern dans. Utbildningen skiljer sig påtagligt från andra utbildningar genom att den ställer mycket höga krav på elevernas fysiska och psykiska förutsättningar, deras träningsvilja och motivation samt deras musikalitet. Det gäller särskilt den gymnasiala yrkesdansutbildningen, som dessutom syftar till att eleverna ska vara färdigutbildade efter att ha genomgått utbildningen och att de då ska hålla en så hög nivå att de har möjlighet att få anställning även i en internationell konkurrens. Detta ställer, som tidigare framgått, krav på en mycket speciell, elitinriktad utbildning.

Utbildningen i klassisk dans, både på grundskolenivå och den gymnasiala yrkesutbildningen är i dag anpassad till skollagstiftningen. De förutsättningar och problem som detta medför beskrivs närmare i kapitel 2. Jag konstaterar därför att utbildningen bör ligga utanför grund- och gymnasieskolan samt att ett särskilt huvudmannskap för utbildningen skulle göra det möjligt att forma den med utgångspunkt i de krav en kvalificerad dansutbildning ställer. Formalia såsom antagning, kurs- och undervisningsplaner samt rekrytering av personal skulle med ett särskilt huvudmannskap kunna regleras på ett för dansutbildningen mer ändamålsenligt sätt.

Den nya organisationen ska svara för olika verksamheter. Den ska anordna dansarutbildning både på grundskole- och gymnasienivå, den ska driva ett elevhem och den ska ansvara för stöd till och certifiering av förberedande dansarutbildning. Verksamheten ska bedrivas i olika delar av landet. Det ska också finnas förutsättningar för att därutöver tillhandahålla fortbildning och annan dansutbildning som anknyter till skolans verksamhet. För detta krävs en flexibel organisation, en verksamhet som är långsiktigt hållbar och där intressenterna själva erbjuds möjlighet att ta ansvar och ha inflytande över verksamhetens utformning.

Med de olika uppgifterna följer att organisationen kommer att bedriva ekonomisk verksamhet av skiftande slag och med en inte obetydlig omfattning. Verksamheten ska finansieras med statsbidrag. Uttag av avgifter kommer också att förekomma när det gäller stödet till och certifieringen av anordnare av förberedande dansarutbildning. Även de organisatoriska och ekonomiska förutsättningarna gör alltså att verksamheten skiljer sig från skolväsendet i övrigt.

Sammantaget uppvisar dansarutbildningen i många avseenden sådana särdrag att jag bedömer att det inte är lämpligt att inordna den i den befintliga skolorganisationen utan att det behövs en särskild huvudman som ansvarar för utbildningen och de övriga uppgifterna.

Det är också min bedömning att de avvikelser från gällande skollagstiftning som är nödvändiga för att kunna skapa en skola som har en tillräckligt hög utbildningskvalitet för att kunna nå de uppsatta målen inte kan göras inom ramen för skollagens regler om grundskolan respektive gymnasieskolan. Det krävs därför en särskild reglering för dansarutbildningen. Samtidigt är det viktigt att utformningen kopplas till de gällande reglerna för grund- och gymnasieskolan så att övergången underlättas för de elever som väljer att av någon anledning gå över till en annan utbildning. Dessa frågor behandlas närmare i kapitel 8.1.3.

7.1.2 En statlig myndighet

De uppgifter som huvudmannen för verksamheten ska ha och den omständigheten att verksamheten ska bedrivas på olika platser i landet talar för att verksamheten bör samlas under en huvudman. Det hänger samman med att dansarutbildningen är av nationellt

intresse och att det är angeläget att beslut om verksamheten samt dess finansiering och fortlevnad fattas på central och inte kommunal nivå. En sådan ordning bidrar också till en enhetlig utformning av dansarutbildningen. Sammantaget gör detta att ett kommunalt huvudmannaskap inte bör komma ifråga. De alternativ som står till buds är ett statligt huvudmannaskap eller en privaträttslig organisationsform; dvs. ett bolag, en förening eller en stiftelse.

Skollagen gör en tydlig åtskillnad mellan det offentliga skolväsendet för barn och ungdomar och de fristående skolorna. Grundskolan och gymnasieskolan ingår i det förstnämnda och det är kommuner och landsting som kan vara huvudman för verksamheten. I vissa fall har staten tagit på sig ett huvudmannaskap. Det gäller t.ex. specialskolan för barn och ungdomar som på grund av dövhet eller hörselskada inte kan gå i grundskolan. Staten är även huvudman för sameskolan, som är ett alternativ till grundskolan för barn till samer.

De fristående skolorna omfattas inte fullt ut av samma regler som gäller för grundskolan och gymnasiet inom det offentliga skolväsendet. Till det kommer att de i stället för det allmänna har en enskild fysisk eller juridisk person som huvudman. Det finns i och för sig inget formellt hinder mot att en juridisk person där det allmänna har inflytande kan driva en fristående skola. Utredningen om villkoren för fristående skolor har emellertid haft i uppdrag att analysera frågan. I sitt slutbetänkande *Mer om fristående skolor och enskild förskoleverksamhet* (SOU 2008:122) föreslog utredningen att det tydligt ska framgå av skollagen att det allmänna, förutom i vissa undantagsfall, inte ska vara delaktig i fristående skolor.

Redan denna grundläggande uppdelning i skollagen mellan det offentliga skolväsendet och de fristående skolorna talar därför mot att välja en lösning där staten har ett övergripande ansvar för yrkesdansarutbildningen men verksamheten drivs med en enskild juridisk person som huvudman. Verksamheten skulle då komma att betecknas som en fristående skola trots att den har tillkommit genom statligt initiativ och drivs av staten.

En lösning med en fristående skola skulle vidare leda till att Skolinspektionen ska svara för prövningen av utbildningens innehåll och rätten till bidrag samt svara för tillsyn och uppföljning av verksamheten. Med hänsyn till de initiativ som regeringen har tagit till förändringar av bl.a. förfarandet vid prövning och till hur bidragen till fristående skolor ska bestämmas skulle det orsaka svårigheter beträffande dansarutbildningen. Till det kommer att det ifråga

om gymnasieutbildningen kommer att krävas att dansarutbildningen kan hänföras till ett visst nationellt program (eller motsvarande efter i den reformerade gymnasieskolan). Med hänsyn till utbildningens särart är det svårt att finna en jämförbar utbildning. Därmed motverkas också möjligheten till en flexibel utformning av dansarutbildning på det sätt som jag tidigare har föreslagit.

Förutom att anordna undervisningen är avsikten att huvudmannen för dansarutbildningen också ska svara för driften av ett elevhem för de elever som behöver det, för certifiering av förberedande dansarutbildning och stöd till sådana utbildningar.

Det innebär att förutom den reguljära undervisningsverksamheten ska diverse andra myndighetsuppgifter ingå. Eftersom det krävs lagstöd för att myndighetsutövning ska få utövas av en enskild juridisk person som t.ex. en stiftelse krävs ett särskilt bemyndigande i lag samt åtskilliga avsteg från gällande regelverk för fristående skolor. Det kan ifrågasättas om det är motiverat med hänsyn till verksamhetens omfattning utan att det i stället är lämpligare att staten är huvudman för verksamheten.

Det finns också ekonomiska skäl som talar för en statlig huvudman. Verksamheten ska finansieras av statliga medel. Om verksamheten skulle inordnas som en fristående skola för det med sig att även reglerna för ersättning i form av kommunala bidrag kommer att gälla. Detta skulle dock inte vara tillräckligt utan det skulle fortfarande finnas behov av en specialreglering av de statliga bidragen. En ordning där staten är huvudman ter sig alltså lämpligare även ur det perspektivet eftersom verksamheten då kommer att omfattas av den statliga budgetprocessen och, precis som för andra statliga verksamheter sker medelstildelningen via regleringsbrev.

Sammantaget menar jag att de skäl som redovisats starkt talar för att staten ska vara huvudman för yrkesdansarutbildningen. Det är svårt att se att någon befintlig myndighet har en lämplig inriktning för att kunna ansvara för yrkesdansarutbildningarna. Jag förordar därför att en särskild myndighet inrättas.

7.2 Myndighetens organisation

7.2.1 Den övergripande organisationen

Den nya myndighetens organisation ska bygga på de skilda uppgifter som myndigheten kommer att ha. Det innebär att myndigheten både ska svara för dansarutbildningarnas planering och genomförande men också ha andra uppgifter som anknyter till huvuduppgiften. Det är uppgifter av mer praktisk natur som har samband med elevhemmet m.m. Det är också den myndighetsutövning som myndigheten ska svara för när det gäller certifiering av dansskolor m.m. Dessa skilda uppgifter gör att det finns ett behov av en övergripande styrfunktion för verksamheten där både en hög kompetens inom dans och inom andra områden finns representerade. Det talar för att det ska finnas en styrelse som har det övergripande ansvaret och svarar för utformningen av verksamheten. Styrelsens funktion och organisation beskrivs närmare nedan.

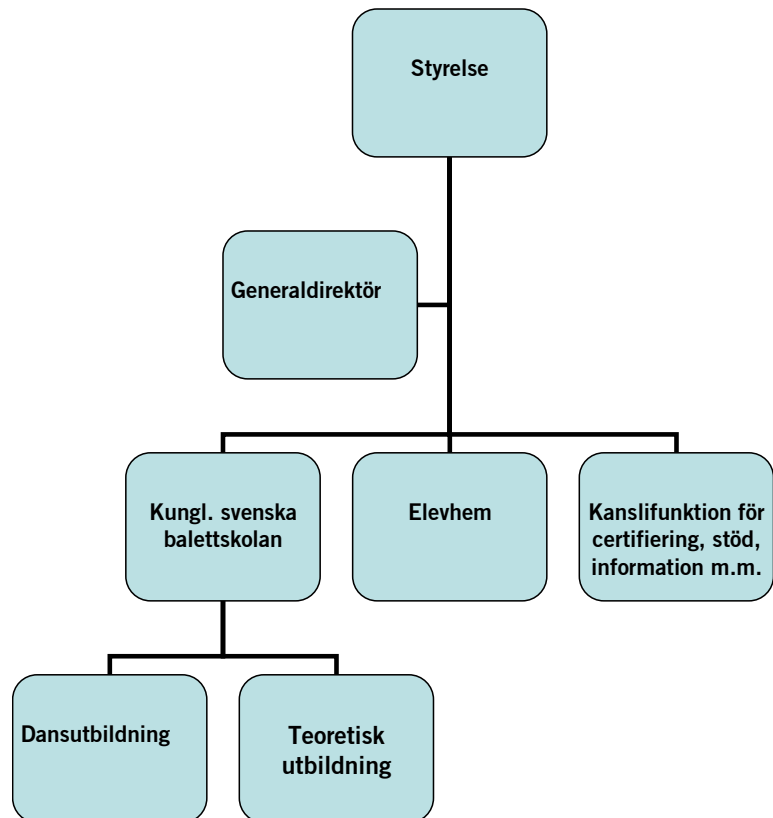
Det operativa ansvaret för den löpande verksamheten ska myndighetens generaldirektör ha. Denna ledningsfunktion ska fungera som en länk mellan styrelsen och verksamheten. Den person som utses att ha högsta ansvaret för driften av verksamheten bör vara en person med ekonomisk och organisatorisk kompetens. För att kunna fullgöra den centrala ledningsfunktion ska generaldirektören ha ett kansli till sin hjälp.

Som framgår av organisationsschemat ska det under generaldirektören finnas olika funktioner. Den centrala uppgiften utgörs av utbildningsverksamheten och den ska ske i Kungliga balettskolan. En rektor ska ha det övergripande ansvaret för den verksamheten. Den kan i sin tur delas upp i dansutbildning och teoretisk utbildning. För dansutbildningen ska en balettmästare vara ansvarig medan rektorn ansvarar även för den teoretiska utbildningen.

Elevhemsverksamheten utgör ett stöd för att underlätta utbildningsverksamheten men bör drivas som en från utbildningen fristående del. Det framstår som lämpligast att myndighetens chef har huvudansvaret både för den verksamheten och för andra stödfunktioner. Jag tänker då på de uppgifter som kan samlas i kanslifunktionen. Det är till att börja med uppgifter som har samband med myndighetens ledning och styrning. Det gäller också det godkännande som myndigheten kan ge till andra dansskolor än de

egna inom ramen för den förberedande dansutbildningen (se kap. 10.3). I anslutning till godkännandet ska det finnas en stödfunktion. Myndigheten kommer också att ha en informationsverksamhet för att bidra till att målet ska kunna nås att skapa en bredare rekrytering med fler elever även från de delar av landet där myndighetens egen förberedande dansutbildning inte finns.

Myndighetens struktur

7.2.2 Myndighetens namn

Mitt förslag: Den nya myndighet som ska ansvara för den förberedande dansarutbildningen och yrkesdansarutbildningen ska heta Dansarskolan.

Den nuvarande verksamheten i Stockholm bedrivs under namnet Kungliga Svenska balettskolan. Som framgår närmare i avsnitt 10.5. finns det ett starkt önskemål om att kunna använda den beteckning även i fortsättningen. Det framstår som ett rimligt önskemål, inte minst med beaktande av intresset av att kunna skapa kontinuitet och föra vidare de traditioner som präglar utbildningen. Namnet ska därför – under förutsättning av hovets medgivande – kunna användas för den utbildningsverksamhet som ska ske i Stockholm, Göteborg och Piteå.

Den nya myndigheten har, som framgått, flera och andra uppgifter än att svara för undervisning. Det behövs därför en annan beteckning på myndigheten för att tydliggöra att Kungliga Svenska balettskolan utgör en del av myndighetens verksamhet. Samtidigt är det viktigt att myndigheten har ett namn som uttrycker den huvudsakliga verksamheten. I likhet med vad som gäller för flera andra myndigheter på skolans område föreslår jag att myndigheten för de olika dansarutbildningarna ska heta Dansarskolan.

7.2.3 Myndighetens ledning och uppgifter

Den föreslagna lösningen med en statlig myndighet innebär en organisation med en styrelse som ytterst ansvarar för myndighetens verksamheten. Som ett av de främsta skälen för förslaget har framhållits dansarutbildningens särart och behovet av en fristående organisation som kan skapa så goda förutsättningar som möjligt för en sådan utbildning. Det är angeläget att detta också kommer till uttryck när myndighetens ledning utses. Ledamöterna i styrelsen ska utses av regeringen och det bör ske så att bl.a. personer med erfarenhet från de ledande dansscenerna, kompanierna och grupperna utanför institutionerna, Danshögskolan, Kulturrådet och Teaterförbundet kan ingå och delta i verksamhetens utformning och genomförande.

Förutom att myndigheten ska ha det övergripande ansvaret för utbildningsverksamheten finns det anledning att beröra några av de uppgifter som följer med detta.

Skolverket fastställer tim- och kursplaner för olika utbildningar. Som framhållits flera gånger skiljer sig dansarutbildning påtagligt från övriga utbildningar och ett av de främsta skälen för att välja en särskild organisationsform är att skapa möjlighet till en flexibel utformning av utbildningen. En viktig uppgift för den nya myndigheten blir då att ta fram och besluta om planer för dansarutbildningen. Det ska bl.a. ske genom att en ny nationell syllabus tas fram. Det ska dock framhållas att utbildningen också innehåller teoretisk utbildning på samma sätt och med samma innehåll som i grund- och gymnasieskolan. Ifråga om de delarna av utbildningen ska självfallet de planer som Skolverket har fastställt gälla också för dansarutbildningen. Det är endast ifråga om undervisningen i dans som den nya myndigheten ska ha befogenhet att besluta om planer för utbildningsinnehållet.

En annan uppgift för den nya myndigheten är att fördela de resurser som staten avsätter för verksamheten mellan den förberedande dansarutbildningen och yrkesdansarutbildning. Styrelsen ska också svara för resursfördelningen mellan de olika orter där verksamheten ska bedrivas. Vilka de är framgår av myndighetens instruktion.

Här föreslås också att dansprov eller uppdansning ska anordnas för att avgöra vem som ska antas till de olika utbildningarna och hur praktikplatserna ska fördelas. En särskild antagningsnämnd eller jury ska finnas för det ändamålet och det blir den nya myndighetens uppgift att utse ledamöterna i en sådan nämnd.

7.3 En utbildning inom det offentliga skolväsendet

Mitt förslag: Både den förberedande dansarutbildningen och yrkesdansarutbildningen ska ingå i det offentliga skolväsendet för barn och ungdomar. Den ska dock inte inordnas i någon av de befintliga skolformerna utan tas in i skollagen som en ny skolform, som betecknas dansarskolan.

Skollagen har i sin nuvarande utformning en uppdelning på två olika utbildningsformer; det offentliga skolväsendet för barn och

ungdomar samt fristående skolor. Den lösning som jag har föreslagit innebär att dansutbildningen inte ska organiseras som en fristående skola. Samtidigt har det framhållits att den på många sätt skiljer sig från annan utbildning inom det offentliga skolväsendet. För att utbildningen ska kunna nå de mål som har satts upp för verksamheten är det nödvändigt att den tillåts avvika i flera viktiga avseenden. Samtidigt ska förutsättningarna för de elever som vill lämna dansutbildningen och gå över till en utbildning i grund- eller gymnasieskolan vara så goda som möjligt. Detta talar sammantaget för att både den förberedande dansutbildningen och yrkesdansutbildningen bör inordnas i det offentliga skolväsendet. Dansutbildningens särdrag är dock så påtagliga att jag bedömer att den inte kan knytas till någon av de befintliga skolformerna. Det krävs därför att en ny skolform inrättas. Den ska, liksom myndigheten, betecknas dansarskolan. Detta ska ske genom att utbildningen nämns i vissa grundläggande bestämmelser i skollagen men att den huvudsakliga regleringen finnas i en separat, ny lag och en ny förordning för just dansutbildningarna.

7.4 Tillsyn och kvalitetskontroll

Mitt förslag: Statens skolinspektion ska svara för tillsyn av den utbildning som sker med stöd av lagen om yrkesdansutbildning. Statens skolinspektion ska minst vart tredje år sätta samman bedömargrupper som ska genomföra en kvalitetsuppföljning av dansundervisningen.

Den förberedande dansutbildningen ska vara lika till innehåll, utförande och mål oavsett vid vilken skolenhet den bedrivs. Det är en förutsättning för att danselevens färdigheter ska kunna byggas på genom åldrarna, speciellt när det gäller den klassiska tekniken. Den förberedande dansutbildningen ska vara länkad till yrkesdansutbildningen på den gymnasiala nivån som ska kunna ta vid där den förberedande dansutbildningen i årskurs 9 slutar. Jag har föreslagit att det ska vara huvudmannens uppgift att arbeta fram en utbildnings- och kursplan i nära samverkan med dansyrkets företrädare som innehåller kvalitetskriterier för de mål som ska uppnås. En sådan är nödvändig bl.a. för att ansvariga för dansutbildningen, danslärarna och andra, t.ex. juryn vid uppdansningar, ska kunna

bedöma var ribban ligger för att vissa i dansen kritiska färdigheter ska anses vara godtagbart utförda av eleven.

Den tillsyn och uppföljning av dansutbildningen som utförs inom dagens skolsystem har fram till den 1 oktober 2008 skötts av Statens skolverk. Tillsynen har varit inriktad på hur det offentliga skolsystemets regelverk efterlevts av kommunen och den enskilda skolan. Numera har Statens skolinspektion till uppgift att utföra tillsyn och kvalitetsgranskning av skolväsendet. Någon granskning eller bedömning av huruvida kvalitetsmål eller andra dansrelaterade mål uppnås vad gäller dansutbildningen har varit och är svåra att göra, eftersom sådana inte finns uppställda på nationell nivå. Jag menar att utbildningen i fortsättningen ska kvalitetssäkras på ett strukturerat sätt med hjälp av de mål som ska sättas upp för utbildningen och dess olika delar.

Tillsynen av utbildningen, dvs. att utbildningen på balettskolorna bedrivs enligt gällande regelverk, bör genomföras av en utomstående part för att inte frågor om jäv ska uppkomma. Det är enligt min mening naturligt att Statens skolinspektion ska svara för tillsyn och uppföljning av den undervisning som bedrivs med stöd av lagen om yrkesdansutbildning.

Den regelbundna, löpande kvalitetsuppföljningen av dansundervisningen bör ingå som en del i det ansvar som Dansarskolan har för dansutbildningen. Kvalitetsgranskningen som rör saksområdet dans och dess innehåll, yrkesrelevans, pedagogik och måluppfyllelse menar jag i stor utsträckning bör ske genom att genomföra granskningar i form av *peer reviews* med internationella bedömare eller bedömargrupper. Det kan också ses som en form av *benchmarking* som syftar till att klargöra hur den svenska dansutbildningen står sig i förhållande till vad andra balettskolor i andra länder presterar. Mot bakgrund av den kritik som tidigare riktats mot den svenska dansutbildningen är det viktigt att dess kvalitet bedöms ur ett sådant perspektiv. Yrkesdansutbildningens nationella och internationella renommé är beroende av att eleverna får del av en utbildning som gör dem anställningsbara och står sig i den internationella konkurrensen.

Jag föreslår därför att Statens skolinspektion ges ansvaret för att minst vart tredje år sätta samman bedömargrupper som ska genomföra en kvalitetsuppföljning av dansundervisningen. Deltagarna i dessa bedömargrupper ska nomineras av dansprofessionen och Dansarskolan och innehålla deltagare från den utländska dansprofessionen. Gruppen ska lämna sin rapport till regeringen.

En viktig aspekt av kvalitetsfrågan är godkännande av förberedande balettskolor på orter där dansarskolan inte bedriver egen verksamhet. Denna fråga behandlas närmare i avsnitt 10.3.

8 Utbildningens uppläggning och omfattning

8.1 En sammanhållen utbildning

8.1.1 Inledning

Mot bakgrund av den kritik som framkommit mot den nuvarande dansarutbildningen och i jämförelse med utbildningar i andra länder behöver den svenska dansarutbildningen i flera avseenden bli mer enhetlig och sammanhållen. Det gäller såväl innehållsmässigt som organisatoriskt.

En utbildning som till sitt innehåll är mer sammanhållen genom att den ger färdigheter i både klassisk och modern dans främjar bland annat elevens anställningsbarhet. Det måste samtidigt finnas stora möjligheter till specialiseringar mot respektive inriktning för den elev som vill göra ett konstnärligt val. Dansarutbildningens innehåll bör vara likvärdigt och hålla samma höga kvalitet oavsett var i landet utbildningen organiseras.

Organisationen ska främja utbildningens syfte. En enhetlig organisation strävar troligen i högre grad åt samma håll än en organisation, som den nuvarande, med en splittrad ansvarsfördelning.

Undervisningen måste också hänga samman tidsmässigt. Utbildningen bör intensifieras, genom möjligheter till träning även under helger och lov.

8.1.2 Klassiskt och modernt

Mitt förslag: En sammanhållen yrkesdansutbildning ska tillskapas med möjlighet för eleven att specialisera sig mot klassisk balett eller modern dans.

Av den kritik som framkommit kan utläsas att den nuvarande organiseringen av Yrkesdansutbildningen i två skilda inriktningar, mot klassisk respektive modern dans, inte främjar elevernas anställningsbarhet. Dessutom tycks denna skarpa tudelning redan på skolnivå motverka ett gott framtida samarbetsklimat mellan moderna och klassiska dansare på den professionella nivån.

Kvalifikationskraven på dagens arbetsmarknad innebär krav på både bredd och spets. Till exempel utannonserades i Dance Europe Magazines nätupplaga under en månad i genomsnitt 25 audition-tillfällen på danskompanier, varav det till 17 auditions efterfrågades starka kunskaper i både klassisk och modern teknik, till sex enbart klassisk och till två enbart modern teknik.¹ Även företrädare för såväl de svenska dansinstitutionerna som för de fria grupperna har anfört att det är viktigt att eleverna kan behärska både klassisk och modern teknik, samtidigt som de ska vara specialiserade mot en inriktning.

Det är viktigt, att man vid utbildningens uppläggning beaktar att de fasta institutionerna normalt uppför såväl verk ur den klassiska repertoaren som verk av mer sentida koreografer. Prioriteringarna förändras över tid och med de konstnärliga ledarna. För dagen förefaller, som nämnts i kapitel 6, intresset för den klassiska baletten vara svagare än intresset för modern dans. För anställningsbarhet på en starkt internationaliserad arbetsmarknad krävs dock att en dansare inte är helt begränsad till ett fack. Utbildningen bör sålunda ge också de elever som specialiserat sig inom den klassiska baletten goda insikter i någon eller några av de stora moderna teknikerna, t.ex. Graham eller Cunningham.

Elevernas förutsättningar, intresse och egna val ska avgöra fördelningen av tid mellan modern och klassisk dans. Inriktningen mot klassisk eller modern dans sker genom successivt ökande andelar av utbildningstiden. Konkret kan detta innebära ett schema som i årskurs ett på yrkesdansutbildningen har relativt lika andelar klassisk respektive modern dans. Eleverna ska stegvis kunna

¹ www.danceeurope.net

specialisera sig mot den ena eller andra inriktningen och under det sista året till största delen helt fokusera på antingen klassiskt eller modernt. Den exakta fördelningen och den successiva specialiseringen måste bestämmas individuellt av lärare och elev.

En till sitt innehåll sammanhållen utbildning kräver sålunda en ökad individualisering. Utbildningens uppläggning måste ta hänsyn till individens särskilda förutsättningar. I tonåren kan skillnaderna mellan individer vara stora vad gäller fysisk utveckling och psykisk mognad, vilket bland annat påverkar träningens utformning. Det samma gäller för elever, vilka som en följd av specialisering nått olika färdighetsnivåer i respektive klassisk och modern dans. Detta medför ett behov av en högre lärartäthet.

8.1.3 Den formella regleringen

Mitt förslag: Den förberedande dansarutbildningen ska vara ett alternativ till grundskolan och i huvudsak följa samma regler som gäller för den skolformen, men med vissa undantag som ger utrymme för undervisning i dans. Yrkesdansarutbildningen ska till sin nivå motsvara gymnasieskolans nationella program men ha ett eget regelverk som grundar sig på utbildningens särskilda karaktär.

Höga krav ställs på danselever, de måste ha en stark vilja och en utpräglad disciplin för att i så unga år träna på elitnivå. Samtidigt förväntas danseleverna klara av sina teoretiska studier med gott resultat. I dag kan eleven hamna i kläm mellan kraven från teori- lärare och danslärare eller från respektive ledning. Det kan dels handla om att schemaläggning och lokaler inte är anpassade efter danselevernas behov, dels att lärarkår, danspedagoger och ledning inte drar åt samma håll.

Det grundläggande problemet att dansarutbildningens effektivitet begränsas av skolregleringen har belysts både i analysen av regelverket i avsnitt 2.4. och i avsnitt 6.6., där utgångspunkterna för en dansarutbildning utanför grund- och gymnasieskolan redovisas. Som en följd av detta och ytterligare faktorer har jag i avsnitt 7.3. föreslagit att dansarutbildningen ska regleras som en skolform för sig. Den ska dock ingå i det offentliga skolväsendet för barn och ungdomar.

När det gäller den förberedande dansutbildningen på grundskolenivå bör väsentliga delar av skollagen och grundskoleförordningen äga motsvarande tillämpning. Den utformning som utbildningen har i dag med vissa avvikelser från timplanen bör gälla även fortsättningsvis. Som tidigare har föreslagits är dessa avsteg dock inte tillräckliga för att utbildningen ska kunna uppnå sitt mål att ge tillräckliga kunskaper och färdigheter för en fortsatt yrkesdansutbildning. Det är också skälet till förslaget om att dansutbildningen ska utgöra en särskild skolform. Därigenom möjliggörs särskilda regler bl.a. i fråga om skolpliktens omfattning, läsårets och skolveckans längd samt kompetenskraven på de lärare som ska undervisa i dans.

Det är viktigt att påpeka att en danselev alltså fullgör sin skolplikt i den nya skolformen men uppnår samma behörigheter som en elev i grundskolan.

Yrkesdansutbildningen är mer särpräglad än den förberedande dansutbildningen och det finns därför inte samma förutsättningar att koppla den till gymnasieskolan som den förberedande dansutbildningen är kopplad till grundskolan. Yrkesdansutbildningen ska vara utformad utifrån dansundervisningens behov men ska samtidigt ha ett innehåll som gör att den ligger på en nivå som motsvarar en gymnasieutbildning. För detta krävs en mer omfattande reglering än för den förberedande dansutbildningen. Den närmare utformningen av dessa regler redovisas i avsnitt 7.3.

8.1.4 En nationell syllabus

Mitt förslag: Dansarskolan ska samordna professionens arbete med en nationell syllabus för klassisk balett och modern dans. Denna syllabus bör styra metod och innehåll i dansarskolan.

Flera av de utländska utbildningar som beskrivs i kapitel 3 och bilaga 4 är organiserade som en sammanhållen utbildning med tonvikten på klassisk balett men som därutöver ger eleverna en grundläggande utbildning i några av de moderna teknikerna. Dessutom tillkommer karaktärsdans, akrobatik, m.m.

Det ligger inte i utredningens uppdrag att fastställa en utbildningsplan för dansen. Detta bör göras av professionen med utgångspunkt i kravet på anställningsbarhet på den svenska och

internationella arbetsmarknaden. I den dansvokabulär som är allmänt vedertagen i Sverige och internationellt kallas en sådan nationellt fastställd utbildningsplan för en *nationell syllabus*.

Dansarskolan bör, i samverkan med svenska och utländska dansexperter, ansvara för att en nationell syllabus utformas.

För undervisningen bör i övrigt bestämmelser om läroplan, individuell studieplan, arbetsplan och samverkansorgan i gymnasieförordningen (1992:394) äga motsvarande tillämpning.

8.1.5 Omfattning

Mitt förslag: Skolplikten för elever vid den förberedande dansutbildningen får utvidgas till högst 240 dagar per läsår. Yrkesdansarutbildningen på gymnasial nivå får omfatta 240 dagar per läsår.

Enighet tycks råda om behovet av kontinuerlig träning. Från låg ålder krävs träning sex dagar i veckan för att kroppen ska hållas mjuk och klara av de extrema positioner som den klassiska dansen kräver.

Vidare hämmar längden på det svenska sommarlovet elevernas fysiska utveckling i danshänseende. Särskilt gäller detta den klassiska baletten. På några månader kan en ung kropp växa mycket. För att kroppen ska utvecklas och bibehålla sin smidighet krävs en enträgen träning av muskler, som annars inte används i det naturliga rörelsemönstret. Därför rekommenderar i dag Kungliga Svenska balettskolan sommarträning. Men sommarkurser, ofta förlagda utomlands, är många gånger förenade med stora kostnader för eleven. Det är därför angeläget att Dansarskolan kan anordna sommarkurser som utgör en del av den obligatoriska utbildningen både på grundskole- och gymnasienivå. En sådan ordning gäller vid dansskolor i flera andra länder.

Skollagens begränsning av skolarbetet bör för dansarskolan således ersättas med en övre gräns på 240 dagar för utbildningen på grundskolenivå. Motsvarande ska gälla för den gymnasiala nivån. Därmed blir lördagsundervisning och sommarkurser möjliga.

8.1.6 Ett fjärde år

Det har under utredningens gång diskuterats om det är en god eller dålig idé att skapa former och möjligheter för ett fortsättnings- eller aspirantår, alltså ett fjärde år, inom en ny yrkesdansarutbildnings ram. Ett motiv för detta skulle vara att det tar olika lång tid för eleverna att nå den excellens som ska vara utbildningens mål, bl.a. beroende på att den individuella fysiska mognadstakten varierar. Under detta år skulle eleven få möjlighet att ytterligare fördjupa och förfina sitt kunnande inom dansen.

Jag har emellertid valt att inte föreslå något fjärde år inom yrkesdansarutbildningens ram. Mot införande av en sådan ordning har anförts bl.a. att eleverna i ett internationellt perspektiv kommer ut för sent från utbildningen och att resurserna och krafterna först och främst behöver satsas på en förbättrad och sammanhängande dansutbildning med början i åk 4 på mellanstadiet och som kan avslutas efter motsvarande gymnasiets åk 3. Jag delar denna uppfattning. Ett ungdomskompani skulle vara en mer angelägen insats för att underlätta de unga dansarnas övergång till arbetslivet.

8.2 Examen

Mitt förslag: Yrkesdansarutbildningen ska avslutas med en yrkesdansarexamen. Av examensbeviset bör framgå var det sista årets arbetsplatsförlagda utbildning genomförts.

Yrkesutbildning i Sverige har traditionellt inte avslutats med en särskild examen eller någon form av samlad examination, utan har endast dokumenterats i ett betygskort eller utbildningsbevis. Internationellt skiljer sig det svenska systemet för yrkesutbildning på denna punkt från i stort sett alla andra EU-länder. Där avslutas yrkesutbildningar med en examen.² Denna skillnad i synsätt på examen kan leda till ett ifrågasättande om vilken kvalitet och nivå en svensk utbildning håller, något som har varit problematiskt inte minst för de dansare som utbildats vid Kungliga Svenska balettskolan.

Mot denna bakgrund föreslår jag att yrkesdansarutbildningen ska avslutas med en yrkesdansarexamen. En yrkesdansarexamen

² *Yrkeshögskolan – för yrkeskunnande i förändring* (SOU 2008: 29).

kommer att förbättra kunskapen om och främja en positiv värdering av utbildningen såväl i Sverige som i utlandet. Jag föreslår även att det av examensbeviset bör framgå om eleven genomfört det sista året som arbetsplatsförlagd utbildning och i så fall vid vilken institution. Beroende på vilka engagemang dansaren söker kan information om förläggningen av den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen ha ett betydande meritvärde.

I Gymnasieutredningens förslag om en reformerad gymnasieskola (SOU 2008:27) föreslås att en gymnasieexamen respektive en yrkesexamen ska införas. I dag lämnas ett så kallat slutbetyg som bland annat visar om eleven uppnår högskolebehörighet, dvs. lägst betyget Godkänt på 2 250 poäng. Yrkesdansarutbildningen utgör formellt sett inte en del av gymnasieskolan. Eleverna kommer därför efter avslutad utbildning inte att kunna få någon gymnasieexamen eller slutbetyg från gymnasieskolan. De kommer emellertid att ha kunskaper och färdigheter i ”kärnämnen” och eventuellt motsvarande ett utökat program, som är jämförbart med de kunskaper som de jämnåriga som avlagt gymnasieexamen har förvärvat. Med det uppdrag som högskolan har att beakta reell kompetens vid antagning av och urval mellan studerande, bör den som avlagt examen som yrkesdansare ha samma möjlighet till fortsatta studier som den som avlagt gymnasieexamen.

8.3 Urval och antagning

8.3.1 Målen för utbildningen

I kapitel 6 diskuteras utgångspunkterna för dansarutbildningen. Där fastställs också de syften och mål som ska gälla. I de följande avsnitten om behörighet, urval och antagning till utbildningen bör dessa mål finnas i åtanke. Utbildningens syfte och mål är sammanfattningsvis:

- Den förberedande dansarutbildningens syfte är att erbjuda eleverna utbildning och träning för att grundlägga och utveckla färdigheter som behövs för att efter ytterligare utbildning kunna dansa klassisk balett samt modern dans på professionell nivå. Målet med den förberedande dansarutbildningen är att de elever som fullföljer utbildningen ska vara rustade att fortsätta sin dansarutbildning på avancerad yrkesnivå.

- Yrkesdansutbildningen på gymnasial nivå har som syfte att erbjuda eleverna en yrkesutbildning i klassisk balett och modern dans. Målet för yrkesdansutbildningen är att den elev som fullföljer utbildningen ska kunna uppvisa färdigheter inom klassisk balett eller modern dans som gör att eleven står sig i internationell konkurrens och är anställningsbar.

8.3.2 Utgångspunkter

Såväl den förberedande dansutbildningen som yrkesutbildningen är mycket krävande och är utpräglade elitutbildningar. Det ligger i sakens natur att samtliga barn och ungdomar som påbörjar en sådan utbildning inte förmår att fullfölja den. Orsakerna kan vara av olika slag och i många fall väljer eleven att på eget initiativ avbryta dansutbildningen. Det är emellertid inte ovanligt, att elever inte själva ser sina begränsningar och tillkortakommanden.

Att någon gång ha blivit antagen till dansutbildning bör, enligt min mening, inte vara någon garanti att få fortsätta utbildningen utan att ha nått de mål som ställts upp för olika stadier eller årskurser. De utländska dansutbildningar som vi har studerat har regler, som innebär att endast de elever som gör tillräckliga framsteg får fortsätta utbildningen. Att införa en sådan ordning i den svenska utbildningen är en förutsättning för att den ska kunna nå hög internationell klass.

För att den enskilde eleven ska få en uppfattning om sin nivå är det nödvändigt att såväl eleven som dennes föräldrar får regelbunden feedback och rådgivning. De elever som inte klarar kraven ska ges möjlighet att förbättra sina prestationer inom rimlig tid, men om det inte resulterar i tillfredsställande resultat, bör de ges stöd att gå över till utbildning med annan inriktning.

Som redovisats i det föregående finns det olika uppfattningar om den tidigare existerande möjligheten att formellt avråda elev från fortsatt utbildning var bra eller inte. De förslag avseende uppföljning, rådgivning och uppdansning som redovisas i det följande innebär att det godtycke som upplevdes i avrådningen ersätts med en ordning med tydligt definierade krav på varje nivå.

I det följande anges ett antal grunder och principer som bör vara styrande vid urval bland sökande till utbildningen och för uppflyttning till nästa nivå eller stadium. Den processen indelas här i fem huvudmoment:

- kontroll av behörigheten,
- hälsokontroll och bedömning av den sökandes fysiska förutsättningar,
- uppdansning i flera steg,
- intervju och
- beslut om antagning.

Den närmare uppläggnings, organisationen och genomförandet av denna process, vilka exakta moment och färdigheter som ska bedömas vid uppdansningen och hur åldersanpassningen av momenten ska utformas bör det ankomma på Dansarskolan att bestämma i samverkan med dansyrkets företrädare.

8.3.3 Behörighet

Mitt förslag: En godkänd hälsoundersökning ska vara ett av kriterierna för att få påbörja den förberedande dansutbildningen och yrkesdansutbildningen.

Till yrkesdansutbildningen ska vidare samma behörighetsregler gälla som för gymnasiets nationella program.

För barn i grundskoleåldern ska det inte finnas särskilda formella behörighetskrav till den statliga, förberedande yrkesdansutbildningen, förutom att barnet i fråga ska börja eller redan gå i årskurs 4 eller senare årskurs i grundskolan. Däremot bör eleverna ha de fysiska förutsättningar som krävs för att kunna genomföra utbildningen.

När det gäller yrkesdansutbildningen på gymnasial nivå bör samma behörighetsregler gälla som för gymnasiets nationella program³, dvs. eleven ska ha

- slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande och har godkända betyg i svenska alternativt svenska som andra språk, engelska och matematik eller på annat sätt förvärvat likvärdiga kunskaper, samt

³ 5 kap. 5 § skollagen (1985:1100).

- inte tidigare har gått igenom utbildning på ett nationellt program inom gymnasieskolan eller en i förhållande därtill likvärdig utbildning eller avlagt International Baccalaureate (IB).

Skälen för att ha dessa behörighetsregler till yrkesdansarutbildningen är dels att yrkesdansarutbildningen ska kunna ge grundläggande behörighet till utbildning som påbörjas på grundnivå och som vänder sig till nybörjare inom högskolan⁴ när yrkesdansarutbildningen avslutas, dels att en elev som av olika skäl lämnar yrkesdansarutbildningen innan den är slutförd, ska kunna gå över till annat program inom gymnasiet som ger grundläggande behörighet till utbildning som påbörjas på grundnivå och som vänder sig till nybörjare inom högskolan.

Under den förberedande dansutbildningen ska barnen bl.a. lära sig grunderna och rörelserna i den klassiska tekniken och lägga grunden till fortsatt träning mot en yrkesmässig elitnivå. Den som vill bli dansare på elitnivå måste ha en kropps-konstitution som klarar de fysiska påfrestningar som träningen och yrkeslivet kommer att innebära. Man behöver både en stark kropp och ett starkt psyke för att klara sig i en danskarriär. Skolan ska förbereda eleverna för detta. Även problem som är relaterade till exempelvis syn, hörsel, allergier m.m. kan vara eller utvecklas till svåra hinder för den som ska röra sig på och bakom scener.

En medicinsk bedömning och hälsokontroll är därför viktig så att den unge, om det kan undvikas, inte påbörjar en krävande utbildning med sikte på yrkesdans som sedan inte kommer att kunna fullföljas. Det är angeläget att läkare och ortoped gör en grundlig undersökning av barnet, där utöver den allmänmedicinska bedömningen fokus bl.a. läggs på rygg, höfter, knä och fötter för att säkra att barnets kropp klarar belastningen.

En godkänd hälsoundersökning ska vara ett av kriterierna för att få påbörja utbildningen, oavsett på vilken nivå detta sker.

⁴ 7 kap. 5 § högskoleförordningen (1993:100).

8.3.4 Urvalsinstrument och antagning

Mitt förslag: Grunden för ett beslut om antagning ska vara en bedömning av den sökandes förmåga, färdighet, fysiska lämplighet, konstnärlighet, motivation och utvecklingspotential i dans.

För att målen för utbildningen ska kunna nås, dvs. att de elever som fullföljer utbildningen når internationell standard, krävs att endast de som har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen antas. En återkommande kritik mot den nuvarande dansarutbildningen är att alltför många av dem som antagits saknar sådana förutsättningar. Ett urval mellan de sökande måste kunna göras oavsett om det är fler eller färre sökande till det tillgängliga antalet platser. Att bli godkänd i en sådan urvalsprocess får således karaktär av särskilt behörighetskrav. Urvalet är en process som syftar till beslut om antagning till en viss del av utbildningen. Grunden för ett beslut om en sökande ska antas ska utgöras av en bedömning av barnets eller den unges förmåga, färdighet, fysiska lämplighet, konstnärlighet, motivation och utvecklingspotential i dans.

Gemensamt för de utländska utbildningar som redovisas i bilaga 4 är kort sagt att uppvisad färdighet och talang är det avgörande för ett antagningsbeslut förutsatt att den sökandes fysik och hälsa har en godtagbar status. Detta bör enligt min mening vara utgångspunkten för antagning till den förberedande dansarutbildningen och till yrkesdansarutbildningen också i Sverige.

Uppdansning som urvalsinstrument

Mitt förslag: Uppdansning ska vara ett avgörande inslag vid urval mellan sökande till dansarutbildning. Uppdansning inför slutligt urval och beslut om antagning ska ske inför jury.

För att en sökande till dansarutbildningen ska kunna få sin talang, sina förutsättningar och färdigheter värderade krävs att han eller hon ges tillfälle att visa dem praktiskt. Detta sker genom upp-dansning. Uppdansning, eller i mer formella sammanhang, audition är internationellt det normala sättet att genomföra urval mellan sökande inom dansområdet.

Uppdansen är ett för eleven avgörande moment. Det är fråga om en grannliga bedömning som måste genomföras på ett väl genomtänkt sätt. Vilka moment och färdigheter som bedöms och vilka krav som ställs ska vara dokumenterade i förväg och tillgängliga för dem som ska provas. Alla som deltar i en uppdansning ska få sina dansfärdigheter bedömda på lika grunder och det är samma krav på färdigheter och uttrycksförmåga m.m. som ska ställas på alla. Detta är särskilt viktigt också ur den aspekten att även sökande till utbildningens senare delar och som inte gått i den statliga dansutbildningen ska veta vad det är som gäller.

Det är viktigt att uppdansning i sammanhang som leder till någon form av ställningstagande till eller beslut genomförs inför en jury som bedömer den sökandes färdigheter. En enskild lärare eller annan befattningshavare ska inte ensam svara för sådana bedömningar.

Det finns i dag ingen samordning mellan de svenska balettskolorna. Uppdansning och bedömning kommer enligt mina förslag att genomföras på olika platser och skolenheter. Urvalsprocesserna ska vara ordnade så att de kan anses vara kvalitets-säkrade. Det förutsätter att det förutom en gemensam struktur för dansutbildningen också finns en gemensam uppfattning om vad det är som ska bedömas och hur det ska göras. Detta förutsätter en gemensamt omfattad "syllabus" och dokumenterade riktlinjer för hur kraven på blivande yrkesdansare ska formuleras.

Det ska som nu vara en jury som fattar de avgörande besluten. Juryn bör bestå av bl.a. balettskolechef, danslärare, verksamma företrädare från yrkeslivet och medicinsk personal med erfarenhet från och kunskap om yrkesdansens fysiologiska problematik. Det bör eftersträvas att ha internationellt verksamma och framstående företrädare för dans i juryn för att garantera kopplingen till den internationella dansvärldens kvalitetskrav och särskilt vid antagningen till den gymnasiala yrkesdansutbildningen. Det kan vara lämpligt att Svenska Teaterförbundet och nationalscenen Kungliga Operan är associerade till juryn.

För att beslut ska kunna fattas med ett godtagbart mått av rätts-säkerhet och transparens måste det, som nämnts, finnas urvalsregler och urvalskriterier att basera besluten på. De ska självklart, men är ändå viktigt att understryka, vara relevanta i förhållande till de mål, syften och krav som gäller för dansutbildningen på de olika nivåerna. De ska baseras på nationella riktlinjer som också inne-

håller ett nationellt bedömningssystem, vilket – enligt förslaget i avsnitt 8.1.4 – ska vara Dansarskolans uppgift att få på plats.

Intervjuer

Ett annat moment som bör ses som värdefullt är intervjuer såväl med barnet/den unge som med målsman. Syftet är bl.a. att klarlägga intresse och motivation, tidigare danserfarenheter, föreställningarna om dansutbildningen, dess syfte och dess innehåll och de egna målen. Dansutbildningen är ansträngande fysiskt och mentalt och kräver målmedvetenhet, intresse och disciplin av barnet och den unge. En stödjande omgivning är en betydelsefull tillgång. Under intervjuerna bör det läggas vikt vid att elev och målsman görs införstådda med utbildningens uppläggnig och vad som förväntas. En intervju kan också kompletteras med personligt brev om den egna dansbakgrunden, vilken inriktning man är intresserad av och varför eleven söker till yrkesdansutbildningen.

Intervjuresultat bör behandlas med försiktighet och inte vara någon utslagsgivande del av urvalsprocessen. Intervjun kan ges en större betydelse ju äldre barnet eller den unge är, när hon eller han med egna erfarenheter som grund lättare kan bedöma sina intressen, förutsättningar och mål med yrkesdansen

Den förberedande dansutbildningen i årskurs 4–6

Mitt förslag: Antagning till den förberedande dansutbildningen i grundskolans årskurs 4–6 bör ske med uppdansning som slutligt urvalsinstrument.

Stegvisa prov och slutprov inför jury ska visa den sökandes fysiska förutsättningar och rörligheten i kroppen, musikalitet, uttrycksfullhet och utstrålning. Kroppens proportioner, linjen genom fötter, ben och höfter är delar av det som möjliggör utförandet av den klassiska tekniken i den klassiska estetiken. Uppdansning kan genomföras t.ex. i balettklasser där den sökande får dansa med andra barn som är lika gamla och där danslärare gör ett första urval av sökande som tas ut till kommande individuella prov. Efter varje prov bör målsman och sökande få besked om den sökande gått vidare eller ej och slutligen om barnet eller den unge antagits. För

de lägre åldrarna kan proven vara enkla dansmässigt och i princip ska det inte vara nödvändigt med förkunskaper i balett för barn som söker till årskurs 4, även om det naturligtvis kan vara en fördel för eleven.

De första åren, årskurs 4–6, bör ses som en provperiod för eleven. För att kunna göra den nödvändiga bedömningen av elevens progression under dansutbildningen bör uppdansning inför jury genomföras åtminstone årligen inför fortsättningen till nästa årskurs och nivå. Bedömningen på den här nivån bör framför allt syfta till att belysa och informera om i vilka avseenden eleven bör utveckla sig för att klara den fortsatta dansutbildningen, likaväl kan den ses som en övning i att genomföra en audition, vilket kommer att bli ett normalt inslag i en fortsatt väg till ett yrkesliv som dansare. Utgångspunkten ska vara att en elev på det här stadiet normalt bör ha möjligheten att efter att ha blivit antagen kunna fortsätta sin dansklass på mellanstadiet om eleven vill det, förutsatt att det inte är direkt olämpligt av t.ex. fysiska skäl.

Övergången till årskurs 7–9

Mitt förslag: En ny antagning ska genomföras till den förberedande dansutbildningen i årskurs 7–9. Den ska ske med uppdansning som slutligt urvalsinstrument.

Inför en övergång till dansutbildningen i årskurs 7 ska det genomföras uppdansning inför jury som bedömer om det finns förutsättningar för eleven att fortsätta undervisningen i dansklass. Det ska alltså inte vara någon automatisk övergång till denna nivå i dansutbildningen, utan en ny uppdansning efter årskurs 6 avgör om plats ska erbjudas.

Syftet med utbildningen på högstadienivån är att utveckla färdigheterna hos de elever som bedöms ha begåvningen, talangen och fysiken för att senare kunna ta steget över till yrkesdansarutbildningen. Färdigheter inom den klassiska tekniken måste vara grundlagd och de fysiska förutsättningarna i förhållande till denna behöver uppmärksammas, vilket bl.a. innefattar en kropps-konstitution som är anpassningsbar till den klassiska balettens rörelseteknik och uttrycksformer. De bedömningskriterier och den syllabus som förutsätts bli utvecklad ska ligga till grund för beslut

om antagning till fortsatt dansutbildning. En bedömning av elevens medicinska och fysiologiska status med tanke på eventuella skade- och hälsorisker ska också göras.

Den som blivit antagen till dansutbildningen i årskurs 7 ska inte söka om till följande årskurser i högstadiet.

Villkoren för antagning ska gälla alla som söker till den förberedande dansutbildningen i årskurs 7. Det ska alltså vara möjligt också för de barn som inte gått den statliga förberedande dansutbildningen i tidigare årskurser att söka in på lika villkor. Den som inte redan antagits till dansutbildning ska ha möjlighet att söka in till förberedande dansutbildning även för att börja i årskurs 8 eller 9 om plats kan erbjudas.

Yrkesdansutbildningen

Mitt förslag: Antagning till yrkesdansutbildningen på gymnasial nivå ska ske med uppdansning och betyg som urvalsinstrument.

Till skillnad mot i dag ska urvalet av sökande till yrkesdansutbildningen ske med uppdansning som urvalsinstrument. Alla sökande till den gymnasiala yrkesdansutbildningen bör introduceras i balettklass där de ska få viss coachning. Det viktiga är att eleven håller en mycket god nivå på sin klassiska dans eftersom det är en viktig grund för fortsatt professionell verksamhet. Elever bör successivt väljas ut efter ett antal moment i balettklass med uppdansning. Vidare bör de ta klass i modern dans och jazz, där de får möjlighet att arbeta med övningar på ett djupare plan.

De sökande bör lära sig och kunna visa upp en längre stegsekvens. Danslärare och jury ska kunna bedöma kvaliteten i rörelserna, elevens personlighet, sceniska utstrålning, deras förmåga att ta till sig instruktioner, hur pass fort de förstår och tar till sig korrigeringar osv. De sökande som går vidare bör genomföra några personliga framträdanden. Det kan vara korta solon i valfri teknik och i egen koreografi i klassisk repertoar, modern dans, fria variationer och improvisation. Efter respektive prov ges besked om den sökande gått vidare eller ej.

Under yrkesdansutbildningen på den gymnasiala nivån ska elevernas prestationer successivt närma sig utbildningens slutmål,

dvs. att ha uppnått en dansarkvalitet på elitnivå. Det är därför rimligt att elevernas förutsättningar att klara träningen och att nå målet bedöms fortlöpande genom uppdansning, med och utan jury. Detta bör under första årskursen och första delen av andra årskursen ha till främsta syfte att belysa och informera om i vilka avseenden eleven bör utveckla sig för att klara den fortsatta dansutbildningen.

8.4 Arbetslivsanknytning

8.4.1 Närheten till yrket

Värdet av arbetsplatsförlagt lärande i yrkesdansarutbildningen har berörts i kapitel 6. Närheten till yrket och arbetslivet var självklar när dansutbildningen bedrevs av balettelevskolor som var knutna till Kungliga Operan, Stora teatern i Göteborg och Malmö stadsteater eftersom utbildningarna huvudsakligen syftade till att förse de egna institutionerna med dansare. De flesta utländska yrkesutbildningar är integrerade med danskompanier eller dansinstitutioner, eller har ett organiserat samarbete på annat sätt. Eleverna deltar i dansföreställningar för att få scenvana, lär sig att sminka sig, att arbeta tillsammans med de vuxna dansarna eller skådespelarna, lär sig livet bakom kulisserna och blir del av en praxisgemenskap som inte kan erhållas på annat sätt. Elever deltar i turnéer såväl inom- som utomlands. Några skolor har samma ledare som dansinstitutionen och många funktioner integrerade för att säkerställa kopplingen mellan utbildning och yrkesverksamhet, t.ex. genom att kompaniets balettmästare coachar eleverna eller genom att professionella dansare regelbundet håller lektioner. Andra exempel är lärlingsprogram förlagda till ett danskompani eller att elever ingår i ett junior- eller ungdomskompani. Alla dessa insatser som görs på olika håll har beskrivits närmare i kapitel 3 och bilaga 4.

Även Kungliga Svenska balettskolan i Stockholm och Kungliga Operan liksom Svenska balettskolan i Göteborg och Göteborgsoperan har inom dagens utbildningssystem samarbete av liknande, men betydligt mindre omfattande slag. Hinder för ett utvecklat och kontinuerligt samarbete kan röra sig om utrymmesbrist på dansinstitutioner och scener, att de ekonomiska och personella möjligheterna för ett kontinuerligt samarbete saknas eller andra skäl. Det kan också vara så att den aktuella repertoaren vare sig den

är klassisk eller modern, är mindre lämplig eller för svår att repetera eller medverka i för unga elever. Ju äldre och kunnigare eleverna inom dansutbildningen blir, desto större blir ändå förutsättningarna att delta i mer avancerad handledning och träning utanför skolan.

8.4.2 Formaliserat samarbete

Mitt förslag: Ett formaliserat samarbete bör etableras mellan utbildningarna, de operaanknutna dans- och balettscenerna, andra fasta ensembler och kompanier samt, där förutsättningar finns, även fristående institutioner och kompanier.

Det nuvarande samarbetet mellan Kungliga baletten och Kungliga Svenska balettskolan innebär att ett drygt 20-tal begåvade elever från klass 9 och t.o.m. gymnasiets årskurs 2 får undervisning på Operan och av Kungliga balettens dansare, repetitörer och balettmästare. Denna modell för samarbete mellan utbildning och scenerna bör befästas och utvecklas på övriga orter där den statligt finansierade dansutbildningen ska förekomma.

Modellen förutsätter att det under utbildningen ska vara möjligt att välja ut elever till olika inslag i utbildningen, som är anpassade till vars och ens förutsättningar.

De behov av förändring och nytänkande samt de utmaningar som kan behöva mötas måste hanteras av dansutbildningen, institutioner, kompanier och rättighetsinnehavare gemensamt. Det är rimligt att förvänta sig ett ömsesidigt ansvarstagande för yrkesutbildningen mellan intressenterna inom sektorn så som det länge varit naturligt i fråga om yrkesutbildning som berör övrig privat och offentlig verksamhet.

Arbetslivsanknytningen av utbildningen måste vara synlig och inplanerad redan under de förberedande stadierna, stärkas successivt och bli allt påtagligare vartefter. Kopplingen mellan utbildning och yrkesliv ska ges en fast struktur. Det bör därför etableras ett formaliserat samarbete mellan utbildningarna och de två operaanknutna dans- och balettscenerna, andra fasta ensembler eller kompanier men även med fristående institutioner och kompanier som har förutsättningar att samverka med yrkesdansarutbildningen på olika nivåer.

Ett formaliserat samarbete mellan skolan och det berörda arbetslivet behöver självfallet regleras ekonomiskt. Storleken på ersättningar är rimligen en förhandlingsfråga, men några allmänna principer kan anges.

Ansvar för all yrkesutbildning delas mellan det allmänna/skolan, eleven och arbetslivet, där arbetslivets viktigaste bidrag är att medverka till att utbildningen ges en god arbetslivsanknytning. Det är ett egenintresse för arbetslivet att de nyutbildade har rätt kvalifikationer. Det är därför rimligt att de berörda institutionerna visar ett stort tillmötesgående för att bereda elever under utbildning möjlighet att träna tillsammans med professionella dansare. När det gäller mer omfattande insatser som ren undervisning är det däremot rimligt att skolan betalar viss ersättning. Denna undervisning kan ju sägas ersätta skolförlagd verksamhet. Ett särskilt problem är samverkan med de helt fristående grupperna. De är ofta resurssvaga och saknar egen fast scen. Skolan bör då kunna svara för kostnader som följer av att en elev följer en grupp under en turné eller liknande. Det är väsentligt att yrkesdansarutbildningen disponerar resurser för samarbetet med arbetslivet.

8.4.3 Det tredje året förlagt till danskompani

Mitt förslag: Det sista året av yrkesdansarutbildningen bör i väsentliga delar förläggas till Kungliga baletten och andra fasta kompanier. Uppdansning får användas vid fördelning av platser till den arbetsplatsförlagda delen av dansutbildningen.

En modell som bör vidareutvecklas har formulerats efter diskussioner med företrädare för Kungliga baletten. Till grund för förslaget ligger såväl erfarenheterna från det nuvarande samarbetet med Kungliga Svenska balettskolan i Stockholm och förebilder från utländska skolor.

För ett urval elever bör man pröva att fysiskt förlägga väsentliga delar av den sista, dvs. den tredje årskursen av yrkesdansarutbildningen på gymnasienivån, till Kungliga baletten. För de elever som gör det konstnärliga valet att inrikta sig mot modern dans, bör det på motsvarande sätt och efter urval vara möjligt att göra den sista årskursen hos fasta kompanier med en sådan inriktning. Den

sista årskursen kan på det sättet väsentligen bestå av ett arbetsplatsförlagt lärande.

För att genomföra denna modell förutsätts att det är lokalmässigt möjligt att inrymma dessa elever och deras dansundervisning på institutionen i fråga. När det gäller Kungliga Operan kan det handla om 10–14 elever. Schemalaggnigen av repetitionssalar måste då planeras utifrån att utbildningen och Kungliga baletten samutnyttjar vissa lokaler samt, när det är lämpligt, har integrerade repetitioner och träning. När dansundervisning av elever på det sista året inom yrkesdansarutbildningen förläggs till Operan och andra institutioner och scener, är det också naturligt att lärarna är verksamma och i första hand kontrakterade där. Det innebär ur ekonomisk synvinkel att det blir naturligt att Dansarskolan ersätter dessa institutioner för kostnader som direkt kan hänföras till utbildningen. Det bör ankomma på Dansarskolan, Kungliga Operan AB och övriga berörda institutioner att avtala om ersättningsnivåer. Ett riktmärke bör vara att Dansarskolans kostnader inte ska överstiga kostnaderna om utbildningen varit skolförlagd.

Institutioner som har staten som huvudman eller finansieras med statliga medel bör få uppdrag att samarbeta med Dansarskolan i de avseenden som beskrivits genom föreskrifter i regleringsbrev eller på annat sätt.

Vid uppdansningstillfälle under sista terminen av år 2 ska bedömas om eleven har förutsättningar att fullgöra det tredje året som ett arbetsplatsförlagt lärande vid ett balett- eller danskompani. Vid denna uppdansning ska balettchefen eller motsvarande vid det aktuella kompaniet fatta det avgörande beslutet, eftersom det är på hennes eller hans arbetsplats eleven ska fungera. Det är rimligt att ställa vissa färdighets- och lämplighetskrav för att kompaniet ska kunna bedriva sin verksamhet utan olägenhet. Det innebär att vissa elever kan komma att erbjudas skolförlagd utbildning som alternativ. Det är därför särskilt viktigt att den enskilde eleven får tydlig feedback och stöd under det näst sista året så att möjligheterna att i tid förbättra sina färdigheter tas till vara.

8.5 Studierådgivning och elevvård

8.5.1 Studierådgivning

Mitt förslag: Studierådgivningen ska ha en central plats i utbildningen och vara integrerad i dansundervisningen.

Redan i samband med att barnet eller den unge överväger att söka till dansutbildningen måste det finnas tillgång till adekvat information om dess syfte, mål och upplägning. Dansutbildningens specifika upplägning i stort kräver att informationen till föräldrar och elever är tydlig vad gäller vilka krav som ställs. Särskilt viktigt är att det tydligt framgår att skolplikten faktiskt är utvidgad och att eleven i viss utsträckning förväntas träna på helger och sommarlov. Informationen om och presentationen av dansutbildningen är därför något som behöver ägnas stor omsorg och uppmärksamhet.

Studierådgivningen under utbildningens lopp måste ha en central plats. Den behöver vara integrerad i dansundervisningen och inkludera bl.a. utvecklingssamtal där elevens egen uppfattning om sin utveckling och sina prestationer kan vara föremål för reflexion. Det är särskilt viktigt eftersom redan den förberedande dansutbildningen liksom senare yrkesdansarutbildningen är särpräglade studievägar med i princip ett enda mål – att ge elever med talang en elitutbildning i klassisk balett och modern danskonst. I en sådan spetsutbildning kommer prestationskraven att vara förhållandevis närvarande redan från de tidigare årskurserna. Det kommer att inträffa att elever av olika skäl har svårt att klara av den progression som är nödvändig, vare sig det handlar om att intresset eller engagemanget har falnat, viljestyrkan eller talangen inte räcker till, eller fysiologiska bekymmer som kan uppstå.

Det är alltså av stor betydelse att eleven har tillgång till personlig och individuell studierådgivning, inklusive insatser som kan stödja elever som hamnar i svackor. Om det uppstår tvivel om dansklassen är en lämplig fortsättning för en enskild elev och byte till annan klass övervägs, behöver mått och steg vidtas som gör elevens övergång så smidig och skonsam som möjligt. Detsamma gäller givetvis när en elev är i den situationen att inte bli antagen till nästa nivå i utbildningen. Studierådgivningens samarbete med hela skolverksamheten är en nyckelfråga och behöver ses som en prioriterad funktion inom skolans organisation.

8.5.2 Elevård

Mitt förslag: Dansarskolan ska disponera resurser för elevvårdande och kurativa funktioner såsom psykologisk, social och medicinsk omsorg. På skolan bör det finnas ett hälsovårdsteam vars uppgift är att stödja elevernas välbefinnande. Kostfrågorna bör uppmärksammas.

Under elevens dansutbildning, såväl på grundskole- som gymnasienivån, är det viktigt att en genomtänkt och väl fungerande elevvård kan erbjudas danseleverna. Den krävande utbildningen gör att eleverna kan behöva stöd på mångahanda sätt, socialt, mentalt, medicinskt och studiemässigt, beroende på ålder och förutsättningar i övrigt. Efterhand blir även yrkesmässig rådgivning betydelsefull. I den mån eleverna är inackorderade privat eller på Dansarskolans elevhem finns också många andra sociala och praktiska frågor där eleverna behöver ett vuxenstöd och kanske också professionellt stöd.

Dansarskolan behöver disponera resurser för elevvårdande och kurativa funktioner såsom psykologisk, social och medicinsk omsorg och rådgivning. Liksom vid de flesta utländska dansutbildningar bör eleverna ha tillgång till fysioterapeuter, kinesioterapeuter, idrottspsykologer, specialläkare/idrottsläkare och dietister som följer deras utveckling. Eleverna ska fortlöpande erbjudas hälsokontroller inom ramen för elevvården. Inom denna ska eleverna tillförsäkras en förstärkt medicinsk yrkesvägledning. På skolan bör det finnas ett hälsovårdsteam vars uppgift är att stödja elevernas välbefinnande. Personal ur detta team bör träffa klasserna regelbundet och eleverna bör kunna konsultera teamet för individuella skadeförebyggande insatser, utbildning och vägledning i hälsa och kost. Eleverna kan också behöva stöd i fråga om sitt psykiska och fysiska välbefinnande, för mental träning inför ett framträdande och för att ta fram en personlig kostprofil.

För balettdansare som varje dag fysiskt ska prestera på en nivå som professionella sportutövare, är det viktigt att äta sunt. Detta är en fråga som många av de utländska dansutbildningarna tar på stort allvar och åtgärdar genom att se till att bra mat serveras. Elevenkäter vid balettskolan i Stockholm visar att matkvaliteten och möjligheten till eftermiddagsmål för danseleverna är frågor som behöver uppmärksammas. Dansarskolan ska ha en måltidsverksamhet

som tillgodoser de särskilda behov som danseleverna har av en väl avvägd näringsriktig matsedel.

9 Lärarförsörjning

9.1 Utgångspunkter

Förslaget om en reformerad yrkesdansarutbildning syftar till ökad kvalitet. Det innebär att utbildningen ska hålla en hög internationell klass och leda till anställningsbarhet. Lärarna har en stor betydelse för kvaliteten, det gäller i dansarskolan såväl som i all annan utbildning.

När det gäller lärare i teoretiska ämnen bör skollagen gälla. Det finns ingen anledning att diskutera särskilda regler för de lärare som undervisar danselever i grundskolans eller gymnasieskolans ämnen. Däremot finns anledning att ställa särskilda krav på lärarna i dans. Vidare bör man pröva vilka anställningsvillkor som bäst främjar kvaliteten vid en konstnärlig utbildning som yrkesdansarutbildningen.

Det är viktigt att erinra om det resonemang om yrkeskunnande som utvecklas i avsnitt 6.9. För yrkesutbildning i allmänhet gäller att arbetslivsanknytningen i utbildningens uppläggning och innehåll är avgörande för den studerandes progression i yrkeskunnandet. I detta sammanhang kan framhållas, förutom vikten av ett arbetsplatsförlagt lärande också lärarnas kapacitet att förmedla relevanta kunskaper, en yrkeskultur och praxisgemenskap. Som tidigare nämnts präglas undervisningen i dans ofta av en mästare/lärlingsrelation mellan lärare och elev, där lärarens rörelse har avgörande betydelse som förebild för eleven.

Det är angeläget att förutsättningar skapas för att engagera de mest lämpade lärarna, både från Sverige och andra länder. En vision är att skolan, genom en dynamisk struktur som knyter till sig internationellt verksamma lärare och erfarna dansare, blir en utvecklingskraft i svensk danskonst.

Läroarbete som sådant är inte självklart. I dag kallas pedagogisk personal i olika utbildningsformer ofta lärare, både i regleringar

och i folkmun. Men utvecklingen går mot formalisering och ökad reglering av läraryrket. Av praktiska skäl används här begreppet lärare med ordets mer vardagliga innebörd.

9.2 Bakgrund

9.2.1 Personalsammansättningen vid balettskolorna

Vid Kungliga Svenska balettskolan i Stockholm var 14 danslärare tillsvidareanställda på heltid och sju på deltid läsåret 2007/2008. Tio personer var timanställda som danspedagoger, pilates- och gyrotonics-instruktörer. Alla utom en har danspedagogisk utbildning, svensk eller utländsk. Pedagogerna har fortlöpande genomgått fortbildning.

Vid Svenska balettskolan vid Skälltorpskolan i Göteborg var läsåret 2007/2008 sex danspedagoger tillsvidareanställda och en anställd på visstidskontrakt. Fyra danspedagoger var anställda på timbasis, varav tre var gästlärare. Alla danspedagoger har högskoleutbildning.

Vid Christinaskolan i Piteå var två danslärare anställda tillsvidare på heltid läsåret 2007/2008. De har danspedagogisk utbildning respektive dansarutbildning från Danshögskolan.

9.2.2 Kompetens och behörighet

Behörighetskrav och anställningsvillkor vid andra utbildningar i Sverige

I grund- och gymnasieskolan är lärarbehörigheten strikt reglerad. Lärarna ska ha en formell lärarutbildning inom sina respektive undervisningsämnen.¹ När det gäller lärare i högre utbildning finns dock inte motsvarande behörighetskrav vad gäller pedagogisk utbildning, där fokuseras i stället på ämneskunskapen och en pedagogisk förmåga.²

¹ I 2 kap. 3 § skollagen (1985:1100) regleras att kommuner och landsting är skyldiga att använda lärare som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak ska bedriva. Undantag får göras endast om personer med sådan utbildning inte finns att tillgå eller det finns något annat särskilt skäl. I 4 § regleras att behörig att anställas som tillsvidareanställd lärare är den som har lärarexamen eller motsvarande. Om det saknas behöriga sökande kan tillsvidareanställning ändå tillämpas.

² 3 kap. 2–5 §§ högskolelagen och 4 kap. 5–9 §§ högskoleförordningen (1993:100).

Eftersom yrkesdansarutbildningen och konsthögskolorna i flera hänseenden har likartade förutsättningar är det relevant att särskilt titta på hur lärarfrågan hanteras vid några av de konstnärliga högskolorna. Det finns i högskoleregleringarna vissa särbestämmelser som gäller för lärare vid de konstnärliga högskolorna.

När det gäller konstnärlig verksamhet är en person behörig att anställas som lärare vid högskola eller universitet om denne har uppvisat konstnärlig och pedagogisk skicklighet. En lärare inom konstnärlig verksamhet kan anställas för en period på 5 år. En sådan anställning får förnyas så att den sammanlagda anställningstiden omfattar högst tio år. Vid de konstnärliga högskolorna är i genomsnitt över 70 procent anställda på tidsbegränsade kontrakt.³

I sitt yttrande över Befattningsutredningens betänkande Karriär för kvalitet (SOU 2007:98) framhöll Kungliga konsthögskolan (KKH) att ”lärarna inom den konstnärliga utbildningen vid KKH är samtidigt både konstnärer och lärare. Bara genom denna kombination kan de, enligt KKH, fullgöra sin lärargärning på ett kvalificerat sätt. Genom den tidsbegränsade anställningen är det, enligt KKH, tydligt att läraren skall tillbaka till sin yrkesroll som konstnär; han eller hon uppehåller under tiden på KKH sitt konstnärskap och blir därigenom en lärare som hela tiden är i kontakt med yrkeslivet och kan därigenom ge de studerande aktuella kunskaper.”

Dramatiska institutet (DI) uppger att DI:s lärarkår består till en liten del av tillsvidareanställda lärare. De flesta lärarna har tidsbegränsade kontrakt och det är mycket vanligt med gästlärare från arbetslivet. Detta är en medveten strategi från skolan i syfte att säkra den konstnärliga förnyelsen. De senaste åren har skolan strävat efter en så stor flexibilitet som möjligt i lärarsammansättningen. Flexibiliteten uppnås bland annat genom att de få tillsvidareanställningar som finns är deltidsanställningar. På så sätt säkerställer skolan att lärarna har en fot i arbetslivet och håller sig ständigt uppdaterade. Dessutom frigörs således ett utrymme att anställa gästlärare.

Konstfack uppger att skolan i dagsläget har cirka 17 procent tillsvidareanställda lärare. Övriga lärare är visstidsanställda och fördelas i huvudsak mellan gästlärare (max 5 år) på ca 18 procent och visstidsanställda (om max 10 år enligt 4 kap. 30 § HF) på ca 65 procent.

³ *Karriär för kvalitet*, SOU 2007:98, s. 188.

Konstfack har inte tillsvidareanställt lärare sedan slutet av 1980-talet. Skolan motiverar det flitiga användandet av undantaget i högskoleförordningen med vikten av att nya konstströmningar kommer in till skolan. Man menar att det är svårt att vidareutbilda till ett helt nytt område.

Konstfack tar regelbundet in gästlärare från andra länder som ett led i skolans förnyelsestrategi. Vissa lärare har gästlärarkontrakt med skolan som löper över flera år, där överenskommelsen innebär att läraren kommer till skolan ett visst antal gånger varje år.

En annan utbildningsform som kan relateras till yrkesdansutbildningens förutsättningar är *Yrkehögskolan*, som regeringen föreslagit ska inrättas den 1 juli 2009.⁴ I fråga om lärarbehörighet inom yrkehögskolan föreslås vissa kompetenskrav men däremot inga krav på formell pedagogisk utbildning. Det är avgörande för yrkehögskolans kvalitet att lärarna har en tydlig knytning till arbetslivet. Vidare föreslås att utbildningsanordnarna har ett ansvar för att lärarna kontinuerligt kompetensutvecklas.

Viss konstnärlig utbildning drivs av enskilda anordnare med statligt stöd, inom ramen för ett särskilt regelverk, s.k. kompletterande utbildningar. Inom denna utbildningsform krävs att lärarna är kompetenta för den verksamhet de ska bedriva men inte heller här ställs några krav på formell utbildning. I förarbetena till propositionen (prop. 1998/99:110) om de kompletterande utbildningarna beskrevs lärarkompetens i termerna:

”kompetenta lärare har goda yrkeskunskaper, pedagogisk förmåga, social kompetens, kunskap om samhällets mål för undervisning i frivilliga skolformer samt förmåga att utvärdera och kritiskt granska sin undervisning och skolans verksamhet” (SOU 1998:11).

I kapitel 2 och bilaga 4 redovisas ett par exempel på lärarstrukturen vid framstående dansutbildningar i andra länder. Några gemensamma drag vid dessa skolor är kombinationen av gästlärare och anställda lärare samt att pedagogisk fortbildning bedrivs vid skolorna.

⁴ Prop. 2008/09:68, SOU 2008:29.

Definition av kompetensbegreppet

I Yrkehögskoleutredningens betänkande (SOU 2008:29) redogörs för synen på lärarkompetens så som den formulerats i ett antal utredningar på utbildningsområdet.

1992 års högskoleutredning Frihet Ansvar Kompetens, Grundutbildningens villkor i högskolan (SOU 1992:1) utredde begreppet pedagogisk skicklighet. Där togs ett antal kriterier upp som yrkehögskoleutredningen framställde i modifierad form:

- Förmåga att strukturera och organisera kunskapsmassan i kurser och i den egna undervisningen
- Förmåga att förmedla engagemang och intresse för ämnet
- Förmåga att aktivera deltagarna till egen inläring
- Förmåga till kommunikation med deltagare och arbetsliv
- Förmåga till helhetssyn och förnyelse

Begreppet yrkeskompetens har i utbildningssammanhang bland annat tagits upp i betänkandet Höj Ribban! Lärarkompetens för Yrkesutbildning (SOU 1994:101). Där behandlades kompetenskraven för yrkeslärare. Yrkeskompetens kan enligt utredningen bedömas utifrån yrkesverksamhetens

- relevans,
- längd,
- aktualitet, och
- kvalifikationsnivå.

Formell utbildning i Sverige för danspedagoger

Danshögskolan i Stockholm bedriver bl.a. danspedagogutbildning. Högskolan uppger att utbildningen leder till en kandidatexamen och syftar till att ge de studerande kunskaper, färdigheter och pedagogiska metoder som behövs för att kunna bedriva dansundervisning inom frivilligverksamhet.

För att antas till danspedagogutbildningen ska sökande, utöver den grundläggande behörigheten och godkänt i historia, också ha

en god dansunderbyggnad med väl utvecklade kunnande, i synnerhet i vald dansriktning. Antagning sker genom antagningsprov.

9.3 Förslag

Yrkesdansutbildningen kan i flera avseenden jämföras med högre konstnärlig utbildning. Det är en utbildning som färdigutbildar och syftar till att eleverna efter utbildningen ska kunna verka i det professionella danslivet. De argument som anförts när det gäller lärarkårens sammansättning inom högre konstnärlig utbildning har relevans också för dansutbildningen.

För att dansutbildningen ska nå internationell klass behövs lärare som har rätt kompetens. Skolan måste, precis som andra konstnärliga utbildningar på toppnivå, se till att utbildningen i innehåll och pedagogik präglas av en balans mellan kontinuitet och konstnärlig förnyelse. Stor vikt behöver läggas vid att följa den internationella utvecklingen. För att underbygga dessa högt ställda krav måste lärarstrukturen vara mer flexibel än den nuvarande.

9.3.1 Krav på kompetens

Mitt förslag: En fri meritvärdering och kompetensprövning ska tillämpas vid tillsättning av danslärare.

Vid tillsättning av lärare ska stor vikt läggas vid yrkeskompetens och pedagogisk förmåga. Pedagogisk förmåga kan förvärfvas både genom formell utbildning och i arbetslivet. En formell danspedagogisk utbildning kan antas främja den pedagogiska förmågan, men väl styrkt pedagogisk skicklighet inom dans bör vara ett viktigare anställningsvillkor än en formell lärarutbildning. Det är absolut nödvändigt att lärarna har egen aktuell erfarenhet som yrkesdansare inom klassisk balett eller modern dans. Yrkeserfarenheten måste vara relevant för ämnet, aktuell och på en hög nivå. Det är också viktigt att danslärarna har förmågan att utvärdera och kritiskt granska sin undervisning.

Den undervisande personalens samlade erfarenheter bör vara mångfasetterade och spegla det internationella danslivet.

9.3.2 Förnyelse och kontinuitet

Mitt förslag: Lärarna i dans ska kunna anställas för en begränsad period av fem år. En sådan anställning bör kunna förnyas så att den sammanlagda anställningstiden omfattar högst tio år.

Förutsättningarna inom konstnärlig högre utbildning och dansutbildning är i hög grad jämförbara när det gäller behovet av konstnärlig förnyelse. Likartade anställningsvillkor bör därför gälla för lärare i dans som för lärare inom högre konstnärlig utbildning.

En förutsättning för att skolan ska kunna följa med i den konstnärliga utvecklingen är dels att lärarkåren kontinuerligt förnyas, dels att en stor andel av lärarna även är professionellt aktiva.

Dansarskolan behöver ges möjlighet och resurser att korttidsengagera gästlärare för att tillföra undervisningen nya impulser, både från det svenska och internationella danslivet. I syfte att främja den konstnärliga förnyelsen bör skolan sträva efter en betydande andel visstidsanställda lärare i dans. Vidare bör skolan sträva efter att lärarna kombinerar lärarrollen med ett aktivt yrkesliv. Deltidsanställning underlättar lärarnas anknytning till yrkeslivet.

Samtidigt bör en viss kontinuitet säkras med hjälp av en mer beständig kärna bestående av skolledning och en mindre grupp lärare i dans. Dessa lärare måste dock återkommande erbjudas fortbildning.

9.3.3 Ett arbetsår anpassat till dansen

Inom skolväsendet tillämpas normalt ferietjänster. En ordning med semestertjänster skulle underlätta organiseringen av en effektiv dansarutbildning. För att nå internationell klass måste eleverna ha möjlighet till kontinuerlig träning. Det innebär att eleverna har behov av coachning utanför lektionstid, på lördagar och delar av sommarlovet.

Vidare ska viss fortbildningsverksamhet förekomma inom den nya organisationen.

Därför föreslår jag en ordning där danslärarnas arbetstid är reglerad som sedvanlig årsarbetstid och semester.

9.3.4 Möjlighet att träffa avtal med kommunerna

Mitt förslag: Dansarskolan ska ges möjlighet att träffa avtal med en kommun om att kommunen ska svara för undervisningen i andra ämnen än dans. Sådana avtal ska även kunna träffas med en fristående skola som har rätt att sätta betyg.

Den nya myndigheten för dansarutbildning – Dansarskolan – är skapad för att tillgodose kravet på en yrkesdansarutbildning som håller hög internationell kvalitet. Det är angeläget att samla kompetensen inom dansarutbildningen i en gemensam organisation. Inom ramen för de aktuella utbildningarna – både på grundskole- och gymnasienivå – ska emellertid även ske undervisning i andra ämnen än de som har direkt samband med dansarutbildning. Myndigheten kommer att ha svårt att i alla avseenden tillhandahålla nödvändig lärarkompetens, lokaler och utrustning för sådan utbildning. Det är dessutom fråga om små elevgrupper, vilket ytterligare försvårar saken. Det talar för att myndigheten bör ha möjlighet att samverka med de kommuner där utbildningarna kommer att anordnas.

Inom andra utbildningsområden förekommer att en statlig huvudman träffar avtal med den kommun där en viss undervisning ska ske om hela eller delar av undervisningen. Det framstår som en lämplig lösning även för de delar av dansarutbildningarna som inte avser undervisning i dans.

I dagsläget förekommer förberedande dansutbildning i Stockholm, Göteborg och Piteå. (Utbildningen i Malmö är under avveckling). Yrkesdansarutbildningen på gymnasienivå sker i Stockholm. Elevantalet i Stockholm kan förväntas vara tillräckligt stort för att ge ett tillräckligt underlag för att skolan ska kunna anställa lärare även i de flesta teoretiska ämnen. Däremot är antalet elever i Göteborg och Piteå förmodligen för få för att detta ska vara möjligt. Istället bör det finnas möjlighet för Dansarskolan att genom avtal sörja för en god lärförörjning i de teoretiska undervisningen på alla orter. Dansarskolan ska därför ha möjlighet att träffa avtal med de kommuner där utbildning sker om att kommunen ska svara för viss undervisning för myndighetens räkning. På motsvarande sätt ska sådana avtal även kunna träffas med en fristående skola. Det förutsätter dock att den fristående skolan har rätt att sätta betyg (se 1 a kap. 7 § förordningen (1996:1206) om fristående skolor).

10 Dimensionering och rekrytering

10.1 Dimensionering

10.1.1 Bakgrund

Den professionella dansen omfattar ett fåtal verksamma utövare. Arbetsmarknadsbehovet av dansare, i kvantitativa termer, är ytterst marginellt. En kartläggning av dansarnas arbetsmarknad görs i kapitel 4. Däremot kan dansen ses i en vidare kulturpolitisk dimension, där en ambition är att stärka dansen som konststart. Sambanden med kulturpolitiken redovisas i kapitel 5. Dansarskolan bör verka som en positiv utvecklingskraft i den svenska danssektorn och utbilda dansare av högsta internationella klass. Mot bakgrund av arbetsmarknadens behov bör dock dimensioneringen av utbildningen vara begränsad.

Dansen är både en fysisk och intellektuell konststart. Kroppens förutsättningar förändras i olika takt hos pojkar och flickor och mellan olika individer. Utvecklingen av ett konstnärligt förhållnings-sätt är en individuell process som i hög grad beror på personlig mognad. Lärandet måste därför anpassas till de enskilda individernas förutsättningar.

Storleken på dansgrupperna är ett grundläggande problem vid den gymnasiala yrkesdansarutbildningen. För att utbildningen ska nå den nivå som krävs för att avgångseleverna ska vara internationellt konkurrenskraftiga måste undervisningen i högre grad individualiseras och lärartätheten öka.

10.1.2 Förslag

Mindre klasser vid Yrkesdansutbildningen

Mitt förslag: Utbildningen dimensioneras för 66 elever på gymnasienivå och för 280 elever på grundskolenivå.

En utbildning till yrkesdansare som ska leda till elitnivå omfattar med nödvändighet få elever. Antalet intresserade elever är jämförelsevis litet och de som är lämpade är än färre. Om det i Sverige ska finnas en internationellt konkurrenskraftig dansutbildning krävs, att dessa få elever ges extraordinära förutsättningar att utveckla sin talang.

I dag utgör huvuddelen av finansieringen till yrkesdansutbildningen av ersättning som betalas per elev. Utöver det statliga grundbidraget finansieras utbildningen dels genom en statlig ersättning som utgår per elev, dels genom interkommunal ersättning. Konstruktionen gör att Kungliga Svenska balettskolan nu av ekonomiska skäl ges incitament att ha fyllda klasser (32 elever), även om inte alla intagna elever har de förutsättningar för yrket som krävs. Detta medför att den generella nivån på utbildningen sänks och att de talangfulla eleverna inte får den individuella coachning som krävs för att nå högsta nivå. Kungliga Svenska balettskolan har i diskussioner med utredningen framfört att om kvalitetskraven ska kunna nås bör klasserna, allt annat lika, bli mindre.

Jag föreslår att utbildningen på gymnasienivå begränsas till totalt 66 elevplatser fördelade på tre årskurser. Det innebär en minskning med närmare en tredjedel. Fördelningen av elevplatser mellan årskurser bör kunna vara flexibel och i huvudsak ske med utgångspunkt i erfarenhetsmässigt bortfall av elever under de tre årskurserna. Samtidigt bör den totala undervisningsvolymen bibehållas, vilket möjliggör en individualisering av undervisning.

Jag föreslår att resurstilldelningen för dansutbildningen på gymnasienivå i huvudsak görs oberoende av antalet närvarande elever och en totalram beräknas med utgångspunkt i det teoretiska antalet elevplatser.

På grundskolenivå finns i dag 280 statsbidragsfinansierade platser¹. Det har inte framkommit några skäl att föreslå förändringar

¹ Exklusive de platser som finns i Malmö där utbildningen är under avveckling.

vad gäller omfattningen, den nuvarande dimensioneringen på grundskolenivå tycks väl avvägd.

10.2 Ett elevhem

10.2.1 Bakgrund

Utgångspunkt och problembeskrivning

I dag kommer många elever som studerar på Kungliga Svenska balettskolan i Stockholm från övriga landet. Förutom eleverna från de förberedande utbildningarna i Göteborg och Piteå söker också elever från andra dansutbildningar till skolan. Ungefär 75 procent av eleverna på yrkesdansarutbildningen kommer utifrån landet och söker boende i Stockholm.

Många av gymnasieeleverna är inackorderade hos privatpersoner. Inackorderingen kan medföra problem som ligger utom skolans kontroll. Hyresvärdarna är mer eller mindre seriösa och korta hyreskontrakt innebär flera flyttar under studietiden. Av de elever som valt att hoppa av utbildningen anger flera som skäl en ohållbar boendesituation och en svår hemlängtan. Skolan ser också att eleverna har svårigheter när det gäller att ansvara för det egna hushållet. Eleverna har långa dagar och i realiteten sex dagars arbetsvecka. När träning och läxor är gjorda finns inte mycket tid över. Att till exempel odla sunda matvanor är särskilt viktigt inom en så fysiskt krävande konstform/idrott.

Elever, föräldrar och personal har i flera sammanhang framfört önskemål om att ett elevhem knyts till Kungliga Svenska balettskolan.

Mot denna bakgrund har utredningen valt att titta närmare på förutsättningarna för att inrätta ett elevhem.²

² Detta avsnitt är en sammanfattning av situationen såsom den beskrivs i flera dokument, ex. utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande Dnr 06-421/302, Dnr 403-146/2006, Dnr 2006-183-420, svar på denna utrednings enkät från KSB, hemställan om översyn av yrkesdansarutbildningen från KSB till departementet.

Andra utbildningar med elevhem

Många länder med välrenommerade dansutbildningar har en skola för blivande yrkesdansare där eleverna erbjuds såväl allmän utbildning som dansutbildning och även en möjlighet till boende. En sådan framgångsrik skola är The National Ballet School i Toronto Kanada. I kapitel 3 och bilaga 4 finns en sammanställning över balett-skolor i andra länder.

Systemet med internatskolor är inte en del av den svenska utbildningstraditionen som det är i andra länder. Men även här finns exempel på liknande lösningar, dels på flera så kallade riksidrotts-gymnasier, dels på de tre riksinternaten.

Riksidrottsgymnasierna – Löpargymnasiet

Specialidrott inrättades i slutet av 1980-talet som eget ämne på så kallade riksidrottsgymnasier. Dessa gymnasier har riksintagning och en medveten elitidrottsprofil. Några av riksidrottsgymnasierna har elevhemsverksamhet, t.ex. Löpargymnasiet i Sollentuna.

Löpargymnasiet är knutet till Rudbecksskolan i Sollentuna. Ungefär 30 elever studerar på Löpargymnasiet och bor på det elevhem som skolan driver. Frukost och middag serveras fem respektive fyra dagar i veckan.

Löpargymnasiet har löst behovet av tillgänglighet till vuxna på flera sätt. För det första har tränare/lärare sina arbetsplatser på elevhemmet. De arbetar i skift vilket innebär att en tränare/ lärare är närvarande några kvällar i veckan. En kväll varannan vecka finns dessutom en lärare i matematik/fysik på plats för läxläsningshjälp.

Skolan rekommenderar eleverna att åka hem på helgerna men erbjuder en möjlighet för dem som är hemmahörande långt bort att bo kvar, dock utan ordnade måltider eller tillgång till personal.

Vid inflyttning skriver eleverna på ett kontrakt med elevhemmets förhållningsregler. Till exempel gäller nolltolerans mot droger och alkohol. Dessutom har varje elev ett eget hyreskontrakt med tre månaders uppsägningstid.

Tabell 1 Kostnader för elevhemsverksamhet vid Löpargymnasiet

Utgiftspost	Kostnad
Hyra	2 600 kr/mån/elev (10 mån/år)
Matavgift	1 500 kr/mån/elev
Tot. elevavgift/läsår	27 500 kr/läsår/elev
Tot. kostnad för lokalvård	100 000 kr/år betalas av kommunen
Personalkostnad	Inkl. i undervisningskostnaden

Riksinternatskolorna – Grennaskolan

I Sverige finns tre så kallade riksinternatskolor. Det är Lundsbergs skola, Sigtunaskolan Humanistiska Läroverk samt Grennaskolan. Skolorna profilerar sig på olika sätt men gemensamt är att de bedriver internatverksamhet.

Tidigare har staten subventionerat utlandssvenskars internatkostnad på de tre riksinternaten. År 2000 uppgick detta bidrag till cirka 39 000 kronor per elev och läsår. Elevavgiften för riksinternat-eleverna uppgår till cirka 105 000–150 000 kronor per läsår.³ Avgiften finansierar, förutom mat, boende och lokalvård, även ett rikt utbud av fritidsaktiviteter inklusive fritidsledare.

Grennaskolan får här exemplifiera Riksinternatskolornas verksamhet. Grennaskolan har 125 internatelever varav 17 elever studerar på högstadiet. Skolan har fem elevhem med 25–30 elever på varje hem. Pojkar och flickor bor separerade från varandra.

På alla elevhem finns det en så kallad husmor eller husfar i tjänst måndag till fredag mellan klockan fyra på eftermiddagen och klockan tio dagen därpå. Dessutom finns en lärare som hjälper till med läxläsning tillgänglig under veckokvällar. Högstadiebarnen är samlade i ett hus där det alltid finns personal, även på helger. De personer som anställs som husmor och husfar har olika bakgrund såsom t.ex. sjuksköterska, förskollärare, militär och präst.

Elevavgiften för internatet vid Grennaskolan var år 2008 140 000 kronor per elev och läsår.⁴

³ Skolverkets rapport Dnr 97:811, avgiften varierar något beroende på om eleven är "utlandssvensk" eller "hemmasvensk".

Bidrag till inackordering

Enligt 4 kap. 7 § skollagen har hemkommunen ansvaret för att ge ekonomiskt stöd till de elever inom det offentliga skolväsendet som behöver inackordering. Elever utanför det offentliga skolväsendet (ex. fristående gymnasieskolor och riksinternatskolor) kan få statligt inackorderingstillägg från Centrala studiestödsnämnden, CSN. I avsnitt 10.6 beskrivs förutsättningarna för studiefinansiering närmare.

10.2.2 Förslag

Ett elevhem knutet till dansutbildningen

Mitt förslag: Ett elevhem bör inrättas och knytas till dansutbildningen i Stockholm. Möjligheten till boende på hemmet bör omfatta elever från årskurs sju i grundskolan till sista årskursen vid yrkesdansarutbildningen.

För att uppnå högsta möjliga klass på yrkesdansarutbildningen måste hela Sverige utgöra rekryteringsbas. Skolan får inte gå miste om talanger på grund av praktiska eller ekonomiska hinder. Dessutom finns det sociala skäl till inrättandet av ett elevhem. När det gäller högstadiet barnen finns ingen annan rimlig lösning om skolan ska kunna ta ett socialt ansvar. Ett ordnat boende kan även när det gäller gymnasieungdomarnas välbefinnande lösa flera problem, praktiska som sociala.

Antal platser

I dag är cirka 60 gymnasieelever inackorderade eller har eget boende.⁵ I årskurserna 7–9 kommer cirka 60 elever från andra kommuner än Stockholm.⁶ Nästan alla är dock från storstockholmsområdet och bor hemma. I avsnitt 10.3 föreslås ett system för godkännande av stöd till dansutbildningar för barn på mellanstadienivå i syfte att bredda rekryteringsbasen. Förslaget om uppsökande verksamhet i avsnitt 10.4 har samma syfte. För att dessa insatser

ska få önskad effekt krävs att ett för ungdomar i nedre tonåren ordnat boende finns i anslutning till skolan.

Det är ett stort steg för både barn och föräldrar att låta barnen bo hemifrån i långa perioder redan i de tidiga tonåren. Detta återspeglas bland annat i förhållandet mellan andelen högstadiesbarn och gymnasieungdomar vid Grennaskolan. Ett väl fungerande elevhem torde vara en första förutsättning för att rekryteringen till dansarutbildningen ska kunna breddas geografiskt och socialt. Också för några av de danselever som i dag har restider på mer än ett par timmar om dagen skulle ett elevhem kunna utgöra ett alternativ. I beräkningarna i det följande uppskattas antalet högstadieselever som väljer att bo på elevhem, om möjligheten finns, till cirka 20.

Önskemålen om ett elevhem kommer i dag i stor utsträckning från gymnasieeleverna. De allra flesta med behov av inackordering kan förväntas utnyttja ett erbjudande om plats på ett elevhem. Möjligheten att bo på ett elevhem kan dessutom antas öka antalet sökande från andra delar av landet. Drygt tre fjärdedelar av eleverna kan därmed antas utnyttja möjligheten till elevhemsboende. Enligt förslagen i avsnitt 10.1 beräknas antalet platser på yrkesdansarutbildningen till 66. Det innebär att knappt 50 gymnasieelever kan uppskattas utnyttja en möjlighet att bo på ett elevhem. Elevhemmet bör därför ha kapacitet att ta emot ett 70-tal elever. I det fall samtliga platser inte skulle tas i anspråk av elever vid dansarutbildningen bör outnyttjade platser kunna erbjudas gymnasieelever vid andra riksrekryterande utbildningar i Stockholm.

Behov av personal m.m.

Andra skolor i Sverige med internatverksamhet för barn i åldersgruppen 13–15 år har anställda som finns till för eleverna efter skoltid, s.k. husmor och husfar. Skolledare som utredningen intervjuat understryker att tillgängligheten till vuxna är en förutsättning för att verksamheten ska fungera, särskilt för den yngre åldersgruppen.

För att elevhemmet ska bli ett tryggt boende för eleverna krävs en kontinuerlig vuxennärvaro utanför skoltid. Inte minst för de yngre tonåringarna krävs hög tillgänglighet till vuxna. Man bör räkna med att många elever stannar på elevhemmet över veckosluten och då behöver tillsyn och måltider. Vid sjukdomsfall kan vuxennärvaro krävas även dagtid. Även om eleverna kan förutsättas med-

verka i samband med måltider, vid städning, tvätt m.m. krävs personal för dessa uppgifter. Att tillhandahålla rätt sammansatt kost till ett 70-tal växande ungdomar med en fysiskt mycket krävande utbildning kräver hög grad av professionalitet.

Man bör räkna med att elevhemmet – utöver måltidsverksamhet och viss städning – kräver en personal motsvarande åtminstone 5 heltidstjänster, med huvuddelen av tjänstgöringen förlagd utanför skoltid och koncentrerad till ca 10 månader.

10.2.3 Kostnadsberäkning

Siffrorna nedan är grova värderingar baserade på de exempel som redovisats i föregående avsnitt.

Antagandet om lokalkostnaden baseras på uppgifter från Löpargymnasiet i Sollentuna och får i brist på konkret underlag tjäna som en schablon. Övriga uppskattningar bör i högre grad stämma överens med faktiska kostnader eftersom kostnader för mat, personal och lokalvård rimligen inte varierar i någon större utsträckning mellan olika skolor. När det gäller matkostnaden beräknas den dock vara något högre för dansarna än på andra skolor på grund av lördagsträningen.⁷ Sammanlagt uppskattas kostnaden för elevhemmet uppgå till drygt fem miljoner kronor, enligt tabell 2.

Tabell 2 Kostnadsberäkning för ett elevhem

Samtliga kostnader för ett elevhem/år (ungefärliga kostnader)		
Personal	5 tjänster*29 000kr ⁸ (lön+soc.avg.)*12	1 740 000 kr
Kökspersonal	1,5 tjänster*30 000kr ⁹ (lön+soc.avg)*12	540 000 kr
Lokalvård	<i>upphandlas</i>	100 000kr
Hyra	2 500kr*67pers*10mån (inräknad årskostnad)	1 675 000 kr
Mat	1 700kr*67pers*10 mån	1 139 000 kr
<i>Totalt</i>		<i>5 194 000 kr</i>

Avsaknaden av en internattradition i Sverige gör att det finns få jämförbara exempel där frågan om det statliga ansvaret vid elevhemsverksamhet har utretts. För utlandssvenska barn subventioner-

⁷ Konsumentverket beräknar att kostnaden för livsmedel (förutom vardagslunch) uppgår till cirka 1 540 kr/mån för pojkar mellan 14–17 år och 1 270 kr/mån för flickor 14–17 år. Utredningen uppskattar att kostnaden blir något högre för elitidrottare såsom dansare. Detta bekräftas också av den avgift som löpargymnasier tar ut.

⁸ 5 tjänster innebär t.ex. att 2 personer är tillgängliga samtidigt, två skift per dygn. På helger är endast en person tillgänglig, två skift per dygn.

⁹ 1,5 tjänster innebär t.ex. att 2 kockar arbetar mellan kl 15 och 19 på vardagar och 7 och 11 på lördagar.

rade staten tidigare en del av riksinternatens kostnader. I sammanhanget kan nämnas att elevhemmen för barn i sameskolan totalsubventionerades av staten fram tills de, på grund av en låg efterfrågan, lades ner i början av 1990-talet. Vidare subventionerar staten i dag elevhemmen vid specialskolorna.

Med hänvisning till principen om en avgiftsfri och obligatorisk grundskola föreslår jag, att staten ska svara för merparten av elevhemskostnaden för högstadiel eleverna. Det är dock rimligt att föräldrarna betalar en avgift som motsvarar kostnaderna för livsmedel. Enligt konsumentverket uppgår livsmedelskostnaden för ett barn till cirka 1 400 kronor i månaden.¹⁰

När det gäller elever vid yrkesdansarutbildningen är den principiella grunden för kostnadsfördelningen mellan staten och eleverna en annan. Gymnasieskolan är en frivillig skolform, det är också utbildningen inom dansarskolan. Dansarutbildningen är inte unik i så måtto att det finns många riksrekryterande gymnasieutbildningar, varav flera bedriver elevhemsverksamhet. Dessutom finns ett generellt system för bidrag till kostnader för inackordering, se vidare avsnitt 10.6. Det är därför rimligt att eleven svarar för merparten av kostnaderna för mat och boende. Däremot behöver kringkostnader för personal och lokalvård subventioneras så att inte merkostnaderna för att bo på elevhem jämfört med att bo hemma blir för stora. Sammantaget bör gymnasieeleverna betala cirka 4 000 kronor i månaden för elevhemsboendet. Det innebär en nettokostnad om cirka 2 500 kronor efter det att inackorderingsbidraget räknats av.

Sammanlagt uppskattas att den statliga subventionen till elevhemsverksamheten uppgår till drygt tre miljoner kronor, enligt tabell 3. Kostnaderna kan komma att reduceras något genom att elevhemmet ferietid utnyttjas i samband med kurser eller som vandrarhem. Till de redovisade löpande kostnaderna kommer sannolikt en uppstartskostnad. Det är svårt att hitta lokaler som passar exakt för ändamålet, ett behov av viss ombyggnad kan förutses. Dessutom tillkommer inköp av inredning, m.m.

¹⁰ Konsumentverkets beräknar att kostnaden för livsmedel (förutom vardagslunch) uppgår till cirka 1 540 kr/mån för pojkar mellan 14–17 år och 1 270 kr/mån för flickor 14–17 år.

Tabell 3 Finansiering av ett elevhem

Finansiering av elevhemsverksamhet (tot. kostnad per år)		
Utgiftspost	Utgifter	Varav avgiftsfinansierat
Personal	1 740 00 kr	0 kr
Kökspersonal	540 00 kr	0 kr
Lokalvård	100 000kr	0 kr
Hyra	1 675 000 kr	1 175 00 kr
Mat	1 139 000 kr	985 000 ¹¹ kr
<i>Totalt</i>	5 194 000 kr	2 160 000 kr

Statlig subvention 3 034 000 exkl. uppstartskostnad

10.3 Godkännande av och stöd till dansskolor

Mitt förslag: Dansarskolan ska kunna godkänna förberedande kommunala och privata dans- och balettskolor. Dansarskolan ska också kunna erbjuda fortbildning för lärare vid dansskolor som godkänts eller önskar komma i fråga för godkännande.

En breddad rekrytering till yrkesdansarutbildningen är angelägen. Att kunna utnyttja hela landet som rekryteringsbas ökar möjligheterna att fånga upp intresserade och lämpade barn och ungdomar i en förberedande dansarutbildning. Med en bredare bas ökar förutsättningarna för att utbildningen ska leda till att dansare av internationell klass kan examineras.

Rekryteringsbasen för den förberedande dansarutbildningen är, som framgått, i praktiken begränsad till Stockholms- och Göteborgs-regionerna samt i någon mån sydöstra Norrbotten. Det innebär att för barn och ungdomar i större delen av landet kan vägen till dansaryrket te sig orealistisk. Det finns däremot ingen anledning att anta att intresset för dans skulle vara geografiskt begränsat till storstadsområdena. Såväl kommunala kulturskolor som privata dansskolor i hela landet anordnar förberedande dans- och balettutbildning för barn. Verksamheten har en betydande omfattning. Utbildningens kvalitet, inriktning och metod varierar dock kraftigt. Bland de sökande till Kungliga Svenska balettskolan möter skolan regelmässigt barn och ungdomar som lärts att träna på ett sätt som försvårar en fortsatt utbildning till yrkesdansare.

¹¹ Beräkningen grundar sig på 1500*47 Gymnasieelever*10mån+1400*20 Grundskoleelever*10mån.

Att sprida den förberedande dansarutbildningen i dansarskolans regi till fler orter än dem där utbildning för närvarande anordnas, Malmö undantaget, är inte realistiskt. Att anordna utbildning i internatform för barn i mellanstadieåldern är uteslutet. Däremot kan det vara rimligt att pröva om man kan organisera ett systematiskt samarbete mellan den nya yrkesdansarutbildningen å ena sidan och å den andra kommunala och privata dansskolor, som riktar sig till mellanstadiebarn. Förebilder för en sådan ordning finns i andra länder. Syftet med samarbetet skulle vara att stärka kvaliteten på den utbildning som erbjuds och så vitt möjligt förhindra träning och inläring, som försvårar fortsatt utbildning vid dansarskolan. På så sätt bör ett större antal, väl förberedda elever kunna konkurrera om platserna på högstadieutbildningen.

I det följande förs därför fram förslag om en ordning med godkännande av och stöd till dans- och balettskolor. Förslaget ska ses i kombination med förslaget i avsnitt 10.2 om ett elevhem för högstadie- och gymnasieungdomar i anslutning till Kungliga Svenska balettskolan i Stockholm. Förslagen utgör inte en i alla avseenden optimal lösning av rekryteringsproblematiken. Barn och deras föräldrar, som inte bor inom pendlingsavstånd från utbildningarna i Stockholm, Göteborg och Piteå, tvingas till betydande uppoffringar. Såväl de kommunala som de privata utbildningarna är avgiftsfinansierade, medan utbildning inom ramen för dansarskolan är avgiftsfri. För ungdomar som vill fortsätta på högstadiet och gymnasiet väntar inackordering eller elevhem. Denna brist på "rättvisa" utgör dock inte skäl för att avstå från att pröva en möjlig väg till breddad rekrytering till yrkesdansarutbildningen.

Innebörden av ett godkännande bör vara att skolans utbildning är lämplig som förberedelse för fortsatt utbildning på högstadienivå vid dansarskolan. Utbildningsmålen, utbildningens innehåll, träningsmetoder och pedagogik ska vara utformade så att de ansluter till vad som tillämpas vid utbildningen av barn i klasserna 4 till 6 vid dansarskolan. Godkännandet kan däremot inte avse utbildningens omfattning i tid eller antalet lektioner. Godkännandet innebär inte heller att utbildningen är likvärdig med dansarskolans, bara att den har samma inriktning. Det är självfallet betydelsefullt att godkännandets art och begränsningar kommuniceras tydligt.

Ett godkännande ska kunna lämnas efter det att utbildningen granskats och en dialog upprättats mellan skolorna. Den "syllabus" för dansarutbildningen, som i annat sammanhang föreslås bli utvecklad, bör vara en viktig utgångspunkt vid granskningen och vid den

återkommande tillsyn, som behöver vara en del av systemet. Man kan räkna med att ett godkännande kommer att ge berörda dansskolor en konkurrensfördel på den ort där de verkar. Verksamheten bör därför väsentligen finansieras genom att en avgift tas ut av de skolor som granskas.

Den föreslagna ordningen kommer att behöva förberedas noga innan den kan förverkligas. Medel behöver beräknas för detta förberedelsearbete. I det fall antalet skolor som önskar godkännande blir stort, är det rimligt att prioritera skolor på orter med ett potentiellt stort elevunderlag.

Om godkännande av dansskolor för mellanstadiebarn får de önskvärda effekterna kan man överväga att utveckla systemet till att omfatta också något äldre dansintresserade ungdomar. Många föräldrar tvekar säkert att placera sin 13/14-åring i en internatutbildning i Stockholm. Att kunna fortsätta utbildningen på hemorten ytterligare något år skulle sannolikt upplevas positivt. Kraven på dansskolornas utbildning behöver då skärpas och rutinerna för antagning till högstadietutbildningen vid dansarskolan anpassas.

Ett viktigt sätt att stärka kvaliteten vid de kommunala och privata dansskolorna är att erbjuda dem som verkar som lärare vid dessa skolor fortbildning. Syftet är då inte att konkurrera med den fortbildning för danslärare i allmänhet som anordnas av Danshögskolan. Kurserna bör primärt utformas för att öka deltagarnas kunskap om hur den förberedande dansarutbildningen utformas och genomförs vid dansarskolan. Också denna fortbildningsverksamhet bör väsentligen finansieras genom avgifter som betalas av deltagarna eller deras arbetsgivare.

10.4 Uppsökande verksamhet

Av redovisningen i kapitel 3 framgår att många av de beskrivna dansarutbildningarna arbetar aktivt för att locka barn och ungdomar att söka sig till utbildningarna. Ett centralt inslag är ofta att genom turnéer i respektive land sprida kunskap om dansen och om skolan. Också Kungliga Svenska balettskolan har några gånger haft möjlighet att ge föreställningar utanför den egna scenen. Dessa har dock förutsatt extern finansiering och ideella insatser och har naturligtvis endast haft begränsad räckvidd.

Det allmänna intresset för modern dans är för närvarande relativt stort. Området dans har haft viss prioritet inom kultur-

politiken och det finns relativt många fria kompanier och grupper. Möjligheterna att ta del av dansföreställningar i olika delar av landet är jämförelsevis god. Insatser av Riksteatern, regionala och lokala teatrar och Kulturrådet har därvid varit betydelsefulla.

Utbudet av klassisk dans är betydligt mer begränsat. Endast Operan i Stockholm sätter regelbundet upp verk ur den klassiska repertoaren. Möjligheten att ta del av klassisk och modern dans kan dock antas ha stor betydelse för att locka barn och ungdomar till en utbildning, som syftar till verksamhet som yrkesdansare.

I flera andra länder gör elever från dansarutbildningarna, i en del fall månadslånga, turnéer runt om i landet, vilka erbjuder barn och ungdomar möjlighet att ta del av klassisk balett. Turnéerna tjänar också syftet att ge de deltagande eleverna erfarenhet av och vana vid scenframträdande med publik. Verksamheten bedöms som viktig för att få ett brett urval sökande till skolorna.

Enligt min bedömning bör även Kungliga Svenska balettskolan regelmässigt genomföra elevföreställningar på olika platser i landet i syfte att stimulera intresset för dans i allmänhet och dansaryrket i synnerhet. Föreställningarna bör kunna planeras som ett viktigt inslag i utbildningen och utgöra en stimulans för eleverna. Skolan bör inom sin budget för information kunna sätta av resurser för verksamhet av detta slag.

10.5 Varumärket och marknadsföringen

10.5.1 Varumärket Kungliga Svenska balettskolan

Den nuvarande Kungliga Svenska balettskolan i Stockholm har sitt namn sedan tiden efter det att utbildningen vid Kungliga Operans balettelevskola upphörde och överfördes till kommunal regi i början på 1980-talet. Beteckningen "kunglig" används av skolan i Stockholm med godkännande av hovet och får ses som ett tecken på att skolan uppfattas som arvtagaren till den balettelevskola som sedan slutet av 1700-talet bedrevs inom den Kungliga Operan i Stockholm. Senare tillkom balettelevskolor vid de två stora teatrar i Göteborg respektive Malmö, vilka också lades ner i samband med kommunaliseringen av balettutbildningen. Dessa två utbildningar bedrevs vidare som förberedande dansutbildning inom grundskolans ram under det självtagna paraplynamnet Svenska balettskolan. Skolan i Malmö är som har framgått i tidigare sammanhang

dock under avveckling. Senare tillkom också en förberedande dansutbildning årskurs 7–9 i Piteå som också är en del av paraplyet Svenska balettskolan. Skolorna är kommunala och marknadsför sig var för sig och framstår av den externa informationen som om de inte har något närmare samband med varandra, vilket de strikt formellt sett inte heller har.

När en ny huvudman tar över yrkesdansarutbildningen, inklusive den förberedande delen, kan man överväga att presentera utbildningen under ett nytt namn för att markera dess nystart i annan regi. Jag bedömer det emellertid som tveksamt om ett namnbyte vare sig på kort eller lång sikt kan förväntas skapa det mervärde som skulle krävas i relation till de resurser som skulle gå åt till att sälja in det. Även den nya form som utredningen föreslår som ram för den svenska balettutbildningen i offentlig regi kan ses som en ny arvtagare till den ursprungliga utbildningen.

Med tanke på att namnet ”Kungliga Svenska balettskolan” – som efterföljare till nationalscenens balettelevskola – är ett varumärke som är väl inarbetat och känt inom den nationella och internationella dansvärlden, gör jag bedömningen att det bör behållas som namn på själva utbildningsverksamheten. Namnet ska beteckna den utbildningsenhet som den förberedande dansutbildningen och yrkesdansarutbildningen ska utgöra. Förutsättningen är givetvis att hovet även fortsättningsvis ger sitt tillstånd till detta.

10.5.2 Marknadsföringen

Organisationer vars verksamhet och framgång är beroende av att deras kunder och konsumenter kan hitta dem, att de kan förstå vad som tillhandahålls eller erbjuds samt uppfattar erbjudandet som intressant och förtroendeingivande måste lägga ned arbete på att ha och kommunicera en tydlig identitet, produkt- eller tjänsteprofil och en verksamhetsidé. Detta gäller också yrkesdansarutbildningen, inklusive den förberedande delen på grundskolenivå. Utbildningen i sin helhet vänder sig till barn och unga vilka, liksom deras föräldrar, ska vara eller ska uppmuntras att bli motiverade att ägna sig åt en mycket speciell spetsutbildning som ställer stora krav på den enskilde eleven under lång tid. Då bör det unika med denna utbildning kommuniceras. Det som karaktäriserar det speciella i att vara yrkesdansare på yppersta nivå måste föras ut liksom att höga krav ställs också på utbildningen som sådan och dess personal. Det spe-

ciella är dessutom att denna utbildning, för elevernas och för sin egen skull, inte bara måste vara nationellt bekant och trovärdig utan också ha eller skaffa sig ett internationellt renommé, som gör att avnämarna litar på att de som gått igenom utbildningen dels har blivit utbildade av de bästa lärare, dels håller högsta klass när de lämnar skolan. Detta åstadkommer man på många sätt och genom olika kanaler men i grund och botten måste det givetvis finnas en reell kvalitet i utbildningen, som på ett trovärdigt sätt kan kommuniceras med omvärlden.

Att vårda sitt varumärke är en nödvändighet. Inom dansutbildningarna finns många exempel på den vikt som läggs vid detta. Parisoperans balettskola anser att dess framgång och renommé bl.a. ligger i omvärldens tilltro till att balettdansarna är väl förberedda för de extraordinära krav som ställs på professionella dansare, att det är känt att antagningskraven är strikta, att endast de bästa går färdigt utbildningen och att man hellre erbjuder färre dansare till baletten på Parisoperan om det visar sig nödvändigt än att sänka standarden. På liknande sätt presenterar exempelvis Royal Ballet School i London, Australian Ballet School, Canadian National Ballet School, School of American Ballet och Det Kongelige Teaters Ballettskole utbildningens professionella profil och plats på den nationella och internationella arenan. De uttrycker alla på olika sätt att man ser sig som elitskolor med fokus på viktiga aspekter av danskonsten och elevernas individuella utveckling. Många lägger också ner stort arbete på att tillhandahålla presentation på sina hemsidor. Ballettschule Hamburg John Neumeier, Det Kongelige Teaters Balettskole, American Ballet School liksom Svenska balettskolan i Göteborg har t.ex. producerat filmer om utbildningen. De flesta presenterar var eleverna är verksamma efter utbildningen, hur utbildningen organiseras, många beskriver hur en dag ser ut, boendet osv. Det är helt klart att marknadsföringen spelar en stor roll när det gäller rekryteringen av elever, där även olika "outreach" aktiviteter är viktiga. Uppfattningen om en verksamhets och organisations professionalitet präglas i stor utsträckning av dess ambitioner, omsorg och kvalitet vad gäller information och kontaktvägar.

Dansarskolan har en viktig uppgift i att se till att information, marknadsföring och skolans närvaro markeras i samhället och dansvärlden, nationellt som internationellt på ett professionellt sätt. Organisationen behöver disponera resurser för detta ändamål.

10.6 Studiefinansiering

10.6.1 Inledning

På grund av sin särart är dansutbildningarna riksrekryterande. Detta innebär att många elever bor hemifrån större delen av läsåret eller har långa restider mellan hem och skola. Dubbelt boende och resor medför extra kostnader för familjen. Under utredningsarbetet har det framkommit att det i vissa fall är kostnaderna som förhindrat elever från att börja eller fortsätta sin dansutbildning. Det är därför angeläget att belysa danselevernas studiefinansiering.

10.6.2 Nuvarande reglering och konsekvenser för danseleverna

Studiehjälp

Staten bidrar till studerandes finansiering av utbildningen genom studiestödssystemet. Studiehjälp lämnas till elever som är mellan 16 och 20 år. Studiehjälpen innefattar *studiebidrag* som lämnas till alla elever, *inackorderingstillägg* som lämnas till dem som läser vid en utbildning utanför det offentliga skolväsendet och som behöver bo inackorderade på skolorten samt ett *extra tillägg* till dem vars familj har låga inkomster.¹²

Studiebidraget lämnas med ett belopp om 1 050 kronor i månaden. Inackorderingstilläggets storlek beror på avståndet mellan hem och skola och lämnas med lägst 1 190 kronor i månaden och högst 2 350 kronor i månaden. Storleken på det extra tillägget beror på familjens samlade inkomster och lämnas med lägst 285 kronor och högst 855 kronor.

Danslever i årskurs 4–9 har, under förutsättning att övriga villkor uppfylls, rätt till statligt inackorderingstillägg.

Bidrag till inackordering – statligt eller kommunalt ansvar

När det gäller grundskoleelever som till följd av skolgången måste bo utanför det egna hemmet ska enligt skollagen 4 kap. 7 § hemkommunen svara för att de utan extra kostnad får tillfredsställande förhållanden. Skyldigheten omfattar dock inte sådana elever som

¹² Ett villkor för att få extra tillägg är att familjen har en inkomst som under ett år är lägre än 125 000 kronor före skatt.

väljer att gå i en annan grundskola än den som kommunen annars skulle placerat dem i om något önskemål om en viss skola inte framställts.

När det gäller elever i gymnasieskolan som behöver inackordering till följd av skolgången är, enligt 5 kap. 33 § skollagen, hemkommunen skyldig att – givet vissa förutsättningar – lämna ekonomiskt stöd. Till exempel har elever som studerar vid en rikskrekryterande utbildning rätt till stöd från hemkommunen. Stödet ska avse boende, fördyrat uppehälle och resor till och från hemmet. Om stödet ges kontant ska det enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring utgå med minst 1 400 kronor i månaden.¹³

Elever utanför det offentliga skolväsendet (ex. fristående gymnasieskolor och rikshinternatskolor) kan få statligt inackorderingstillägg. Statligt inackorderingstillägg kan lämnas om det program och den nationella inriktning som eleven ska gå inte finns på hemorten. Detta gäller givet att restiden, tur och retur, mellan hem och skola är längre än två timmar per dag och att eleven är inackorderad. Om kostnaden för uppehälle helt eller till en väsentlig del betalas av stat, kommun eller landsting ska inackorderingstillägg inte lämnas.

Resor – ett kommunalt ansvar med ett undantag

För elever i grundskolan är hemkommunen, enligt skollagen 4 kap. 7 §, skyldig att erbjuda kostnadsfri skolskjuts om sådan behövs. Skyldigheten omfattar dock inte sådana elever som väljer att gå i en annan grundskola än den som kommunen annars skulle placerat dem i om något önskemål om en viss skola inte framställts.

För elever i gymnasieskolan som behöver inackordering är hemkommunen, enligt 5 kap. 33 § skollagen, skyldig att lämna ekonomiskt stöd. Stödet ska bland annat avse resor till och från hemmet. Därutöver bidrar många kommuner med skolkort till gymnasieelever som är folkbokförda i kommunen och som har längre än 6 km till skolan.

Elever som stadigvarande får utbildning vid någon av specialskolans enheter eller vid ett resurscentrum har rätt till ersättning för resor. Specialskolorna är regionala eller nationella och riktar sig till barn med funktionsnedsättning. Majoriteten av skolorna erbjuder en möjlighet för barnen att bo på ett elevhem i anslutning till

¹³ 1/30 av prisbasbeloppet år 2009.

skolan. Finansieringen för resor mellan skola, elevhem och hem subventioneras således av staten. Rätten till ersättning regleras i en särskild förordning (SKOLFS 1991:39) och bidraget lämnas av skolans styrelse.

Konsekvenser för danseleverna

Stödet till inackordering och resor hanteras på olika sätt av kommunerna. I skollagen fastställs endast ett minibelopp för stöd till gymnasieelever, det är sedan upp till kommunerna att avgöra hur mycket utöver det beloppet som eventuellt lämnas och på vilka villkor. Även storleken på och villkoren för reseersättning varierar.

Dagens ordning innebär sammanfattningsvis att danselever i grundskolan, som är inackorderade, får det statliga inackorderings-tillägget. Till gymnasieelever lämnas ett inackorderingsbidrag från kommunerna. Villkoren för det ekonomiska stödet vid inackordering varierar således dels mellan grundskoleelever och gymnasieelever inom Svenska balettskolan, dels mellan gymnasieelever i samma dansklass beroende på vilken kommun de kommer från. På samma sätt varierar villkoren för kommunernas reseersättning, vilket gäller elever i alla åldrar.

10.6.3 Förslag

Likvärdighet

Mitt förslag: Staten ska ta hela ansvaret för studiefinansieringen såväl under den förberedande dansarutbildningen som under yrkesdansarutbildningen.

I kap. 7 föreslås att dansarutbildningen blir en statlig angelägenhet, vad gäller såväl styrning som finansiering. Dansarskolan föreslås bli huvudman för utbildningen. Förslagen syftar till att höja den kvalitativa nivån och öka likvärdigheten mellan utbildningarna på de berörda orterna. Det är då rimligt att de ekonomiska förutsättningarna för eleverna blir lika och inte skiftar beroende på hemkommun.

Statligt inackorderingstillägg genom hela dansutbildningen

Redan idag får danselever i årskurs 4 till 9 som bor inackorderade statligt inackorderingstillägg. Det bör fortsatt gälla för elever som ordnar med privat inackordering. Däremot bör i enlighet med nuvarande reglering i 2 kap. 23 § studiestödsförordningen (2000:655) bidrag inte lämnas om eleven väljer att bo på det elevhem som föreslagits i avsnitt 10.2. En princip om nationell likvärdighet bör införas för elever på gymnasienivå. Jag föreslår att elever vid yrkesdansutbildningen ska ha rätt till det statliga inackorderingstillägget på samma villkor som för elever i gymnasial utbildning utanför det offentliga skolväsendet, såsom fristående skolor och riksinternatskolor.

Bidrag till resor för grundskoleelever

I Sverige finns det i övrigt inga specialiserade och yrkesinriktade utbildningar på grundskolenivå. Skolorna inom det offentliga skolväsendet drivs av kommunerna och kan ha särskilda inriktningar, men styrs till sitt innehåll av gemensamma nationella läro- och kursplaner. En eventuell profilering inom en grundskola i en annan kommun utgör inte skäl för att hemkommunen ska ersätta resor för en elev till någon annan skola än den hemkommunen erbjuder. Få grundskoleelever inom det offentliga skolväsendet nödgas därför resa eller bo inackorderade på grund av sitt utbildningsval.

Förutsättningarna för danseleverna på grundskolenivå likar dock dem som gäller för specialskolornas elever i det avseendet att skolorna är riksrekryterande och många elever pendlar långa sträckor eller bor inackorderade. För specialskolornas elever är – i förekommande fall – elevhemsboendet gratis samtidigt som det utgår ersättning för hemresor.

Enligt skollagen ska alla barn och ungdomar, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet. I grundskolan är barnen skolpliktiga och utbildningen ska vara avgiftsfri. Sammantaget talar detta för att de ekonomiska förutsättningarna för elever inom den förberedande dansutbildningen så långt som möjligt jämnas ut, så att utbildningen även i realiteten blir öppen för barn med särskild fallenhet för dans oberoende av bostadsort.

Mot denna bakgrund föreslås i avsnitt 10.2, att elevhemsboendet till största delen finansieras direkt av staten och till en mindre del av föräldrarna i form av en månatlig avgift, som i huvudsak motsvarar livsmedelskostnaderna. Elever som är inackorderade behöver ha möjlighet att åka hem på helger och lov utan betydande merkostnader. Därför bör elever som inte kan bo hemma eller har lång resväg ha rätt till ersättning för hemresor. Reseersättningen bör administreras av Dansarskolan.

Rätten till reseersättning bör både gälla barn som är inackorderade och barn som har lång resväg till skolan. Många föräldrar tvekar troligen inför ett elevhemsboende under den förberedande dansutbildningen. För en bred rekrytering till utbildningen är det angeläget att det inte är resekostnaderna som sådana, som hindrar elever från att bo kvar i hemmet och pendla till skolan, även om också långa skoldagar i kombination med långa resor kan verka avskräckande.

11 Kostnader och finansiering

11.1 Nuvarande förhållanden

Kostnaderna för svenska balettskolan delas mellan de berörda kommunerna och staten. Dansarutbildningen utgör en del av det kommunala skolväsendet i Stockholm, Göteborg och Piteå samt – under avveckling – Malmö. Den totala kostnaden år 2008 för dansarutbildningen kan med utgångspunkt i de debiterade interkommunala ersättningarna skattas till ca 80,3 miljoner kronor. Statens del utgörs av ett verksamhetsbidrag på sammanlagt ca 19 miljoner kronor, som utgår årsvis till berörda kommuner i huvudsak med ett belopp per elev och stadium.

Det har inte varit möjligt att närmare analysera kommunernas faktiska kostnader eller fördelningen på kostnadslag på grundval av det underlag som ställts till utredningens förfogande. Icke entydigt definierade delbelopp och begärd interkommunal ersättning har fått ersätta mer exakt information. De tillgängliga uppgifterna tyder dock på att kommunerna skiljer sig åt när det gäller synen på kommunens ansvar för de merkostnader en profilutbildning som dansarutbildningen medför.

I underlaget för beräkningarna ingår lokalkostnader, vilka genomsnittligt motsvarar ungefär en femtedel av kommunernas totalkostnader för utbildning såväl i grundskolan som i gymnasieskolan. I Stockholm hör Kungliga Svenska balettskolans lokaler i Münchenbryggeriet till stadens dyraste skollokaler räknat såväl per kvadratmeter som per elev. Det totala medelsbehovet för Dansarskolan kommer i hög grad att påverkas av hur lokalfrågorna för utbildningen och för elevhemmet kan lösas. I det följande behandlas kostnadskonsekvenserna av de konkreta förändringsförslag som förs fram i betänkandet.

11.2 Kostnader

En ny dansarutbildning

Utredningens uppdrag är att pröva förutsättningarna för en yrkesdansarutbildning för klassisk dans, som håller internationell klass. Den nuvarande utbildningen har kritiserats för att inte nå upp till denna nivå. Jag har i det föregående redovisat en rad förslag av bl.a. organisatorisk och pedagogisk natur som syftar till att höja utbildningens kvalitet. Till viss del kan, som framgått, tillkortakommanden i nuvarande verksamhet hänföras till resursbrist eller begränsningar i den nuvarande modellen för finansiering av utbildningen, men också andra orsaker har identifierats. Mina förslag till en ny dansarutbildning innebär en ambitionshöjning, som innebär ett ökat medelsbehov. Detta är enligt min bedömning ofrånkomligt om utbildningen skall kunna hålla internationell klass.

I direktiven framhålls att man kan jämföra de ekonomiska ramarna för dansarutbildningen med utbildningskostnaderna för konstnärliga utbildningar inom högskolan. Kostnaden per elev vid yrkesdansarutbildningen år 2008 kan uppskattas till 265 000 kronor. För elever i grundskolan varierar kostnaden mellan ca 160 000 och ca 180 000 kronor per år beroende på ort, med den högsta kostnaden i Göteborg. Summan av ersättningarna för helårsstuderande och helårsprestation vid inom områdena konst och dans ligger något under resp. något över ersättningen per elev inom yrkesdansarutbildningen. Ersättningarna inom teater och opera ligger ungefär 50 procent högre. I likhet med de sistnämnda utbildningsområdena kräver dansarutbildningen långtgående individualisering av undervisningen. Mot denna bakgrund framstår en inte oväsentlig uppräkning av ramarna för yrkesdansarutbildningen, som också är en färdigutbildning inom det konstnärliga området, som fullt rimlig.

Ökad individualisering

Utbildningen på *gymnasienivå* föreslås bli begränsad till totalt 66 elevplatser fördelade på tre årskurser. Fördelningen av elevplatser mellan årskurser bör kunna vara flexibel och i huvudsak ske med utgångspunkt i erfarenhetsmässigt bortfall av elever under de tre årskurserna. Resurstilldelningen för dansutbildningen på gymnasienivå bör göras i huvudsak oberoende av antalet närvarande elever och en totalram beräknas med utgångspunkt i ett formellt antal

elevplatser. Andra prestationskrav än antal närvarande elever kan då behöva utvecklas.

Förslaget innebär en faktisk minskning med ca 20 elever, det formella statliga åtagandet minskar med 24 utbildningsplatser. Proportionellt räknat motsvarar detta en kostnadsminskning på ca 5 miljoner kronor. Man bör dock inte räkna med att en linjär kostnadsminskning. Dessutom bör ett minskat elevantal utnyttjas för att öka möjligheterna till att genom individualisering av undervisningen höja utbildningens kvalitet. Utrymmet för lärarresurser bör därför behållas i huvudsak oförändrat (+3,0 miljoner kronor). En ökad andel arbetsplatsförlagd utbildning bör medverka till att minska lärarbehovet något. Inte heller övriga kostnader för verksamheten minskar linjärt, varför 1 miljon kronor bör tillföras bl.a. för att stärka den elevvårdande verksamheten.

Resurstilldelningen för *grundskolenivån* förutsätts utgå från en oförändrad nivå vad gäller gruppstorlekar och totalt elevantal i Stockholm, Göteborg och Piteå. För att skapa möjlighet till specialisering under senare delen av högstadiet beräknas cirka 1 miljon kronor vilket motsvarar drygt 5 procent av den uppskattade lärarlönekostnaden på högstadiet.

Avvecklingen av utbildningen i Malmö innebär att antalet deltagare i den förberedande dansarutbildningen minskar med ca 40. Det statliga åtagandet minskar med 50 platser (2 miljoner kronor). Besparingen för kommunkollektivet kan uppskattas till ca 5 miljoner kronor.

En ny lärarstruktur

En övergång till en ordning med en stor andel visstidsanställda lärare, gästlärare och viss undervisning förlagd till Kungliga Operan och andra institutioner eller kompanier, kan förutses medföra högre lärarlönekostnader vid en given undervisningsvolym samt vissa kostnader för resor och uppehälle. Den totala undervisningsvolymen i Stockholm, Göteborg och Piteå förutsätts bli i stort sett oförändrad. Specialiseringen på högstadiet innebär dock ett nettotillskott. Under antagandet att ca hälften av totalkostnaden utgörs av lärarkostnader motsvarar 3 milj. kronor en ökning av ramen med ca 10 procent.

Arbetslivsanknytning

Att ge eleverna möjlighet att förlägga en del av utbildningen till en arbetsplats kan innebära att de berörda kompanierna ställer krav på ekonomisk kompensation. Som framgått av det föregående har det berörda arbetslivet dock alltid ett medansvar för yrkesutbildningen. Detta måste också gälla utbildningen av yrkesdansare. Arbetslivets viktigare insats är då att utan ekonomisk ersättning ställa platser för lärande i arbete till utbildningens förfogande. Jag räknar med att så blir fallet. Vissa direkta merkostnader i samband med föreställningar, turnéer eller liknande bör de berörda företagen dock kunna få ersättning för. Detta är särskilt betydelsefullt om andra arbetsplatser än de fasta scenerna ska kunna komma i fråga för lärande på arbetsplatser.

Skolan bör också kunna bidra till en elevs rese- och uppehållskostnader om den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen innefattar föreställningar på annan ort under en turné.

Schemalagt arbetsplatsförlagt lärande ersätter, som nämnts, i alla fall delvis lärarledd undervisning på skolan och minskar behovet av lärare. Man bör dock räkna med vissa merkostnader av det slag som här har nämnts (+0,75 miljoner kronor).

I den mån ren undervisning förläggs till en arbetsplats skall Dansarskolan självfallet svara för kostnaderna för denna.

En ny svensk syllabus

Att utarbeta en ny svensk *syllabus* föreslås bli en prioriterad uppgift för den nya myndigheten. En *syllabus* är ett avgörande dokument när det gäller att säkerställa utbildningens kvalitet. Arbetet med en ny syllabus kräver medverkan av ledande företrädare för professionen och blir därmed resurskrävande. Ett engångsbelopp på 500 000 kronor bör beräknas för ändamålet.

Ersättningar till upphovsrättshavare

En dansarutbildning på internationell elitnivå måste kunna arbeta med aktuell, upphovsrättsskyddad koreografi. Ersättningen för sådana rättigheter är inte generellt reglerad utan behöver förhandlas i varje enskilt fall mellan koreografen, eller dennes agent, och skolan. Vid professionell användning beror priset, enligt uppgift från Kungliga

Operan, bl.a. på verkets omfattning, valet av scen och antalet föreställningar. Det saknas erfarenhet av vad som skulle gälla vid regelmässig användning av sådant material för utbildningsändamål. Dansarskolan behöver disponera resurser för att kunna förvärva rättigheter av detta slag. (+0,5 miljoner kronor.)

Elevhem

I avsnitt 10 redovisas en beräkning av kostnaderna för ett elevhem knutet till yrkesdansarutbildningen. Den totala kostnaden uppskattas där till ca 5,2 miljoner kronor, varav ca 2,2 miljoner föreslås bli avgiftsfinansierade. Beräkningen bygger på att elevhemmet i princip är gratis för de skolpliktiga grundskoleeleverna, men att dessa bidrar med kostnaderna för mat med 1 400 kronor per månad. Gymnasieeleverna förutsätts betala kostnaderna för boende och mat med ca 4 000 kronor per månad. Den statliga nettokostnaden för elevhemmet skulle då bli ca 3 miljoner kronor per år.

Inackorderingstillägg och reseersättningar

Ca 70 procent av gymnasieeleverna hade år 2008 inackorderingsbidrag från sina respektive hemkommuner. Detta utgår med i genomsnitt 1 430 kronor per månad. Det statliga inackorderingstillägget utgår med 1 190–2 350 kronor per månad beroende på avståndet mellan hem och skola. Kostnaderna år 2008 för kommunkollektivet kan uppskattas till 600 000 kronor. Statens kostnader för inackorderingstillägget kan antas komma att ligga på samma nivå.

Inackorderingstillägget avses täcka merkostnaderna för uppehälle och hemresor. Kostnaderna för reseersättningar för hemma-boende elever i den förberedande dansarutbildningen är svåra att förutse. De kommer att bero av elevernas bostadsort i förhållande till läns- eller regiongränser och ev. inskränkningar i de rabatterade skolungdomsresornas giltighet. Schablonmässigt kan kostnaden uppskattas till 750 000 kronor.

Information och marknadsföring

En elitutbildning förutsätter en effektiv marknadsföring för att man skall kunna rekrytera de bästa eleverna. Utöver medel för sedvanliga informationsinsatser krävs resurser för uppsökande verksamheter, t.ex. möjlighet att ge elevföreläsningar på några olika orter varje år (+1,5 miljoner kronor).

Godkännande av anordnare av förberedande dansutbildning

Myndigheten avses kunna godkänna och stödja anordnare av förberedande dansutbildning för barn på mellanstadiet. Såväl själva provningen som stöd bl.a. i form av kurser för lärare bör avgiftsfinansieras. Vissa overheadkostnader för utveckling av granskningsmetoder etc. kan inledningsvis kräva anslagsfinansiering. I några andra länder ger kursverksamhet av detta slag ett överskott, som kan tillföras kärnverksamheten. (+500 000 kronor engångsvis)

Den statliga Dansarskolan

De tre berörda kommunerna Stockholm, Göteborg och Piteå finansierar den nuvarande utbildningen inom ramen för den kommunala skolverksamheten med egna medel samt med interkommunala ersättningar och det statliga verksamhetsbidraget. Den av resp. kommun valda modellen för resursfördelning till skolenheter tillämpas också för dansarutbildningen. Kostnadernas fördelning mellan utbildningen i dans och stödresurser för denna å ena sidan och övriga ämnen å den andra avgörs lokalt.

Den föreslagna organisationen med utbildningen förlagd till en statlig skola gör det omöjligt att bevara en finansiering genom kombination av statligt anslag och interkommunal ersättning. Inte heller förslaget att resursnivån skall avgöras av antalet utbildningsplatser och inte av antalet närvarande elever låter sig inte enkelt föräna med en modell som bygger på interkommunal ersättning. Slutligen talar förslaget att verksamheten skall bedrivas i tre kommuner och sålunda kunna bli beroende av tre olika fördelningsmodeller mot att verksamheten ska finansieras inom det normala regelverket.

Mina förslag innebär, som framgått av det föregående, att staten tar över hela det ekonomiska ansvaret för såväl den förberedande dansarutbildningen på grundskolenivå som för yrkesdansar-

utbildningen på gymnasial nivå. Hela finansieringen bör ske via ett anslag på statsbudgeten.

Ledning och administration

Dansarskolan behöver ett centralt kansli, som främst sköter information och den ekonomiska förvaltningen av verksamheterna. Detta bör ledas av en kvalificerad ekonom och i övrigt bestå av en assistent, en informatör samt en kvalificerad medarbetare för arbete med certifieringar, köp av rättigheter mm. Dansarutbildningens ledare och skolans rektor samt – i mån av behov och kvalifikationer – även andra medarbetare bör kunna fullgöra uppgifter inom kansliet. För kansliet bör ca 3,5 miljoner kronor beräknas.

Övergångskostnader

Man bör räkna med att en reform av dansarutbildningen i enlighet med mina förslag kan komma att medföra inte obetydliga engångskostnader. De är i första hand beroende av hur lokalförsörjningen löses och hur ett elevhem kan skapas. Det har inte varit möjligt att inom ramen för utredningens arbete beräkna dessa kostnader.

11.3 Finansiering

En mycket stor del av eleverna i den nuvarande utbildningen kommer från andra kommuner än den där utbildningen anordnas. Verksamheten finansieras i hög grad genom interkommunal ersättning. Det är därför rimligt att betrakta kommunkollektivet som bärare av den del av kostnaden som inte täcks av statsbidraget.

Förslaget innebär att kommunkollektivet avlastas kostnader för 86 gymnasieelever i yrkesdansarutbildning och 320 elever i förberedande dansutbildning i grundskolan. Beräkningar med utgångspunkt i det underlag som kommunerna ställt till utredningens förfogande tyder på att den kommunala kostnaden 2008 låg mellan 130 och 160 tkr. per grundskoleelev beroende på stadium och ort och på 172 tkr. per gymnasieelev. Kommunernas genomsnittliga kostnader för en grundskole- respektive gymnasieelev uppgår till 77 och 86 tkr. Övergången från kommunalt inackorderingsbidrag till statligt inackorderingstillägg för gymnasieelever minskar

kommunernas kostnader med ca 600 000 kronor. Det allmänna statsbidraget till kommunerna bör därför kunna minskas med ca 56 milj. kronor och motsvarande medel beräknas för den nya myndigheten och – vad gäller inackorderingsbidraget – CSN.

Det statliga åtagandet 2008 uppgick till ca 19,2 milj. kronor. Motsvarande medel bör disponeras av den nya myndigheten för ändamålet.

Den föreslagna reformen kräver därför en finansiering genom omfördelning inom statsbudgeten på ca 10,8 miljoner kronor.

Sammanställning av utredningens förslag till resursförstärkningar och finansiering av dessa. (tkr)

KOSTNADER

Kostnad 2008		80 273
Volymminskning		
Mö, statl	2 065	
Mö, kommunal	5 600	
Sth, statl	2 268	
Sth, kommunal	3 500	
<i>Delsumma</i>		<i>-13 433</i>
Ingångskostnad 2011		72 608
Reformkostnad		
specialisering på högstadiet	925	
individualisering ydutb Sth	3000	
stödrersurser Sth	1000	
ny lärarstruktur	3000	
arbetslivsanknytning	750	
upphovsrätter	500	
elevhem	3000	
inackordering & hemresor	1350	
information	1500	
godkännande	500	
ledning och adm	3500	
en ny syllabus	500	
<i>Delsumma</i>		<i>19 525</i>
Nytt medelbehov		86 365
FINANSIERING		
Minskning av statsbidr t kommunerna		
Kommunal kostn 320+86 elever	60630	
kommunal alternativ kostn 40+20 elever	-4782	
inackorderingsbidrag	600	
<i>Delsumma</i>		<i>56448</i>
Nuvarande statsbidrag		19157
Summa		75605
Kräver omfördeln över statsbudgeten		10 760

12 Författningskommentar

12.1 Skollagen

1 kap.

1 §

I paragrafen har tillägg gjorts så att det framgår att den föreslagna dansarskolan ingår i det offentliga skolväsendet för barn och ungdomar. Det gäller såväl den förberedande dansarutbildningen som yrkesdansarutbildningen, som tillsammans bildar den nya skolformen dansarskolan.

7 a §

Paragrafen är ny och anger att den förberedande dansarutbildningen är ett alternativ till grundskolan på ett sätt som motsvarar vad som gäller för sameskolan. Det är staten, genom den nya myndigheten Dansarskolan, som är huvudman för utbildningen. Den förberedande dansarutbildningens innehåll och organisation regleras i den nya lagen om yrkesdansarutbildning.

19 §

Genom tillägg i paragrafen omfattas även dansarskolan av bestämmelserna i 20–22 §§ om omhändertagande av föremål.

3 kap.

2 §

I paragrafen har ett tillägg gjorts så att det framgår att barn som omfattas av skolplikt också kan fullgöra den inom ramen för den förberedande dansarutbildningen. De närmare bestämmelserna om den förberedande dansarutbildningen och dess utformning finns i lagen (2009:xxx) om yrkesdansarutbildning.

12.2 Förslag till lag (2009:xxx) om yrkesdansarutbildning

1 §

Den inledande paragrafen anger att den nya lagen reglerar dansarutbildning för barn och ungdomar. Dansarutbildningen kan antingen avse utbildning som motsvarar årskurs 4–9 och den benämns då förberedande dansarutbildning. Som framgår av den nya bestämmelsen i 1 kap. 7 a § skollagen är den utbildningen ett alternativ till grundskolan.

Dansarutbildningen kan också avse yrkesdansarutbildning. Det är en treårig utbildning som motsvarar gymnasieutbildningar men som inte ingår i gymnasieskolan. Av förslaget om tillägg till 1 kap. 1 § skollagen framgår att dansarskolan ingår i det offentliga skolväsendet. De utbildningar som tillhandahålls inom ramen för dansarskolan är den förberedande dansarutbildningen och yrkesdansarutbildningen.

Den första antagningen sker till den förberedande dansarutbildningen i grundskolans årskurs 4–6. Ny ansökan ska sedan ske för antagning till förberedande dansarutbildning i grundskolans årskurs 7–9. Slutligen anordnas ett ansökningsförfarande för yrkesdansarutbildningen, som alltså motsvarar en gymnasieutbildning.

2 §

Lagen om yrkesdansarutbildning innehåller särskilda regler för dansarutbildningarna men i vissa avseenden hänvisar den också till skollagen. Det gäller i första hand reglerna om den förberedande dansarutbildningen, där bestämmelserna om grundskolan i framför

allt 4 kap. skollagen ska tillämpas om inte annat föreskrivs i den nya lagen. På motsvarande sätt ska också reglerna i 1–3 samt 14–15 kap. skollagen tillämpas i den mån de avser förhållanden som kan tillämpas på dansarutbildningen.

Som framgått utgör yrkesdansarutbildningen inte någon gymnasieutbildning. Skollagens regler för gymnasieskolan i 5 kap. skollagen ska därför inte tillämpas i andra fall än när detta uttryckligen anges i den nya lagen.

3 §

Skollagens krav på att lärare ska ha viss behörighet samt i övrigt uppfylla vissa krav för att kunna anställas ska, enligt *första stycket*, inte gälla för de lärare som ska undervisa i dans. För den kategorin lärare ska i stället gälla att de ska ha den kompetens som krävs för att kunna bedriva undervisningen i fråga. Det är Dansarskolan som ska ta ställning till om en lärare uppfyller kompetenskravet.

Av *andra stycket* i den föreslagna bestämmelsen framgår att 2 kap. 4 § skollagen om förutsättningarna för att anställas som lärare utan tidsbegränsning inte ska gälla. I stället är reglerna om anställning kopplade till kompetenskravet i första stycket. Det innebär att lärare som av Dansarskolan bedöms uppfylla kompetenskravet kan anställas tillsvidare. En sådan anställning får, men måste inte, tidsbegränsas till fem år. Bestämmelsen utgör därför även ett undantag från 5 § andra stycket lagen om anställningsskydd, där det förordnas att en visstidsanställning kan övergå till en fast anställning.

Slutligen ges det möjlighet att anställa en lärare under sammanlagt två femårsperioder. Den sammanlagda anställningstiden för en danslärare som anställs under begränsad tid kan därför högst vara tio år. Om anställningen ska pågå under längre tid blir det fråga om en sedvanlig tillsvidareanställning utan tidsgräns.

Undantaget från skollagens krav på lärares behörighet, förutsättningarna för anställning m.m. ska alltså endast gälla undervisning i dans. De lärare som ska svara för undervisning i andra ämnen omfattas därför av skollagens krav även när undervisningen sker inom ramen för den föreslagna dansarskolan. Reglerna om anställning gäller såväl för den förberedande dansarutbildningen som yrkesdansarutbildningen.

Förberedande dansutbildning

4 §

Av paragrafens *första stycke* framgår att det är Dansarskolan som är huvudman för den förberedande dansutbildningen och utbildningen består av två olika delar; grundskolans årskurs 4–6 respektive 7–9. Antagning sker alltså till var och en av dessa delar. Det innebär att en elev som har genomgått den första delen måste ansöka om och antas till plats i den nivån som motsvarar högstadiet. Närmare föreskrifter om utbildningen finns i förordningen om yrkesdansutbildning. Ytterligare regler kommer att finnas i den nya myndighetens instruktion.

Andra stycket har flyttats över från 1 § förordningen (1999:250) om förberedande dansutbildning i grundskolan och anger att den förberedande dansutbildningen är en sådan särskild utbildning som avses i 4 kap. 3 a § 2 skollagen och där avvikelser från timplanen får ske.

I 3 § i förslaget om förordning för yrkesdansutbildning ges Dansarskolan rätt att meddela föreskrifter om avvikelser från timplanen. En sådan avvikelse görs i samma paragraf, där det anges att elever som går förberedande dansutbildning inte behöver få betyg i ämnena bild, slöjd och teknik.

5 §

I paragrafen anges de särskilda krav som ställs på den som ska antas till förberedande dansutbildning. Det är sökandens färdigheter i dans samt hans eller hennes fysiska och psykiska förutsättningar att kunna genomföra den speciella och krävande utbildningen som är avgörande för att kunna tas emot.

Det är Dansarskolan som ansvarar för antagningen. De närmare föreskrifterna om detta finns i 5 § i förslaget till förordningen om yrkesdansutbildning.

6 §

I avsnitt 10.2. respektive 10.6. finns förslag om elevhem och reseersättningar. De elever som inte kan bo i det egna hemmet under utbildningen ska ha rätt till boende i elevhem. Från elevens

vårdnadshavare får en avgift motsvarande kostnaden för kost tas ut. Avgiftens storlek bestäms av Dansarskolan och ska motsvara den kostnad för elevens mat som vårdnadshavaren annars skulle ha haft.

För elever som har lång resväg till utbildningen ska kostnadsfria resor erbjudas. Det gäller dels hemresor för elever som bor i elevhemmet, dels resor för de elever som dagligen åker mellan sin bostad och utbildningen. Dansarskolan ska meddela närmare föreskrifter om förutsättningarna för detta.

7 §

Den förberedande dansarutbildningen är mycket krävande och förutsätter en större omfattning och kontinuitet än studier i grundskolan. För att utbildningens mål ska kunna nås är det därför nödvändigt att ge utrymme för en mer omfattande utbildning. I kapitel 8.1.5 har utredningen föreslagit att den begränsning av skolplikten till 190 dagar per år som finns i 3 kap. 11 § skollagen ska ökas till 240 dagar på år för elever som går förberedande dansarutbildning. I anslutning till det finns i 4 § förordningen om yrkesdansarutbildning ett förslag om att undervisningen ska kunna förläggas måndag–lördag.

8 §

Paragrafen innehåller en möjlighet för en elev som enligt 3 kap. 10 § skollagen inte längre har skolplikt att få fullgöra förberedande dansarutbildning. Bestämmelsen avviker från 4 kap. 10 § skollagen genom att möjligheten att få fullfölja den förberedande dansarutbildningen bara finns om eleven bedöms ha förutsättningar för att kunna nå målen för utbildningen. Bestämmelsen är avsedd att t.ex. kunna tillämpas för elever som på grund av skada eller andra tillfälligheter inte har kunnat delta i dansundervisningen men där det hindret senare har fallit bort.

Yrkesdansarutbildning motsvarande gymnasieskola

9 §

Bestämmelsen anger att yrkesdansarutbildningen till sin nivå ska motsvara en gymnasieutbildning på ett nationellt program. Samtidigt framgår det att yrkesdansarutbildningen inte ingår i gymnasieskolan. Elever som har genomgått den utbildningen kommer därför inte att kunna få en gymnasieexamen, se avsnitt 8.2. Däremot ska utbildningen motsvara en gymnasieutbildning och ha ett sådant innehåll att den ger grundläggande högskolebehörighet.

Precis som en gymnasieutbildning är yrkesdansarutbildningen avsedd för ungdomar som har avslutat grundskoleutbildning. Naturligtvis kan även ungdomar som inte har genomgått den förberedande dansarutbildningen antas. Yrkesdansarutbildningen är treårig och pågår till och med det första kalenderhalvåret det år eleverna fyller tjugo år.

Yrkesdansarutbildningen ska kunna leda till yrkesverksamhet som dansare eller fortsatta studier. Den ska därför vara utformad så att den ger grundläggande behörighet till högskolestudier i enlighet med vad som föreskrivs i 7 kap. 5 § första stycket 3 högskoleförordningen (1993:100).

Närmare bestämmelser om utbildningens omfattning och innehåll finns i den föreslagna förordningen om yrkesdansarutbildning.

10 §

För att kunna antas till yrkesdansarutbildningen måste en elev till att börja med uppfylla de krav på behörighet som ställs för antagning till gymnasieskolans nationella program, se 5 kap. 5 § första stycket skollagen. I korthet innebär det att eleven måste ha slutfört sista året i grundskolan med minst betyget godkänt i ämnena svenska alternativt svenska som andraspråk, engelska och matematik. Eleven får inte heller tidigare ha genomgått något nationellt program eller motsvarande utbildning.

Förutom detta behörighetskrav ställs samma krav som gäller för antagning till den förberedande dansarutbildningen. Det innebär att eleven ska ha de färdigheter i dans samt de fysiska och psykiska förutsättningar som krävs för att kunna genomföra yrkesdansarutbildningen.

Det är Dansarskolan som ska svara för intagningen. Det innebär att de närmare kriterierna för hur de nödvändiga bedömningarna av eleverna ska göras får utformas av myndigheten i anslutning till den utbildningsplan som ska gälla.

I *sista stycket* ges regeringen möjlighet att meddela närmare föreskrifter om hur urvalet av elever ska ske.

11 §

I likhet med vad som föreskrivs i 8 § har elever som går yrkesdansarutbildningen rätt att få fullfölja utbildningen även efter 20 års ålder. Det rätten gäller under förutsättning att eleven bedöms ha förutsättningar att kunna uppnå målen för utbildningen. Det är Dansarskolan som avgör om förutsättningarna är uppfyllda. I första hand är möjligheten att fullfölja utbildning avsedd för elever som har varit sjuka, skadade eller på annat sätt förhindrade att delta i undervisningen under en längre tid men som numera bedöms kunna delta och nå utbildningens mål.

12 §

Precis som gymnasieutbildningar ska yrkesdansarutbildningen var avgiftsfri för eleven. Bestämmelsen i 5 kap. 21 § skollagen ska därför tillämpas även för denna utbildning.

13 §

I paragrafen ges regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer rätt att meddela närmare föreskrifter om utbildningen.

Källförteckning

Skriftliga källor

- American Ballet Theatre: *Training The Whole Dancer. National Training Curriculum. Guidelines for Ballet Training and Dancer Health*
- Arbetsförmedlingen: *Arbetsmarknadsprognos för Kulturarbetsmarknaden 2008 och 2009*
- Australian Ballet Education*, 2008
- Australian Ballet School: *Application Form 2008*, Victoria, Australia 2007
- Australian Ballet School: *Junior School Handbook*, 2007
- Australian Ballet School: *Senior School Handbook*, 2007
- Australian Ballet: *2007 Annual Report*
- Balettakademien i Stockholm: *Enkät till diplomstudenter som gått ut dansutbildningen 1996–2007*, december 2007
- Balettakademien i Stockholm: *Svett och drömmar. Femtio år med dans*, 2007
- Canada's National Ballet School: *Annual Report 2005/2006, 2007/2008*
- Canadian Encyclopedia: *National Ballet School of Canada*, 2008
- Canadian Heritage: *Canada's New Government Supports National Ballet School*, Toronto 061117
- Central School of Ballet, London. Informationskrift
- Danstidningen* 061214: "Den klassiska balettens framtid", Iskra Ring och Madelaine Daneberg
- Danstidningen* 070414: "Balettdebatten hårdnar"; Lis Hellström Svenningsson
- Det Kongelige Teater Balletskole: *At være balletbarn*, informationskrift, 2005
- Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27), betänkande av Gymnasieutredningen.

- Förordning (1999:250) om förberedande dansutbildning i grundskolan
- Förordningen (1996:1206) om fristående skolor
- Föräldraföreningen vid Riddarjårdsskolan/Kungl. Sv. balettskolan: *enkätresultat*
- Gymnasieförordningen (1992:394)
- Göteborgs stad protokoll 2005:8, Utbildningsnämnden 2005-10-25 § 171 Dnr 0138/04, *beslut om inrättande även av inriktning klassisk balett på yrkesdansprogrammet vid Angeredsgymnasiet*
- Göteborgs stad, Utbildningsförvaltningen: *Tjänsteutlåtande om enheternas ramar 2008*, 080104, Utbildningsnämnden dnr 100/07
- Göteborgs stad: *Programstruktur för Specialutformat program Yrkesdansprogram med inriktningar klassisk balett och modern dans*
- Karriär för kvalitet*, SOU 2007:98, betänkande av Befattningsutredningen
- Konstnärdsnämnden: *Konstnärerna och kulturpolitiken 2008*
- Kulturrådet: *Får jag lov. Förslag till handlingsprogram för den professionella dansen*, 2005
- Kulturrådet: *Handlingsprogram för den professionella dansen*, 2006
- Kulturrådet: *Kulturen i siffror*, 2006
- Läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf94)*
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo94)*
- Le Grand, Carl, Szulkin, Ryszard och Thålin, Mikael (2001): "Har jobben blivit bättre? En analys av arbetsinnehållet under tre decennier", i Fritzell, Johan, m.fl. (red), *Välfärd och arbete i arbetslöshetens årtionde*, SOU 2001:53
- M-L Johansson: *Lärande och organisation vid Svenska balettskolan i Göteborg*, arbetsrapport mars 2007
- New York Times/Alan Riding: *Where Excellence is De Rigueur; Training for the Paris Opera Ballet*, 2002
- Regeringens proposition 1970:25, SU1970:108, rskr 1970:274
- Regeringens proposition 1973:1 bil.10
- Regeringens proposition 1977/78:100, bil 12, UbU 1977/78:16, rskr 1977/78:18
- Regeringens proposition 1978/79:143
- Regeringens proposition 1979/80:100 bil 12, UbU 1979/80:26, rskr 1979/80:301
- Regeringens proposition 1990/91:85
- Regeringens proposition 1996/97:3
- Regeringens proposition Prop.1998/99:1, Uo16, 1998/99:UbU1
- Regeringsbeslut om ansökan om riksrekrytering U2006/3569/G

- Regeringsbeslut om ansökan om riksrekrytering U2006/3572/G
Regleringsbrev avseende 2009 avseende Statens skolverk (U2008/8481/SAM/S)
- Riddarfjärdens gymnasium/Kungliga Svenska balettskolan: *Specialutformat program för utbildning av yrkesdansare. Presentation av dansarutbildningen* (odaterad)
- SKOLFS 1991:15
- SKOLFS 2007:49
- Skollagen 1985:1100
- Skolverket: *Utlandssvenska barn och ungdomar vid riksinternat, kommunala och fristående skolor i Sverige – slutrapport*, dnr 97:811
- Skolverket, Utbildningsinspektionen Göteborg dnr 53-2004:1600
- Skolverket, Utbildningsinspektionen Göteborg dnr 53-2007:2320
- Skolverket, Utbildningsinspektionen Lund, dnr 53-2004:2793
- Skolverket, Utbildningsinspektionen Stockholm dnr 53-2006:962
- Skolverket, Utbildningsinspektionen Umeå, dnr 53-2003:2889
- Skolverket: *Svenska balettskolan – Försöksverksamhet med förberedande dansundervisning i grundskolan*, rapport 1997
- Skolverket: *Yttrande över betänkandet Framtidsvägen - en reformerad gymnasieskola* SOU 2008:27, U2008/2521/G
- Skolverkets utbildningsinspektion, PM 050531
- Statsrådsprotokoll 9 mars 1973
- Stockholms stads utbildningsnämnd, tjänsteutlåtande 2006-03-13, dnr 06-421/302:1, dnr 403-146/2006, dnr 2006-183-420
- Stockholms stads utbildningsnämnd: *Kvalitetsredovisning 2006/2007 för Stockholms stads utbildningsnämnds gymnasieskolor och gymnasiesärskolor*, tjänsteutlåtande dnr 07-421/2349
- Svensk Scenkonst/Teaterförbundet: *Riksavtal mellan Svensk Scenkonst och Teaterförbundet avseende anställda vid offentligt finansierade teaterinstitutioner*
- Svenska Dagbladet* 070412: "Operan ratar balettelever", Ülku Holago *Utbildning av yrkesdansare*, DsU 1976:8 och 9, betänkande av Dansarutredningen
- Utbildningsförvaltningen i Stockholm, rapport 030930
- Utbildningsförvaltningen i Stockholm, rapport 060112
- Vaganova, Agrippina: *Basic Principles of Classical Ballet*, Dover Publications Inc. New York, 1953/1969
- Västra innerstadens stadsdelsfullmäktige, Malmö kommun, protokollsbilaga 050323, stadsdelsförvaltningens utredning dnr 05-00054
- Yrkesdansarutredningen: Insamling av statistiska data och fakta från Stockholms, Göteborgs och Piteå kommuner.

Yrkehögskolan – för yrkeskunnande i förändring (SOU 2008:29),
betänkande av Yrkehögskoleutredningen

Brev och skrivelser

E-post från Kungliga Svenska balettskolan 081023, U2008:02/ 2009/6
E-post från Svenska balettskolan Göteborg 081106, U2008:02/2009/5
E-post från Svenska Balettskolan Göteborg, 081102, U2008:02/
2009/03
E-post från Svenska balettskolan, Göteborg, 080526, dnr U2008:02/
2009/4
Skrivelse från C Caprioli, Danshögskolan, U2008/3710/G
Skrivelse från C Caprioli, Danshögskolan, U2008:02/2009/7
Skrivelse från lärare på Kungliga Svenska balettskolan, Stockholm,
U2008:02/2008/15
Skrivelse från Kungl. Operan samt Göteborgsoperan till regerings-
kansliet m.fl. U2007/1704/G
Skrivelse från lärare Svenska balettskolan Göteborg, U2008:02/
2009/1
Skrivelse från M Milocco, Antagningsnämnden för Svenska balett-
skolan Göteborg, U2008:02/2009/2
Skrivelse från Svenska balettskolan Göteborg till skolminister Ibrahim
Baylan U2005/2825/S; U2005/3494/S
Skrivelse från Teaterförbundet 081005, dnr U2008:02/2009/13
Skrivelse från Teaterförbundet till Kulturdepartementet 990820, dnr
U2007/1704/G
Skrivelse från Teaterförbundet, dnr U2008:02/2008/12
Skrivelse till regeringen från Kungl. Operan och Carina Ari-stiftelsen
071211, dnr U2007/1704/G

Internetbaserade källor

American Ballet Theatre: <http://www.abt.org>
Arbetsförmedlingen: <http://www.arbetsformedlingen.se>
Australian Ballet School: <http://www.australianballetschool.com.au>
Australian Ballet Society Inc, [http://users.bigpond.net.au/
balletsociety/index.html](http://users.bigpond.net.au/balletsociety/index.html)
Australian Ballet: <http://www.australianballet.com.au>

Ballettschule Hamburg Ballett John Neumeier: <http://www.hamburgballett.de>
Canada's National Ballet School: <http://www.nbs-enb.ca>
Department for Children, Schools and Families: <http://www.dfes.gov.uk/mds>
Dance Europe: <http://www.danceeurope.net>
Dansalliansen: <http://www.dansalliansen.se>
Danshögskolan: <http://www.danshogskolan.se>
Det Kongelige Teater Balletskole: <http://www.kglballetskole.dk>
Ecole-Atelier Rudra Béjart: <http://www.bejart-rudra.ch>
Göteborgs stad: <http://www.goteborg.se>
Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen: <http://www.iaf.se>
John Cranko-Schule: <http://www.stuttgart-ballet.de>
Konsumentverket: <http://www.konsumentverket.se>
L'École de Danse de l'Opéra de Paris: <http://www.operadeparis.fr>
Nasjonalballettens skole: <http://www.operaen.no/>
Palucca Schule Dresden: <http://www.palucca.eu>
Royal Ballet School: <http://www.royal-ballet-school.org.uk>
School of American Ballet: <http://www.sab.org>
Skolverkets internetbaserade databas över kursplaner 080708; 090113, <http://www.skolverket.se>
Teaterverksammas arbetslöshetskassa: <http://teaterverksammasakassa.se>
Unga danskompaniet: <http://www.mbt dans.se>
Wiener Staatsoper Ballettschule: <http://www.opera-balletschool.com>

Deltagare i utredningens probleminventerande möten

Madeleine Dahlborg, Skolverket
Lars Dahlman, Kungl. Sv. balettskolan & Högalidsskolan
Elisabeth Derantz, Stockholms kommun
Anders Franzén, Kungliga Operan AB
Fia Fredricsson Flodin, Danshögskolan
Viveca Hallberg, Kulturrådet
Marie-Louise Hammer Åberg, Stockholms stad
Nina Höglund, Kungliga Svenska Balettskolan, Stockholm
Ulf Jansson, Riddarfjärdens gymnasium
Marie Larsson Sturdy, Teaterförbundet
Gunilla Larsson, Stockholms stad, Utbildningsförvaltningen
Kerstin Lidström, Kungliga Svenska balettskolan, Stockholm

Efva Lilja, Danshögskolan
Marie Moulaison, Svenska balettskolan, Göteborg
Karin Nilsson, Statens kulturråd
Annika Notér-Hooshidar, Danshögskolan
Bo Olovzon, Piteå kommun, Christinaskolan
Madeleine Onne, f.d. balettchef
Ruth Rahkola, Piteå kommun
Iskra Ring, Danshögskolan
Helen Sjöstedt, Svenska balettskolan, Göteborg
Helena Sköldborg, Statens kulturråd
Gunilla Stenman Jakobsson, Skolverket
Olof Stigert, Svenska balettskolan, Göteborg
Lena Sundberg, Svensk Danskommitté
Josefin Svedberg, Svenska balettskolan, Göteborg
Sven-Erik Tunerholt, Högalidsskolan

Särskilda intervjuer och samtal med företrädare för organisationer

Angeredsgymnasiet, Göteborg
Arbetsförmedlingen
Backa stadsdelsförvaltning, Göteborg
Balettakademien, Stockholm
Canada´s National Ballet School
Carina Ari-stiftelsen
Central School of Ballet
Centrala studiestödsnämnden, CSN
Cullbergbaletten
Danscentrum
Dramatiska institutet
Föräldraföreningen vid Kungliga Svenska balettskolan
Grennaskolan
Göteborgsoperan
Göteborgs stad, utbildningsförvaltningen
Konstfack
Kungliga Svenska balettskolan, Stockholm
Kungliga baletten
Löpargymnasiet i Sollentuna
Skånes Dansteater
Stockholms stads utbildningsförvaltning

Svenska Balettskolan, Göteborg

Särskilda intervjuer och samtal med enskilda personer

Cristina Caprioli, professor

Mats Ek, koreograf

Johan Inger, koreograf

Jurij Korotkov, författare

Jonas Kåge, f.d. konstnärlig ledare

Ana Laguna, professor

Gösta Svalberg, f.d. balettchef

Kommittédirektiv

Yrkesdansutbildning i klassisk dans

Dir.
2008:32

Beslut vid regeringssammanträde den 3 april 2008

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare ska utreda förutsättningarna för att en svensk yrkesdansutbildning med inriktning på klassisk dans, som håller hög internationell klass och leder till anställningsbarhet, ska kunna bedrivas. Utredaren ska pröva i vilken utsträckning såväl den förberedande dansutbildningen som yrkesdansutbildningen behöver avvika från gängse bestämmelser om utbildning inom skolväsendet för barn och unga för att kunna genomföras.

Utredaren ska vidare bedöma förutsättningarna för fortsatt rekrytering till den förberedande dansutbildningen i grundskolan, föreslå dimensionering av denna och yrkesdansutbildningen samt föreslå en ändamålsenlig struktur och organisation för utbildningarna.

Dessutom ska utredaren föreslå huvudman för yrkesdansutbildningen och lämna de författningsförslag som föranleds av utredarens ställningstaganden. Utredaren ska föreslå en modell för finansiering av utbildningarna och beräkna finansieringsnivå för att upprätthålla den kvalitet som behövs samt beräkna ekonomiska konsekvenser av förslagen.

Uppdraget ska redovisas senast den 15 december 2008.

Bakgrund

Ett av kulturpolitikens mål är att stärka dansen som konstart. Statligt stöd till centrala och regionala institutioner för scenkonst möjliggör konstnärlig utveckling och förnyelse inom danskonsten. Kungl. Operan aktiebolag som nationalscen har dessutom ett sär-

skilt uppdrag när det gäller att vårda och främja kulturarvet inom danskonsten. Den ska också kunna hävda sig väl i jämförelse med de främsta scenerna utomlands. Tillgången till väl utbildade yrkesdansare är därmed central.

Arbetsmarknaden för en yrkesdansare är internationell, vilket inneburit att svenska dansare möter en allt mer hårdnande konkurrens från dansare som är utbildade i andra länder. Yrkesdansarna har därför fått svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Samtidigt har de en kort yrkeskarriär. En dansare vid t.ex. Kungl. Operan har rätt att gå i pension vid 43 års ålder. Både i Sverige och i övriga Europa är yrkesdansare i klassisk dans färdigutbildade vid 17–18 års ålder.

Yrkesdansare utbildas i allmänhet antingen med inriktning på klassisk dans eller med inriktning på modern och nutida dans. Många yrkesdansare påbörjar sin utbildning i tidig ålder. I synnerhet gäller det för den klassiska dansen, där en dansare måste påbörja sin dansutbildning redan under grundskoleåldern för att kunna bli framgångsrik. Detta ställer särskilda krav på utbildningen. Genom den särskilda finansiering och de särskilda bestämmelser som gäller för dansutbildningen, och som beskrivs i det följande, har staten tagit ansvar för att möjliggöra utbildning till yrkesdansare inom klassisk dans.

Med yrkesdansare, dans och dansutbildning avses i det följande yrkesdansare, dans respektive dansutbildning med inriktning på klassisk dans i grundskolan och gymnasieskolan, om inget annat anges.

Grundskoleutbildning

Riksrekryterande förberedande dansutbildning inom grundskolan anordnas i Stockholm, Göteborg och Malmö från årskurs 4 och i Piteå från årskurs 7. Utbildningen regleras i förordningen (1999:250) om förberedande dansutbildning i grundskolan. Till utbildningen ska de elever tas emot som har förutsättningar att utvecklas inom dansen.

Statens skolverk får meddela föreskrifter om avvikelser från grundskolans timplan för den förberedande dansutbildningen. Skolverket fastställer kursplaner för utbildningen och meddelar föreskrifter om mål för undervisningen i dans. Betyg behöver inte sättas i ämnena bild, slöjd och teknik.

Statsbidrag lämnas till den förberedande dansutbildningen i form av ett grundbidrag och ett bidrag per elev om inte regeringen för ett särskilt fall beslutar något annat. För bidragsåret 2008 utgör bidraget 1 000 000 kronor per anordnande kommun i grundbidrag och 21 300 kronor per elev. Elever i förberedande dansutbildning i grundskolan kan få statligt studiestöd i form av studiehjälp, något som normalt lämnas först från sexton års ålder. De delar av studiehjälpen som kan lämnas är extra tillägg och inackorderingstillägg.

I förordningen regleras också för hur många årselevplatser statsbidrag högst kan lämnas: Göteborg 115, Malmö 50, Piteå 50 och Stockholm 115.

Malmö kommun har beslutat att successivt avveckla balettskolan och beräknar att den kan vara avvecklad i juni 2010.

Gymnasieutbildning

Utbildning för yrkesdansare på gymnasial nivå anordnas som ett riksrekryterande specialutformat program vid Riddarfjärdens gymnasium/Kungliga svenska balettskolan i Stockholm. Utbildningen är landets enda yrkesutbildning för klassiska dansare på professionell nivå. Sedan 1989 finns också en modern-nutida inriktning på gymnasiet. Statsbidrag lämnas som särskilt verksamhetsstöd och uppgår för 2008 till 8 127 000 kronor. Det motsvarar ca 35 procent av kostnaden för utbildningen. Elever inom gymnasieskolan kan få statligt studiestöd i form av studiehjälp. Elever som behöver inackordering kan få ekonomiskt stöd för detta av hemkommunen.

De beslut om riksrekryterande utbildningar som har fattats är tidsbegränsade till den 1 januari 2010. Anledningen till detta är den kommande gymnasiereformen.

Högskoleutbildning

Vid Danshögskolan finns sedan hösten 2006 en treårig utbildning till dansare. Denna är inriktad på modern och nutida dans, men innehåller moment av klassisk dans. Denna utbildning har dock en annan inriktning än den utbildning som ges vid Kungliga svenska balettskolan och ger inte yrkesutbildning i klassisk dans.

Behovet av en utredning

En yrkesdansarutbildning bör leda till att avgångseleverna får arbete, dvs. står sig i den internationella konkurrensen och kan förberedas för de krav som ställs på den arbetsmarknad de kommer att möta i Sverige och utomlands. Den internationella konkurrensen är som tidigare nämnts hård, men även utbildningens kvalitet och elevernas förutsättningar har betydelse för etableringen. Under de senaste åren har t.ex. allt färre yrkesdansare utbildade vid Kungliga svenska balettskolan anställts vid balettkompanierna vid Kungl. Operan eller Göteborgsoperan. Under 2007 anställdes inte någon av avgångseleverna, eftersom de enligt balettkompanierna inte ansågs motsvara kraven.

Särskilda förutsättningar för utbildningen

För att eleverna ska kunna utvecklas till den nivå som är nödvändig för att de ska vara anställningsbara efter genomförd utbildning till yrkesdansare måste utbildningen påbörjas redan i grundskolan och hålla hög nivå genom hela utbildningstiden. Skolverket fastställer som nämnts kursplaner och timplaner för den förberedande dansutbildningen. En utgångspunkt i det arbetet är elevens rätt att, i en obligatorisk skolform, få förutsättningar att nå målen i grundskolans samtliga ämnen, med undantag för bild, slöjd och teknik, som en grund för det fortsatta lärandet.

De nationella kursplaner som finns i dansämnen för gymnasieskolan avser det estetiska programmet. De elever som tas in på den riksrekryterande yrkesdansarutbildningen behöver redan i grundskolan ha uppnått gymnasieskolans nivå i dansämnena. Detta är nödvändigt dels för att de ska hinna uppnå sådan standard att de är anställningsbara som yrkesdansare vid balettkompanierna direkt efter gymnasieskolan, dels för att de ska kunna uppnå samma standard som dansare utbildade i andra jämförbara länder har vid samma ålder. Särskilda kursplaner behöver därför finnas i både grundskolan och gymnasieskolan för att nivån på utbildningen ska kunna säkerställas. I dag används lokalt beslutade kursplaner för flera av danskurserna vid Kungliga svenska balettskolan. En utbildning med kontinuitet från grundskolans förberedande dansutbildningar till yrkesdansarutbildningen behöver konstrueras med egna nationella kursplaner som grund för utbildningen.

Förberedande dansutbildning i grundskolan

Antalet presumtiva yrkesdansare är avhängigt av att ett tillräckligt stort antal elever har utbildats i grundskolan. Den förberedande dansutbildningens kvalitet och attraktionskraft blir därmed en viktig faktor för den fortsatta utbildningens kvalitet. Ett vikande elevunderlag i grundskolan äventyrar utbildningens existens. Samtidigt måste detta vägas mot grundskoleelevernas ålder och de övergripande mål som finns för grundskolan i övrigt. Särskilt gäller det grundskolans övergripande uppgift att alla elever ska ges möjlighet att uppnå kunskapsmålen i alla ämnen.

För en riksrekryterande utbildning måste dessutom boendet fungera för tillresande elever. Detta gäller såväl för gymnasieutbildningen som för de grundskolor i Göteborg, Malmö, Piteå och Stockholm som anordnar förberedande dansutbildning.

Hur undervisningen organiseras påverkar kvaliteten i utbildningen. Ändamålsenliga lokaler, lärarkompetens osv. är också viktiga förutsättningar.

Intagning och urval

Till den förberedande dansutbildningen i grundskolan ska, enligt nu gällande författningar, de elever tas emot som har förutsättningar att utvecklas inom dansen. Antagningen görs av en särskild antagningsnämnd. Motsvarande krav finns inte för den gymnasiala yrkesdansarutbildningen. Endast när fler sökande än utbildningsplatser finns får ett urval göras.

Riksrekryterande utbildningar ska stå öppna för elever från hela landet. När antalet platser är färre än antalet sökande gäller samma urvalsregler som för andra gymnasieprogram, dvs. urval görs i huvudsak med betygen som grund. För utbildning inom det estetiska området som kräver att den sökande har speciella färdigheter, kan vid urvalet hänsyn tas till ett färdighetsprov eller intyg om färdigheterna.

Nuvarande regler för urval till gymnasieskolans utbildningar medger således inte att elever som bedöms sakna förutsättningar för att bli yrkesdansare kan nekas utbildningsplats om de i övrigt uppfyller kraven och plats finns. Det leder till att elever ibland söker och tas emot till en utbildning som syftar till dansaryrket utan att egentligen ha en rimlig möjlighet att nå målet att vara

anställningsbar som dansare och kunna försörja sig som sådan. Det är kanske inte heller deras ambition. Individens fria val inom gymnasieutbildningen ska dock ställas mot det samhällsekonomiska intresset av att det finns en balans mellan dimensioneringen av gymnasieskolan och arbetsmarknadens behov. En utbildning som inte leder till arbete innebär slöseri både med utbildningsresurser och elevens tid. Därför är det särskilt viktigt att elever som tas in på en så krävande och kostsam utbildning som yrkesdansarutbildningen har de förutsättningar som krävs för att bli anställda inom det yrke de utbildats för. Det ställer också krav på att utbildningen har sådan kvalitet att elever med rätt förutsättningar ges möjlighet att nå upp till yrkeskraven.

Utbildningens innehåll

Yrkesdansarutbildningen kan sägas vara unik i så måtto att det är elevernas ålder som i huvudsak gör att utbildningen räknas som gymnasial. Till skillnad från estetiska programmets dansinriktning är yrkesdansarutbildningen direkt yrkesförberedande och yrkesförberedelsen har inletts redan i grundskolan.

För att möta internationell standard måste yrkesutbildningen i dans vara krävande och redan från början inriktas mot yrket. Därigenom måste utbildningen tillåtas att vara smal. Är utbildningen alltför bred riskeras utbildningens kvalitet och eleverna blir inte anställningsbara. De krav på utbildningens innehåll som i dag ställs för nationella och specialutformade program i skolförfattningarna blir därför svårförenliga med kraven på anställningsbarhet.

Lokala förhållanden som t.ex. samundervisning i vissa ämnen med andra gymnasieprogram och de krav på schema som det ställer, samutnyttjande av lokaler etc. kan ytterligare öka svårigheten att organisera undervisningen på bästa möjliga sätt.

Finansiering

Yrkesdansarutbildningen finansieras genom det statliga verksamhetsbidraget, vilket som nämnts utgör ca 38 procent av de totala kostnaderna, och genom kommunal ersättning. Ersättning som betalas per elev utgör huvuddelen av finansieringen. Konstruktionen gör att Kungliga svenska balettskolan av ekonomiska skäl ges

incitament att ha fyllda klasser (32 elever), även om inte alla intagna elever har de förutsättningar för yrket som krävs.

Yrkesdansarutbildningen är trots verksamhetsbidraget en dyr utbildning i jämförelse med många andra riksrekryterande utbildningar. De kommuner som har många elever som tagits emot till yrkesdansarutbildningen får stå för en stor del av kostnaderna för utbildningen. Den modell för finansiering som gäller kan sägas vara en del av problemet. Skolan blir beroende av ett stort elevunderlag för att kunna finansiera verksamheten.

Uppdraget

En särskild utredare ska utreda förutsättningarna för att en svensk yrkesdansarutbildning med inriktning på klassisk dans, som håller hög internationell klass och leder till anställningsbarhet ska kunna bedrivas. Utgångspunkter för arbetet bör vara att utbildningen ska hålla så hög kvalitet att eleverna blir anställningsbara i Sverige och internationellt. Det behöver belysas om utbildningen håller samma nivå som motsvarande utbildning i andra länder. Om så inte är fallet behöver det belysas om resurstilldelningen är tillräcklig eller om eventuella brister har andra orsaker. Man kan också jämföra med utbildningskostnaderna för konstnärliga utbildningar inom högskolan.

Utbildningen ska stå öppen och vara tillgänglig för elever från hela landet. Utredaren ska särskilt beakta behovet av kontinuitet från den förberedande dansutbildningen till yrkesdansarutbildningen.

Utredaren ska

- studera uppläggningsen av motsvarande utbildningar utomlands som är intressanta och framgångsrika,
- kartlägga sysselsättningen för de senaste årens avgångselever från yrkesdansarutbildningen inom gymnasieskolan som en grund för förslagen,
- kartlägga hur många av grundskolans danselever som sökt och antagits till yrkesdansarutbildningen från respektive skola,
- bedöma den förberedande dansutbildningens kvalitet och förutsättningar för att förbereda eleverna för fortsatt dansutbildning och

- bedöma förutsättningarna för fortsatt rekrytering till den förberedande dansutbildningen i grundskolan samt konsekvenserna av att verksamheten avvecklas på någon av orterna efter beslut av skolhuvudmannen.

Utredaren ska vidare

- föreslå dimensionering av den förberedande dansutbildningen och yrkesdansutbildningen,
- föreslå ändamålsenlig struktur, organisation och lokalisering för utbildningarna,
- pröva i vilken utsträckning såväl den förberedande dansutbildningen som yrkesdansutbildningen behöver avvika från gängse bestämmelser om utbildning inom skolväsendet för att kunna genomföras,
- särskilt analysera behovet av att införa ett antagningssystem som beaktar de särskilda krav som yrkesdansutbildningen ställer och
- lämna förslag till insatser och förändringar om det behövs.

Dessutom ska utredaren

- föreslå huvudman för yrkesdansutbildningen, utbildningens längd och hur utbildningens samverkan med institutioner som anställer eller på annat sätt engagerar yrkesdansare kan stärkas,
- lämna de författningsförslag som föranleds av utredarens ställningstaganden,
- föreslå en modell för finansiering av utbildningarna och beräkna finansieringsnivå för att kunna upprätthålla den kvalitet som behövs samt
- beräkna ekonomiska konsekvenser av förslagen inklusive ökade eller minskade kostnader för studiestöd.

Arbetsätt och redovisning av uppdraget

Arbetet bör bedrivas i nära samverkan med Riddarfjärdens gymnasium/Kungliga svenska balettskolan, Skolverket, Statens kulturråd, Danshögskolan, Kungl. operan och Svensk danskommitté samt med andra institutioner som anställer eller på annat sätt engagerar yrkesdansare. Utredaren ska även samråda med huvudmännen för den förberedande dansutbildningen.

De förslag som lämnats i Gymnasieutredningens betänkande *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27) och i Yrkehögskoleutredningens betänkande *Yrkehögskolan – för yrkeskunnande i förändring* (SOU 2008:29) ska beaktas. Även andra relevanta utredningar bör beaktas.

Uppdraget ska redovisas senast den 15 december 2008.

(Utbildningsdepartementet)

Kommittédirektiv

Yrkesdansutbildning i klassisk dans

**Dir.
2008:135**

Beslut vid regeringssammanträde den 6 november 2008

Förlängd tid för uppdraget

Med stöd av regeringens bemyndigande den 3 april 2008 gav chefen för Utbildningsdepartementet en särskild utredare i uppdrag att utreda förutsättningarna för att en svensk yrkesdansutbildning med inriktning på klassisk dans, som håller hög internationell klass och leder till anställningsbarhet, ska kunna bedrivas. I uppdraget ingår bl.a. att pröva i vilken utsträckning som yrkesdansutbildningen behöver avvika från gängse bestämmelser om utbildning inom skolväsendet för barn och unga för att kunna bedrivas (dir. 2008:32). Utredaren ska enligt direktiven redovisa uppdraget senast den 15 december 2008.

Utredningstiden förlängs. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 16 mars 2009.

(Utbildningsdepartementet)

Referensgrupp

Madeleine Dahlborg	Skolverket
Anna Grip	Cullbergbaletten
Viveca Hallberg	Kulturrådet
Nina Höglund	Kungliga Svenska balettskolan
Gunilla Larsson	Utbildningsförvaltningen Stockholms kommun
Marie Larsson Sturdy	Teaterförbundet
Kerstin Lidström	Kungliga Svenska balettskolan
Ann Lund	Kungliga Operan AB
Sebastian Michanek	Teaterförbundet
Annika Notér-Hooshidar	Danshögskolan
Bo Olovzon	Piteå kommun
Madeleine Onne	F.d. Balettchef Kungliga Operan
Marc Ribaud	Kungliga Operan AB
Olof Stigert	Svenska balettskolan
Lena Sundberg	Svensk Danskommitté

Utländska yrkesdansarutbildningar – gemensamma drag och skillnader

1 Inledning

För att kunna göra en närmare och jämförande bedömning av vad det är för utbildningar den svenska balettutbildningen har att mäta sig med i omvärlden har utredningen med hjälp av dansprofessionen i Sverige samlat information om och från ett antal olika utländska balettskolor. Flera är skolor med ett mycket gott renommé inom dansvärlden, med delvis olika profil men – som det har visat sig – också med en hel del gemensamma drag i flera avseenden. Vi har fått begränsa oss till ett urval av dessa och inriktat oss på utbildningar som bedömts kunna tjäna som inspiration eller förebilder i olika avseenden inom ett svenskt system. Det som framför allt har studerats är skolornas mål och syfte med utbildningen, hur den är upplagd, rekryteringen av och omhändertagandet av elever, utbildningarnas organisation och koppling till arbetslivet. De skolor som studerats närmare är:

- American Ballet Theatre, New York
- Australian Ballet School, Melbourne
- Ballettschule Hamburg John Neumeier
- Ballettschule John Cranko, Stuttgart
- Canada's National Ballet School, Toronto
- Central School of Ballet, London
- Det Kongelige Teater Balletskole, Köpenhamn
- Ecole-Atelier Rudra Béjart, Lausanne
- L'Ecole de Danse de l'Opéra de Paris

- Nasjonalballettens skole, Oslo
- Palucca Schule, Dresden
- Royal Ballet School i London
- School of American Ballet (SAB), New York
- Wiener Staatsoper Ballettschule

I det följande ges en presentation av vad dessa utbildningar står för och hur de fungerar i stort. Syftet är att ge en bild av skolorna och inte att vara en komplett genomgång av alla egenskaper och detaljer.

Sammanfattningsvis kan urskiljas ett antal tydliga kännetecken i de utländska utbildningarna. De är huvudsakligen följande:

1. Utbildningen och träningen påbörjas företrädesvis tidigt, men inte nödvändigtvis redan i förskole- eller lågstadieåldern.
2. Utbildningen bedrivs som balettskola med eleverna i renodlade dansklasser men kombineras med teoretiska studier som ger vad som i Sverige motsvarar grundskola eller gymnasieskola.
3. Förutsättningarna att kombinera dans och skolstudier skiljer sig mellan länderna och skolorna.
4. Utbildningen bedrivs oftast i anknytning till eller i nära samarbete med ett balettkompani på en institution.
5. Antagning till och fortsatt skolgång i balettklass avgörs som regel efter termins- och/eller läsårsvis uppdansning inför jury.
6. Målen för utbildningen är mycket högt ställda med siktet inställt på att eleverna ska hålla en elitnivå när de lämnar den.
7. Undervisningen är rakt igenom fokuserad på dem som bedöms ha förutsättningar för yrket och bedöms klara den träning och disciplin som är nödvändig för studierna.
8. Dansundervisningen är enhetligt uppbyggd för att vara sammanhängande från början till slut.
9. Många men inte alla skolor har ett ordnat boende för sina elever.
10. Det finns ingen garanti för anställning efter färdig utbildning.

2 Mål och inriktning

De olika balettutbildningarna har många gemensamma ”institutionella” mål som uttrycks på lite olika sätt och med olika emfas. Vissa skolor siktar på mål som är fokuserade mer på en kompanistil eller viss tradition och andra till större mångsidighet. I detta avsnitt görs för översiktens skull en presentation av respektive skola.

American Ballet Theatre (ABT)

ABT finns i New York och grundades 1940. Skolan framhåller att en av dess huvuduppgifter är att säkerställa att danstraditioner och dansuttryck bevaras och utvecklas. ABT har en egen skola: Jacqueline Kennedy Onassis School som strävar efter att skapa superba dansare som inte har några tekniska begränsningar och är känsliga för olika kvaliteter i rörelser och uttryck som behövs för att korrekt kunna utföra de klassiska, neoklassiska och samtida uttryckssätten. Skolan vill skapa dansare som är starka, smidiga och dansar utan tillgjordhet, är mångsidiga och flexibla och som därigenom är beredda att arbeta åt alla sorters danskompanier. Skolan ger en yrkesinriktad balettutbildning för elever som är mellan 12–18 år.

Man betonar att eleverna går i en elitskola med en atmosfär som siktar till framgång för varje elev. Läroplanen som tillämpas vid ABT:s Jacqueline Kennedy Onassis (JKO) School är American Ballet Theatre National Training Curriculum, som förenar vetenskapliga principer med element från de klassiska franska, italienska och ryska skolorna. I enlighet med de stilistiska kraven som ABT har, siktar JKO-skolans utbildning till att skapa dansare med ett ordentligt kunnande i klassisk teknik och förmåga att ta till sig och uttrycka sig i alla dansstilar och danstekniker. Utbildningen innefattar klassisk baletteknik, tåspets, pas de deux, manlig dansteknik, karaktärsdans, modern teknik och Pilates.

Uppläggningsen av studierna är anpassade för att eleverna också ska kunna bedriva vanliga skolstudier utöver dansen vilket kan ordnas på olika sätt. En del skriver in sig på lokala skolor, andra bedriver sina studier som distans/korrespondensstudier och en del skriver in sig på antingen de i New York belägna Professional Children's School (*grades 6–12*) eller Professional Performing Arts School (*grades 9–12*) eller Laurel Springs som har distansutbildning för (*K–12*). De två första skolorna är inrättade speciellt för barn och ung-

domar som bedriver krävande konstnärliga utbildningar och har sina scheman anpassade till sina behov. I klasser som vänder sig till barn mellan 5–10 år följs också ABT's National Training Curriculum. Inom ramen för den kan erbjudas fördjupningskurser för de som dansar för hobbybruk liksom förberedande utbildning för unga som vill börja på någon balettskola.

The Australian Ballet School (ABS)

ABS ligger i Melbourne och startade 1964 som en tvåårig yrkesdansarutbildning men har stegvis utvecklats till att nu ge en sammanhållen 8-årig dansutbildning för åldrarna 10–18 år. Skolans ledstjärna eller vision är *"Honour the past, achieve in the present, create the future"*. Målsättningen för skolan är att vara internationellt erkänd för att ge en professionell dansutbildning på allra högsta nivå för studerande som vill göra en karriär inom The Australian Ballet och andra danskompanier över hela världen. Skolan framhåller att man är erkänd av Prix de Lausanne som en av de internationella utbildningsinstitutioner där finalister kan använda sitt stipendium. Vad gäller själva utbildningen är ABS mål bl.a. att förmå eleven att utveckla en naturlig dramatisk förmåga och musikalitet i en distinkt australisk stil, med en stark klassisk teknik med tonvikt på konstnärlighet, renhet i utförandet, koordination och kvalitet i rörelserna, fria från mannerism. I utbildningen kombineras ungdomlig fräschör, uttrycksfullhet och dansglädje med atletism. Man menar att man har en holistisk syn på utbildning som ska tillförsäkra alla studerande en bred, sammanhållen utbildning som utrustar dem för yrken inte bara inom dans och anslutande konstnärliga yrken, utan även inom områden utanför dansen.

Skolan är balettkompaniet Australian Ballets officiellt erkända skola, men har en egen legal status, egen styrelse och ansvarar för sina egna medel. Den finns med i statens "Register of Cultural Organisations", vilket medger skatte deductioner för dem som ger donationer genom olika välgörenhetsstiftelser. Australian Ballet School stöds av den australiska regeringen genom dess "Department of Communications, Information Technology and the Arts (DCITA)".

Ca 36% av skolans årliga budget täcks av regeringen och resten från skolavgifter och bidrag från privata donatorer, filantropiska organisationer och från företagssektorn.

Ballettschule Hamburg John Neumeier

Skolan startade 1978, ligger i Hamburg och utbildar unga från hela världen för en professionell, internationell danskarriär. Skolan ska kombinera undervisningen i klassisk balett och andra dansstilar med den praktiska erfarenheten av att lära från och arbeta med en koreograf. Skolan är knuten till ett kompani med en viss stil, identitet i dansen och en koreograf. De klassiska fundamenten är starka men läroplanen inkluderar en dansundervisning som också ska förbereda eleven för verksamhet inom den samtida dansen. Skolan erbjuder en intensiv klassisk utbildning inklusive pas de deux och variationer, kompletterad med undervisning i modern dans, komposition och folkdans. Den samtida dansutbildningen är inriktad mot att utveckla konstnärskapet samtidigt som den ska förbereda eleven för arbete i ett professionellt kompani.

Utbildningen för de yngsta innehåller musik och rytm, hållning, koordination av rörelser och dansimprovisation. Vartefter får eleven intensiv träning med fokus på klassisk baletteknik och senare folkdans, spansk dansteknik, modern dans, klassisk och samtida variationer, pas de deux och danskomposition. Målet för den dagliga träningen i de sista gymnasiala årskurserna är att utveckla en mångsidig dansare som är förberedd på de tekniska och konstnärliga krav som samtida balettkompanier har. De högsta årskurserna har ett program som innehåller anatomi, musikteori, danshistoria, konst och kulturhistoria och koreografi. Mot bakgrund av vad de har lärt sig om moderna och klassiska dansstilar ska eleverna utforska rytmiken, dynamiken och de rumsliga utmaningarna som ligger i koreografin. Utländska studenter får undervisning i tyska. Målet är att ge eleverna en strukturell grund för att kunna utveckla egna koreografiska ideér och bli en kreativ partner för vilken koreograf som helst de kan komma att samarbeta med under sin professionella karriär.

Ballettschule John Cranko

Skolan har sin verksamhet i Stuttgart och startade 1971. Målet är att ge unga danstalanger möjligheten att skaffa sig en kontinuerlig dansutbildning i klassisk dans från grunden till att som avslutning bli en professionell yrkesutövare. Undervisningen på Ballettschule John Cranko innehåller beroende på årskurs och nivå klassisk teknik, variationer, repertoar, pas de deux, karaktärsdans, samtida dans,

improvisation, tåspets, tyska, engelska, socialvetenskap, danshistoria, musikhistoria och musikteori, anatomi, dansteori och sminkning. I den förberedande utbildningen för 6–9 åringar övas främst musikalitet och rytmik, uppbyggnaden av fysiken och olika förberedelser inför grundutbildningen. I grundutbildningen för 11–16 åringarna övas klassisk teknik, repertoar och beroende på ålder och nivå *pas de deux*, samtida dans, improvisation, spansk dans och *barre au sol*.

Skolan består av två delar: Ballettschule der Württembergischen Staatstheater som är en fristående skola (freien Unterrichtseinrichtung) och den statliga balettakademien, som är en yrkesskola (Berufsfachshule). Delstaten Baden-Württemberg och staden Stuttgart ansvarar finansiellt för skolan. För att eleverna också efter sin danskarriär ska ha flera valmöjligheter finns möjligheten att under utbildningen ta en tysk "Abitur" (ungefär gymnasieexamen). I den statliga balettakademiens tvååriga yrkesutbildning får eleverna utbildning till professionella, klassiska dansare. Grundutbildningen på grundskolenivå avslutas med en teoretisk examen medan yrkesutbildningen på gymnasienivå avslutas med en praktisk prövning. När den fullgjorts med godkänt resultat lämnar eleven balettakademien med en statlig examen som yrkesdansare i klassisk dans.

Canada's National Ballet School (NBS)

NBS finns i Toronto och startade 1959. Det är den enda balettinstitution i Nordamerika som tillhandahåller elitutbildning i dans, teoriundervisning och boende på samma campus. Den har som mål att vara världsledande i balettutbildning med ett teoretiskt program och boende för eleverna på samma plats. Skolans ambition är att ligga i framkanten av dansutbildningen och ständigt utveckla sina dansprogram och förena baletttraditionerna med de senaste framstegen i rörelsevetenskap, idrottsmedicin och omsorg om den unge. Skolan ser som sitt uppdrag att understödja och avmystifiera danskonsten och sätta in den i en holistisk syn på utbildning och livslångt fysiskt välbefinnande. Skolan synsätt går ut på vilja vårda mästarernas eld, inte vakta deras aska, som man uttrycker det. Skolan framhåller att dess kvalitet återspeglas i studenterna som återfinns i 49 danskompanier över hela världen som dansare, koreografer och balettchefer i t.ex. the National Ballet of Canada, American Ballet Theatre, Boston Ballet, the Stuttgart Ballet och London's Royal Ballet.

Skolan varvar och integrerar träningsmoment från det bästa av undervisningsmetoderna i klassisk balett med modern dansteknik och hämtar kunskap från vetenskapen om rörelseteknik och idrottsmedicin, allt nödvändiga kunskaper i dansyrket av i dag. Skolan har sakta reviderat sin syllabus och integrerat olika element från flera välkända träningsystem, inklusive Vaganovas. Samtidigt har det lagts stor vikt vid undervisning i modern dans. Utöver daglig balettträning studeras variationer, repertoar, pas de deux, drama och uttryck, historisk- och karaktärsdans samt anatomi. Därutöver undervisas i bl.a. baletthistoria, konst, musik, fotografi, engelska, franska, matematik, naturvetenskap, geografi; allt stödjer dansutbildningen men ger eleverna en formellt användbar skolgång och förbereder eleven för ett livslångt lärande och för att kunna fortsätta med eftergymnasial utbildning efter danskarriären. Under fas 1 av balettutbildningen kombineras en läroplan för yrkesdans med skolutbildning från *grade 6–12* och eleven får en professionell balettutbildning på högsta nivå.

Skolan är delvis statligt finansierad. Utöver bidrag från staten, delstaten, kommun och via kursavgifter, försöker man själv via sponsorer och donatorer att dra in pengar. Skolan betraktas av delstatsregeringen som en viktig kulturinstitution i Kanada.

Central School of Ballet (CSB)

Central School of Ballet finns i London. Den etablerades 1982 och är en yrkesdansutbildning. Skolans mål är att genom utbildningen värna om och värdesätta det artistiska uttrycket i dansen tillsammans med tekniken. När man fyllt 16 kan man börja på Central's Senior School som är skolans tvååriga utbildning på motsvarande svensk gymnasienivå och som genom att ha sin utbildning ansluten till Conservatoire for Dance and Drama kan ge en grundexamen i dans. Den leder i sin tur till ett tredje år i skolans regi som ger en BA-examen i Professional Dance and Performance, ackrediterad av universitetet i Kent. Central School är den enda dansskola som har denna speciella möjlighet i England. Skolan följer en syllabus som utarbetas av Royal Academy of Dance (RAD). Man studerar balett, samtida dans, repertoar, pilates och skapande dans. Skolan har kurser som förbereder yngre elever för dansutbildning på heltid.

Det Kongelige Teater Balletskole

Skolan ligger i Köpenhamn och är Det Kongelige Teaters egen balett-elevskola. Den beskriver sig i sin externa information som en konstnärlig elitskola som har funnits sedan 1771. Det Kongelige Teater bedriver den på tre enheter i Danmark. I Köpenhamn finns omkring 80–90 elever fördelade på 9 klasser. Eleverna går i skola på Det Kongelige Teater där undervisningen i läse- och dansskolan är samlad. Sedan 1996 har Det Kongelige Teater ett avtal med Nørre Zahles Gymnasieskole (N.Z.G.) som har ansvaret för elevernas teoretiska undervisning. Om eleverna inte klarar balettexamen är de om de vill tillförsäkrade en fortsatt skolgång på N.Z.G. Skolavgiften till N.Z.G. betalas av Det Kongelige Teater, så länge eleven går på Ballettskolan. Det finns också eftermiddagsomsorg på skolan.

Enheten i Holstebro öppnade 1996 och har omkring 20–30 elever i klasserna 1–6. Därefter kan eleven fortsätta i København. Den teoretiska undervisningen handhas av Friskolen Ballettskolen med samma regler om utbildningen som i Köpenhamn. Det Kongelige Teater har ett samarbetsavtal med Peter Schaufuss Balletten som ofta använder eleverna i kompaniets föreställningar. Gemenskapen mellan balettbarnen i Holstebro och Köpenhamn ombesörjes bl.a. genom utbytesbesök där barnen inkvarteras privat hos varandra. I Holstebro finns numera också en danslinje som inte är inriktad på balett utan har en bredare inriktning. Barn som går "børnehaveklassen", som inte har valt danslinje ännu, dansar tillsammans med dans- och musikeleverna i första och andra klass en dag/vecka. Därtill har de tre egentliga musik- och rytmiktimmor som till en del består av rörelse till musik.

Enheten i Odense öppnade 2002 och har omkring 20–30 balett-elever fördelade på klass 1–6. Teoriundervisningen bedrivs av en friskola som startats av Det Kongelige Teater, Odense Teater, Odense Kommun och Fyns Amt, med samma regler om fortsättning om man inte klarar balettexamen som i Köpenhamn. Man har ett samarbetsavtal med Odense Teater så att eleverna bl.a. kan delta i dess föreställningar. Läseskolan är en mindre friskola med 90 barn i årskurserna 1–9. Från 2004/05 har balettskolan i samarbete med Odense Teater också en linje med fokus på modern dans. Medan balettlinjen syftar till en yrkeskarriär i Den Kgl. Ballet så är inte danslinjen så målbestämd. Det är upp till eleven själv att söka in på dansutbildningar, teaterskolor etc. Det finns också numera tre privata balettskolor som undervisar på eftermiddagarna i dans. Där bedrivs

en mer intensiv utbildning som kontrolleras av konsulenter från Det Kongelige.

Ecole-Atelier Rudra Béjart

Denna skola ligger i Lausanne och grundades av Maurice Béjart 1992. Syftet var att etablera en multidisciplinär skola där dansen och elevens sökande efter personlig utveckling skulle vara basen. Idén var att utveckla ett förhållningssätt till dans som både kombinerade och var ett komplement till andra konstformer som musik, teater och kampsporter. Skolan tar emot elever från hela världen som vill ha en kostnadsfri tvåårig utbildning. Utbildningen som erbjuds inkluderar klassisk och modern dans, Béjarts och Martha Grahams repertoar, röstträning, klassik och modern sång, slagverk och rytm, drama och kendo.

L'Ecole de Danse de l'Opéra de Paris

Detta är Parisoperans balettskola och är västvärldens äldsta sådan som grundades under Ludvig XIV:s tid och ses som den klassiska balettens vagg. Skolans uppdrag är att utbilda balettdansare och tillhandahålla dansare med professionell utbildning enligt ett dekret från 1944. Utbildningen är uppdelad i sex nivåer, öppen för pojkar och flickor. Det är en flerdisciplinär utbildning som består av olika danskurser: klassisk, karaktär, samtida, jazz och folklig dans; olika kurser i musik, mimteknik, komedi, upphovsrätt, danshistoria, anatomi och gymnastik. Övriga ämnen inom ramen för den allmänna utbildningen ges fram t.o.m. BAC (den franska gymnasieexamen).

Nasjonalballettens Skole

Skolan ligger i Oslo, startade sin verksamhet 1965 och är den Norske Nasjonalballettens skola. Dess målsättning är att ge barn en grundlig och omfattande utbildning inom klassisk balett och följa upp Nasjonalballettens goda utveckling under senare år. Man ska göra detta genom att ha ett utbud som håller mycket hög nivå även sett i ett internationellt sammanhang. Skolan bekänner sig inte till något

speciellt undervisningssystem, har ca 125 elever i åldern 6–16 år, varav 20 % är pojkar.

Eleverna får undervisning av en stab internationella balettpedagoger med en bred och varierande bakgrund. Detta ska ge eleverna en stilmässigt bred och varierande bakgrund som ska svara mot den kombination av ren klassisk teknik och allsidighet som Nasjonalballetten visar och eftersträvar.

Palucca Schule

Palucca har sin hemvist i Dresden. Den har en 80-årig tradition av innovation och förändring som sitt varumärke, och är en inom dansvärlden högt ansedd utbildning. Skolan menar att i den snabbt föränderliga dansvärlden förväntas artisterna av i dag vara mångsidiga, "open-minded" och kunniga i olika tekniker. De principerna vägleder den konstnärliga profileringen av skolan. Skolans mål är att eleverna ska utvecklas till självständiga artister som har förmåga att använda dans som ett sätt att uttrycka sig och varje elev uppmuntras i att fullända och upptäcka sin kreativa potential i en stödjande omgivning. Skolan vill stimulera elevens nyfikenhet och utveckla ett konstnärligt medvetande och känsla för estetik genom att vidga deras insikter i den samtida konstens värld. Det sker genom att skapa kontakt med andra ämnesområden och samarbeta med olika kulturinstitutioner. Utbildningen fokuseras på den gemensamma axeln kreativitet, teknik och experimenterande.

Samtida dans, balett och improvisation är huvudämnena och erbjuds i kombination med en fullvärdig teoretisk skolutbildning. Tvärvetenskaplig undervisning, workshops och kreativa processer mellan både elever och lärarkåren bidrar till kunskapsutvecklingen. Man vinnlägger sig om att tillämpa och integrera den senaste utvecklingen inom dansmedicin och rörelsevetenskap i pedagogiken. Skolan har såväl ett förberedande program som innehåller klassisk dans, teknik, improvisation, folkdans och scenframträdanden. Vidare finns en grundskoleutbildning som utöver dansträning innehåller alla skolämnen som en vanlig skola samt en yrkesdansarutbildning på gymnasial nivå.

Royal Ballet School

Skolan ligger i London, grundades 1926 och fick sitt nuvarande namn 1956 efter ett dekret från hovet och är en högt ansedd utbildning. Skolan ger en åttaårig, noggrant strukturerad dansutbildning ihop med omfattande teoretiska program så att eleverna får en utbildning som rustar dem för en karriär på allra bästa sätt. Skolan beskriver sitt uppdrag som att träna och utbilda förstklassiga klassiska balett-dansare för Royal Ballet, Birmingham Royal Ballet och andra internationella danskompanier på toppnivå genom att vara de som sätter standarden på dansutbildningen såväl nationellt som internationellt. Skolan ska skapa dansare som besitter en stark klassisk teknik med en kraftig tonvikt på konstnärlighet, renhet i utförandet, koordination och en kvalitet i rörelserna som är fria från manér. Ett träningsystem har utvecklats som omfattar åtta års heltidsträning på skolan. Det vilar på traditioner från olika skolor inom den klassiska baletten, där det bästa som skapats av föregångarna har behållits samtidigt som kraven på den klassiska dansteknik i dagens yrkesutövning bakats in. I alla sammanhang betonas det naturliga flödet i rörelserna, musikalitet, dansglädje och den konstnärliga utvecklingen av eleven. Målen anges vara att

- i en omhändertagande miljö tillhandahålla konstnärlig och teoretisk träning av högsta möjliga kvalitet,
- erbjuda alla elever en positiv studieerfarenhet som hela tiden ses över i förbättrande syfte,
- ha en erkänd ackreditering inom yrkesutbildningssystemet,
- erbjuda eleverna så många möjligheter att uppträda som möjligt,
- tillförsäkra eleverna en nära praktisk och konstnärlig tillgång till Royal Ballets kompanier,
- bibehålla en hög anställningsfrekvens bland de examinerade dansarna och en hög rekrytering till Royal Ballet eller Birmingham Royal Ballet,
- utöka elevernas internationella erfarenheter genom att delta i internationella tävlingar och festivaler,
- utveckla nya state-of-the-art, för ändamålet skapade möjligheter som ska förbättra lärmöjligheterna för eleverna samt
- utöva ett omfattande audition- och outreachprogram.

Skolan klagör att man är ledande i klassisk balettutbildning i Storbritannien och är en internationell institution som drar till sig de allra bästa baletteleverna i världen. Mängder av dansare i världsklass har varit elever på skolan.

School of American Ballet (SAB)

SAB är New York City Ballets skola, etablerad 1934 av bl.a. George Balanchine. Skolan är en privat organisation som finansieras via avgifter, donationer och andra intäkter. Skolans mål är att se till att de klassiska traditioner som utarbetades av George Balanchine förs vidare och dess unika, amerikanska stil bibehålls och utvecklas bland dansarna så att de kan uppfylla kraven hos NYCB. Eftersom den har som mål att försäkra sig om att Balanchines principer och stil förs vidare delar skolan och danskompaniet vid New York City Ballet samma konstnärliga ledarskap. Kompaniets balettchef är därför också skolans konstnärliga ledare. Majoriteten av fakultetsmedlemmarna är nuvarande eller tidigare medlemmar av NYCB.

Man tillämpar samma grundläggande syllabus i undervisningen för pojkar och flickor i början. Vartefter eleverna utvecklas tekniskt, understryks kontrasterna mellan kvinnligt och manligt dansande. Eleverna lär sig också utdrag ur klassiska och samtida baletter i separata klasser för pojkar och flickor. SAB betonar att varje elevs utveckling mot professionalism är direkt länkad till hennes eller hans musikförståelse. Skolan har en omfattande undervisning i musik, rytm och musikhistoria. Pojkar i barngrupper och i de förberedande klasserna tränas i akrobatik för att uppöva muskelstyrka och kontroll.

Wiener Staatsoper Ballettschule

Skolan har sina rötter i en teater och en dansskola grundad 1771. År 1870 blev det en mer formell undervisning och numera erbjuds en fullständig praktisk och teoretisk dansutbildning för scenen som är åtta år lång. Man samarbetar med ett federalt gymnasium i Wien som är specialiserad på musikutbildning, där den s.k. balettlinjen ger en gymnasieexamen. I utbildningarna studeras bl.a. klassisk dans, pas de deux, repertoar, modern dans, tolkning och improvisation,

jazz dans, rytmik, karaktärsdans, Wiesenthal teknologi, historisk dans, placering, anatomi.

3 Undervisningen – uppläggning och innehåll

Det finns flera likheter i hur skolorna uppläggning av utbildningen och inte minst i fråga om dess huvudsakliga innehåll. Beroende på olika förutsättningar i ländernas utbildningssystem organiseras skolorna och utbildningarna av naturliga skäl efter olika modeller. Även i detta avsnitt görs för överblickens skull en beskrivning av var skola för sig.

ABT:s Jacqueline Kennedy Onassis School

Skolan följer den ålders- och nivåindelade läroplan för dansundervisningen som finns i American Ballet Theatre National Training Curriculum. Varje nivå har utformats för att vara följsam i förhållande till utvecklingsbehoven för åldersgruppen. Klasstorleken är mycket begränsad. Schemat i skolan är utformat för att eleverna ska kunna sköta såväl dansen och studierna i övriga skolämnen.

Dansundervisningen omfattar för 12–14 åringarna ca 9 tim/vecka alla vardagar efter ca 16.30; 14–16 åringarna ca 17 tim/vecka alla vardagar enligt ovan samt lördagar kl 10–15 och 16–18 åringarna ca 18 tim/vecka, också alla vardagar samt lördagar. I de två äldsta åldersgrupperna har pojkar och flickor separata klasser två gånger i veckan. Eleverna får undervisning i teknik, pas de deux, tåspets, karaktärsdans, modern dans, Pilates och variationer.

Australian Ballet School

Enligt ABS ger dans så mycket positivt till ett barn att är det bra om de börjar dansa så tidigt som möjligt. Om de vill lära sig klassisk balett måste de börja medan kroppen fortfarande är naturligt flexibel. I Australien finns ofta ”pre-ballett”-grupper för barn på balettskolor redan från 3–4 års ålder. Mer grundlig undervisning börjar företrädesvis vid åtta eller nio års ålder. Pojkar börjar ofta när de är äldre, om de är atletiska är det inget hinder för en god utveckling, fast ju tidigare de börjar dansa, desto bättre.

ABS ger en sammanhållen 8-årig dansutbildning för åldrarna 10–18 år uppdelat på ”the Junior School” som ungefär motsvarar grundskola och ”the Senior School” som ungefär motsvarar gymnasium. De två första åren av dansutbildningen fokuseras på teknikträning och konstnärlig utveckling. Det avslutande året förbereder eleven för dansyrket genom att förfina danstekniken, utveckla yrkesfärdigheterna, delta i karriärutvecklande aktiviteter och framträdanden. Man har ett institutionaliserat samarbete med en grund- och gymnasieskola som tillhandhåller övrig teoriutbildning. Skolan är ”riksrekryterande”. I Junior School finns 5 utbildningsnivåer för elever från och med 10 års ålder. På nivå 1–3 är det deltid undervisning i dans, med kortare dansundervisning på eftermiddagarna efter ”läseskolan”, från 16.30 alla vardagar samt lördagar. Nivå 4, då eleverna är 13/14 år är för närvarande det första året då det är heltidsutbildning. Den erbjuds i anslutning till skolan Victorian College of the Arts Secondary School (VCASS). Eleverna på nivå 4 förväntas prestera bra i sina teoretiska studier samtidigt som de förväntas konsolidera och utvidga sina tekniska och artistiska färdigheter i dans. Elever som går heltidsprogrammet börjar 8.30 måndag till lördag och skoldagen slutar på sen eftermiddag vardagar och vid 12.00 på lördagar. Undervisningen organiseras i en pojk- och en flickklass per nivå. De som läser heltid har som regel en halvdag med teoristudier och en halvdag med dansträning.

Heltidsträning i dans börjar i nivå 5 och integreras så att övrig teoriundervisning också kan bedrivas. Elever som godkänts efter nivå 5 får ett ”Certificate III” i dans, vilket är ett fristående, formellt erkänt betyg (qualification) som inkluderar ämnena dans, musik, framställning, psykologi, näringslära och kulturstudier. I och med detta avslutas ”junior school”. Eftersom eleverna även har läst övriga teoretiska ämnen kan de fortsätta på gymnasiala studier. Eleverna i ”the Senior School”, nivå 6–8, motsvarar ungefär det svenska gymnasiet. De två första åren ägnas åt teknisk träning och konstnärlig utveckling. De får när de är färdiga dels en examen ”Victorian Certificate of Education (VCE)” som – utöver dans – innehåller teoriämnen som ger behörighet till universitetsstudier. Skolan kan också utfärda den självständiga yrkesexamen ”Advanced Diploma of Dance”.

Om en elev lämnar utbildningen innan han eller hon fullföljt denna examen, kan balettskolan och den samarbetande gymnasieskolan hjälpa till med elevens övergång till ett lämpligt teoretiskt program på en av de senare nivåerna. Detta är ett nytt initiativ som

gör det möjligt för elever som vill byta inriktning på sin utbildning inför fortsättning i någon tertiär utbildning som högskola t.ex. Det sista året, nivå 8, förbereder eleven för dansyrket genom att förfina danstekniken och utveckla elevens professionella färdigheter genom karriärutvecklande aktiviteter och framträdanden, bl.a. ett möjligt engagemang hos Australian Ballets Dancers Company.

Ballettschule Hamburg John Neumeier

Skolan har tre förberedande klasser för barn 7–10 år. Lektionerna för nivåerna A och B hålls två gånger i veckan och för nivå C tre gånger i veckan.

Utbildningen av en yrkesdansare tar därefter åtta år. Först går eleverna som är 10–16 år i Junior respektive Mellanklass som omfattar klasserna 1–6. Därefter går eleverna i en "Theater Klasse" 7–8 under två år. Då pågår lektionerna sex dagar i veckan. Dansutbildningen bedrivs i små klasser, som gör det möjligt att ha noggrann uppsikt över varje elevs utveckling. Jämsides med balettundervisningen är det viktigt att eleverna får en god skolunderbyggnad i övrigt. Skolan har därför ett nära samarbete med lokala skolor i staden. Den s.k. *Theater Klasse* för 17–18 åringarna är en heltids yrkesutbildning i dans och har status som statlig yrkesdansarutbildning i balett. Under dessa två år som utbildningen omfattar ska eleven kunna få de nödvändiga kvalifikationer som behövs för att bli en färdig yrkesdansare. Studierna avslutas med en slutexamination och ett diplom.

Ballettschule John Cranko

Skolan omfattar flera stadier, från barnverksamhet till färdigutbildning. Undervisningen i förskola liksom för klasserna 1–6 i grundskoleåldrarna pågår på eftermiddagarna så att barnen kan gå i sina vanliga skolor dessförinnan. Det finns också internatmöjlighet för barn mellan 10–16 år.

Inriktningen på undervisningen och tiden som barnen har danslektioner är fördelad på följande sätt:

I förberedande skola år 1 och 2 (6- respektive 7-åringar) har man en resp. två 60–90 min lektioner per vecka, år 3 och 4 (8- resp. 9-åringar) tre resp. fyra 60–90 min lektioner per vecka. Därefter bör-

jar grundutbildningen som är uppdelad på sex nivåer eller klasser. Klass 1 (10-åringar) har 90 minuters danslektion 5 ggr/vecka mån-fre. Klass 2-6 (11-15 åringar) har 90-120 min lektion 6 ggr/vecka, mån-lör. Därefter är det för 16-18 åringarna heldagsutbildning på yrkesakademien (yrkesskolan).

Canada's National Ballet School

NBS har vanlig skolutbildning från *grade 6* och eleverna går ut från skolan i *grade 12* med ett *Ontario Secondary School Diploma*. Ontarios utbildningsdepartement har tillsyn över skolan och alla kurser följer dess fastlagda riktlinjer.

Skolåret varar från september till juli, även om den teoretiska delen av skolan slutar i juni. Deltagande i en sommarskola i juli är obligatorisk för eleverna, med undantag för de äldre elever som ska delta i skolans utbytesprogram eller de som inte ska fortsätta på NBS i september. På steg 1 av yrkesdansprogrammet (*Phase One*) tas ett 50-tal elever in varje år. Utbildningen kombinerar balettträning på högsta yrkesmässiga nivå med skolämnen från *grade 6* (10/11 år) till *grade 12* (17/18 år), varefter de får ett "Ontario Secondary School Diploma". Läroplanen omfattar baletthistoria, konst, musik, fotografi, engelska, franska, matematik, naturvetenskap, historia, geografi m.m. Steg 2 av yrkesdansprogrammet (*Phase Two*) ger för ett begränsat antal dansare som gått ut steg 1 en post-gymnasial träning som helt fokuseras på inledningen av ett yrkesliv som dansare.

Skolan betonar att man inte ser att examinationen från *Grade 12* som en signal att läroprocessen är färdig. Det vore att införa en konstgjord "deadline" för en elevs utveckling. Den individuella utvecklingen måste fortgå.

Central Ballet i London

Hos Central Ballet har eleverna i *Junior School* sina klasser jämsides med elever i *Senior School* för att de ska få en inspirerande atmosfär och en naturlig progression. *Junior School* är för barn och unga från 3-16 år som vill lära balett efter skolan. Lektionerna hålls på vardageftermiddagar och kvällar samt lördagar. Dessa kurser är indelade i *Pre-Ballet* (3-4 åringar) *Pre-Primary* (4-5 åringar) *Primary* (5-6

åringar) *Grade 1* (6–7 åringar) *Grade 2* (7–8 åringar) *Grade 3* (8–9 åringar) *Grade 4* (9–10 åringar) *Grade 5* (10–11 åringar) och *Grade 6* (11–12 åringar). Skolan har på motsvarande svensk gymnasienivå (*Senior School*) en treårig yrkesdansutbildning där man jämsides med dansen också på kvällstid och helger kan läsa för betyg som gör det möjligt att söka till högre utbildning (*AS* och *A-levels* i det brittiska systemet).

Enligt skolan har man resultat som gott och väl ligger över genomsnittet i landet. Till det tredje året tas man in efter audition och ingår då i skolans turnerande kompani Ballet Central. Balett och samtida dans är huvudämnena. Eleverna kan också studera jazzdans och musikteater. Som avslutning får eleverna en *BA-examen* i dans som är ackrediterad genom universitetet i Kent.

Det Kongelige Teaters Ballettskole

I Danmark får eleverna undervisning i balett redan från årskurs 1 från måndag till fredag och i Köpenhamns skolan fr.o.m. årskurs 4 är det också träning på lördagarna. Balettträningen är uppdelad efter ålder och nivå och omfattar ca. 1–2 timmars undervisning i klassisk balett varje dag. Balettundervisningen anpassas också efter elevernas utveckling, bl.a. börjar flickorna dansa tåspets i 10-årsåldern och pojkarna undervisas i styrketräning. Undervisningen följer inte alltid skolschemat utan av och till medverkar eleverna i föreställningar och det förekommer en del förberedande träning inför en premiär. Detta försiggår som regel under skoltid, men tack vare klassernas låga elevtal finns det goda möjligheter att ta igen undervisningen.

Ballettskolans alla tre enheter har samma pedagogiska och ämnesmässiga innehåll i undervisningen. Den teoretiska ämnesundervisningen bedrivs i friskolor som följer Undervisningsministeriets regler. De minsta barnen som i Holstebro går i "børnehaveklass" och ännu inte har valt danslinje, dansar tillsammans med ballettskolans elever i första och andra klass en dag/vecka. Därtill har de tre egentliga musik- och rytmiktimmarna som till en del består av rörelse till musik. Det Kongelige Teater Ballettskole står för själva yrkesundervisningen.

I Köpenhamn bedrivs undervisningen i såväl läseskolan som dansskolan på Det Kongelige Teater med 70–80 elever fördelade på 9 klasser.

Odense har 20–30 balettelever fördelade på 6 årskurser. En särskild mindre friskola har inrättats av Det Kongelige Teater, Odense Teater, Odense Kommun och Fyns Amt som ansvarar för skol-ämnena. Balettskolan har i samarbete med Odense Teater också en linje med fokus på modern dans. Balettlinjen syftar uttalat till yrkeskarriär i Den Kongelige Ballet. Elever på den moderna linjen får själva söka vidare till de dansutbildningar, teaterskolor etc. som finns efter grundskolan.

Vid enheten i Holstebro finns också 20–30 balettelever i årskurs 1–6. Den teoretiska undervisningen handhas av Friskolen Balletskolen. Eleverna kan efter åk 6 fortsätta sin dansutbildning i Köpenhamn. Balettskolans samarbetar med Det Kongelige Teater, Odense Teater och Peter Schaufuss Balletten. Det ger möjligheter till upplevelser som integreras i undervisningen.

Eleverna vid de olika enheterna deltar i balett och teaterföreställningar för att få scenvana. De barn som medverkar får kostymer, lär sig att sminka sig och arbetar tillsammans med de vuxna dansarna eller skådespelarna. Eleverna deltar också i turnéer såväl inom som utomlands. Gemensamt för de tre enheterna är att man vinnlagt sig om att bedriva undervisningen i klasser som ger lärarna möjlighet att ge en individualiserad undervisning. Musikundervisningen kan t.ex. förläggas till en generalrepetition på Operan. Eleverna får också yrkesrelaterad undervisning om anatomi, konsthistoria, balett- och musikhistoria m.m. Det organiseras också utbytesbesök av baletteleverna mellan skolorna ute i landet och Köpenhamn där barnen inkvarteras privat hos varandra.

Den s.k. läseskolan har ansvaret för elevernas grundskoleutbildning och undervisning i teoretiska ämnen. Undervisningen bedrivs i mindre klasser som ger lärarna möjlighet att ge en individualiserad undervisning. Utbildningen följer Undervisningsministeriets bestämmelser och ger eleverna examen som ger behörighet till gymnasiet. Undervisningen är emellertid tillrättalagd med hänsyn till de särskilda förhållanden som präglar för balettelevernas förhållanden. Elevernas genomsnittliga betyg ligger högre än landsgenomsnittet, vilket man anser hänger samman med att klasstorleken är mindre och undervisningen intensiv. Elevernas höga aktivitetsnivå har en gynnsam inverkan på deras inlärning.

Ecole-Atelier Rudra Béjart

Skolan har ungefär 40 elever som är fördelade på de två årens studier. Undervisningsschemat är uppblandat med presentationer ungefär var sjätte vecka då såväl elever som lärare delar med sig av vad som uppnåtts tillsammans med balettskolans ledare. Det centrala i undervisningen är repertoar av Maurice Béjart och Martha Graham; en i Europa unik möjlighet tack vare en formell överenskommelse mellan de två stiftelser som har rättigheterna till deras koreografier och verk. Skolans pedagogik bygger på ett lärande genom självständigt ansvar i en lärlingsmodell. Man hjälper eleven in i den professionella tillvaron och att anpassa sig till den, man ger undervisning och hjälper till att omsätta den i praktik. Enligt skolan finner studenten ganska fort om de är redo för ett arbete som yrkesdansare.

All undervisning är obligatorisk och pågår sex dagar i veckan, tisdag–söndag. Måndagar är ledig dag. Undervisningen bedrivs i Stiftelsen Béjart Ballet Lausanne's danslokaler. Schemat läggs upp veckovis och en vanlig dag kan se ut på ungefär följande sätt:

Den första lektionen startar 9.00 och kan vara en balettklass på 1 tim och 45 min. Pojkar och flickor undervisas i var sin klass. Därefter fortsätter man med 2x2 timmars klasser i modern dans och musik. Första och andraårseleverna undervisas separat. Lunch är mellan 14.15–15.00. Det finns en självservering med olika alternativ och lämplig mat, grönsaker, fisk kött desserter. Därefter fortsätter undervisningen i klassisk balett med bl.a. tåspets för flickor, pojkklass, pas-de-deux, Béjartrepertoar, modern repertoar med Graham, Limón, traditionell dans osv. Under vissa perioder ordnar man också mästarklasser i teater eller cirkus. Tre gånger i veckan övar eleverna Kendo, eftersom det enligt skolan hjälper eleverna att utveckla sin koncentration, kampanda och att kontrollera sin egen personlighet. Undervisningen slutar bortåt 19.00, men man kan stanna kvar till 20.00.

Skolan understryker att det inte finns mycket tid över för andra studier. Därför rekommenderar man att eleven avslutat sina studier innan man börjar på skolan. Men det finns elever som trots det har läst på korrespondens och lyckats bra.

Skolan har lov en vecka under hösten, två veckor runt jul och nyår och hela augusti månad. Alla elever deltar i föreställningar i Schweiz och övriga Europa och ibland längre bort, särskilt under juli månad då man genomför en sommarturné.

Eftersom kosten är viktig för en dansare ordnar man varje höst en *master class* tillsammans med den internationella restaurangskolan Ecole Hôtelière de Lausanne, där eleverna får lära sig hur man lagar den bästa maten för en dansare.

L'Ecole de Danse de l'Opera

Parisoperan balettskola har sin undervisning i sex nivåer som är öppna för pojkar och flickor. Det är en multidisciplinär utbildning med klassisk dans, karaktärsdans, samtida, jazzdans och folkdans med lektioner i musik, mim, teater upphovsrätt, danshistoria, anatomi och gymnastik. Allmän skolutbildning enligt nationell läroplan bedrivs i skolan från förskola till gymnasiet (Baccalaurate). Så länge eleven är inskriven i balettskolan gäller skolplikt, även efter 16 års ålder.

Vid flera tillfällen medverkar skolans elever i olika framträdanden, både i och utanför Paris. Enligt skolan måste, oavsett vilken danskarriär eleven sedan siktar på, en dansare kunna arbeta i perfekt integration med balettkåren medan han eller hon utvecklar sin konstnärliga förmåga och kvalitet för att en dag kunna dansa en roll, kommunicera ett arbete, överföra en vision och övertyga en publik. Denna förmåga och attityd behöver kombineras med arbete med en allt större repertoar som inte bara omfattar klassisk fransk balett utan också koreografier från alla bakgrunder och perioder, fram till samtida koreografers verk som bara har fantasin som gräns. Att utbilda och träna unga dansare innebär enligt skolan att omvärdera sambanden mellan samhället de lever och studerar i vis á vis balettkonsten som den framförs vid föreställningar på Parisoperan. Sökandet efter koreografisk excellens förutsätter att dansaren ska vara beredd att söka efter personlig fulländning och en harmonisk balans mellan den egna individen och dansaren. Det är just genom denna övergripande känsla av sammanhang och samband som morgondagens talanger kan födas.

Nasjonalballettens skola

På Nasjonalballettens skola bedrivs undervisningen på eftermiddagar och kvällar fram till dess att eleverna är färdiga med sin ungdomsskola. Skolan arbetar på att få baletträningen integrerad i skol-

dagen i stället. Undervisningen innehåller bl.a. tåspets för de äldre flickorna, karaktärsdans, modern dans, pas de deux, akrobatik för pojkarna och instudering av solo- och grupprepertoar. Skolan har några av Norges främsta balettrepetitörer i sin stab och eleverna ges möjligheter att utveckla sig till en högre nivå i dansfärdigheter och få förståelse för vad som krävs av en professionell dansare. Utöver det vardagliga kursutbudet rekommenderar man eleverna att delta på sommarkurser som bl.a. arrangeras av skolan. Man anlitar då gästpedagoger från National Ballet School i Toronto som ger eleverna och pedagogerna en god start inför nästa termin.

Alla klasser har ett begränsat antal elever. Varje barn får mycket uppmärksamhet av pedagogerna och kan göra snabba framsteg. Mesta delen av undervisningen sker till levande pianoackompanjering. Skolan anser detta vara synnerligen viktigt både för att utveckla elevens förståelse av relationen mellan musik och dans och inte minst eftersom det ger pedagogerna möjlighet att koncentrera sig maximalt på eleverna, även mellan övningarna.

Palucca Schule

Hos Palucca börjar det professionellt inriktade yrkesdansprogrammet vid 10 års ålder och kombineras med en utökad teoretisk skolgång och internat på campus. Läroplanen är fokuserad på balett, samtida dans och improvisation med en fullständig dansundervisning som inkluderar många olika stilar, tekniker och valfria ämnen. Det finns också många tillfällen att uppträda på scen för alla åldrar, att träffa internationellt verksamma gästlärare, inbjudna koreografer.

Det förberedande programmet (Orientierungsstufe) är uppbyggt på följande sätt:

Man börjar ett tvåårigt förberedande program i klass 5 när eleven är 10 år. Kursen är utformad för att förbereda eleverna för fortsatt dansutbildning och träning på högstadienivå. Under dessa två år i klass 5–6 prövas elevens fysiska, teoretiska och psykiska kvaliteter som är en förutsättning för att komma i fråga för yrkesdansutbildningen.

En högstadiutbildning som har musikprofil är integrerad med dansutbildningen. Högstadiutbildningen omfattar klass 5–10 och avslutas med ett avslutningsbetyg. Detta gör eleven behörig till det

efterföljande fyraåriga yrkesprogrammet på skolan. Det är ett intag till varje klass.

Heltidsutbildningen bedrivs i moderna byggnader upp till tio lektioner per dag. Tonvikten ligger på undervisning i konst och kultur. Flera danslektioner är integrerade i skoldagen, för de som går i klass 5–6 ungefär 12 timmar i veckan och för de som går i klass 7–10 ungefär 17 timmar per vecka. Idrott undervisas inte separat. Skoldagen bryts för en timmes middagsrast då det serveras mat i cafeterian på skolan. Vid sidan av de vanliga lektionerna genomförs olika aktiviteter som projektdagar, utflykter till teatrar eller olika workshops.

Högstadiet (Grundstudium) påbörjas i 7:e klass, vid 12 års ålder och sträcker sig över fyra år och avslutas med vad som skulle motsvara en "grundskoleexamen" i Sverige. Högstadiet har en musikprofil på sin undervisning. Även under denna period integreras teoristudier med praktisk dansträning. Denna utbildning ligger till grund för fortsatta studier på gymnasial nivå, till vilken man söker under slutterminen under årskurs 10.

Yrkesdansutbildningen vänder sig till unga som är 16–20 år. I det tyska delstatliga systemet är det i det här fallet möjligt att utforma denna som en treårig *bachelor-utbildning* som leder till en *BA-examen* i yrkesdans. Under denna utbildning koncentrerar man sig på interdisciplinära processer i dansen, experimenterar med improvisation, komposition och koreografi och lär om danshistoria, dansanalys och musikteori. Från 2006/2007 finns också ett lärlingsprogram vars mål är att ge unga dansare tillfälle att fullgöra sin utbildning och få professionell yrkeserfarenhet. Lärlingarna har elevstatus på skolan och har ett årslångt kontrakt med Dresden Semperoper Ballett. Lärlingarna får 50 EUR per föreställning de medverkar i.

Skolan bedriver också ytterligare utbildnings- och träningsarrangemang i samarbete med Dresden Semperoper och är del av Dance Apprentice Network aCross Europe (D.A.N.C.E.) som är ett interdisciplinärt lärlingsprogram i samarbete mellan 17 länder.

Royal Ballet School

Royal Ballet School i London ger en åttaårig, noggrant strukturerad dansutbildning ihop med omfattande teoretiska program så att eleverna får den bästa möjliga utbildning som rustar dem för en kar-

riär. På Royal Ballet School bedöms eleverna regelbundet genom utbildningen för att övervaka deras framsteg. En del av skolan, *The Lower School*, finns i Richmond Park utanför London och är internat med "general education" och utbildning i balett. *The Upper School* finns inne i London, numera i nya högklassiga lokaler bredvid London's Royal Opera House i Covent Garden. Lokalerna är förbundna med varandra.

I *The Lower School* ges en femårig utbildning för elever mellan 11 och 16 år i klassisk balett och i teoretiska ämnen till och med GCSE-nivån i det engelska utbildningssystemet.

Eleverna i *Upper School* är mellan 16 och 18 år och får en treårig utbildning i klassisk balett samt teoretisk utbildning som inkluderar det engelska utbildningssystemets *A Levels and BTEC National Awards*. De flesta tar en *A level* (f.n. konst, engelska, matematik och franska) och två *BTEC National Awards in Performing Arts*. Eleverna gör klart sitt diplom i dans första året och *Arts Management* det andra. För utländska studenter finns utmärkta möjligheter att läsa "English as a Foreign Language."

Skolans avsikt är att erbjuda alla elever en positiv studieerfarenhet som hela tiden ses över i förbättrande syfte och erbjuda eleverna så många möjligheter att uppträda som möjligt. Ett träningsystem har utvecklats som omfattar åtta års heltidsträning på skolan. Det vilar på traditioner från olika skolor inom den klassiska baletten, där det bästa som skapats av föregångarna har behållits samtidigt som kraven på den klassiska dansteknik i dagens yrkesutövning bakats in. I alla sammanhang betonas det naturliga flödet i rörelserna, musikalitet, dansglädje och den konstnärliga utvecklingen av eleven.

School of American Ballet

Hos SAB bevisar sammanlagt ca 325 elever från 6–18 års ålder kurser under skolans vintertermin på 10 månader och en fullständig utbildning innebär att man tar sig igenom de nivåer som krävs, vilka som mest omfattar ett 15-tal beroende på vid vilken ålder man börjar. Eleverna kan alltså fortsätta vidare till högre nivå varje år om deras färdigheter bedöms tillräckliga.

SAB vinnlägger sig om att såväl de som fortsätter en danskarriär och de som lämnar den ska ha en god teoretisk utbildning som de har nytta av i framtiden. Man samarbetar därför bl.a. med Profes-

sional Children's School (se nedan) där undervisningen är upplagd just för att fungera ihop med t.ex. dansutbildningens krav.

SAB:s utbildning bedrivs från måndag till lördag. För de yngre eleverna som går i vanlig skola är kurserna förlagda till efter skoltid. För de äldre som går på mellan och avancerad nivå är undervisningen tre timmar per dag, måndag till lördag, exklusive repetitioner när det behövs. Rektorn avgör med föräldrarna vilka lösningar som bäst kan kombineras med de teoretiska studierna.

Man tillämpar samma grundläggande syllabus i undervisningen för pojkar och flickor i början. Vartefter eleverna utvecklas tekniskt, understryks kontrasterna mellan kvinnligt och manligt dansande. Lärarens personliga förhållningssätt är av stor betydelse. Flickor använder tåspets skor i alla klasser i mellan- och avancerad nivå i enlighet med Balanchines mål att dansarna ska kunna röra sig snabbt och utan ansträngning "en pointe". Tåspets börjar man vanligen med efter tre år i teknikträning, när den kvinnliga eleven har lärt den grundläggande tekniken och hennes ben och fötter är tillräckligt utvecklade. Även i den sommarkurs man har måste alla flickor vara beredda att ha tåspetsklasser varje dag. På alla nivåer tar man två dansklasser varje dag: baletteknik, variationer, tåspets, karaktärsdans eller adagio. Dessutom ges kurser i pilates m.m.

Sedan 2008 får utvalda elever ur sommarkursen medverka som dansare i New Yorks Choreographic Institutes sommarprogram, som är ett tillfälle för blivande koreografer att skapa koreografier och jobba vidare med dem. En studiopresentation av detta ges vid slutet av sommarkursen till en inbjuden publik.

I pojkklasserna för mellan- och avancerad nivå fokuserar man på fysisk styrka, kraft och briljans i den manliga dansandet med särskilt tonvikt på t.ex. lyft och piruetter. Eleverna lär också utdrag ur klassiska och samtida baletter i separata klasser för pojkar och flickor. Flickor och pojkar har separata klasser i SAB:s nivåer för barn, med undantag av de allra yngsta i förberedande nivå och i de högre klasserna. Det krävs att man tar två dansklasser i veckan av förstaårs eleverna på skolan. Vartefter elever som gått in på barnnivå framskrider i sina färdigheter till mellan- och avancerade klasser krävs det att man tar fem–elva dansklasser i veckan, vardera oftast 90 minuter långa med undantag för tåspets och klasser för de allra yngsta som är 60 min.

SAB utfärdar inga diplom åt sina studenter. Det beror enligt skolan på att varaktigheten i tid och intjänandet av poäng som är så viktiga för att få examina i det akademiska området inte alls har

samma betydelse i yrkesdansutbildningen. Antalet år som behövs i baletträning för att fullända en dansare varierar inte bara med den enskildes talang utan också med vid vilken ålder träningen påbörjades, takten och intensiteten i och kvaliteten på utbildningen som erhållits innan man började på SAB. Dessutom tränar dansarna utöver den formella undervisningen på SAB, och färdigutbildningen bör, enligt skolans synsätt, inte få en slumpmässig maskeering genom utfärdandet av ett certifikat. En dansares utbildning vid SAB kan anses helt avslutad när han eller hon bedöms redo att ansluta sig till ett professionellt danskompani, varken förr eller senare. Vanligtvis avråds elever tidigt ifrån att fortsätta på skolan om de inte visar sig ha möjlighet att nå detta mål, eller är ointresserade av att satsa på det sätt som är erforderligt.

Professional Children's School (PCS) PCS är en oberoende dagskola som tar emot 200 elever från *grade* 6 till 12. Den grundades för drygt 90 år sedan. Man erbjuder en teoretisk, collegeförberedande utbildning till elever som förbereder sig för eller redan deltar i utbildningar för olika sceniska- eller sportkarriärer, typ Juilliard School, SAB etc. Skolan har ett koncentrerat och flexibelt schema som ger utrymme för praktik, övningar och auditions. Man underbygger programmatiskt elevens självförtroende och eleverna ges ansvar för att tiden används på ett effektivt sätt så att de bli färdiga med sitt arbete och sina yrkesinriktade uppgifter. Schemalaggningen och uppgifterna i den teoretiska skolan är i hög utsträckning individualiserade. Elever som missar skolarbete p.g.a. uppgifter som måste utföras i yrkesutbildningen, t.ex. morgonrepetitioner eller frånvaro för att delta i en flerveckors turné, ges uppgifter som ska fullgöras under tiden de är borta från klassrumsundervisningen.

Wiener Staatsoper Ballettschule

Wieneroperans balettskola har tre förberedande klasser och åtta balettklasser. Från den första klassen går eleverna också i en grundskola som fokuserar på konstnärliga ämnen. Undervisningen på balettskolan pågår måndag–fredag. För ”juniornivån” och förberedande klasser vilket innebär från motsvarande svensk åk 2 till åk 8 är undervisningen förlagd till eftermiddagen. För de äldre är den förlagd till morgonen. Balettskolan har lov i juli och augusti.

4 Rekrytering

I några länder bedriver vissa skolor omfattande nationella rekryteringskampanjer, särskilt skolorna i Australien, England och Förenta staterna. Andra har smärre program för att nå ut till skolpublik och t.ex. barn som redan går i förberedande, privata dansskolor. Åter andra är mindre aktiva. I detta avsnitt redovisas hur några skolor som arbetar aktivt med rekryteringsåtgärder av olika slag har lagt upp sin verksamhet.

American Ballet Theatre

American Ballet Theatre (ABT) arbetar med rekrytering av elever genom att ge sig ut och genomföra olika arrangemang i landet och i staden där man finns. Man organiserar bl.a. en *National Audition Tour* som vänder sig till manliga och kvinnliga elever som har gått en mellan- eller avancerad balettutbildning, organiserar en intensivutbildning som sommarkurs för de som är mellan 15–22 år och högre kurser för 18–24 år. Man har också en särskild *Young Dancer Summer Workshop* som vänder sig till sökande som är 9–12 år. Syftet med sommarkurserna är att odla en generell förståelse för konstformen på sin högsta nivå, inte bara genom att betona vikten av hög kvalitet och briljant teknik, utan också att visa att dansen är ett konstnärligt uttryckssätt. Programmet bygger på att lärare och gästlärare av högsta klass engageras vilka ska vara villiga att ägna omsorg åt varje deltagares lärprocess och utveckling. Klasstorleken hålls på en låg nivå och eleverna deltar i minst fyra klasser per dag och får del av en omfattande utbildning som inkluderar samvaro med olika dansare, historia och repertoar. Sommarkursen fokuserar på att utveckla dansare med en bred förmåga med tonvikt på klassisk baletteknik och nyckelområden ur ABT:s nationella läroplan.

Australian Ballet School

Australian Ballet School (ABS) bedriver som ett led i såväl sin rekryteringsverksamhet som i sitt fortbildningsarbete olika sommarprogram på balettcentret i Melbourne för inhemska och internationella studenter i januari månad varje år. Undervisningen leds av kvalificerade lärare från skolan och gästlärare från Australian Ballet. Speciella program har tagits fram för att passa behoven för elever

mellan 6–18 år. En del program är utformade för de som vill göra en karriär i dansyrket medan andra ska ge en allmän danserfarenhet. För de allra yngsta är syftet att ge en skapande och lustfylld dansupplevelse. Skolan ger sig dessutom inför starten av varje nytt skolår ut på rekryteringsresor i Australien för att söka efter begåvade unga danselever. Skolan besöker flera större städer runt om i landet och arrangerar förberedande uppdansning för pojkar och flickor till alla sina utbildningsnivåer. Därutöver bedriver Australian Ballet Company ett 130-tal utbildningsevents, bl.a. ett program som kallas ”Out There – The Australian Ballet in schools” som genomförs på olika skolor.

De olika utbildningsevenen är gratis eller har en låg avgift och syftar till att introducera dans bland barnen. ABS beskriver programmet ”Out There” som ett ”flaggskepp” för dansen i Australien. Det bekostas i stor utsträckning av olika sponsorer. Det tillkom efter en utredning som visade på fördelarna och möjligheterna med dans som kompletterande ämne i läroplanen. Under denna nationella rekryteringstur hålls också öppna ”masterclasses” som personalen från ABS genomför. De är öppna för alla intresserade elever mellan 9 och 17 år, och ingen föregående erfarenhet är nödvändig. Samtidigt passar skolan på att genomföra speciella ”Coaching Classes” på besöksorterna för de elever som är inskrivna i ”the Interstate/International Junior Programme – IJP”.

Canada’s National Ballet School

Canada’s National Ballet School (NBS) använder rekryteringsverksamheten som en delprocess vid antagningen till utbildningen, uppdelad på två steg. Steg 1 består av en förkortad danskurs som hålls av NBS i städer runt om i Kanada som avslutas med audition i Toronto. Kurserna är åldersanpassade och utformade för flera åldersgrupper. Kurserna som förbereder för audition är särskilt strukturerade för att NBS ska kunna bedöma bl.a. elevernas koordinationsförmåga, musikalitet, rörelsekaraktär och fysiska förutsättningar för den klassiska baletten. Eleven behöver inte vidta några särskilda förberedelser. En sommarskola fungerar som steg 2 i NBS audition-process, med ungefär 150 elever som tillsammans med återvändande NBS-elever deltar i danskurser under en fyraveckorsperiod. Under sommarkursen bedöms elevernas lämplighet att delta i NBS klassiska balettutbildning. Man tar då hänsyn både till

ämnesmässiga kvalifikationer och interpersonella färdigheter. Ungefär 50 elever inbjuds sedan att delta i heltidsutbildningen till yrkesdansare.

Rekryteringen sker ur en befolkning på ca 32 miljoner människor, varav 5 miljoner bor i Toronto. Öppna kurser bedrivs (mot kursavgift) för barn mellan 9 och 12 år som har någon balettutbildning och elever från 13 och uppåt som har åtminstone fyra års balettutbildning kan delta i dessa. Ett annat program riktar sig till barn och unga 6–17 år i ”Stortoronto”. Det är danskurser efter skolan och på veckoslut under september till juni.

School of American Ballet

School of American Ballet (SAB) har sedan 1972 tillhandahållit hela balettensemblen, med elever från mellan och avancerad nivå, till NYCB:s utbildnings- och demonstrationsprogram som når tusentals barn i New Yorkområdets skolor. Åhörarna får en introduktion till professionell dans samtidigt som SAB-eleverna får scenerfarenhet och ibland sin första nära kontakt med riktig balettkoreografi. Deltagande elever coachas av framstående balettmästare inom NYCB. Sommarkurserna varar en dryg månad och börjar i slutet av juni och pågår till slutet av juli. Eleverna fördelas på åtta olika klasser, sex flickklasser och två pojkklasser. Sommarkursen brukar locka 200 av de bästa baletteleverna i landet. Antagning sker uteslutande efter audition.

Royal Ballet School

Royal Ballet School har bland sina mål att utöva ett omfattande audition- och outreachprogram. Skolan bedriver olika uppsökande verksamheter för barn i åldrarna 8–15 år vars mål är att intressera och uppmuntra dansbegåvade barn att ägna sig åt klassisk balett. Syftet med programmet är att eleverna ska få träna tillsammans med likasinnade som strävar efter en karriär inom dansen. För 8–13 åringar har man kurser för pojkar och flickor i ett antal städer. Eleverna uppmuntras att delta en gång var eller varannan vecka, där varje session är drygt 2 timmar. Programmet innehåller bl.a. klassisk balett, Karaktärs-/folkdanser och naturlig dansrörelse. Eleverna uppmuntras att söka till Royal Ballets sommarskola och till

audition för *Lower School* även om antagning inte kan garanteras. För 14–15-åringar hålls kurser varannan vecka i London och Birmingham för de som överväger att söka in på *Upper School* och börja där vid 16 års ålder. Sessionerna är drygt 2 timmar per tillfälle. Bl.a. introduceras deltagarna i Royal Ballet Schools träningsystem. Framgångsrika deltagare erbjuds en förberedande årskurs. Auditions till *Upper School* sker under vårterminen och antagning sker i början av september. Sedan man införde programmet har många deltagare fortsatt från *Lower School* och *Upper School* till Royal Ballets danskompanier.

Man bedriver även en-tvåveckors sommarkurser som är öppna för deltagare från hela världen. Skolan värderar deltagarens förmåga att anpassa sig till intensiv dansträning under en längre period och lärarna kan hjälpa deltagarna i deras överväganden om huruvida heltidsträning är något de skulle vilja ägna sig åt. Om möjligt får alla deltagare i sommarkurserna se en balettrepitition på Royal Opera House och hålla en uppvisning för föräldrar och inbjudna gäster. Man anmäler sig till sommarskolan genom en ansökan med fotografi. Man behöver inte göra någon uppdansning innan. På enheten White Lodge är det som regel internatkurser som behandlar klassisk balett, karaktärs-/folkdanser, repertoar, jazz, mim, samtida, "body conditioning" och tåspets. Beroende på kurslängd och internat eller ej varierar kostnaden mellan 300 GBP och 870 GBP.

På Covent Garden inne i London ges en tvåveckorskurs i vilken ingår klassisk teknik, tåspets, repertoar, pas de deux, karaktärsdans, jazz, "body conditioning" och samtida dans. Kurskostnaden är 466–676 GBP.

Skolan började 2004 ett "Dance Partnership and Access Programme", med målsättningen att använda kunnandet hos Royal Ballet School till att inspirera unga på ett systematiskt sätt. Man ville skapa ett strategiskt program för tänkbara partnerskap mellan olika statliga skolor, utforska och utveckla färdigheter och kunskaper i dans och balett med elever och lärare; använda Royal Ballet Schools kunnande till att stödja utvecklingen av dans i skolor och genom nationella och regionala dansinitiativ; ge tillgång till positiva förebilder för unga och arbeta för att höja förväntningarna på vad unga kan skapa. Tre sådana verksamheter finansieras av Department for Children, Schools and Families (DCSF) för mindre barn upp till högstadieelever. DCSF stödjer också "Centres for Advanced Training (CATs) vilket är organisationer eller konsortier av partners som har lördagsundervisning, veckoslutskurser, efterskolan-kurser

och feriekurser för bl.a. unga dansare. De ger på lokal nivå barn tillgång till bästa möjliga undervisning i nära kontakt med dansyrket. De ger möjlighet för barn som är begåvade och hängivna dansare att få lämplig och skräddarsydd specialistundervisning även om de inte väljer att gå på speciella internatskolor för dans. Sedan 2004 finns det ett nationellt bidragssystem för exceptionellt begåvade barn som ska göra det möjligt för dem att få sådan specialistträning på olika centra. För dans finns det, utöver större konservatorier och akademier, 8 sådana centra i Storbritannien.

5 Antagning och fortsatt skolgång

Till alla skolor sker antagningen genom uppdansning. Det betraktas som en helt naturlig och självklar metod som inte är föremål för någon diskussion eller ifrågasättande över huvud taget. Att det är talang, färdigheter i relation till den sökandes ålder och fysiska förutsättningar för dansyrket som är avgörande vid bedömningen inför antagning är gemensamt för alla. Den principiella uppläggningsprocedurerna är också förhållandevis lika. På några innebär antagningen att en provperiod påbörjas, vars resultat sedan kommer att avgöra om eleven får fortsätta. Det är inte heller främmande att låta uppdansningar under utbildningstiden avgöra om en elev får fortsätta till nästa nivå eller ej. Det finns ingen självklar rätt att fortsätta genom årskurserna eller nivåerna. Termins- eller årsvisa uppdansningar avgör om barnet eller den unge får fortsätta. Kravet på godkänd uppdansning betraktas som ett sätt att säkra att undervisningen steg för steg höjer elevernas kunskaper så att de garanterat har de färdigheter de behöver för den nödvändiga progressionen i dansen. Uppdansningar och bedömningar under skolårets lopp är således en gemensam företeelse hos skolorna. I detta avsnitt redovisas några skolor som får utgöra exempel på hur antagningsprocessen är organiserad och man hanterar frågan om fortsatt skolgång i dansklass.

American Ballet Theatre

Hos American Ballet Theatres *Jacqueline Kennedy Onassis School* finns det två sätt att göra sin audition inför antagning. Elev kan antingen boka tid för att ta klass anpassad för sin ålder under ter-

minstid. Om eleven deltar i någon av ABT:s sommar-intensivkurser kan i stället audition göras under kursens gång. Annars kan man också ansöka via en 10–15 minuters videopresentation av sig själv, bifoga ett rekommendationsbrev från sin nuvarande danslärare och ett foto på hur man står i arabesque samt ett porträttfoto. Ett krav som ska uppfyllas är att eleven har en ordentlig grund från balettträning och fysiska förutsättningar att klara påfrestningarna i en intensiv professionell träning. Man bedömer elevens klassiska baletteknik med särskild uppmärksamhet på långsam rörelse (adagio), hopp, vändningar, tåspets, förmågan att utföra kombinationer, musikalitet, attityd och potential. Resultaten av uppdansningen, dvs om man blir antagen eller ej, e-postas till eleven efter en vecka.

Australian Ballet School

För att börja på *Australian Ballet School* måste barnet fylla 9 år det år antagning till skolan eventuellt sker, vilket kan ske via uppdansning under de nationella audition-turnéerna. För de lite äldre hålls slutliga auditions i Melbourne. Sökande som kommit en bit i urvalsprocessen tränar tillsammans med personal på skolan för att skolan ska kunna bedöma deras kapacitet och lämplighet för att bedriva yrkesdansstudier på heltid, och för en karriär i klassisk balett. De sökande får även här ta klasser i klassisk balett och samtida dans samt genomgå undersökning av läkare och sjukgymnast varefter ett urval sker. Antagningsbeslut baseras på bedömningen av den sökandes potential, tekniska förmåga och färdighet, konstnärlighet och fysiska lämplighet för klassisk balett.

ABS bedömer elevernas prestationer fortlöpande. Resultat ska uppvisas vid läsårets slut för en bedömningspanel med bl.a. skolchefen och rektorn för *Junior School*. Det finns ingen automatisk rätt att gå vidare från en nivå till nästa. Inte ens erhållet intyg ”certificate III” i dans efter nivå 5 ger automatiskt plats i dansutbildningens nivå 6. Uppvisad talang och nödvändig kvalitet i prestationerna bedöms och avgör om fortsatt balettutbildning erbjuds. Föräldrar till barn i *Junior School* får en skriftlig rapport om elevens utveckling i slutet av varje läsår och två gånger om året erbjuds alla föräldrar ett diskussionstillfälle med rektorn. En elev som inte bedöms ha erforderlig talang att fortsätta får såldes sluta och fortsätta sin skolgång utanför själva dansskolan.

Ballettschule Hamburg John Neumeier

Ballettschule Hamburg John Neumeier håller antagningsprov varje vår till förberedande klasser för barn mellan 7–9 år, till yrkesinriktade balettklasser för barn mellan 10–16 år och den s.k. *Teather klasse* för elever mellan 16–18/19 år. De sökandes fysiska lämplighet, musikaliska och rytmiska förmåga och improvisationstalang liksom nivån på deras klassiska baletteknik i förhållande till sin ålder bedöms. När det gäller att gå vidare i nivåerna kontrolleras först och främst att eleven har en anatomiskt korrekt placering i den klassiska balettens grundpositioner innan hon eller han får gå vidare från den förberedande nivån (7–10 åringarna) till juniornivån. I övrigt bedöms utvecklingen regelbundet på alla nivåer av personalen på skolan. Vid slutet av varje skolår avgörs genom uppansing och examination om barnet eller den unge går vidare till nästa nivå/klass.

Palucca Schule

På samma sätt bedöms sökande elever till *Palucca Schules* förberedande program (Orientierungsstufe) där man även man bedömer hur barnet i övrigt presterar i skolan för att vara säker på att eleven orkar med kraven både i vanliga skolan och i dansträningen. För att börja på högstadienivån (Grundstudium) sker en uttagning i två steg. Kreativitet, fantasi och glädje i dansen, talangen i framträdandet, flexibiliteten i kroppen och fysiska förutsättningar och musikalitet bedöms. Det är möjligt för elever med särskild talang och erfarenhet och som inte gått på skolan att tas in i en klass som passar den nivå som uppansningen visat.

Ballettschule John Cranko

Ballettschule John Cranko i Stuttgart tillhör de skolor som antar elever till en provperiod först. Den förstnämnda skolan antar barn till förberedande kurser i förskolan och i klasserna 1–6 med en provotid på sex månader och senare årskurser tre månader. I övrigt har man sedvanliga antagningskrav, bl.a. att undersökning av en ortoped givit klartecken. I slutet av varje skolår bedöms om färdigheterna som eleven uppvisar räcker till för att flyttas upp till nästa klass.

L'Ecole de Danse de l'Opera

Till Parisoperans balettskola ansöker ca 300 varje år, varav ca 30 antas. Efter ett år är ca 10 kvar och en handfull av dessa tar slutligen examen. Flickor börjar mellan 8 och 10 års ålder, pojkar mellan 8 och 11 år. Målet för de som börjar förväntas vara att få börja arbeta på Parisoperans balett.

Antagningen sker först efter en provotid om ett halvt eller helt år beroende på åldern. För att komma in måste eleven svara mot vissa krav på längd och vikt, samt danstekniska färdigheter och talang. Till exempelvis ettårskursen tas flickor och pojkar mellan 11–13 år emot som sökande. De som svarar emot bestämda krav på längd och vikt och tekniska färdigheter kallas till ett första urval. Längd och viktreglerna som gäller är för t.ex: flickor 8 år 132–135 cm; 22–25 kg, 11 år 142–150 cm; 29–34 kg och pojkar 8 år minst 134 cm; 25–28 kg, 11 år minst 145 cm; 37–40 kg. Det finns möjligheter att bli antagen på andra sätt, t.ex. för den som vunnit internationella tävlingar. Skolan rekommenderar avancerade träningskurser som man kommer in på genom uppdansning för de som är över 13 år. Kurserna kan vara av olika längd men resulterar i ett intyg. De innebär ingen genväg till elevskolan men ska tjäna som ett sätt för elever att förbättra sina färdigheter och göra bättre ifrån sig vid antagningsprov till denna eller andra skolor.

I slutet på 6 månaderskursen liksom vid 1-årskursen hålls en examination som avgör om de tas in på Parisoperans balettskola kommande läsår. På skolan noteras progressionen i kurserna fortlöpande, genom alla stadier. Ett bedömningsdokument överlämnas till föräldrarna tre gånger om året och visar vilka krav som uppnåtts på vägen mot uppflyttning till nästa kurs och nivå (*division*). Betyg från dessa bedömningar representerar hälften av de poäng som krävs för att få flytta upp till nästa klass, den andra hälften kommer från uppdansning vid den årliga examinationen. De som misslyckas ombeds sluta på skolan. Denna gallring och urval i unga år betraktar man som nödvändig eftersom danskarriären är ytterst krävande och det är bättre att avråda de som inte har gåvan eller talangen och aldrig kommer att kunna bli dansare på toppnivå.

Royal Ballet School

Royal Ballet School har auditions för sin *Lower School* under vårterminen och antagning sker i början av september. För 14–15-åringar hålls kurser varannan vecka i London och Birmingham för dem som överväger att söka in på *Upper School* och börja där vid 16 års ålder. Passen är drygt 2 timmar per tillfälle. Bl.a. introduceras deltagarna i Royal Ballet Schools träningsystem. Framgångsrika deltagare erbjuds en förberedande årskurs.

Talang i vid mening är det enda kriteriet för antagning till skolans heltidsutbildning. På Royal Ballet School bedöms eleverna regelbundet genom utbildningen för att övervaka deras framsteg. Ledningen förbehåller sig rätten att begära att elev slutar om det inte förefaller troligt att denne kan tillgodogöra sig undervisningen. Förälder som vill att barnet ska sluta måste ge besked med en termins varsel. Det ingår i avtalet mellan skolan och föräldern att om det inte sker, ska föräldern betala hela avgiften även för efterföljande termin. Detsamma gäller om elev slutar från kurs inom outreach-programmet.

Canada's National Ballet School

När det gäller NBS i Kanada organiseras årligen auditions som hålls i 20 eller fler städer i Kanada. Av ca 1 000 unga dansare som gör audition varje år inbjuds ca 150–200 att delta i sommarskolekurser i juli, och av dessa erbjuds ett 50-tal plats i heltidsutbildningen (se närmare nedan).

Antagningen till yrkesdansprogrammet på NBS sker i ett tvåstegssystem. Steg 1 innebär att den sökande deltar i förkortade dansklasser som hålls av personal från NBS i 17 eller fler städer i Kanada, och som sedan avslutas i steg 2 med uppdansning hos NBS i Toronto. Balettklasserna genomförs med åldersrelavanta inslag och för olika åldersgrupper. Antagningen vänder sig till sökande som vill börja i *grade 6–12* (motsvarande svensk åk 6–gymnasiets åk 3) på höstterminen samt sökande som redan har fullgjort motsvarande svensk grundskola och har fått en grundläggande dansutbildning, och som nu vill påbörja en professionell danskarriär. De som ska börja i *grade 5* på höstterminen kan göra audition till skolans introducerande sommarskola i stället. I de fallen, om barnet är

under 12, anser skolan att det inte är helt nödvändigt att ha tidigare undervisning från dansskola bakom sig.

NBS menar att uppdansingsklassen kan vara både lustfylld och utmanande precis som en vanlig dansklass. De genomförs av lärarna från NBS och är särskilt strukturerade för att de ska kunna bedöma enligt en rad kriterier som koordination, musikalitet, rörelsekvalitet och fysisk lämplighet för den klassiska balettens krav. Det finns vissa möjligheter att göra audition via video också.

Steg 2 är deltagande i NBS sommarskola. Den vänder sig till dem som har kvalificerat sig genom deltagandet i steg 1 eller via den introducerande sommarskolan för de som är yngre, i *grade 5*. Alla dessa kan delta i ett fyraveckors intensivprogram på sommaren som hålls på NBS i Toronto i juli månad. Ungefär 200 av de sökande inbjuds till denna skola tillsammans med från sommarferierna återvändande ordinare elever på skolan. Under denna sommarskola bedöms elevernas lämplighet för att delta i skolans klassiska balettutbildning. Även den sökandes skolbetyg och sociala förmåga beaktas. Av de inbjudna kommer ungefär 50 sökande att få erbjudande om att påbörja heltidsutbildningen "Professional Ballet Program" på hösten.

Skolan framhåller att hela auditionprocessen är utformad för att kunna bli en positiv upplevelse för eleven oavsett resultat. Han eller hon uppmuntras att bibehålla sin kärlek till dansen och beakta alla övriga möjligheter till dansutbildning som finns. De som inte blir antagna i slutändan är välkomna till ny audition nästkommande år.

Väl antagen till skolan får eleven tre skriftliga omdömen om sina dans- och ämnesmässiga framsteg kompletterade med muntliga omdömen varje skolår.

Det Kongelige Teaters Balletskole

För att bli antagen till *Det Kongelige Teaters Balletskole* i Danmark ska barn i åldrarna 6–11 år delta i en antagningsprocess som inleds med en bedömning av om barnets kropp passar för balett, av barnets rytmiska förmåga och av dess utstrålning. Därefter fortsätter proceduren med att ett antal barn inbjuds till en efterföljande balettkurs.

I Köpenhamn och Odense sker intag fr.o.m. årskurs 1, i Holstebro fr.o.m. förskoleklass (børnehaveklasse). Det Kgl. Teaters läkare gör en grundlig undersökning av varje barn med fokus på höfter, knä och fötter för att säkra att barnets kropp klarar den belastning som

det innebär att dansa balett varje dag. De flesta som inte går vidare i detta skede faller ifrån p.g.a. fysiska omständigheter. Rytmiken prövas genom enklare musikövningar. Slutligen bedöms den sceniska utstrålningen som är en väsentlig del av en dansares egenskaper. Ett antal av barnen deltar i en efterföljande balettkurs med 1 timmes träning under 10 eftermiddagar och därefter görs det slutliga urvalet av barn som får börja balettutbildningen kommande skolår. För barn mellan 12 och 16 år sker ett särskilt prov på Det Kongelige Teater i København.

Skolan anser att det är ett grundvillkor för en elitskola att det kontinuerligt kan ske ett urval, så att bara de allra bästa går vidare. Alla danslärare gör två gånger om året årlig en skriftlig utvärdering av barnens dansmässiga förmåga och utveckling som skickas med brev till föräldrarna. Där behandlas koncentration, arbetsinsats, koordination, fysik, teknik, musikalitet och dansuttryck. Utvärderingen kan förenas med ett krav på förbättring. Varje vårtermin hålls balettexamen där eleverna gör uppdansning för en intern jury som består av de lokala lärarna och balettskolans chef. Juryn bedömer om det finns förutsättningar för det enskilda barnet att fortsätta undervisningen vilket meddelas skriftligen så att alla barn på de tre skolorna får besked samma dag. Om eleven inte klarar balettexamen erbjuds fortsatt skolgång på den läseskola som är knuten till balettskolan och vid överflyttning till annan skola erbjuder man samtal och rådgivning.

Ecole-Atelier Rudra Béjart

För att få börja på *Ecole-Atelier Rudra Béjart* är det först och främst nödvändigt att den sökande har avslutat den obligatoriska skolan. Man måste vara minst 15 år gammal och högst 18/19 år (kvinnor) och 20 år (män). Skolan är intresserade av begåvade elever med stor potential till utveckling. Skolan anser det vara viktigt att ha en god klassisk grund att stå på. Vidare rekommenderar man att flickor är 160–177 cm långa. Alla ska ha en bra kroppsbyggnad och inte lida av vare sig anorexia eller ha för hög vikt.

Det är därutöver uppdansningen som ligger till grund för bedömningarna som pågår i två dagar. Första dagen sker urval efter att den sökande tagit flera balettklasser. Alla flickor dansar med tåspetskor. Under andra dagen presenterar de utvalda sökande sin personliga verk (variationer). Det kan vara klassisk repertoar,

modern dans, fria variationer eller improvisation och visar enligt skolan hur kvaliteten är i rörelserna och den sökandes personlighet. Härefter görs det andra urvalet. Sedan tar lärare i modern dans över och genomför ett antal övningar. Förmågan att ta till sig, förstå och anpassa sig till korrigeringar bedöms. Efter detta beslutar skolan om antagning och eleverna intervjuas av skolchef, musiklärare m.fl. Sångläraren kollar deras röster och om de har någon musikutbildning eller spelar instrument. Hälften av eleverna brukar komma från okända privatskolor.

Nasjonalballettens skole

Nasjonalballettens skole i Oslo antar elever från och med 6 års ålder. Skolan anser att nybörjaråldern för flickor kan vara mellan 6 och 10 år och för pojkar mellan 6 och 12 år. För äldre elever kräver man vanligtvis att de har träning i klassisk balett bakom sig. Man rekommenderar den som vill ägna sig seriöst åt balett att inte vänta för länge med att söka till utbildningen eftersom det blir svårare ju äldre man är. Det hänger ihop med omfattningen på träningen. Skolan har antagningsprov alldeles efter varje skolstart på höstterminen.

Vid antagningsproven lägger man vikten vid fysisk lämplighet, rörlighet, koordination, spänst, musikalitet, koncentrationsförmåga och energi. En tredjedel av de sökande antas vanligtvis till en provtermin. Två gånger om året har man uppdansingsklass som tillsammans med bedömning av arbetet under terminen ligger till grund för en skriftlig bedömning till föräldrarna.

School of American Ballet

School of American ballet är som övriga skolor selektiva i sitt urval av sökande. Antagning sker endast efter audition. Sökande måste vara unga nog för att få ut så mycket som möjligt av sin undervisning, ha mycket god hälsa och ha en anatomisk struktur som passar den klassiska dansens krav; en välproportionerad, flexibel och koordinerad kropp, ben som lätt kan klara utåtriktade positioner och ha höga vrister. De måste också besitta en musikalisk känsla och en naturlig fallenhet för att röra sig. De som söker till sommarkursen

måste därutöver vara på mellan- eller avancerad nivå i sina dansfärdigheter och vara på god väg att utveckla sig vidare.

Skolan bedömer kontinuerligt elevernas framsteg och alla utvärderingar görs efter konsultation av alla lärare. Rekommendationer och bedömningar om framsteg lämnas till eleven och föräldrar efter varje termin. De står i relation till elevens ålder, tekniska och fysiska utveckling. Skolan tar också i beaktande att ett barns kropp ofta ändrar sig avsevärt över tid liksom hans eller hennes attityd till att den allt mer krävande läroplanen tar mer och mer tid och ansträngning. Balett är en extremt krävande form av fysisk aktivitet som endast individer med en mycket god hälsa bör ge sig på. Därför kräver skolan av alla elever att de genomgår en fullständig läkarundersökning åtminstone en gång om året. Elever får inte börja en klass utan att ha visat att de passerat en årlig undersökning. Skolan tillhandahåller olika medicinsk och kurativ service under studieåret för att eleven ska bibehålla en optimal hälsa och allmänt välbefinnade.

Den viktigaste övergången mellan olika nivåer inträffar när eleven närmar sig den högre mellannivån, när dansutbildningen förutsätter närvaro på klasser som kolliderar tidsmässigt med de flesta skolors teoriundervisning, och om inte förr på den avancerade nivån.

De elever som antagits till något skolår och som har fått klartecken att fortsätta nästa år måste själva reservera en plats i den kommande klassen genom att skriva på en återinskrivningsblankett och betala en första del av kursavgiften i förskott.

6 Anknytningen och övergången till yrkeslivet

Alla skolor vinnlägger sig om att ha sin dansutbildning nära anknuten till yrkeslivet av flera skäl: för att tidigt ge eleverna vana och säkerhet i att arbeta på scen och med äldre kamrater och yrkesdansare, för att ge eleverna förtutsättningar att lära sig ett yrke inom vilket excellens i stor utsträckning bygger på införlinlandet av färdigheter genom tradition av formspråk, mästares kunskaper, uttrycksätt, gestaltning och för att under erfaren handledning i verklig miljö öva, utveckla och finslipa detaljer och tekniska färdigheter. Dessutom menar skolorna att det för eleven är av en stor betydelse att kunna knyta erforderliga kontakter inför steget ut i ett yrkesliv, där konkurrensen är internationell och hård och arbets-

tillfällena begränsade. Det finns heller aldrig någon anställningsgaranti hos ett danskompani eller en nationalscen även om skolan har ett intimt samarbete med den eller är i det närmaste en del av den. Anställning bygger på fortsatt urval bland kompetenta sökande. Många samarbetar om ungdomskompanier i olika utformning vilka utgör en övergång mellan skola och ett eget yrkesliv. I andra fall låter man eleverna, ofta i de högre klasserna, delta regelbundet i repitioner och föreställningar. Detta är en vanlig och överallt förekommande modell av organiserat samarbete.

Exempelvis har *School of American Ballet* genom sin anknytning till NYC Ballet möjlighet att ge även yngre elever scenerfarenhet genom att medverka i Balanchines *Nötknäpparen*, *En midsommarnattsdröm*, *Coppelia* m.fl. baletter och elever på mer avancerad nivå uppträder i skolans olika uppvisningsprogram och speciella workshops. På liknande sätt medverkar *Nasjonalballettens skole* i Oslo i Operans uppsättningar av bl.a. *Nötknäpparen* och *Törnrosa* där många barn och unga medverkar, *Balettschule Hamburg John Neumeier* samarbetar med Hamburg Balette liksom *Balettschule John Cranko* med Stuttgart Balette och *Württemberg Staatsteater*, där skolornas elever medverkar i talrika föreställningar med såväl traditionell balettrepertoar som samtida dans. Många genomför också gästspel med eleverna i olika länder.

Eftersom det råder en samstämmig uppfattning hos alla skolor om nödvändigheten av yrkesanknytning och alla tillämpar någon form av samarbete med scener, beskrivs i detta avsnitt endast ett urval av skolorna vilka får tjäna som exempel på hur man valt att organisera yrkesanknytningen av utbildningarna.

American Ballet Theatre

American Ballet Theatres Jacqueline Kennedy Onassis School har som många andra ett stort framträdande varje vår då alla har möjlighet att framföra såväl ABT:s repertoar som olika originalkoreografier som skolan gjort. Dessutom får utvalda elever göra andra framträdanden under året i olika externa sammanhang. Under säsongen finns också tillfällen att få medverka i framträdanden på Metropolitan.

ABT har dessutom satsat på att skapa en avdelning benämnd ABT II som är ett litet klassiskt kompani med fjorton unga dansare med hög potential, dvs. ett ungdomskompani. Dansarna är 16–20 år och är handplockade av ABT, dock inte bara från den egna

skolan Jaqueline Onassis JKO. I detta kompani förbereder sig unga dansare för att gå med i American Ballet Theatre, eller andra internationella, professionella kompanier. Inom ABT II finns också möjligheter för såväl nya som etablerade koreografer och kompositörer. Varje år väljs några unga koreografer ut för att skapa nya verk för ABT II. Genom nationella föreställningar, uppvisningar m.m. får en publik i städer och skolor runt om i landet nära kontakt med ett professionellt kompani. Under ledning av ABT:s konstnärlige ledare och ABT II:s ledare får kompaniet daglig träning som utöver balettträning innehåller karaktärsdans, modern dans, Pilates och yoga. Kompaniet är fast förankrat i den klassiska baletten, men inkluderar också samtida dans.

Australian Ballet School

Hos *Australian Ballet School* finns en integrerad "Dancers Company" som består av sistaårselever – och ibland även nästsistaårselever – som uppfyller Australian Ballets konstnärliga och tekniskmässiga krav. De turnerar med de bästa dansproduktionerna i landets olika delar under sex veckor varje år för att ge eleverna en professionell yrkeserfarenhet av att uppträda.

Utvalda elever från *Senior school* erbjuds möjligheter att delta i ett antal internationella baletttävlingar som t.ex. Prix de Lausanne, Asian Pacific International Ballet Competitions i Tokyo och Beijing International Ballet Competition.

Australian Ballet har också ett mentorsprogram som innebär att de främsta dansarna i kompaniet var och en är mentor för tre–fyra sistaårselever på skolan. Avsikten är dels att därigenom stärka kontakterna mellan skolan och balettkompaniet, dels ge eleverna tillgång till förstahandserfarenhet av dansyrket, individuell uppmärksamhet och uppmuntran. Programmet anses vara en viktig brygga från skolan till livet som en yrkesutövare. Varje elev träffar den tilldelade mentorn i början av varje skolår. Därefter ska relationen mellan elev och mentor utvecklas efter elevens individuella behov.

Den nära anknytningen till balettkompaniet resulterar i att ungefär 95 % av Australian Ballets dansare är utbildade vid skolan. De kommer dock inte alltid dit direkt, men 90 % av eleverna från skolan inom sex månader efter examen har ett anställningskontrakt där eller vid någon annan institution.

Canada's National Ballet School

Canada's National Ballet School bör nämnas särskilt för att de har satsat på en utbyggd studie- och karriärrådgivning för att vägleda eleverna från gymnasiet och fram till ett professionellt yrkesliv, där man också har lagt stor vikt vid en alumniverksamhet som gör att kontakter bibehålls och utvecklas till nytta för också eleverna på skolan. Man håller noga reda på vart de tidigare eleverna tar vägen och deras karriär redovisas också i årsredovisningarna från skolan, vilket är möjligt genom ett välordnat alumnisystem inom vilket dansare bl.a kan återvända för fortbildning.

Central School of Ballet

Central School of Ballet tillhör de skolor som särskilt betraktar elevernas scenvana som en viktig komponent. Man skapade 1984 kompaniet Ballet Central som ett turnerande kompani för att ge sistaårseleverna förstahandserfarenhet av professionell dans. Som sistaårselev uppträder man inte bara på scen utan ska också medverka i ljussättning, kostym, förbereda scenen m.m. Detta ger enligt skolan eleven en erfarenhet av hela stödorganisationen bakom en dansare och en verklighetstrogen uppfattning om vad vardagslivet för en yrkesdansare innebär. Den träning och erfarenhet som detta ger bidrar enligt skolan till att många elever från Ballet Central går vidare till världsledande danskompanier och har fått erkännade redan i början av sin yrkeskarriär för sin mognad och professionalism.

Över huvud taget är det skolans mål att ge särskilt de äldre eleverna så mycket scentid som möjligt eftersom erfarenheten av att framträda för riktig publik hjälper till att skapa konstnärlighet och uttrycksförmåga i danstekniken. Varje skolelev deltar i följande årliga aktiviteter:

- Ballet Central Tour – en nationell turné med upp till 30 scenframträdanden med alla tredjeårselever.
- Design for Dance – ett designsamarbete mellan skolans andraårselever i koreografi och elever från Saint Martin's College of Art, som koreograferar, producerar och framträder på Cochrane Theatre

- End of Year Performances – en veckolång produktion på Unicorn Theatre i London som visar upp vad eleverna har åstadkommit.

Eleverna uppträder också på andra externa events. Varje års repertoar utvecklas utifrån elevernas konstnärliga talang. Nya verk och nyuppsättningar skapas med hjälp av namnkunniga koreografer.

Det Kongelige Teaters Balletskole

I Danmark är *Det Kongelige Teaters Balletskole* tre olika enheter fast anknutna till respektive Det Kongelige Teater i Köpenhamn, Odense Teater i Odense och Peter Schaufuss Balletten i Holstebro. Eleverna deltar redan i grundskolan i balett och teaterföreställningar för att få scenvana. De medverkar i bl.a. Den Kongelige Ballets repertoar och visar egna föreställningar på scenerna under höstterminerna. Eleverna medverkar i och har sin egen föreställning – Barnbaletten – på skolornas höstlov. De barn som medverkar får kostymer, lär sig att sminka sig och arbetar tillsammans med de vuxna dansarna eller skådespelarna. Eleverna deltar också i turnéer såväl inom- som utomlands.

Speciellt med det danska systemet är att yrkesanknytningen av dansutbildningen efter grundskolan är synnerligen påtaglig, eftersom den danska utbildningsmodellen innebär att en helt renodlad yrkesdansarutbildning erbjuds hos Den Kongelige Ballet, utan någon anknytning till gymnasieskolan. Om man är färdig med årskurs 9 i grundskolans dansklass kan man efter fyllda 16 år bli antagen som aspirant vid Den Kongelige Ballet för en period på 2 år. Aspiranterna följer baletträningen med de vuxna dansarna och medverkar i föreställningarna. De elever, som inte fyllt 16 år går ett s.k. pre-aspirantår, där de följer dels aspiranternas träning, dels får undervisning i ämnen som anknyter till deras kommande aspirantperiod och dansaryrket. Efter två år som aspiranter är eleverna vid 18-års ålder färdigutbildade balettdansare. De har då fått en yrkesutbildning som helt och hållet bedrivits på plats i yrkesverksamheten. De flesta blir sedan antagna som kårdansare i baletten. Några brukar söka sig till utlandet för att starta en karriär där och några börjar så småningom undervisa eller arbeta med koreografi.

L'Ecole de Danse de l'Opera

På *L'Ecole de Danse de l'Opera* utbildas som framgångsrika tidigare eleverna framför allt med sikte på Parisoperans behov och skolan har därmed naturliga kontakter med operan. Speciellt med denna skola är att elever som går i den högsta klassen har företräde till anställning hos Operans *corps de ballet*. För att välja ut vilka som ska anställas ordnas en intern uttagning med uppdansning etc. Kandidaterna som klarar uttagningen börjar i *corps de ballet* som trainees, eller *quadrilles* på franska. Elever som inte kommer in på Parisoperan stannar kvar på skolan om de inte är för gamla eller lämnar skolan med ett slutbetyg/diplomexamen från balettskolan.

Ecole-Atelier Rudra Béjart

Andraårseleverna på *Ecole-Atelier Rudra Béjart* gör auditions hos olika kompanier det sista halvåret av utbildningen, alltså januari-juni, för att få ett kontrakt och mellan 80–90 % av eleverna brukar få ett sådant innan de lämnat skolan. År 2007 hade alla elever ett kontrakt på ett danskompani när de slutade.

Royal Ballet School

Royal Ballet School har som en av sina uppgifter att främst försörja Royal Ballet och Birmingham Royal Ballet med dansare av toppklass. Eleverna tillförsäkras en nära praktisk och konstnärlig tillgång till dessa kompanier och lär repertoar som förekommer på dessa kompanier. Eleverna uppträder med The Royal Ballet and Birmingham Royal Ballet när de har föreställningar, särskilt under elevernas tredje år ges då de också gör turnéer. Genom detta samarbete hålls en hög anställningsfrekvens bland de examinerade dansarna och en hög rekrytering till dessa kompanier.

School of American Ballet

Eftersom *School of American Ballet* har ett nära förhållande med New York City Ballet får eleverna en kontinuerlig inskolning i yrkeslivet i detta kompani. Av de som är mogna att lämna skolan får ca 20 elever kontrakt med större professionella danskompanier

varje år. Utöver hos NYCB, där ca 90 % av dansarna fått sin utbildning på SAB, får eleverna vanligtvis jobb hos exempelvis American Ballet Theatre, Mitchell's Dance Theatre of Harlem, Miami City Ballet, San Francisco Ballet m.fl. Under de senaste fem åren har tidigare elever gått till 35 olika USA-baserade balettkompanier och ett dussintal till internationella danskompanier.

En modell som speciellt kan nämnas är den lärlingsväg in i kompaniet SAB och NYCB har utvecklat. Nästan alla nuvarande medlemmar i NYCB har fått sin utbildning på SAB och har kommit in i balettkompaniet just via detta "lärlingsprogram" som administreras gemensamt av NYCB och SAB. Endast elever som går på skolan kan antas till detta lärlingsprogram. Detta tillgår så att balettchefen på NYCB varje år inbjuder ett mindre antal kvalificerade 16–18-åringar att bli lärlingar som ett första steg i deras yrkeskarriärer. Dessa får lektioner och övar med kompaniet sex dagar i veckan på NYCB, lär sig roller ur ett brett spektrum av NYCB:s repertoar och uppträder i ca åtta klassiska och nya baletter per säsong utöver den femveckors säsong som ägnas åt Balanchine's Nötknäpparen.

Det som är speciellt med denna modell är att de inte är aspiranter enligt exempelvis den danska Kongelige baletts modell, utan lärlingarna deltar som medlemmar av kompaniet *samtidigt* som de har alla förmåner som kvarvarande elever på skolan, inklusive fortsatta stipendiestöd, säkra och bekväma rum på skolans internat och tillgång till all service som skolan har, såsom Pilates, fysioterapi, näringsrådgivning och psykologisk rådgivning. Skolan fortsätter att övervaka framstegen i den teoretiska delen och tillhandahåller nödvändig vägledning för att försäkra att teoretiska mål och krav uppnås under lärlingskapet. Vid slutet av som längst en ettårsperiod måste kompaniet och lärlingen dock, till följd av fackliga avtal, bestämma huruvida dansaren ska få en permanent framtid hos NYCB eller ej. Lärlingar som inbjuds att ansluta sig till kompaniet (som består av över 90 dansare) får då en anställning som garanterar 9 månader med träning och föreställningar per år. Dessa nya medlemmar får fortsatta möjligheter att bo på SAB:s internat, vilket ger varje individ tillräckligt med tid för att få en smidig övergång till ett fullt oberoende yrkesliv i New York. NYCB-dansare som är intresserade av att delta i högre utbildning jämsides med sin karriär kan skriva in sig på Fordham University, bredvid Lincoln Center, som har specialdesignade examensprogram med lektionsschema som är kompatibla med NYCB:s arbetsvecka.

7 Lärarna

Det vanliga är att lärarna engageras med utgångspunkt ifrån deras danskunnade och pedagogiska förmåga, och det allra vanligaste är att det är tidigare dansare från kompanier som skolan samarbetar med eller är direkt knutna till. De flesta skolor använder regelbundet gästlärare som är aktiva dansare, koreografer och repetitörer, såväl från nationella eller lokalt närstående scener och kompanier som internationellt namnkunniga artister.

American Ballet Theatre

För att eleverna ska få den avsedda undervisningen har *American Ballet Theatre* valt att certifiera lärare för att de ska kunna använda den nationella läroplan, med den utbildningsfilosofi som där formulerats, och ge lektioner på rätt sätt från den allra första stegen i baletträningen och framåt.

Australian Ballet School

Australian Ballet School använder såväl egna som internationella gästlärare. Undervisningen sker med biträde av gästlärare, koreografer och repetitörer från välrenommerade institutioner från Australien och från utlandet. ABS har också utvecklat sitt eget anpassade lärarutbildningsprogram för att göra en fortsatt karriärväg möjlig för yrkesdansare som vill övergå till lärarrollen. ”The Vocational Graduate Certificate in Elite Ballet Instruction” har utformats för kvalificerade australiensiska och internationella balettdansare eller balettränare som vill använda sin yrkesmässiga erfarenhet och teknikkunskaper i en ny yrkesroll. Utbildningen ger pedagogiska färdigheter som ska möta kraven för dansutbildning på elitnivå. Sökande ska ha minst tre års erfarenhet från välrenommerade danskompanier och uppvisa personliga och yrkesmässiga kvaliteter som är lämpliga för lärare inom balett på elitnivå. Skolans kontakter inom den internationella dansvetenskapen används också till att stödja den inhemska utvecklingen. Skolan inbjuder lärare till strukturerade gruppsessioner och seminarier för att diskutera utvecklingstrender, idéer och erfarenheter om fysiologiska, tekniska och frågor i dansträningen. Särskilt i ”Senior School” sker undervisningen med

biträde av gästlärare, koreografer och repetitörer från välrenommerade institutioner från Australien och från utlandet.

Canada's National Ballet School

I undervisningen på *Canada's National Ballet School* används såväl egna, anställda danslärare som gästlärare. Man anlitar ofta internationellt renommerade gästlärare för att stärka danskursernas kvalitet. Man har också sedan lång tid utbildat balettlärare, koreografer, konstnärliga ledare m.m. som återfinns på skolor och kompanier över hela världen. Från den utbildningen kan flera olika examina erhållas.

Det Kongelige Teater

Hos *Det Kongelige Teater* utförs baletträningen till stor del av lärare från Den Kongelige Ballet, vilka oftast är tidigare dansare. Den teoretiska ämnesundervisningen, dvs. den vanliga obligatoriska skolan, följer Undervisningsministeriets regler och motsvarar i huvudsak skolgången i en privatskola.

School of American Ballet

Även *School of American Ballet* understryker att man är angelägen om att ha en internationellt sammansatt lärarkår för att ge eleverna olika artistiska influenser. Flera av skolans lärare har varit premiärdansare hos NYCB. Och skolan inbjuder regelbundet professionella dansare från flera håll att hålla lektioner. För att ge mesta ömsesidiga utbyte och stimulera utvecklingen är dansare i NYCB och andra danskompanier ofta på plats som deltagare i de avancerade klasserna.

L'Ecole de Danse de l'Opera

Avslutningsvis kan nämnas att Parisoperans skola *L'Ecole de Danse de l'Opera Paris*, apropå lärarnas betydelse, framhåller att man betraktar skolan som väktare av kärnan i en dyrbar och värdefull kunskap, nämligen om den klassiska skolan i balett. Skolan mar-

kerar att även om dansare i dag behöver ta till sig en bred repertoar av kunskaper, måste de framför allt ta hand om arvet från nästan tre seklers muntlig tradition. Det är därför skolan strävar efter att förmedla kunskap genom en lärarstab som representerar tre generationer så att den historiska kontinuiteten i lärandet kan garanteras.

8 Omhändertagandet av eleverna

Omhändertagandet av eleverna ges hög prioritet av dansskolorna. Det avser såväl olika omsorger som har direkt med dansen och träningen att göra, men även andra sociala och praktiska förhållanden som boendet. På vissa skolor har man ordnat internat, vid andra får man viss hjälp att ordna boendet själv. Ambitionerna är något olika men gemensamt är att vad det gäller dansundervisningen finns tillgång till läkare, sjukgymnaster och kurativt stöd, anställda på eller kontrakterade av skolan. I det följande redovisas några exempel.

Central School of Ballet

Central School of Ballet i London lägger stor vikt vid ett holistiskt synsätt på dansutbildning med fokus på ett fysiskt och psykiskt välbefinnande. Varje dansare behöver underhålla sin kropp och sitt psyke för att må bra och för att kunna prestera på optimal nivå. Eleverna har fri tillgång till olika sorters stöd från personalen såsom sjukgymnast, Pilatesinstruktör, nutritionist, idrottspsykolog och ett team som jobbar med att förhindra skador och behandla dem när så behövs. Skolan tillhör dem som i likhet med *American Ballet Theatre* i New York och *Australian Ballet School* i Melbourne dock inte tillhandahåller något boende för sina elever, men väl information om hur utifrån kommande elever kan hitta boende på bästa sätt.

Australian Ballet School

För *Australian Ballet School* gäller att man inom ett par år planerar bygga ett studentboende med tillhörande repetitionsstudios, träningsmöjligheter och medicinska faciliteter. Det sker gemensamt med andra konst- och idrottsutbildningar i Melbourne i syfte att skapa ett gemensamt lärcentra. På skolan finns ett hälsovårdsteam som stödjer elevernas fysiska och psykiska välbefinnande. Alla elever har

tillgång till individuella skadeförebyggande insatser, utbildning och vägledning i hälsa och kost och hjälp i fråga om psykiskt och fysiskt välbefinnande. Eleverna uppmuntras att konsultera hälsovårdsteamet för att undvika och behandla skador, upprätthålla sin allmänna fysiska och psykiska hälsa, förbättra den mentala träningen inför dansframträdanden och utveckla en personlig kostprofil för att maximera energiutvecklingen och hjälpa till att bibehålla en strömlinjeformad, atletisk kroppsform som krävs av en klassisk dansare. Heltidsanställda i hälsovårdsteamet är en bl.a. utbildare i kinetik, psykolog och en ” body-conditioning” specialist. Övriga som har reguljär konsultation på skolan är en allmänläkare, idrottsläkare, styrketränare, dietist och massagespecialist. Alla ska ha god erfarenhet av arbete med dansare.

Wiener Staatsoper Ballettschule

Många skolor har emellertid satsat på att tillhandhålla boende åt sina elever. Till dessa hör exempelvis *Wieneroperans balettskola* som har ett internat i Wien där eleverna bor så länge de tar dansklass fram till dess att de vid 18-årsåldern tagit slutexamen.

Ballettschule Hamburg JohnNeumeier

Ballettschule Hamburg John Neumeier har ett internat för 35 elever som är 11 år eller äldre på sitt Balettcentrum. Studierektorn (mot-svarande) och lärarteamet är ansvarigt för omsorgen och välfärden för barnen och någon finns tillgänglig på alla tider. Internatet är beläget på andra våningen på Balettcentrum och ger ett ostört boende för eleverna. Barnen bor två eller fyra tillsammans. På samma våning finns för allas användning samlingsrum och där finns också ledningens kontor. Danseleverna kan efter sina studier i den vanliga skolan komma för att äta på Balettcentrum, där det finns mat-servering.

Ballettschule John Cranko

Ballettschule John Cranko har satsat på ett internat med 32 platser varav flertalet är tvåbäddsrum för elever som är 10–16 år och även ett daginternat. Det finns en näringsrådgivare till hands för köket och

för eleverna. Externa elever kan äta middag på skolan och det finns också möjlighet för 8–14 åringarna att nyttja daginternatet för att göra hemuppgifter och vara där på sin fritid. När det är lov är internatet stängt.

Canada's National Ballet School

Canada's National Ballet School har ett internat för sina elever på campus. Boende och måltider finns för eleverna på skolan eller i närbeläget studentboende. Ungefär 2/3 av eleverna bor på skolans internat med tillgång till olika hälsovårdspersonal som fysioterapeutisk personal, läkare, psykologer socialarbetare, näringsspecialister för skadeförebyggande åtgärder, råd och stöd i fråga om näringslära, psykisk hälsa och välbefinnande och livsstilsfrågor. En av skolans konsulterande psykologer har tid avsatt för att kunna träffa dansklasserna regelbundet. Stödet finns tillgängligt också för den enskilde eleven på begäran. Elever på det eftergymnasiala programmet svarar själva för sitt boende.

Det Kongelige Teater

Eftersom balettbarn enligt *Det Kongelige Teater* har en tuff vardag är man angelägen om att de ska trivas under dansutbildningen och bedriver olika verksamheter som ska säkra deras välfärd och en sund uppväxt. Man har anställda pedagoger som tar sig an eleverna från skoldagens början till slut. De utgör kittet mellan balett- och läseskolan, elevernas trivsel och sociala liv på skolan, håller i kommunikationen med föräldrarna vid föreställningsverksamhet, prov och andra vardagsbestyr. I samband med föreställningar, turnéer och andra arrangemang står eleverna alltid under tillsyn av sådan personal.

Det Kongelige Teater har ett elevboende i internatform bredvid Gamla Scenen vid Kongens Nytorv, där elever som klarat dansexamen från årskurs 6 och inte är hemmahörande i Köpenhamn kan bo under sin fortsatta utbildning. Internatet has om hand av ett pedagogiskt utbildat föreståndarpar som ser till att eleverna får en sund kost, läser läxorna och på det hela taget får ett boende som så mycket som möjligt påminner om hemmiljö.

Ordningsreglerna är viktiga eftersom eleverna ofta befinner sig på en arbetsplats för vuxna. Vid skolstart får föräldrarna en föräldrahandbok som informerar om reglerna och vardagen på skolan.

När det gäller elevhälsovården är balettskolan knuten till de kommunala skolläkarverksamheterna, men varje enhet har också sin egen sjukgymnast, idrottspsykolog och en specialläkare som följer barnens utveckling. Man har också en dieteist som undervisar och vägleder i näringslära och sunda kostvanor eftersom det är viktigt för balettdansare som varje dag ska utföra fysiska prestationer i nivå med elitidrottare att äta både rätt och gott.

Royal School of Ballet

Royal School of Ballet bedriver utbildningen på *the Lower School* som ett ordinärt engelskt skolinternat, alltså en "boardingschool", där social och medicinsk service finns till hands. De äldre på gymnasienivå som läser inne i London, får dock ordna sitt boende själva. På skolan där finns dock sociala och medicinska faciliteter för elevernas välbefinnande.

Palucca Schule

Internatet på *Palucca Schule* liknar skolan vid ett litet hotell. Där har man tillsyn dygnet runt och det är kort avstånd mellan skola och detta nybyggda boende eftersom allt finns på campus. Det har 75 platser för minderåriga elever som läser den förberedande utbildningen och grundskoleutbildningen (motsvarande). Varje rum är för två eller tre elever och har eget bad, dusch, WC etc. Rummen är fullmöblerade och har Internetanslutning. Det finns två gemensamhetsrum som har kök utrustat med porslin, piano och TV. Det finns också tvättmaskiner, torktumlare och kylskåp för förvaring av egna livsmedel. På skolan har man öppnat en restaurang som erbjuder näringsriktig mat. Det erbjuds dagligen två huvudrätter varav en alltid är vegetarisk och ett omfattande sallads- och fruktbord. Det finns också desserter och drycker från naturprodukter, men ingen läskedryck eller kaffebröd. På skolan ger sjukgymnasten råd om alla hälsofrågor, undervisar i avslappningsteknik och förbättrar elevens förmåga att känna och förstå sin kropp och erbjuder viss specialträning. Sjukgymnasten svarar också för att elevens behov av

stöd tillgodoses under föreställningar. Om skador inträffar hjälper denne till att bygga upp den fysiska förmågan till dess att eleven är redo att delta i den dagliga dansträningen igen. Ytterligare hjälp kan också tillhandahållas. God rörelseförmåga är nödvändig för en dansare. För att minska risken för skador behöver eleven regelbunden träning. På skolan står ett gym till förfogande där man kan använda olika träningsmetoder, bl.a. Pilates.

L'Ecole de Danse de l'Opera

L'Ecole de Danse de l'Opera i Paris har ett internat med 50 rum för 2 eller 3 elever. Dessutom finns en cafeteria som är öppen måndag–fredag. Internatet är öppet från söndag kväll till fredag eftermiddag. Eleverna förutsätts alltså åka hem under helgerna. Föräldrar måste vara beredda att ta hand om sina barn i händelse av sjukdom eller olyckor. Av det skälet är det nödvändigt för föräldrar som bor utanför Parisregionen att ha någon betrodd kontaktperson inom regionen som kan ställa upp om det behövs.

Skolan och internatet uppfyller alla krav som ställs för att få ordna offentliga föreställningar och för elevboende. Ett alarmsystem är kopplat till säkerhetspersonal som finns där dygnet runt i händelse av brand eller inbrott. Receptionen kollar in- och utpassering med olika behörigheter som utfärdas vid början av året. På skolan finns tillgång till idrottsläkare, sjuksköterska, kinesioterapeut och en dietist. Skolan tillhandahåller hälsovård genom hela utbildningen. Hälsovårdsteamet består av en idrottsläkare, sjuksköterska, sjukgymnast och en dietist. Utöver behandling är målet att lära dansarna att sköta sin egen hälsa i långsiktigt perspektiv. Det handlar inte bara om att sköta sin fysik utan också hur man lever ett hälsosammare liv i relation till sin yrkesverksamhet. Man ska äta ordentligt, träna ordentligt och lära känna sin kropp och dess begränsningar, undvika övervikt och skador. Allt detta är nyckelfaktorer att beakta för att undvika att den klassiska baletten blir en hälsorisk i stället för källa till välbefinnande.

Att övervaka sin hälsa är en integrerad del av läroplanen på skolan som syftar till att få eleven att utveckla en större egen ansvarskänsla. Skolan menar att även när det gäller samvaron på skolan och i boendet gäller det att utveckla elevens ansvarskänsla. Den gemensamma och den individuella respekten för de regler som finns är smörjmedlet som skapar utrymme för frihet och självständighet i

tillvaron på skolan. Skolan vädjar alltid till elevens förnuft innan dåligt uppförande bestraffas. Det är den sista utvägen för att påminna om vad som är nödvändigt att hålla sig till för att grupp-samvaron ska fungera, och vad som är skolans förväntningar och krav på sina elever.

Även om skoldagen inte lämnar så mycket tid för externa aktiviteter, sätter skolan av tid för fria studier, vila, andra aktiviteter som bordtennis, badminton etc och för att se dans, musik och dramaföreställningar.

School of American Ballet

School of American Ballet har ett internat som delas mellan SAB och Juilliard School. SAB disponerar utrymme för ca 64 elever på mellan och avancerad nivå. Där bor för det mesta också de som deltar i SAB:s sommarkurs. Internatet är till för dem som bor på annan ort och för långt bort för att pendla. Platserna fördelas först till utvalda stipendiater och övriga rum fördelas till elever beroende på ålder och svårigheterna att pendla. Blir rum lediga under terminen kan elever flytta in mot bestämd avgift. Alla våningar har tvättmöjligheter med myntbetalade tvättmaskiner och torkskåp, ett stort kök, bibliotek, datorrum och två tv-rum till förfogande för alla internatets boende.

På internatet finns utbildad, vuxen personal anställd som håller dygnet runt övervakning. Även delar av skolans övriga personal bor där, bl.a. skolans chef för studerandeavdelningen, och flera anställda som deltar i internatets vardagsdrift. Entrén är bemannad dygnet runt. Internatpersonalen är ansvarig för att boendereglerna upprätthålls, har hand om medicinska eller andra problem eller nödsituationer och biträder vid planering och genomförande av olika elevaktiviteter.

Skolorna driver också en matsal som erbjuder näringsriktig mat för studenterna, deras familjer och för artisterna som verkar vid de båda skolorna, personalen och centrets gäster. De boende har en veckobaserad 20-målsplan medan övriga kan köpa lösa måltider.

Skolsköterskan har mottagningsstid två timmar per dag och står då till förfogande för alla elever. Skolan har också avtal med ett antal privata specialistläkare inom alla områden. Alla elever som bor på skolans internat ska skriva in sig i skolans grundläggande hälsoförsäkring. SAB har tagit på sig att understödja en hälsosam psy-

kisk utveckling hos eleven. Bland skolpersonalen finns en legitimerad psykolog som är tillgänglig för eleverna efter överenskommelse. Elever som söker ytterligare support i fråga om sin personliga utveckling eller söker tillfälle att i förtroende diskutera tankar och angelägenheter som rör skolan, yrket eller familjeangelägenheter eller sociala frågor uppmuntras att boka tid med psykologen. En certifierad Pilatesinstruktör finns tillgänglig fem dagar i veckan för att undervisa och övervaka eleverna på avancerad nivå i Pilates. Sjukgymnast finns på skolan tre dagar i veckan. Denna bedömer skador och lär ut egenvårdstekniker. Sjukgymnasten behandlar skador endast om eleven har en remiss eller recept från läkare. Alla elever på mellan- och avancerad nivå förväntas närvara på en serie fysioterapiseminarier under höstens studier. Skolan har också en licensierad nutritionist som är specialist på kost och näringsfrågor för idrottare och dansare. Alla elever erbjuds individuell rådgivning och seminarier om näringslära hålls regelbundet.

9 Lokalmässig organisation

Alla skolor har av naturliga skäl byggt upp sin verksamhet utifrån olika förutsättningar som varit mer eller mindre optimala när det gäller lokaler, elevernas resvägar, deras boende eller andra liknande faktorer. Skillnader i organisatoriska bakgrundsförhållanden av olika slag har naturligtvis stor betydelse. Sådana strukturella skillnader gör det svårt att rättvist jämföra dansskolors situation och verksamhet med varandra i alla dess delar.

Det är inte ovanligt att skola, boende och eventuell kompaniscen är förlagda var för sig. När det gäller de lokalmässiga aspekterna finns det ändå liknande ambitioner i olika länder och det gäller framför allt strävan att hålla samman utbildningen och elevernas boende eller utbildningen och närheten till ett balettkompani på ett och samma område eller campus.

Australian Ballet School

Så delar t.ex. *Australian Ballet School* och *Australian Ballet* lokaler i det för ändamålet byggda "The Australian Ballet Centre" i Melbournes konstdistrikt. Att detta uppfattats som viktigt av parterna har sin bakgrund i att skolan och balettkompaniet uttryck-

ligen delar samma långsiktiga mål: att skapa och utveckla en sant australisk balett med en distinkt egen stil. Den gemensamma placeringen ska enligt skolan bl.a. ses som ett uttryck för uppfattningen att det ingenstans utom i en skola som är en del av balettkompaniet, kan en unik stil uppmuntras och utvecklas. I detta center finns nu åtta studios, gymnastiksal, Pilates studio, bibliotek, klassrum, omklädningsrum med tvättmöjligheter och ett Dancer's Deli (drivs av stödorganisationen Australian Ballet Society, se nedan) som kan tillgodose elevernas och dansarnas behov av speciella dieter. I centret finns också tillgång till medicinska och fysioterapeutiska lokaler och utrustning som eleverna får tillgång till efter behov. Det finns även datorrum för eleverna med full internet-tillgång. Som framgått av tidigare avsnitt i detta kapitel har man för närvarande emellertid inget eget boende för eleverna kopplat till detta center.

Ballettschule Hamburg John Neumeier

Ballettschule Hamburg John Neumeier får representera de skolor som arbetat för att ha såväl själva skolan, ett danskompani och elevboende samlat på ett slags campus, på det s.k Balettcentrum där all undervisning bedrivs. Byggnaden som används har tidigare varit en flickskola och har byggts om så att den nu inrymmer nio studios som används av Hamburgs Balettkompani och av skolan. På Balettcentrum finns också skolans internat, matservering m.m. Under Balettcentrums tak fungerar en samexistens mellan skola och balettkompani som ledningen anser har stor betydelse för ömsesidig inspiration och utveckling mellan de unga, lärare, de verksamma dansarna och övriga.

Canada's National Ballet School

Canada's National Ballet School har sin baletträning i två byggnader där det finns 12 stora studios och en fullutrustad scen med 297 platser. Flera olika omklädningsrum för olika åldersgrupper m.m. finns sjukgymnastik, simbassäng etc. Eleverna har sin allmänna teoriundervisning i byggnad som ansluter till balettens lokaler med flera olika teoriklassrum, labblokal, lokaler för konstnärligt skapande, fotolabb, musikstudio, bibliotek etc. Det finns också foajér

och vilrum och kontor för administrationen. Allt nås genom en bevakad reception. Elevboendet finns i egna byggnader med tillgång matsal. Med stöd av den federala regeringen, provinsen Ontario och många företags- och privata donationer påbörjades år 2000 en omfattande och kostsam renovering och nybygge av skolan, kallat ”det stora språnget”.

School of American Ballet

School of American Ballet och *New York City Ballet* har en nära lokalmässig ansknytning till varandra i det att båda finns på Lincoln centre for Performing Arts på Manhattan. SAB:s elevboende finns alldeles intill.

Royal Ballet School

Royal Ballet Schools ena del, *The Lower School*, finns i Richmond Park utanför London sedan 1955/56 och är ett internat med ”general education” och utbildning i balett. *The Upper School* finns numera i nya lokaler bredvid London’s Royal Opera House i Covent Garden. Lokalerna är förbundna med varandra. Skolbyggnaden innehåller sex studios varav en kan göras om till scensalong med plats för 200 sittande personer. Omklädningsrum för pojkar och flickor, gym, pilatesrum, fysioterapirum och uppehållsrum finns. Utbildningslokalerna består av fyra klassrum, bibliotek, datorutrustning, konst- och bild/ljudstudio. Alla studios är kopplade till bild/ljudstudion så att undervisning och repetitioner kan spelas in så att elever och lärare kan förbättra danstekniken.

L’Ecole de Danse de l’Opera

Skolan grundades 1713 av Ludvig XIV. Det ligger sedan 1987 i för ändamålet uppförda byggnader i Nanterre utanför Paris. Man har satsat på att sammanföra dansträning, skolverksamhet och boende till en och samma plats. Skolan består av tre byggnader som är sammanbyggda under ett stort glastak. Här finns dansbyggnaden med tio studios, ett allrum och ett fullt utrustat auditorium som används till att förbereda uppträdanden. Vidare finns boendedelen med 50 rum på fyra våningar för vardera 2–3 elever med dusch, handfat och

toalett. I detta hus finns också cafeteria. Den tredje byggnaden innehåller lokaler för den allmänna utbildning, däribland 12 klassrum och administrationens lokaler.

10 Informationen om skolan och yrket

Flera skolor är tydliga med vad utbildningen ställer för krav på den enskilde. Det är ett sätt att inte locka elever till utbildningen på felaktiga premisser. Vad skolan har för ambitioner framgår som regel ganska tydligt av de mål man har satt upp för verksamheten. Barnen blir tidigt ombredda att tänka på och förstå vad den professionella karriärens krav innebär och att acceptera dem. Som en viktig informationskanal fungerar alla de olika auditionstillfällen och antagningsprocesser som många av skolorna lägger ner en hel del arbete på.

Vilken värld det är som den unge har att möta, och som man bör vara medveten om, har t.ex. beskrivits av förre rektorn vid *L'Ecole de Danse de l'Opéra* i Paris. Hon menar att på scenen är man ensam och publiken bryr sig inte om huruvida man har sovit dåligt eller om man har ont i foten. Man får ta fullt ansvar för sig själv, och det måste man lära sig i unga år. Kan man inte det, så bör man göra något annat. Hon menar vidare att skolan måste ha klart för sig vilka föräldrarnas motiv är för att sätta sina barn i skolan. Enligt rektorn tas två tredjedelar av barnen dit för att mamma ville bli dansare, eller för att någon lärare sagt att barnet är bra på balett. Men om barnet nu inte når målen, blir besvikelsen enorm. Man måste förbereda föräldrarna lika mycket som barnen på detta. Enligt rektorn ligger skolans framgång i tilltron till att balettdansarna är synnerligen väl förberedda för de extraordinära krav som ställs på professionella dansare.

Andra aspekter tas upp av *Det Kongelige Teaters balletskole* i den information man tillhandahåller intresserade, där det bl.a. framhålls att det "har ett pris att vara balettbarn". Det blir t.ex. svårt att få tid till att bedriva fritidsaktiviteter vid sidan av skolan, och svårt att planera ferier eftersom barnen inte alltid är lediga under skolornas vanliga lovtider, vilket kan vara problematiskt för föräldrar med flera barn. Likaså framhåller man att föräldrarna måste vara klara över att de får ikläda sig en motiverande roll i förhållande till barnet. "Att gå på balettskolan är inte en normal skolgång. Det är en

skolgång på särskilda villkor under trygga förhållanden”, menar Det Kongelige Teaters Ballettskole.

11 Kostnader

Att jämföra kostnaderna för att gå på en balettskola är ett vanskligt företag, eftersom detta helt och hållet beror på utbildningens omfattning, nivåindelning, om utbildningen är privat, om den är involverad i landets utbildningssystem eller ej och om det är brukligt att betala avgifter även för mer eller mindre offentligt bedriven verksamhet. Det finns alltså ett otal varianter och en del tämligen komplicerade system där storleken på föräldrarnas inkomster påverkar avgifterna eller där skattesystemet i landet möjliggör avdrag hos den enskilde eller familjen för vissa utbildningskostnader. Sådana möjligheter redovisas inte alltid i den information som lämnas av skolan utan den får sökas på andra håll. I det följande redogörs därför för några exempel som får spegla de olika situationer som den dansintresserade unge och dess föräldrar har att möta i några länder.

Australian Ballet School

Hos *Australian Ballet School* tas avgifter ut beroende på nivå. Under 2009 ligger kostnaden för inhemsk elev per år på mellan 3 470 AUD för *level 1*, den första nivån, som stegvis ökar till 7 570 AUD på *level 8*, den sista nivån. För internationella elever kostar det från nivå 5 17 620 AUD upp till 19 140 AUD på nivå 8. Tillkommer gör kostnader för näringsrådgivning, kläder, i förekommande fall bostad och övriga levnadskostnader. Om det är fler elever en än från samma familj som går på skolan ges 10 % rabatt på skolavgiften. Det finns vissa möjligheter att få stipendier från olika håll. Skolan anser det viktigt att en elev som antagits till utbildningen inte förnekas möjligheten att delta p.g.a. ekonomiska problem. Därför ger man ut ett antal bidrag varje år som fördelas efter behovsprövning. Man får ansöka om detta och behandlingen sker konfidentiellt. Det finns dock villkor förbundna med både stipendier och bidrag som fömedlas via skolan. De ses som en investering i den framtida dansen i Australien. Accepterar man att ta emot medel erfordras en förbindelse av mottagaren att fullgöra Australian

Ballet Schools utbildningsprogram. Det finns även vissa möjligheter för elever över 16 år att få statliga studiemedel om vissa villkor är uppfyllda.

American Ballet Theatre

Hos *American Ballet Theatre* är avgiften per år och elev 2 500 USD för elever i *level 5*, (12–14 åringar) och 5 000 USD för elever i *level 6* och 7, (14–18 åringar) Stipendier kan ges efter meriter och behov, men de får sökas och inkluderar en bedömning av familjens ekonomiska behov och situation.

Ballettschule Hamburg John Neumeier

Hos *Ballettschule Hamburg John Neumeier* är avgiften för de tre förberedande klasserna för 7–10 åringar 55, 80 resp. 105 EUR/mån, för Junior och mellannivån är kostnaden i klass I–II 130 EUR/mån, i klass II–IV 155 EUR/mån och i klass V–VI 180. Undervisningen på den gymnasiala nivån är däremot avgiftsfri eftersom den är en statlig yrkesutbildning. Boendet kostar 585 EUR/mån.

Ballettschule John Cranko

Ballettschule John Crankos utbildning är avgiftsfri, men eleverna måste svara för kostnaderna för boende och annan förplägnad.

Canada's National Ballet School

På *Canada's National Ballet School* tar man ut skolavgifter för de flesta program. Avgifterna är subventionerade av staten, ungefär 40 %, och privata fonder. Ett stipendieprogram ska se till att inga begåvade elever hindras från att gå på skolan p.g.a av finansiella svårigheter. Ungefär hälften av de som är inackorderade på skolan får sådant stöd. Finansiell hjälp till elever som går en heltidsutbildning kan sökas och är behovsprövat mot familjeinkomsten, men gäller ej för eftergymnasiala studier. Det finns andra stödformer som kan sökas från hemkommuner, stiftelser etc. och i skattelagstiftningen

finns olika former och nivåer av nedsättning av skatt för skolkostnader.

För året 2008/09 är avgiften per elev och år från 11 100–11 300 CAD och för boendet 12 000 CAD. Om man går i sommarprogrammet är avgiften 1 000 USD om man är elev som ska fortsätta på skolan eller 1 600 CAD om man är där för audition inför antagning. Boendet kostar då 1 200 respektive 1 800. Den som ska gå yrkesdansprogrammet på gymnasial nivå har en årsavgift på 10 000 CAD. För elever från andra länder är avgifterna, med undantag för boendet, ungefär det dubbla.

Central School of Ballet

Hos *Central School of Ballet* i London betalar man under läsåret 2008/09 205–225 GBP för dansutbildningen på motsvarande grundskolenivåerna. Den utbildning som annars skulle betraktas som yrkesdansutbildning på gymnasial nivå ingår genom anknytningen till ett konservatorium och universitetet i Kent i det brittiska avgiftssystemet för högre utbildning. Det första året kostar då eleven ungefär 3 225 GBP. Om man kommer från ett annat EU-land betalar den brittiska staten huvuddelen av denna årliga avgift, i annat fall hamnar den på närmare 10 200 GBP.

Det Kongelige Teater

Danmark har fri skolgång men för undervisning på Balletskolen tas ut en skolavgift på ca 1 000 DKK per läsår.

Palucca Schule

Avgifterna hos *Palucca Schule* i Dresden är beroende av vilken utbildningsnivå eleven går på. För det förberedande programmet i yrkesdans (Orientierungsstufe) betalar man ingen terminsavgift. När man kommer upp på grundskolenivå (Grundstudium) betalar elev som antagits till första klassen där ingen undervisnings- eller examensavgift. Till efterföljande kurser på grundskolenivån betalar eleven 2008/09 en avgift på 155:50 EUR per termin. Av skolans information framgår att avgiften går till Dresdens studentförening (Studentenwerk), till Palucca Schules elevorganisation och till ett

terminskort som gäller på de allmänna transportsystemet. Det är samma terminsavgift och förmåner för de som går den gymnasiala yrkesdansarutbildningen eller på lärlingsåret i dans. Skolan har också ett boende och där är avgiften ca 340 EUR per månad för helpension.

Royal Ballet School

Royal Ballet School i London är med i regeringens Music and Dance Scheme (MDS) som ska göra det möjligt för unga, begåvade dansare och musiker att få en heltidsutbildning vid en specialskola oberoende av föräldrarnas ekonomiska tillgångar. Skolan framhåller att ingen studerande ska avskräckas från att ansöka till skolan p.g.a. bristande ekonomiska tillgångar. Årsavgiften på *Lower School*, som är ett internat (boarding school) är 28 857 GBP plus ca 700 GBP i avgifter för olika ändamål. *Upper School* inne i London är inget internat utan eleverna får ordna sitt boende själva. Årsavgiften på *Upper School* är 16 236 GBP plus ca 9 300 GBP för olika andra avgifter. De som uppfyller reglerna om bosättning i UK kan få ett behovsprövat underhållsbidrag på 8 499 GBP. Den familj som t.ex. har 60 000 GBP brutto i årsinkomst ska då själv betala 7 176 GBP av skolavgiften. Antagna elever som är bosatta i EES-länder kan få behovsprövat ekonomiskt stöd. Skolan har också stipendier som kan ges till vissa elever.

Ecole-Atelier Rudra Béjart

Undervisningen på *Ecole-Atelier Rudra Béjart* är kostnadsfri under de två år som utbildningen omfattar. Detta är möjligt tack vare att flera stiftelser och några företag står för alla kostnader, däribland stiftelsen Béjart Ballet Lausanne. Eleverna betalar för sitt boende, mat, försäkringar och danskläder.

L'Ecole de Danse de l'Opera

Parisoperans skola har såväl kostnadsfria som avgiftsbelagda kurser. Den sexmånaderskurs som inleder en eventuell antagning till skolan är kostnadsfri. Om eleven bor på skolan tas en internat-kostnad för helpension ut som är samma som för övriga, 1 248 EUR

per termin och avser boende med helpension i veckorna från söndag kväll till fredag eftermiddag. För halvpension betalar man ungefär 150 EUR per månad. Sexmånaderskursen är uppdelad i två terminer och övriga i tre. Kursavgifterna ligger på mellan 726–1 037 EUR per termin under läsåret 2008/09 .

Wiener Staatsoper Ballettschule

Skolan tar, beroende på årskurs, ut en avgift på mellan 15–75 EUR per undervisningsmånad.

School of American Ballet

Hos *School of American Ballet* är årsavgifterna från 2 055 USD för kurserna för de allra yngsta till 4 680 USD för de högsta klasserna. Man kan få stipendier för att göra färdigt sina teoretiska utbildning. SAB ger ca 1 miljon USD varje år i stipendier till deltagare i vinter- och sommarkurser. Stipendierna kan täcka undervisningskostnader, kost och logi, resor och teoriundervisningen på vanlig skola. Det finns särskilt finansierade program för pojkar som deltar i nivåer under mellannivå, där endast en registreringsavgift behöver betalas.

Kostnaderna för att bo i SAB:s internat med helpension (med 20 mål i veckan) under ett läsår uppgår till 13 655 USD. I den kostnaden ingår en obligatorisk hälsoförsäkring.

Statens offentliga utredningar 2009

Kronologisk förteckning

1. En mer rättssäker inhämtning av elektronisk kommunikation i brottsbekämpningen. Ju.
2. Nya nät för förnybar el. N.
3. Ransonering och prisreglering i krig och fred. Fö.
4. Sekretess vid anställning av myndighetschefer. Fi.
5. Säkerhetskopiers rättsliga status. Ju.
6. Återkrav inom välfärdssystemen. – Förslag till lagstiftning. Fi.
7. Den svenska administrationen av jordbruksstöd. Jo.
8. Trygg med vad du äter – nya myndigheter för säkra livsmedel och hållbar produktion. Jo.
9. Säkerhetskontroller vid fullmäktige- och nämndsammanträden. Fi.
10. Miljöprocessen. M.
11. En nationell cancerstrategi för framtiden. S.
12. Skatt i retur. Fi.
13. Effektiviteten i Kriminalvårdens lokal-försörjning. Ju.
14. Grundlagsskydd för digital bio och andra yttrandefrihetsrättsliga frågor. Ju.
15. Kraftsamling!
– museisamverkan ger resultat.
+ Bilagor. Ku.
16. Betänkande av Kulturutredningen.
Grundanalys
Förnyelseprogram
Kulturpolitikens arkitektur. Ku.
17. Kommunal kompetenskatalog.
En problemorientering. Ju.
18. Två rapporter till Grundlagsutredningen.
Ju.
19. Aktiv väntan – asylökande i Sverige. Ju.
20. Mer järnväg för pengarna. N.
21. Redovisning av kommunal medfinansiering. Fi.
22. En ny alkohollag. S.
23. Olovlig tobaksförsäljning. S.
24. De statliga beställarfunktionerna och anläggningsmarknaden. N.
25. Samordnad kommunstatistik för styrning och uppföljning. Fi.
26. Det växande vattenbrukslandet. Jo.
27. Ta klass. U.

Statens offentliga utredningar 2009

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- En mer rättssäker inhämtning av elektronisk kommunikation i brottsbekämpningen. [1]
Säkerhetskopiers rättsliga status. [5]
Effektiviteten i Kriminalvårdens lokalförsörjning. [13]
Grundlagsskydd för digital bio och andra yttrandefrihetsrättsliga frågor. [14]
Kommunal kompetenscatalog.
En problemorientering. [17]
Två rapporter till Grundlagsutredningen. [18]
Aktiv väntan – asylsökande i Sverige. [19]

Försvarsdepartementet

- Ransonering och prisreglering i krig och fred. [3]

Socialdepartementet

- En nationell cancerstrategi för framtiden. [11]
En ny alkohollag. [22]
Olovlig tobaksförsäljning. [23]

Finansdepartementet

- Sekretess vid anställning av myndighetschefer. [4]
Återkrav inom välfärdssystemen.
– Förslag till lagstiftning. [6]
Säkerhetskontroller vid fullmäktige- och nämndsammanträden. [9]
Skatt i retur. [12]
Redovisning av kommunal medfinansiering. [21]
Samordnad kommunstatistik för styrning och uppföljning. [25]

Utbildningsdepartementet

- Ta klass. [27]

Jordbruksdepartementet

- Den svenska administrationen av jordbruksstöd. [7]
Trygg med vad du äter – nya myndigheter för säkra livsmedel och hållbar produktion. [8]
Det växande vattenbrukslandet. [26]

Miljödepartementet

- Miljöprocessen. [10]

Näringsdepartementet

- Nya nät för förnybar el. [2]
Mer järnväg för pengarna. [20]
De statliga beställarfunktionerna och anläggningsmarknaden. [24]

Kulturdepartementet

- Kraftsamling!
– museisamverkan ger resultat. + Bilagor. [15]
Betänkande av Kulturutredningen.
Grundanalys
Förnyelseprogram
Kulturpolitikens arkitektur. [16]